

{[A1r]:} KEREZTIENI FELELET. A MEGH DÜCSÖÜLT
SZENTEK

*Tiszteletirül, Ertünk valo könyörghesekrül, es Seghitsegül
hiuasokrul.*

5 IRATOT PAZMANI PETER ALTAL.
AZ GYARMATHI MIKLOS HELMECZI

*PRAEDICATORNAK, A BOdogh emlekezetü MONOSZLOI
ANDRAS Vesperiny Püspök, es Posoni Praepost könyue ellen
irt csacsogasira.*

10 GRAECII STYRIAE,
Per GEORGIVM WIDMANSTADIVM,
Anno Domini M. DC. VII.

{A2[r]:} ILLVSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO DOMINO,
D. FRANCISCO
FORGACZ, ARCHIEPISCOPO STRIGONIENSI, PRIMATI
VNGARIAE, LEGATO NATO, AC SAC. CAES. REGIAEQVE
5 MAIESTATIS PER VNGARIAM Locumtenenti,
CONSILIARIO, etc.
Nec non
SPECTABILI AC MAGNIFICO DOMINO, D. SIGISMVND
FORGACZ, DE GHYMES, COMITI COMITATVS Nogradiensis,
10 *Sac: Caes: Regiaeque Maiest:*
Iudici cvriae, Consiliario, etc.
Salutem et foelicitatem.

ACTius, Poeta celebratissimus, rogatus aliquando, *Cur ipse causas in foro*
non ageret, cum esset Tragoediarum scriptor peritissimus, qui et argumenta
15 *ad dicendum sibi proposita, tractaret splendidissimè, et genere dicendi*
sublimi, gratoque vteretur; Respondit, in Tragoedijs, dici quae ipse vellet,
pro Rostris autem, dici ab aduersarijs quae nollet. Nimirum arbitrabatur
prudentissimè, tutius esse, vel ea ipsa quae maximè dicta velles, compressis
20 *interdum labris premere, quàm eò per imprudentiam adigi, vt audire cogaris,*
quae minime velles.

{[A2v]:} *Id verò minime omnium considerant hodie, qui scisso Catholicae*
vnitatis vinculo, factaque, secessione, Euangelij Nouantiqui (quid ni ita
appellem, cuius et si litera antiqua est, sensus, et interpretatio nupera?)
prodromos se, et propolas venditant.

25 *Neque enim contenti in suis illis Daudico ore designatis Cathedris, velut*
pro rostris, palam in nos virulentis incurrere concionibus, extra scenam etiam,
Tragico furore perciti prorumpunt, orbi terrarum suas lituras proponunt,
libere quicquid libet in nos iactant, malam e sua nobis mentem affingunt,
modo carpunt vuculas, modo sensa verborum praue detorta excipiunt, nodum

in scirpo, litem in vocabulo aucupantur. Quos ego aptius depingi non posse
video, quam si Camaeleontes nominem. Nomen Camaeleontis, grande est,
(inquit magnum illud Africae sydus¹) quod si audias, haud gnarus ante, iam
timebis aliquid amplius cum leone. At cum offenderis, ridebis ilico audaciam,
5 *et Graeciam nominis. Quippe, nec succus est corpori hebes est, fessus, vix*
se a terra suspendit, molitur incessum stupens et promouet, gradum magis
demonstrat quam explicat, ieiunus scilicet semper et irrefectus: O scitans
vescitur, follicans ruminat, de vento cibus: Mutari totus, nec aliud valet.
Nam cum illi coloris proprietas vna sit, vt quid accesserit, inde suffunditur.
10 *Solum animalium Camaeleon, nec cibo, nec potu alitur, nec alio quam aëris*
alimento, coloris natura mirabilior, mutat namque subinde, redditque semper
quaecunque proxime attigit, praeter rubrum, candidumque.²

Huic naturae monstro, gemelli, et vt ouum ouo simillimi sunt nostri
Nouantiqui Euangelij Praedicantes: Si enim pompam nominis spectes, quid
15 *grandius, quid ad animos mortalium sacro quodam horrore percellendos*
accommodatius, quam {A3[r]:} vt imitatione Simonis Magi, qui magnam se Dei
virtutem: Valentinianorum, qui se Gnosticos seu sapientes: Nouatianorum,
qui se Catharos, seu puros: Manetis, qui se Paracletum nominarunt,
EVANGELICVM PRAEDICANTEM, secundum Eliam, Prophetam Germaniae,
20 Apostolum, nomines, *si quando Lutherum, caeterosque eius farinae homines*
velis intelligi? Quid vero si ad tanti nominis vmbram, scripturas etiam, Apos-
tolos, Christum, verbum Dei, velut quaedam Philacteria in ore, fronteque
circumferri ab ijs videas? Si vero quid Euangelici nominis velo tectum
lateat, consideres, An non iure optimo, Graeciam nominis inclames, quod
25 *Bambaliones istos tam splendidi nominis phalera adornarit? Nimirum quod*
specioso nomine tegitur, non Euangelicum, sed tardum est, ac hebes animal,
quod vix crura explicet, vix promoueat gradum, quod conari potius, quam
incedere norit, quod eodem semper luto haereat, idem Sysiphi saxum voluat
ac reuoluat, eadem mendaciorum chorda oberret, eandem maledictorum
30 *serram reciprocet. Et quod olim de Ephraim, scriptura,³ id de Euangelicis*

¹ Tertullian: de Pallio cap. 3. num. 49.

² Plin: lib: 8. cap: 33.

³ Oseae 12. v. 1.

Camaeleontibus istis dixeris: Pascunt ventos: Veras enim, solidasque veritates, fastidit hoc animal, mendacijs, criminationibus, populi, fraudibus circumuenti plausibus, fumisque pascitur.

- 5 *Coloris vero quanta, quamque multiplex diuersitas? Vt quodcunque lutum attigere, colorem inde trahunt, amisso semel natiuo veritatis colore. Quanta, quamque instabilis est apud illos, rerum omnium facies? Mentior, si non etiam a regulis suis variant inter se, dum vnusquisque perinde suo arbitratu modulatur quod accepit, quemadmodum, de suo arbitrio eam composuit ille, qui tradidit:⁴ Agnoscit naturam suam, et originis suae morem, profectus rei.*
- 10 *Idem licuit Valentinianis quod Valentino, idem Marcionitis, quod Marcioni, de arbitrio suo fidem {[A3v]:} innouare. Hinc illa constans, sibique semper similis, Camaeleontium istorum Inconstantia: hinc nouae quotidie inter illos lites, noua dogmata, noua rerum facies, noua omnia, vt non immerito ab Alexandro Episcopo, Arriani,⁵ a nobis, hodierni sectarij, Camaeleontes ob*
- 15 *hanc rerum omnium inconstantiam, audiant.*

- Vnum illud mirabile, quod in tanta colorum varietate, ruber candidusque desideretur. Nimirum rubor, verecundiae, ingenuique pudoris color, in istos non cadit: Detege mendacia, calumnias conuince, argue falsitatem, quid proficis? Exsanguis animal, ruborem nescit. Candoris omnis expers, nullum*
- 20 *albae mentis vestigium refert.*

- Inter hos ergo, LVTHEROCALVINOVoevangelicOCAMAELEONTES, qui religionem Catholicam palam traducendo, excellere in Vngaria videbantur, non vltimo loco nominari, iampridem audio, Nicolaum Gyarmathi, cuius tamen librum, sero admodum videre mihi contigit, quem vt amici liberalitate nactus sum,*
- 25 *a grauioribus studijs animum auocaui nonnihil, fallendoque tempori, librum arripui, hebdomadae non integrae spatio perlegi, Centonem esse a Caluiniano Rhapsodo, ex auctore Apiarij, Herbrando, Chemnicio, Caluino consutum deprehendi. Pro Achilleis argumentis friuola omnia, magis quam testulae vllae fractae sint, reperi. Iouis epulum expectanti Hecates caena est*
- 30 *apposita. Chrysippo, Stagirita aliquo opus esse iudicabam, qui veritatem ab istius tam dilaudati viri laqueis expediret, ante, quam librum ipsum vidissem.*

⁴ Tertullian: de Praescript: cap: 42. n. 274.

⁵ Socrat: lib: 1. cap: 6 historiae Eccles:

Vix legere caeperam, cum eum, quem vt cor Chrysippi, iecur Theologiae praedicari audiueram, praedicantem, Camaeleontem agnosco, vel si mauis, Cicadam, qui praeter nominis vmbram, vocesque nihil solidi contineat.

- Sane eo libro, tanta ac talia impostor iste fingit, et affingit Catholicis, quanta*
- 5 *nullius etiam pertinacissimi lingua pro-{[A4r]:} ferret, si (quemadmodum alicubi dixit Augustinus⁶) moueri se sub fronte, verecundiae domicilio sentiret. In Romanum Pontificem (ne a Symmystarum suorum degeneret ingenio, qui omnes, Scarabeorum instar, nulla re magis, quam Romanorum Pontificum recrementis delectantur) quanta conuiciorum plaustra conuehit? In ordinem*
- 10 *vero Societatis IESV, quamuis nunquam lacessitus, efferata quadam rabie sic incurrit, vt Iesuitas, daemonum pullos, filios tenellos, primogenitos delicatos: Ludum eorum litterarium, omnis honestatis, ac probitatis emporium, aram in qua Daemoni puerorum sanguine litetur, furore temulentus eructet.⁷ Nempe, lupo iudice, agnus perturbat aquam. Et iampridem Iesuitae, sunt*
- 15 *signum praefixum, contra quod Nouatores omnes, omnia conuiciorum genera depluant. Sed alium habent in coelo, et agonotheten, et ludicem Iesuitae, nec ab humano die damnantur. Et quod olim Tertullianus gentilibus, id istis Iesuitae:⁸ Talibus damnatoribus nostris, etiam gloriamur, qui enim scit vos, intelligere protest, non nisi grande aliquod bonum a vobis damnari. Et, vt*
- 20 *est aemulatio Diuinae rei, et humanae, cum a vobis damnatur, a domino absoluimur.⁹*

- Quamuis igitur nihil in libro Gyarmathi esse viderem, quod non ante refutatum, elisumque a nostris scirem: quia tamen, ita verborum lenocinio, e scripturis, mendacijsque, velut alternantibus filis, centonem istum textum*
- 25 *aduertebam, vt non quemuis e triuio verum a falso secernere posse arbitrarer, E re futurum iudicaui, si eum, qui quae voluit liberrime in nos effutiuit vninversa, ad audienda etiam ea quae minime vellet compellerem, et quam possem breuissime reponerem, non quidem conuitia pro conuitijs, sed veritatem pro mendacijs, solida veraque dogmata pro erroribus, firmamenta inconcussa pro*

⁶ Aug: 4. cont: Crescon: c.41.

⁷ Folio 145. et Epist: dedicat:

⁸ Apolog: ca: 5. num: 59.

⁹ Cap: 49. in fine.

- somnijs vanissimis. *Experientia enim edoctus, scio, capi mobiles vulgi* {[A4v]:} *mentes compositis istis praedicantium nugis, Et penitus saepe gerras Siculas, quam veritatem, in hominum mentes sese penetrare: amplius ad Catholicae Ecclesiae dogmata deridenda, e triuio scommata, quam coloris et succi plena firmamenta, ad stabilienda, valere.*
- Vobis vero, boni ominis causa, gemelli CASTORES VIRI ILLVSTRISSIMI, cum ita Vestra merita, ita mea aduersum vos obseruantia exigant, hoc quidquid est operis consecratum volui, vt, dignum Deo Par, quod iungit amor, iungit sanguis, iungit religio, iungit Pietas, iungit Deus, tenuis haec quoque scriptio mea, coniungat. Atque vtinam ea mihi facultas esset, vt in omnem aetatem posthumam scriptionis meae penicillo adumbrata virtutum Vestrarum decora, transmittere possem, efficerem profecto, vt omnes intelligerent, ad id Vos fastigium virtutum omnium conscendisse, vt cuncta quae vel sapienter monentur a Philosophis, vel facunde praedicantur ab historicis, vita, moribusque vestris superaueritis, viuamque ac spirantem imaginem dedideritis, Alter, Fidelis Episcopi, Alter integerrimi Politici, Vterque boni ciuis patriae, Sapientis senatoris Regij. Nam, etsi fumosas veterum imagines, etsi vindicem coronae Vngaricae, (quam insignibus Vestris natalicijis insertam Reges voluere, quasi commissam fidei, ac solitudini vestrae gentis, qua manu, qua consilio protegendam) longam auorum nobilissimorum seriem, ostentare possetis, Tamen, quia si ortum spectes, pares omnes nascimur, nec sericata mulier nitidius partum fundit, Vos ad honores, vera virtutis via grassati, eo ascendistis, vt, Vestra Vos virtus (quae vna, Vestra est, non quod ante Vos fuit, vel quae fortuna adiecit, mox peritura) longe, quam progenitorum gloria nobiliores effecerit, dignosque, quorum veneratione, non angustis spacijs circumscripta theatra, sed orbis qua patet, resonet vniuersus.*
- Et vt nihil dicam de Tua PRAESVL AMPLIS-{B[1r]:}SIME, vere Christiana (ignota enim ea virtus Philosophis) animi demissione, experte fastus tumorisque omnis (qui in ea, qualis Tua, magna nobilitate, magnis honoribus, splendida re domestica, nescio quibus vel occultissimis cuniculis irrepere solet) Modestia, quae inter opes, ac illa dignitatum fastigia magis elucet, cum in deiecta fortuna, vt nequitiae, sic virtutis quoque explicandae, desint instrumenta; De Tuis illis super gregem tuum excubijs; De ea quae Episcoporum propria est, sed (proh pudor) a plurimis neglecta, populum docendicura; De castissimis illis Tuis*

- moribus, in quos nec sceleratorum quidem vlla, vel tenuis suspicio cadit: De studio orationis, De afflictatione carnis, et esurialium feriarum asperitate illa, qua crebro alternis duntaxat diebus reficeris; De Tua in Ecclesias pene dixerim Profusa, Liberalitate, quae (vt serio quodam Iusu, vsurpari audiui) numum te nullum ociosum, arcaeque inclusum habere patitur; De cura qua nobiles adolescentes, etiam vltra facultates Tuas in studijs alueris; De ingenio ambitionis omnis experte, quippe qui, cum tot Ecclesiasticarum dignitatum gradus attigeris, nullam tamen vnquam dignitatem, vel verbulo petieris, quod, scio apud non paucos, qui suo palmo metiuntur caeteros, vix fidem habebit: De indefesso illo studio subleuandi pauperes, Rem Catholicam protegendam, Errantes, et praesertim domesticos, filios matris tuae, in viam veritatis reuocandi, Quorum Alter, iam animam agens, Catholicae se matris filium professus, adfui, cum Te multis praesentibus, arcte complexus, semianime corpus e collo Tuo suspendit, cum gemens, ac perfusus genas Lacrymis, illud inclamauit: Te iam non fratrem, sed Patrem, fas mihi vocare: Tu me Christo genuisti, Tui fletus, Tuae lacrymae, preces tuae hanc mihi veritatis notitiam peperere. Is erat MICHAEL FORGACZ, summi ingenij, summae eruditionis iuuenis, qui supra aetatem, supra conditionem, Graece ac Latine doctus, omnes hu-{B1v}:}maniorum eruditionum fontes exhausterat, sacros codices, ac inprimis D. Pauli Epistolas, memoria tenebat, Caluini, (cuius venenum hauserat) Institutiones, et clarissimi viri Iusti Lipsij Politica, ad verbum, ex ordine, vasta quadam mentis capacitate, idque inter domesticas amplissimae familiae curas, hauserat: Libros de religione controuersos, praesertim suorum hominum, omnes peruoluerat, anfractus omnes tenebrarum Caluini lustrarat, peruiderat, tenebat. Hic tamen, tot ornatus praesidijs, tot munitus machinis, Tuae pietati, doctrinae, caritati cessit tandem, manusque Deo dedit. Vt inquam haec aliaque diuinitus Tibi concessa virtutum ornamenta praetermittam, quae singula, si pro dignitate tractanda forent, iustae magnitudinis opus, meisque fortiores humeros, sublimiorem dicendi vim, exposcerent.*
- Vt Tua quoque, vir Illustrissime SIGISMVNDE FORGACZ, alta illa, et vere Heroica ornamenta taceam: Illam in magna fortuna, Moderationem, Iustitiam, Temperantiam; Illam ad commiserandum factam mentem, Illud generoso plenum pectus honesto: Illam in tractandis negocijs, Prudentiam, qua nuper*

effecisti, vt accensas intestinorum bellorum faces, Tu primus extinguere inciperes, et ad saniora consilia animos Tuorum ciuium flecteres, Tuo enim consilio, industria, dexteritate, Tuis per tot armatorum pericula, legationibus, effectum, vt ad pacis cogitationem animos adijcerent: Illam denique, et in
5 suscipienda, et in conseruanda, inter tot aduersae fortunae ictus, Catholica religione, Constantiam, quam nemo meritis honoribus ornare possit: Annis enim aliquot deliberaras, multa vltro citroque de fide, de religione audieras: nihil praecipitanter agendum statueras: humanas omnes rationes seposueras: in id vnum incumbebas, vt cognita veritate, eam velis remisque
10 sequereris. Retinacula multa, multae difficultates obstabant, quo minus ab ea, quam suxeras cum lacte, iamque su-B2[r:]spectam habebas, recederes opinatione: Et vt domestica taceam, nihil Te magis premebat, quam quod pro Tua Prudentia, arbitrabare, in tanta et iudiciorum, et linguae petulantia, non defuturos, qui Te aucupandae gratiae, et humani fauoris ergo, aliquid
15 de Religione statuisset, iudicarent. Cum tamen, nihil a Tua integritate, a Tuis moribus alienum magis, quam vt in rebus animae, humana respicias, quippe qui probe conscius, nullum esse tam infidum mare, ac auram popularem, humanosque fauores, omnia ad conscientiam, ad Deum, referas, in illis, verae gloriae fructum, veras opes reponas. Vicit igitur tandem omnia vis diuinae
20 gratiae, quae mentem illustrabat Tuam; Palam Te Catholicae religioni aggregasti. Vix id feceras, cum intestina patriae diffidia, ac si ex composito, vt tenellam plantam seua pruina decoqueret, immissa, Te bonis omnibus, quae amplissima habebas exuit, patria, penatibus, coniuge, liberis priuatum, exulatum ire coegit. Accessit carissimorum liberorum mors inopina,
25 quae, ad tam paucos redacta nobilissimae Tuae familiae, numerosissima sobole, tanto Tibi accidit acerbior, quanto maiorem posteritatis spem, ex ijs conceperas. Nec tamen tot clades, infringere generosi pectoris inuictum robur potuere, sed quod olim patientissimum Iob fecisse scimus, theatrum Tibi a Deo erectum cogitasti, in quo Deo et hominibus spectaculum factus,
30 cum mala fortuna compositus, decertares, palamque faceres vniuersis, Te fide in Deum, ac Regem, nihil habere antiquius, caetera, Prouidentiae, ac bonitati Diuinae committere.

Vt ista omnia, hisque, et plura, et maiora alia silentio praeteream,
Vnum illud, quod vtrique Vestrum commune est PAR NOBILISSIMUM, tacere nolo: Tantam in his patriae calamitatibus animi vestri Constantiam extitisse; vt in medijs procellosi maris tempestatibus, perpetua apud vos Malacia fuisse
5 videatur, et glomeratis vndique malis, Facies, et Fi-B2v:]des Vobis vna semper, sibique perpetuo constans fuerit. O plenum torosi pectoris factum, nullo nec ludentis, nec saeuientis fortunae vento labefactatum. Qua vna in re, tam multa, tamque admiranda lucent Vestra ornamenta, vt vix disertissimi hominis oratione, non dicam exaggerari, sed vel numerando recenseri possint.
10 Videas plerosque mortalium, spes suas, in rerum motibus habere, et amare tempora dubia: qui ad omnem dolosi commodi spem, vela faciunt, omnibus ad illud machinis, vbi vbi fuerit vehuntur: Nihil apud eos sancta fides, nihil datae dexterae, nil iusiurandum, nil sanguis, nil religio valet, quippe quibus, omnia in fortuna feliciore sita sunt, qui amicis, qui dominis, vtuntur vt floribus,
15 tamdiu gratis, quamdiu recentibus, quamdiu adhalant aliquid grati odoris, vbi marcent asperioris fortunae pruina, vel exhalarunt, abijciunt. At vero Vos, qui Fidem, praefertis Opibus, fortunis, vitae, qui bracteata hanc mundi felicitatem, non multo post igne luendam sempiterno, ridetis, necesse est meliore Dei flamma immodicum illum habendi ardorem restrinxisse: quicquid
20 inter caelum terrasque, plenum formidinis intercurrit, mente praeteruolasse; supra nimborum grandinisque spacia vos erexisse; ex alto, quam parum fida sede, quam infido fulcimento haec terrena nitantur aspicere, non opibus fidere, non obsequentibus, non viscatis fortunae beneficijs, quae et ad lubrica impellunt, et habent potius possessores suos, quam habentur: Et vt verbo
25 dicam, necesse est, Vos, semifumantes adhuc a proximo incendio dignitatum fascies aspernari, contemnere, salubri sapientique consilio; Vt enim flamma, illustrat quae posita sunt procul, admota comburit, sic illud honorum fastigium cursus est ad ruinam; Et, si veteres inspicias annales, raros inuenies, quos supra natalium suorum modum euexit fortuna, qui vel casu grauiore non ruerint, vel humanarum rerum, ipso quo circumagi-B3[r:]mur volubili orbe, mutabili vicissitudine, breui locum alteri non dederint.

Haec ego, in vna illa Vestra CONSTANTIA, vere alia, vere diuina contemplor ornamenta, quorum admiratio, amorque effecit, vt hoc communis patriae iuuandae studio susceptum leuidensae opusculum, Vestro Nomini

consecrarem: Quod, vt a Vobis benigna fronte susceptum iri non dubito, ita quamplurimis salutare voueo. Valete diutissime, falices.

Vester in Christo seruus

PETRVS PAZMANI

5 {[B3v]:} LECTORI SALVTEM.

VEteres ex ijs animalibus quae pro pace, et concordia coniugum sacrificabant, fel auferre solitos, prisca tradunt monumenta:¹⁰ Ita, mea quidem sententia, ab ijs disputationibus, quae pro Dei sponsae, Catholicae Ecclesiae pace, atque concordia instituuntur, quicquid est fellis, quicquid acerbitatis, remouendum erat. Quia tamen noui isti, noui Euangelij praesultores, carcinomata literarum, et veritatis Praedicantes, nimia saepe in nos verborum acerbitate incurrunt, nimis putidis, ac patentibus mendacijs nos commaculant, imaginarium sibi stadium extruunt, falsa nos calumnia grauant, denique fumos vendunt, lectorum ludos habent, nec vsquam disertis magis, quam vbi conuicia in nos iacienda, Iustus interdum dolor, vt acrius illorum impetum retundamus, facit; Nam vt vermes, a dulcore, et bellarijs nati, non nisi amariori pharmaco pelluntur, sic, defricare oportet sale aliquo dictorum, Lasciuia ingeniorum, a blanda ortam philautia.

20 Illud Lectorem moneo: Nobis, omnes in viam reducere magis, quam incessere, animum fuisse: si quid aculeatum excidit, nihil quicquam viri Nobiles in suam trahant contumeliam; Quoties enim aliqua dicendi libertate euehimur, sciant, a nobis, solos ministros Noueuangelicos peti, et si quae acerbius a me dicta, colligant, phraseologiam colligent Gyarmathianam: consulto enim, eius vsus sum phrasibus, vbi aliquid paulo vehementius dici debuit.

25 Tu vero Lector optime, integrum ad legendum Iudicium adferas, et animum quasi paratam veritati sedem: Tibi haec si placuerint, Imo si profuerint, gaudeo, et auctori bonorum omnium gratiam habeo: Si alicubi per oscitantiam aberrauit, moneri desidero, Si veritatem Catholicam, minus

neruose comprobaui, id non vitio causae, sed meae ignorantiae tribui volo: Quod si nihil proficio, quia tamen animi bene volentis, significationem edidi, et eius rei conscium

5 Numen habeo, ad rationem Deo reddendam sufficit, quod impendi non cessauit medicina, licet nihil profecerit impensa. Vale.

{[B4r]:} A KEREZTIEN OLVASOnak Istentül minden Iot kiuanok.

ZEnt Pal Apostol szoluán azokrül, kik megh ismérüen az Istent, hamissággal be halolác es megh teomleoczeozec az igassagot, azt mongia feleolleoc, hogy meltan az Istennec igaz itileti szerent *elmeelkedesekbe hiusagosocka váltac, megh setétedet az eő esztelen sziueoc, es beolcseknec alituan magokat, bolondocka leottec.*¹¹

Vgian ezen büntetést, az Istennec csudálatos, de igaz, es kemeny itileti szerent, kezünkkel megh tapasztalliuc a mostani vy hit forago tanitokbais, kik minec vtanna az igaz, es megh gyeokerezet keresztiéni tudomant, az eo kicsin elmeieckel akaruán fontolnı, sok esztelen hamissagockal kezdéc be baronalni, oly megh vakult ertelemben, es itiletnekül valo elmelkedesbe keoteledzénec, hogy a ki iozan feouel ezeket megh tekinti, nyluan eszébe veheti, hogy eo rolloc mondhattiuc a mit Isaias által monda az Isten AEgyptusrul,¹² *Az Vr, vgymond, keozikbe elegitette a szediteo lelket, es vgy tantorognac, s' csauarognac minden munkaiokba, mint egy okádo, részegh ember, iarasába.*

20 Ezt iollehet keozeonségesen az Vytokrul, nyluan megh mutatám, *Az vy tudomanioc hamissagarul irt keonybe, de rész szeréntis, ighen keoniú megh tapasztalni, es szem latomást megh mutatni, akár mely Vy tanyto irasat kezünkbe vegiükis, kiualtkeppen pedig, a Gyarmathi Miklos irasába, melybe (hogy az eo maga szép ékes mondasit, ő maga szauaiual, az önnön feiére terichü) pirulatlan, es szemtelen ortzauual, hamis es csauargo ertellemmel, marchonghia, es rutittia a keresztién Doktoroc irasit:*¹³ Ragalmazza az elemetes

¹¹ Rom: I. v. 18. et 21.

¹² Isai: 19. v. 14.

¹³ Sommaia a Gyarmathi irasánac.

¹⁰ Plut: in praecept: connubial: nu: 28.

reghi iamboroc teczesit: álnakul es csalárdul ki akaria tekerni markunkbol, sok csauargasoc es hamis magiarazatoc altal, a szent irasbol vöt éves töröket, mellieckel megh szaggattatic az hitetlensegh: Agia furt ember nec teueligheo gondolatual, auagy inkab Antalkodasiual akaria megh homaliositani, 5 behalolni, es el titkolni az igassagot: Sok {[B4v]:} vndoc, es nylyan valo hazugsagockal giüleolsegessé akaria tenni a my tekélletes vallasunkat, S' azon mesterkedic, hogy a my gyeozhetelen ellen vetesink nec keotelibeol, vagy egy képpen vagy masképpen ki lattasséc feselni.

Ezt azért a Gyarmathi irasat, baratim intesebeol kezdem rostalgatni ez el 10 mult napokba, es noha csak keoniü kézzel, s' ighen ritka rostauall pallám ezt az eotuen négy arcus pappirosra niomatot abaidocot, de meghis, anny gazza esék, es hulladékia, hogy a maradékual szaz piaz arra borsot be nem takarhatnanc, Az az, ha mind ki szaggatnoc a Gyarmathi keoniuebeol, ahol hazugságoc, modnelkül valo csauargásoc, szitkoc, káromlasoc, ahol a my 15 vallasunknac gonosz es a my ertelmünc ellen valo magyarázati vannac, két arcus pappiros megh nem maradna, az eghéz keonyben.

De mint hogy ezt eo magoktul eszekbe nem vehetic a megh keoteot szemü, es megh vezet szay izü Atiafiac, fel veom ezt a faratságot, hogy reouideden megh hanyogatnam irasomba a Gyarmathi okoskodasit, kire maid vgyan 20 a ketelenseghis vin, miuel hogy a bodogh emlekezetü Vesprimi Püspec Monozloi Andras Vram, e vilagbol ki muluán, véghez nem vihette a feleletre valo el tekellet szandékat.

Hogy pedig irasomnac czelliat, es el vegezet szandekomat megh ércsed keresztien Oluaso.

25 Legh eleoszeor, nincz szandekomba, hogy a Gyarmathi mocskos, rut, es (a mint eo magha szol) embertelen szidalmira, gialazatira, ragalmazasira, karomkodasira, mellieckel orczátlan pennaiaual szurkallia a Papat, Monoszlait, es keozeonsegesen a reghi kereztieneket, rend szerént megh felellyec, fantom fantal fizesséc: mert ez, nem fér embersegemhez; Es it vgyan nemis akaroc 30 Apologiat, oltalmazoz irast szerzeni, melyben vagy Monoszloi Vramat, es az eo irasit, auagy bizonisagit, vagy egiéb embert oltalmazzac (az eo magoc irasi, eleghseghesen megh oltalmazzac minden ragalmazoz nielunec mardosasi ellen hanem csak a Romai Aniaszentegyhaznac, a szentekrül valo keoszeonséghe tudomaniat akarom otalmazni, es reouideden megh bizonytani.

Ennec feoleotte, noha sok helyen okot adna Gyarmathi {[C1r]:} hogy nem csak a Szentekrül, hanem a my hitünk nec egiéb czikkelirüis szollananc, de mind az altal, ez irasocskaba nem akarom a deréc dolognac czelliat el vgrani, es egiéb ideghen dolgokat egybe elegyteni; Annac okáért, sem a my io 5 cselekedetink nec erdemérül, melliet gyakran piszkal Gyarmathi, sem a képec tiszteletirül, sem egiéb effele masua tartozo, es a Szentec tiszteletit nem illeto articulussokrul, nem vetekedem, Hanem, mentül reouidebben, es kerekb szoual lehet, csak a Szentec beocsülletirül valo vetekedeshez keotelezem e keoniuecskét.¹⁴ Mert vgyanis giakran a dologh kiüül kellene spacialnunc, 10 ha egiéb idegen dolgokatis akarnanc ebbe az vetekedesbe elegyteni.

E KEONIVNEK SOMMAIA.

IO rendel valo tanusagnac okaért, e keoniuet, TIZENNIOLCZ rézre osztom.

ELSEO reszébe, hogy io ideién, minden ember eszébe vegie, mely nagy 15 mod, es kereztieni szeretet nekül tusakodic az igaz vallás ellen Gyarmathi Miklos, harom nagy, es igaz panaszolkodást tamasztoc eo ellene, Es ezek nec igaz es melto voltokrul, a kereztien oluasora bizom az Itiletet.

MASODIK reszébe, Hogy iol megh ercsiüc mibe legien mi keoztunc a küleombeozes, es viszaunás, Reouideden megh magiarazom, mit tanicson 20 es higgien, a réghi kereztien Aniaszentegyhaz a Christusba el niugot szentec allapattiarul, Tiszteletirul, Ertünc valo keoneorgeserül, es az eo segitseghül hiuasokrul: Ezekbeol pedig ki teczic, ez ielen valo vetekedés nec feie, es feo czéllia. Es vgyan ottan, megh mutatom, hogy az elő, es a megh holt szenteket, szabad teremptet allathoz illendeo Imadással tisztelni.

25 {[C1v]:} HARMADIK reszébe, minec eleotte a Gyarmathi bizonisagit rend szerent eleo hozom, hogy megh ércsiüc, mely csalard, es alnac eordogh bant

¹⁴ Vt. *Demerito operum Gyarmat: fol: 129. 133. De lymbo fol: 178. An Ecclesia erret. fol: 120. Nihil nisi quod expresse scriptum credi debere, fol. 121. 143. De haeresibus veterum haeresiarch: fol: 245. Ante Christum an sancti beati fuerint. folio 139. etc.*

Gyarmatual, három alnac, es család mestersegit hozom eleo, mellieckel szépegheti az eo bizonisagit, es fel allorczazza.

NEGIEDIK részébe. A Gyarmathi bizonisaginac, Harom niluan valo deréc fogiatkozásit szamlálom eleo.

- 5 Ennec vtanna, megh mutatom rend szerént, mely ereotlen, seot oktan csauárgasoc, palastolásoc, színlésec, pokhalolásoc, szem finij vesztésec legienec azoc az ereosségec, mellieckel Gyarmathi, a kereztieni vallást rontani akaria, Es mint egy Circe, barmocká akaria változtátni az embereket, oktan baluaniozocka az igaz kereztieneket; Mely bizonisagokba, noha
10 mint Goliad fegiuérébe, merészen dicsekedic Gyarmathi, De bizoniára anni artalmunkra vannac ezec nekünc, meni artalmára leon Daidnac, a Goliad fegiuere: Azert e keoniunec

EOTEODIK részébe, megh felelec a Gyarmathi Elseo, es legh feob bizonisagára, mellie azt alyttia, hogy el leoui a targiot, be dughia szaiunkat.

- 15 Es megh mutatom, hogy ha a poganioknál nemely hasonlo dolgot találunc a kereztienec szokasihoz, nem keouetkeozic, hogy ezt a poganioktul veottéc az hiuec: Aztis megh bizonitom, hogy az Istennec csuda, es titkos itileti szerént, nemely szentec által, nemünemü tulaidon iauaiual latogattia az Isten az eo hiueit: Vegezetre Gyarmathinac sok tetouázo csauargási ellen, niluan
20 megh mutatom, hogy mi, semminemü Isteni tizteletet nem tulaidonitunc a szenteknek: Es hogy a szentekre valo esküüés szabad a kereztienec keozeot.

HATODIK részébe megh mutatom, hogy mi, a Papabol baluant nem csinalunc, es semmi Isteni tizteletet neki nem tulaidonitunc, akár mit kakogion Gyarmathi.

- 25 HETEDIK részébe, a Gyarmathi masodic, es harmadic bizoniságot megh rostalom.

{C2[r]:} NIOLCZADIK részébe, megh felelec a Gyarmathi Negiedic bizonisagára: Es megh mondom, mint kellien ertení azokat a Zent Iras mondasit, mellieckbe azt oluassuc, hogy a megh holtac, nem tudnac semmit
30 e világhi dologba.

KILENCZEDIK részébe, a Gyarmathi irasanac Elseo reszebe foglalt gaz bizonitasoknac ereotlen voltat megh mutatom.

TIZEDIK részébe, A Gyarmathi irasanac, masodic részébe foglalt bizonisagoc ferghes voltarul szolloc. Es megh mutatom mely hamissan iria

Gyarmathi, hogy mi, vagy Z. Ferenczet, *In libro conformitatum*, vagy egiéb szentet, Christushoz hasonloua tegiünc.

TIZEN EGGIEDIK részébe, megh mutatom, hogy az Istennec megh dücseoült szentit, mi meltan tisztelliüc, Caluinus pedig, Istentelenül szidalmazza.

- 5 TIZEN KETTEODIK részébe, megh bizonitom' hogy a zent Angialoc, seghyllic imadsagockal, ez foldeon viaskodo hiueket.

TIZEN HARMADIK részébe, Az Angialoc segítségül hiuasanac Istenes voltat, megh magiarazom.

- 10 TIZEN NEGIEDIK részébe, geozhetetlen bizonisagockal megh probalom, hogy a megh dücseoült szentec, szeretnec minket, keoneoreognec ertünc, es gondot viselnec mi reanc.

TIZEN EOTEODIK részébe, megh mondom mely mod nekül felellien Gyarmathi ezekre a geozhetetlen bizonisagokra.

- 15 TIZEN HATODIK részébe, A zent irasbol kilencz bizonisaggal megh mutatom, hogy a szentec Tuggiac, es értic e világhi dolgokat.

TIZEN HETEDIK részébe, kilenc geozhetetlen bizonisagockal, megh mutatom, hogy a szentektül szabad segítséget kernünc: Es vgian ottan, Gyarmatinac ezekre valo {[C2v]:} sok tetouázo nialaskodásit, es mod nekül
20 valo pantolodásit, megh haniom vetem.

TIZEN NIOLCZADIK részébe, megh lattiuc, mint Turkallia, es marcsongia Gyarmathi Miklos Monoszloi Vramnac ennihani bizonisagit.

- Miuelhogi pedig szantalan hazugsagokat karomlasokat, es kabasagokat eytet Gyarmathi az eo keoniuébe, en restellem azokat mind szam szerént
25 fel iegiezni: Mind az által, reouiden, az eo irasanac eggic reszebeol, melybe a mi ellenünc valo bizonisagit eleo hozza, kerec szam szerént, csak SZAAZ HAZVGHSAGIT, czifrackal a keoniu kareiára fel iegiezem, noha Tyz annitis iegiezhettem volna, ha szandekom leot volna az eo hazugsaginac száma vetesere.¹⁵

¹⁵ *Gyarmathinac, 100. czegéres hazugsághi.*

{1[r]:}

ELSEO RESZE.

HAROM NAGI, ES IGAZ PANASZOLKODASOM,
GYARMATHI ELLEN.

MInek eleotte a derek dologhoz szolloc, Harom ighen nagi, igaz, es melto
5 panaszkodasom vagion Gyarmathi, es a teob Lutherista s' Caluinista kialtoc
ellen, melliet, keresztien oluaso, eleodbe vetec, es te magad legi itileo Mester,
ha nem melto dolgon panaszkodome.

- ELSEO panaszkodasom ez, hogy mikor my, nyluan es egy altalliaba
megh magiarazzuc a my hitunket, es vallasunkat, valamely dologrul,
10 Ha aránzac hogy ezt nem szidalmazhattiac, es tettetes szinnel nem tehetic
vtalatossá, az eo teolleoc vezetet emberec eleot, mingiart azt kialtiac es nagi
mereszen mongiac, hogy my küleombet vallunc, noha (talam feltünkbe?) megh
tagaggiuc, Vgy annyra, hogy vagy akariuc, vagy nem, de vgian el kel hinnünc,
hogy nem azt hiszszüc a mit hiszün, hanem a mit a Luther kiáltoc aranioznac
15 alkalmatosbnac a gialazatra: Es ebbeol keouetkezic, hogy giakran nagy ereos
kialtassal az arnieckal hadakoznac es viaskodnac, auagy mint a Sophocles
Aiaxa, az oktalan allattal, az az, a magoc esztelen gondolattiockal, mikor
azt alittiac, hogy my ellenünc harcizolnac. Ebben azért nem csak embertelenül
cselekednec, mikor el nem akariác hinni mondasunkat, csak azért, hogy nekic
20 nem teczic, de ighen keueliennis gondolkodnac magoc feleol, azt itiluen,
hogy nekic szabad legien a mas ember lelki ismeretirül, es vallasarul itiletet
tenni, holott az Isten, csak maganac tarttia effele itiletet, Az emberec keozt
pedigh, senki iobban nem tuggia mi legien eo benne, eonneon maganal.¹⁶
Ha Iamboroc, es Attafiu szeretöc {1v:} volnanac, mikor ertenec teollünc,
25 hogy my valamit olliat vallunc, a mit eokis iaualnac, nem kellene ereouel
mas teueligest foghni reanc, hanem inkab, eoruendezni kellene raita,
hogy nem vagiunc oly bolond teuelygesbe mint eok itiltec. A Poganokrul
iria Tertullianus:¹⁷ *Caeteris negantibus, adhibetis tormenta ad confitendum,*

- solis Christianis ad negandum, cum si malum esset, nos quidem negaremus,*
vos verò confiteri tormentis compellereris. A keresztient, nem arra ereoltetic
a birac, hogy megh vallia, hanem arra, hogy megh tagaggia, az eo vallatat.
De a mint latom, okosbac a Teueligeoc a Pogany üldoezeoknel, es annac
5 okaert, hogy mys a Tertullianus mentsegéuel ne elhessünc,¹⁸ vgy kezdnec
velünc banni, mint a hamis biro az artatlan fogollial: azt akariac, hogy ereouel
my teottünkne mongiuc, a kibe sem hirünc, sem tanacsunc. Innen vagion,
hogy Gyarmathi eggiüt ily szol:¹⁹ *Monoszlai sok dolgokat szagyval,*
es kerenget egibe, hogy az Oluaso szemét be keothesse, es azt mongia
10 *sommaba, hogy eok, nem egienleo tisztelettel tisztelic az Istent, es a Szen-*
teket, hanem a minemü küleombséget esmerne az Vr, es a szolga keozeot,
anni küleombséget tésznec, az Vr Isten es a szentec beocsülleti keozeot.
A szenteket azért, csak azon keric, hogy az Istennec ertünc imatkozzanac.
Nem tisztelic eoket Isteni tisztelettel, hanem csak mint Istennec szolgait, baratit
15 *es fiait: Keonyeoreoghne, mint szolgac, megh dücseoult szolga társoknac*
hogy imadsagockal segicsenec Isten eleot. Ez vgianis szereteo Gyarmathim
a Romai Aniaszentegyhaz vallasa, a mint ezennel beouebben megh muta-
tom: De te nyluan latod, hogy ha ez ily vagyon, pozdorianalis töredelmesbec
a te gyozhetetlen szalma kopiaid, es annac okáert, vagy akariuc, vagy nem,
20 azt akarod, hogy küleombet mongiunc: Magha ha iambor volnal, eorülneod
kellene azon, hogy e dologhba nem teuelygünc. Igy yr azert Monoszloi ellen
Gyarmathi. *Holot ezekbeol csak egy tagadassal akar ki mosdani, azt nem*
engedhettünc semmikeppen, mert reaioc bizonytoc, mind ezeket (tudni illic,
(a)²⁰ hogy a szenteket szinte vgy tisztelic mint az Istent, es annális inkab)
25 *Es a Romai Ecclesiaba, vgymond, (b)²¹ eleitulfogua, {2[r]:} valameny*
Doktoroc voltac, ez ellen kialtottac. Holot Gyarmathi kétszer hazuda,
mert soha azt, a mit mond hogy reanc bizonytot, sem eo, sem a a Pokolbéli
Eordeogh megh nem bizonithattia, es a minemü bizonsagokat eleohoz, megh
mutatom ez vtan, hogy semmirekelleoc: Ennec feoleotte, soha senki a ki

¹⁸ Tertull: Apol: c. 21. *Non est fas vlli in sua Religione mentiri.*¹⁹ Gyarmathi fol. 63 64.²⁰ Folio 65. *Huzugságoc a I.*²¹ b 2.¹⁶ 1.Cor: 2. v. 11.¹⁷ Tertull: Apol: c. 2. n. 26. *Idem ad Scapul: ca. 4. n. 22.*

- Eret nec nem volt, hanem a Romai egyháznak igaz taghia, küleombet annal nem tanytot, a szentec tiszteletirül, a mit Monoszlaibol eleo hozánc, mint ezennel megh mutatom. Vgian ezenképpen, masuttis azt iria, *Hogy most, az Isten ighye oly vilagos léuen, (a)²² hogy soha az Apostoloc ideietül fogua nyluabban nem praedicaltatot* (kiben, megh bocsas, megh csuszamec az aia kad) *eokis megh nytuan szemeket, (b)²³ miuel hogy markokba kaptác a Romai Ecclesiaba tanytot vndoksagot, azon vannac. (c)²⁴ hogy annac rutsá gat, mas szin alat el feodeozzéc, (c) Es nyluan tanittiác hogy nem kel imadni a Szenteket, nem kel Christushoz hasonlitani, nem kapcsolttác más-
 10 hoz erdemeket, mint Christus, hanem csak azon kel eoket kérni, hogy eok, a Christus érdeme által, nyerienec nekünc mindeneket.* Bezzegh ez a Romai Ecclesia vallása, io Gyarmathim, mint ezennel megh hallod. Erre eo mit mond? (d)²⁵ *Lagiabnac lattatnac* (vgymond) *es gienghébben tettetic érteni a szentec tiszteletit, e mostani Papistac, de eze csak csauargásoc, palastolásoc, pokhalolásoc, szem finy vesztésec, (e)²⁶ mert torka szakattaba, mást kialt a Romai Ecclesia* (nagy am ez egy nec Gyarmathi) *kit soha el nem feodeozhet nec, mert a csauargásoc vtan, ismet az okadásra térc.* Im látod azért, hogy ereouel azt akariác, hogy higgünc, a mit eok almodoznac, hogy tárgioc lehessen melyhez leoueoldeozzenec, mert ha ezt nem miuelnéc, mit
 20 karomlanánac?²⁷ En pedig azt mondom, a mit Tertullianus,²⁸ *Senki megh ne csalatkozzéc, Nem szabad senkinec az eo hitirül hazudni, es mihent egiebet mond hogy hiszen, annal, a mit hiszen, megh tagoggia hitit. A gonosz teoueoc szoktac tagadással oltalmazni magokat, a keresztenec pedig, dicseked nec, es eoreomest megh vallyac az eo hiteket, kerdetlenis.*²⁹
 25 MASODIK panaszolkodasom ez, hogy a my köneorgesünk nec, es irasunknac igaz ertelmet, es magiarazattiat, {[2v]:} nem akariác teollünc

²² Fol: 3. in fine. a 3.²³ b 4.²⁴ Fol: 4. c c 5.²⁵ Fol: 5. d 6.²⁶ e 7.²⁷ Idem facie Gyarmathi fol: 280. Col: 2. fol: 103 Col: 1.²⁸ Apol: c. 21. nu. 331.²⁹ Cap: 1. nu: 16.

- megh erteni, Hanem el mennec, es mikeppen az Z. Pal irasirul iria Z. Peter,³⁰ *hogy ezeket a niughatatlan, es alhatatlan elmeiü emberek, czigazzac, szinte vgy eokis, az eo magoc hamis, es Istentelen teczésec szerént magiarazzac a mi mondasinkat, es mikor my megh ielentiüc a my küleombeozeo ertelmünk, 5* azt akariac hogy vgian az eo álmoc maraggion helién. Mely dologba, szinte azonkeppen vetkez nec, mind Isten ellen, s' mind az embersegh ellen, a mint az elseo dologba: Mert, kiki mind az eo beszedenec (kiualtkeppen a hit dolga-iba) igaz magiarazoa, es mikor valamely mondasnac küleombeozeo ertelme lehet, senki iobban nem tuggia minemü ertelemben mondati, annál, a ki ezt
 10 mondgia. Nilua ha iambor volna Gyarmathi, megh kellett volna gondolni, a mit ir Luther Marton eggiüt.³¹ *Patrum dicta, sicut oportet, commode interpretemur. Sceleratum est, cum noueris pium, et sanum esse alicuius sensum, ex ver- bis incommode dictis, statuere errorem, Nulli enim fuerunt vnquam Patres aut Doctores, qui non improprie sint locuti, si dicta eorum velis cauillare.*
 15 Azt akariuc azért, hogy mikor mi valamit mondunc, melliet két, vagy három keppennis erthetni, ne tegiec eo magokat tolmacs, ne csigazzac, ne saitolliac a mi beszedünk, hanem ercsec my teollünc minemü ertelme legien beszedünk nec, es vgy, Ha io, es igaz ertelmét aggiuc, halat aggianac Istennec a mi ionkert, hogy teueligésbe nem vagiunc: ha penigh hamis ertelmmel
 20 mondunc valamit, roncsác, es hamisycsak vallasunkat. Ha ezt cseleked nec a mi Atiankfiai, nylua ighen keues okoc lehetne a karomlasra, mert inkab valameni tanubizonsagot tamaszt Gyarmathi, megh akaruan bizonytani hogy my a Szentek nec Isteni tisztelet adunc, mind efféle hamissan magiarazot mondasokbol veotte, es annac okaert, hamis, es ereotlen bizonsagoc az eo
 25 bizonisaghi.

Peldaul hozoc eleo ennihany dolgot. A Catholicus Doctoroc, keozbe Iaronac neuezic Bodogh aszszont, de csak ollian keozbe iaronac, a minemü keozbe iaronac neuezi az iras Moysest,³² nem olliannac minemü nec neuezi Z. Pal a my {[3r]:} megh valtonkat, *Qui dedit semetipsum redemptionem*

³⁰ 2.Pet 3 v. 16.³¹ Luth: Tom: 1. lat: Wit: anno 1545 per Ioan Lufft. fol: 415. Thesi 35. quod in Christ: duae naturae.³² Deut: 5. v. 5. Gal: 3. v. 19.

pro omnibus,³³ a ki magha veréuel, megh válta mindeneket, hanem csak olliannac, ki esedezese, s' alazatos keoneorgése által, az embereknek kegielmet nyer Isten eleot. Remensegeknek hiiac Bodogh azzont a keresztienc, De csak ollian ertelemmel, minemüel Z. Pal *1. Thess: 2. v. 19. Philip: 4. v. 1.* Remenseghenec, eoreomenec, Coronaianac neuze az hiueket. Azon keric a Catholicusoc a Szenteket, hogy segítsék eeket, üdueozicsec, megh szentelliec eeket, etc. de csak ollian ertelemmel, minemüel keri Z. Pal a Romaiakat,³⁴ hogy segicsek eotet imadsagockal, Minemuel Z. Ianos malasztot kiuan az embereknek Christus által,³⁵ ama héet lelkektül, melliec az Isten szeki elöt állanac, es a minemü ertelemmel mongia Z. Pal hogy,³⁶ *eo üdueoziteni akar nemellieket*, es a mint iria Timotheusnac,³⁷ *hogy eo üdueoziti, mind magat s' mind halgatoit*, auagi, a mint Z. Ianos mongia,³⁸ hogy az ember *megh szenteli, megh igazittia eo magat*, Az az, hogy keoneorgése, es imadsagoc által, az Istentül nekünc malasztot nierienec, es keoneorgeseckel segycsenec minket az üdueosseghnec megh nieresére, mikeppen segytic vala az Apostoloc praedikallasockal a hiueket. Mert iol tuggiuc, hogy senki az egy Isten kiuül, magha ereiéuel, a fertelmes embert megh nem tisztithattya büneibeol.

A teob keoneorgheseknekis, szinte ezen ertelme vagion, my nallunc, Es azt mondgiuc, hogy ha ki küleomb ertelemmel kérne üdueosseget Bodogh Aszontul, nem Romai Catholicus, hanem teueligheo eretnec volna: De mint hogy az ember ertelmet egyebünnen nem tudhattiuc természet szerint, hanem az eo magyarazattibol, a ki vakmereo itiletet nem akar az Isten parancsolattia ellen tenni, Auagy megh varia hogy eo magha az ember megh magyarazza mondasat, Auagy io ertelembe magyarazza az eo szauát, mygh bizonioson veghere nem megien, hogy Istentelen ertelemmel mond valamit az eo felebarattia.

De miuel hogy niaka szakadna minden patuarkodasoknac, es karomlásokonac, ha ezt helien hannác az Vy hit fa-*{[3v]:}*ragóc, azt akariac hogy eok

³³ *1.Tim: 2. v. 5.*

³⁴ *Rom: 15. v. 30.*

³⁵ *Apoc: 1. v. 4.*

³⁶ *Rom: 11. v. 14. 1. Cor: 9. v. 22.*

³⁷ *1.Tim: 4. v. 16.*

³⁸ *1. Ioan: 3. v. 3. Iacob: 5. v. 20.*

legienec *Doctor glossac* auagy *Commentatoroc*, es Magyarázoc a my beszedünkbe, az az, hogy a farkas legien eorzeoie a iuhoknac, a bagoly tegien teoruent a Soliomrul, a hamissagh legien magyarazoia az igassághnac.

HARMADIK panaszolkodásom ez, hogy nemely ala valo, es le teot keonyueket támaszt Gyarmathi a Romai Anyaszentegyhaz ellen, es valamit effele keonyuekbe talál, mindgiart azt véghezi, hogy ez az eghez Romai Anyaszentegyhaz vallasa, *es miuel hogy* (vgimond Gyarmathi³⁹) *szaruan az eokreot, beszeden foghiac megh az embert*, effele keonyuekbeol eleo hozot mondasokbol, mint a keozeonseghes Anyazentegyhaz mondasibol, indit pert ellenünc, *Orariumot, Formicariumot, Stellariumot, Antidotariumot, Cursus B. Virginist*, es csak Isten tunna minemü keoniueket keresnec fel az Atiafiac, melliec keozzül, en io lelki esmerettel mondom, soha eggiet sem lattam tudomasom szerint, es bizonniál hiszem, hogy sockal inkab soha a Romai Pápa sem látot.

Annac okaért, az illien keonyuekbeol vöt bizonsagokra, kerec beszeddal, csak azt mondom: Ha az Antoninus irasinac, Ha a Bodogh aszszony tisztesseghére forditot Soltarnac, Ha valamely egiéb effele írásnac, Istenes, igaz, es valami aitasos ertelme lehet, azt helyén haggiuc, es iaualliuc: Ha pedig ezek keozzül valaki, irasába vgy tisztel valamely szentet, mint az egy igaz Istent, nylyan mondom, hogy effele tudomany, nem a Romai Aniaszentegyhaz tudomania, hanem a Romai Egyhaztul karhosztatot, es megh atkozttatot Eretnekség, a mint ez vtan megh mutatom: Annac okaért, modnelkül, es hamissan mongia Gyarmathi, hogy az eghéz Romai egyhaz vallasa az, valamit egy, auagy két keoniuecskébe talalt, holot egy altalliaba, a Romai egyhaz karhozttat minden keoniueket, *valamellyeckbe botrankozo, hamis tudomány talaltatic*.⁴⁰ Ha pedig effele keoniuecskébe valo dolgoknac, io es kereztienc ertelme lehet, azokat effele io ertelembe helien hagiunc. Es ha egy keuésse kemenibeknec teczenec, az vytoc fülebe, Erre azt mondom Z. Agostonnal,⁴¹ *Vobis nondum litigantibus, se-*{4[r]:}*curius*

³⁹ *Fol: 70.*

⁴⁰ *In Indice libr: prohibitor: regula 8.*

⁴¹ *Aug: Tom: 7.*

- liquebantur*, mygh enny Pharisaeusoc nem valánac,⁴² kik szonkba minket megh akarnánac foghni, nem tekentuén értelmünkre, batorsagosban eitetec mondasokba nemely dolgokat az elemetes iamboroc, mellieket ha agiaskodni nem akarnátoc, tijs igaz ertelemben vehetnetec: Mert ha Proba Falconia
- 5 Honorius Czyasar ideiebe, a Virgilius verseibeol.⁴³ Ha Eudocia az Iffiabbic Theodosius Czyaszar feleséghe a Homerus verseibeol, keresztien verseket csinálánac a Christus dicsiret, kinec mi ellene benne, ha Bonauentura a Z. Daid Soltaranac nemely részeit io ertellemben, a Bodogh aszszony tiszteletire fordította, semmit ollyat nem tulaidonituan neki, a mi hozza illendeo
- 10 nem volna?⁴⁴ Nylua Bonauentura a Soltart nem mindenkeppen (a mint alittia Gyarmathi) fordította a Maria tiszteletire, mert *in Psalterio MARIAE*, egy Soltar sincz, melybe eot versnél teob volna, Azokbais pedig, a Daid Soltaribol maid csak egy szo sincz teob, hanem a Psalmus eleibeol két auagy harom ighe: Mint kellien pedig igaz ertelemben venni sokat azoc keozzul
- 15 mellieket eleo szamlal Gyarmathi, megh mondom ezennel.

{[4v:]}

MASODIK RESZE.

MIT VALLION, ES TANICSON A ROMAI GYEOLEKEOZET

A SZENTEK SEGITSéghe feleol.

- HOGY iobban ki tessac, minemü dolgokba inditnac patuart my ellenünc
- 20 a teollünc el szakat Atyafiac, a szentec tiszteletibe, es hogy iobban megh ercse minden ember, mind a két félnece bizonsághit és otalmit, reouideden lassuc mit tanicson a Szentec tiszteletirül, segitseghuasarul es imadasarul a Romai gyeolekeozet.

⁴² 1. Contr: Iulia: ca: 6 longe ante medium.⁴³ Zonar: lib: 3.⁴⁴ Annal: Hieronym: Epist: 103. cap: 6.

- ELEOSZEOR azért azt valliuc, hogy a testi ki mulas vtan, a halhatatlan lelec, mindgiart, vagy a karhozatra es pokolra megien, (a)⁴⁵ egy szem pillantasba; vagy (ha semmi akadallia nincsen) az Isten szine latasara a bodoghsaghba vitetic, mint amaz Vrunkal megh feszittet (b)⁴⁶ Toluay
- 5 lelke; Es ezért mondgia vala Z. Palis, (c)⁴⁷ hogy keuannya a testbeol ki mulast, hogy az Vrral lehessen, mert azt ighiri Vrun, (d)⁴⁸ hogy mijs ot leszünc ahon eo. Masut arra int Christus, (e)⁴⁹ hogy most szerezzünc barátokat, hogy mikor megh fogiatkozunc, be fogaggianac minket az eoreoc hailekokba. (f)⁵⁰ *Non dicit postquam Resurrexeritis, sed cum defeceritis; Deinde, recipiendi verbo*
- 10 *significatur aliquos eo praecessisse, a quibus isti sint recipiendi, idque in aeterna tabernacula*, vgymond Beza.

- Ezec pedig a megh dücseoült lelkec nincsenec ertelemnekül, sem nem alusznac itilet napiaigh, hanem a mint Z. Ianos mondgia, (g)⁵¹ eyel es nappal aldgia, dicsiric, fel magasztalliac az Istent es szüntelen ama dicsiretet kialtiac,
- 15 (h)⁵² *düceseosséghe az Istennec es a baranyac*, (i)⁵³ *Melto vagy vram, a ki {5[r]}* minket megh valtottal a be szegezet keonynece megh nytasara, (a)⁵⁴ *Nagioc es csudalatosoc, mindenható Isten, a te cselekedetid, Ki nem fel te teolled es fel nem magasztallya a te neuedet?*

- Ezeket mind helyen haggya (b)⁵⁵ Gyarmathi Miklosis, *A testül el valt lelkec*,
- 20 *miképpen dicsiriec az Vr Istent sok helien megh iria Z. Ianos, titkos latasába, vgimint 4. 5. 6. 7. 15. részébe*: Es ismet: *Abba sincs*, vgymond, *ellenkedes ha imatkozzanake a szent Lelkec a mas vilagyon a keozeonseghe Ecclesiaerth keozeonsegesen*: mert miuel hogy tuggiac hogy vagion ez feoldeon Christusnak

⁴⁵ a Iob 21. v. 13.⁴⁶ b Lucae 23. v. 43.⁴⁷ c 2. Cor: 5. v. 2. Philip: 1. v. 23.⁴⁸ d Ioan: 14. v. 3. cap: 17. v. 24.⁴⁹ e Luc: 16. v. 9.⁵⁰ f Beza Epist: 83. Theologia.⁵¹ g Apoc: 7. v. 15.⁵² h Ibid: v. 10.⁵³ i Apoc: 4. v. 9.⁵⁴ a Apoc: 15. v. 3.⁵⁵ b Fol: 2. 162.

- kereszt alatt vitezkedo egyhaza, melynekül (c)⁵⁶ az eo bodoghsaghokis telliességesen véghez nem mégien, (d)⁵⁷ Hanem variac az eo szolga társoc száma be tellyesedeset, Azert, meg lehet, (vgymond) hogy keozeonseghésen imatkozzanac az Ecclesiaerth, es miuelhogy ahoz valo szeretetec megh nem
- 5 hült, annac mennyey modon minden iot kiuannac. Mely dologrul így szol az Augustana Confessio Apologiaia. (e)⁵⁸ *De Sanctis, concedimus quod sicut viui orant pro Ecclesia vniuersa in genere, ita in caelis orent pro Ecclesia in genere.* (f)⁵⁹ *Nemo nostrum vnquam iuit inficias Hieremiam, et Sanctos mortuos posse sub altari orare pro fratribus, pro membris afflictis vniuersae Ecclesiae:*
- 10 *At quod sigillatim pro aliquo vno nostrum preces fundant, non probarunt.* Ezekbeol megh teczic, mely hamissan iria Luther Marton, hogy (g)⁶⁰ a Papa kamora szekin születet tudomany az, hogy a lelec halhatatlan. Es az Vytoc keozzül, sokan nylyan tanytottac hogy a lélec megh hal a testel eggiüt, mint eo magha sem tagaggia Caluinus in praefatione Psychopan: c. 2. 4. es beoueon
- 15 megh mutattya Feuard: lib: 8. Theomac: cap: 7. Reginald: lib: 4. Caluino Turcis: cap: 5. fol: 752. Iudicium viri docti de Protestantibus, editus Ingolstadij Anno 1605. cap: 6. fol: 155. Es a mint (h)⁶¹ Praeteolus es (i)⁶² Caluinius iria, Geneuaba, mikor tanacsokoznánac, mint ronthatnác el a Purgatoriomot, talaltatánac, kik azt adác tanacsul, hogy az ember lelkénec halhatatlansaghat
- 20 tagadnac megh, es így keoniü lenne a Purgatoriomot el rontani.
- Vgian ezen dologbol aztis eszünkbe vehettiüc, mely hamissan tanittiac az Atiafiac, hogy a lelkec, itilet eleot, csak {[5v]:} alusznac, es semmit nem tudnac semmibe. (a)⁶³ *Ante diem iudicij viuunt animae, et dormiunt in pace, nec torquentur vllis cruciatibus,* vgymond Luther. *Sufficit nobis haec cognitio,*
- 25 *non egredi animas e corporibus in periculum cruciatuum, et paenarum inferni,*

⁵⁶ c Heb: 11. v. 40.

⁵⁷ d Apoc: 6. v. 11.

⁵⁸ e In Articulo 21. sub finem. Idem Caluin: li: 3. c. 20. n. 24. Tubingens. disput: de Inuoc: Sancto:

⁵⁹ f Laurent: Humfred: cont: 1. Ration: Campia: fol: 243.

⁶⁰ g In Assertionem Articuli 27 damnati a Leone.

⁶¹ h In Elencho: verbo: Athei.

⁶² i Apud Feuard: loc: citat

⁶³ a Luth: in cap: 25 Genes: fol: 253. edit: Norimb: an: 1550. apud Ioannem Montanum.

- sed esse eis paratum cubiculum, in quo dormiant in pace: Sancti dormiunt, et nesciunt quid agatur: Anima enim post mortem intrat suum cubiculum, et dormiens non sentit suum somnum.* (b)⁶⁴ Masut azt iria, hogy, miképpen a kik vagy az annioc mehébe vadnac, vagy alusznác, vagy a kiketh a korsagh
- 5 vér, nem tuggiac hon vadnac, vgy a lelkec sem tudnac semmit. (c)⁶⁵ Caluinus noha az eo moggia szerént, giakran haboz e dologhba, de azért, egy altalliba azt iria, (d)⁶⁶ hogy bolondsagh arrul tudakozni, hon legienec a lelkec halalunc vtan, es véghre azt ira, hogy niugosznac valahol, es az ighirt dúcseosséget variac. *Atque ita omnia teneri suspensa, donec Christus appareat.* (e)⁶⁷ *Neque enim DEVS pronunciat animas a morte esse superstites, quasi tam praesenti gloria et beatitudine fruuntur, sed earum spem in vltimum usque diem suspendit.* (f)⁶⁸ *Nec nunc tantum expectanda nobis est salus, sed vbi vita defuncti in Christo quiescemus.* Noha eo maga az alhatatlan masut így ir. (g)⁶⁹ *Quisquis vera fide animae suae custodiam moriens Christo tradit, non extrahetur in longum tempus vt suspensus langueat, sed eius voto, eadem qua*
- 10 *erga latronem vsus est benignitate occurret Christus.*
- Ebbeol azért a megh magiarázot igassághbol, nylyan keouetkeziec hogy semmire kelleo ama keozeonseghes főghás, melliel el akariac nemelliec rontani a szenteknec ertünc valo keoneorghését. *A szentec megh*
- 20 *holtac, Nem keoneoreoghetnec tehát értünc.* (h)⁷⁰ Kiknec Christus vrunkal azt mondhattiuc, hogy az Isten Abrahamnac, Iacobnac, Isaknac Istene, nem a halottac, hanem az eleuenec Istene, *Es Istennec ezec minniatan élne,*⁷¹ vgymond Z Lukacznal Christus vrunc, Mert a halal nem vészi el az ember lelkenec okossaghat, es akarattiat. Es nem kel azt alytani, hogy küleomben nem imatkozhatic az ember lelke, hanem csak testi nyeluel, Mert megh a testbe
- 25

⁶⁴ b In cap: 49. Gen: in fine.

⁶⁵ c Caluinus more haereticorum proprio iudicio damnatus.

⁶⁶ d Lib: 3. Instit: cap: 25. nu: 6. Lib: 4. cap: 1. num: 12.

⁶⁷ e Matth: 22. v. 23. in Harmon:

⁶⁸ f In Matth: 25. v. 5.

⁶⁹ g In Luc: 23. v. 43. Alia locavide apud Feuard: lib: 9. Theomsch: ca: 20. Et lib: 2. in Irenae: cap: 63. nu: 1.

⁷⁰ h Marci 12. v. 27.

⁷¹ Luc 20. v. 38.

- leuënnis az imatsagnac ereie es miuolta, nem {6[r]:} a nyelunec forgasába, hanem az ember lelkenec tulajdon indulattiba es cselekedetibe áll. Annac okaert panaszkodik Christus vrunk Esaias Prophetaual egyetembe azokrul, kik csak száial, es nem lelecek imaggiac az Istent.⁷² Int pedig Z. Pal,⁷³ hogy lelecek imatkozzunc, mert az Vr Isten, vgymond Z. Daud a szüenec indulattiat es keszületit szokta megh halgatni:⁷⁴ Ha azért mēgh a testbe leuënnis imatkozik az ember lelke, a nyelunec szolgalttia nekül, mentül inkab imadkozhatic a bodoghsagba? Es Z. Ianos nylyan iria, hogy aldgia, dicsiric es imadgia az Istent a megh dücseöült lelkec.⁷⁵ Tudatlan ember gondolattia tehát az, hogy a megh bodogult lélec, testnekül nem keoneoreghet: Annac okáert, noha Gyarmathi egybe zauar minden aprolec bizonsagoc moslekat, mind az által, látuan hogy nem értelmes emberhez illendeo gondolat, azt alytani, hogy a megh holt ember lelke azért nem imatkozhatic, mert testnekül vagion, ingien sem teon emlekezetet erreol a bizonsagru.
- 15 MASODZOR tekelltesen vallia, es vallotta mindenkor a Romai geolekeozet, hogy a my edes megh valto Iesusunc, csak szinte egiedül, minden tarsnekül, elég a my valtsagunkra, Isten eleot valo megh igazulasunkra, az üdueossegnecc megh nyeresere: Es hogy az eo szentseges erdemébe kel biznunc, Eo altala kel minden imatsagunkat, aitatos munkainkat az Isten eleibe be mutatnunc, ha azt akariuc, hogy keduesec legienec. Es reouid szoual, csak az eo neuebe kel mindeneket Istentül kérnunc, mert nincs más neuh, a mely által kellien nekünc üdueossegünket varnunc, a mi Vrunc Iesus neuénel, Nincs más vt, mellien az Istenhez iarulhassunc, hanem csak a Christus. Ezeket mondom, hogy valliuc, es vallottuc mindenkor, mert az
- 25 Istennec fel bonthatatlan igheiebe, nylyan talaltatnac,⁷⁶ es karomlo hazugsagh

⁷² Matth: 15. v. 8. Esai: 27. v. 13.

⁷³ 1. Cor: 14. v. 15. Ephes: 5. v. 19.

⁷⁴ Psalm: 9. v. 17.

⁷⁵ Cur non dicimus anima S. Petri, ora pro me, D Thom: 22 quaest: 83. artic: 11. ad: 5, sicut Exod 3. Ego sum Deus Abraham. Caluin: Luce 16. v. 22. Quod Lazarum delatum dicit, Synecdochica est locutio, nam quia anima praestantior est pars, nomen totius, merito sibi vindicat.

⁷⁶ Colossi 1. v. 17. et 20 1. Ioan: 2 v. 2. Act 4. v. 12.

- az a mit Gyarmathi reanc fogh, (a)⁷⁷ hogy mi ezeket tagaggiuc, mert vgianis ki tagadhatna ezeket a tellies szent irasnac nylyan valo bizonsaghi ellen?⁷⁸ Nem de a my megh valtasunkrul nem azt oluassuke, hogy eleghseghes, seot beosegēsis leon Isten {[6v]:} eleot? Nem nylyan mondgiaé Z. Pal
- 5 Apostol⁷⁹ hogy megh tisztittattunc ingien a Christus valtsága által, ki az Isten igassagha szerent el mosá, mēgh az eo megh testesülese eleot valo büneoketis? Nem iriaé aztis,⁸⁰ hogy mikeppen megh förtösztetet az eghész emberi nemzet az Adam büne által, azonkeppen, seot beocsülletesben, megh vyul a Christus igassagara? Nem de nem azzal dicsekedik eo magais
- 10 Christus Vrunc,⁸¹ hogy eo csak egiedül nyomta a pröseolö sutut, es minden segithseghnekül, csak az eonneon ereie es hatalma által tapotta el a minket satcsoltato kegyetleneket? Mit tanyt a szent Iras gyakrabban annal, hogy Christus beoseghēsen eleghet teot, mind e szelies vilagnac büneiorth?⁸² Hogy az eo aldozattiaual *consumauit sanctificatos*, be telliesitē a my megh szentelesünket? Hogy eo altala es eo benne vagion nekünc minden lelki ionk? Es egy sommaban foghlaluan,⁸³ hogy eo a szölötö, my pedig szölö veszeoc vagiunc, es annac okáert, Mikeppen az szölö veszöbe, vgy my bennünkis, valami nedueség, valami életh, valami gyümeolcs vagyon, az igaz szölö teotül szarmazic, Christustul.
- 20 Ezeket mindenkor nylyan, es alhatatoson vallotta a Romai Anyaszentegyhaz:⁸⁴ Batran hirdette a Pokol es Eordögh ellen, hogy valami ioszagh, valami tekelltessegh, valami hasznos imatsagh vagion bennünc, auagy a megh holt szentekben, az nem egyéb, hanem a Christus halalanac solgia, amaz ighaz szölö teonec neduességhe s' gyümeolcse: Eo tölle, eo benne,
- 25 eo altala, vagion minden lelki aldomasa a hiueknec, kiknec eo magoktul, semmi üdueossēghes ioszághoc nem volna, a Christus érdeme, es az eo

⁷⁷ (a) Fol: 249.

⁷⁸ Psal: 129. v. 7.

⁷⁹ Rom: 3. v. 24.

⁸⁰ Rom: 5. v. 15. 17. 18. et 20.

⁸¹ Isaias 63. v. 3.

⁸² Hebr: 10. v. 14.

⁸³ Coloss: 1. v. 16.

⁸⁴ Probat Bellar: libr: 1. de Sanctis ca: 17. propos: 2. S. Thomas 3. parte quaest: 1.

erdeméért adatot malaszt nélkül, a mint beoségesen megh mutatam a Magiari Istuan ellen irt keoniuemben. Most csak hozom eleo Z. Bernardnac egy röuid mondasat,⁸⁵ hogy ebből eszekbe vegyéc a mostani Vytoc, mit vallottac a Romai egyhaz fiai Luther eleot e dologhrul. *Origo* (vgymond) *fontium et fluminum mare est, virtutum et scientiarum Dominus Iesus. Quis enim Dominus virtutum nisi ipse Rex gloriae? sed et idem ipse scientiarum Do-7[r];minus est. Continentia carnis, voluntatis rectitudo, ex illo fonte manat, non solum autem, sed et si quis callet ingenio, si quis nitet eloquio, si quis moribus placet, inde est. Quid? casta consilia, iusta iudicia, sancta desideria nonne riuuli fontis illius sunt? etc.* Es ismét. *Quicquid sapientiae, quicquid te virtutis habere confidis, Dei virtuti et sapientiae Christo deputa, etc.* Az az, Mikeppen a beolcs mondása szerent, a tengherbeol szarmaznac minden forrásoc, es folio vizec, Vgij, Christustul vagion nekünc minden nemü ionk, etc.

Egy szoual azért, valami üdueosseghes io szarmazic my reanc, Christus erdeme altal, az eo keozbe iarasa, szoszolása altal, az eo neuébe adatic nekünc, es ennel küleombet soha nem tanytot a Romai Anyaszentegyhaz.

Ezekbe azért uincs vetekedes keozeottünc, hanem csak azokba van keozbe vetès, a miket ebbeol hamis consequentiac, keouetkezès ec altal, ki akarnac sutulni, az Vy tanytoc: Mert azt hozzac ki ebbeol, hogy ha Christus eleghet teot erettünc, es megh nyerte nekünc a bodoghsagot, nem szükség immar a my elegh tetelünc, es erdemünc: Es ha a Christus neuébe, es eo altala, az eo keozbe iarásanac erdeméért nyerünc mindeneket az Atia Istentül, nem szükség tehát Peter, vagy Pal keoneorghés et es keozbe iarasat keresnünc. Csuda hogy aztis ki nem hozzac vgyan ezen dologbol, hogy ha Christus imatkozot, fel tamadot, menybe ment my erettünc, Nem szükség my nekünc imatkoznunc, vagy fel tamaduan a bodoghsagba reszesecke lennünc.

My azert azt mondgiuc, hogy ezeket nem igázan hozzac ki az felliül megh magyarazot ighasságbol, Mert legh előszeor: Noha Christus Vrunc beoséghesen eleghet tött a my vetkeinkért szent haláláual, seot noha oly beocsülletes volt minden cselekedeti, hogy csak egy legh kisseb cselekedetijs eleghséghes leot volna ezer illien vilaghnac valtságárais:⁸⁶ Mind az altal,

⁸⁵ Bernard: *Sermo: 13. in Cantic: Eccles: 1. v. 7.*

⁸⁶ Ita Clemens 6. *Extrauag: vnigenitus de poenit:*

azt akarta Christus Vrunc, hogy ez az eo elegh tétele, es érdeme, senkinec küleomben hasznos ne lenne, hanem csak azoknac a kik eo neki enghednénec,⁸⁷

az eo teolle {[7v]:} rendelt eszkeozeockel magokhoz kapcsolnac, es ő magokba a Christus erdemeert adatot seghetségghel, gyümeolcseosse tennéc es hasznossa maghoknac, a Christus elegh tétele: Kit eo maghoc sem tagadhatnac a Lutheristac; Mert ha valaki a Lutheristac ellen így okoskodnec:⁸⁸ Christus eleghet tött en erettem, megh enghesztelte az eo szent Attyat, megh nyerte a bodoghsagot: Nem szükség tehát az en munkam az üdueosseghnec megh nyeresére, es így, nem szükség hogy higgiec a Christusba, hogy megh keresztelkegiem, imatkozzam, poenitentiát tarcsac, hogy felebaratomat keriem hogy Imaggion Istent erettem, etc. Nylua eokis ketelenec szinte így felelni erre a hamis consequentiara, mint my felelenc, az eo modnekül való okoskodasokra; Es miképpen eok valliac, hogy szükséghes a Hit, hogy ez által hozzac kapcsolliuc a Christus erdemét, s' elegh tétele, szinte vgy megh kel enghedniec, hogy a poenitentia tartas, testi saniargatas, es egieb ioszaghos cselekedetis szükséghes,⁸⁹ mert a mit a Hitrül es az eo szükséghes voltarul oluasunc, az irasba, vgyan azont oluassuc a poenentiarul es egyeb io cselekedetekrülis. Es azért mondgia Z. Pal,⁹⁰ hogy Christus üdueosseghes leon mindeneknec, a kik enghednec az eo parancsolatinac: Mint ha azt mondana, noha eleghet teot ez eghèz vilaghert Christus, de azért azt akarta, hogy az eo erdeménec gyümeolcse csak azokon tellyesednéc be, a kik enghednec az eo parancsolatinac. Ennec okaert a Z. Iras együt azt mondgya,⁹¹ hogy *Christus megh szentelt minket szent vereuel*, Masut, arra int minket,⁹² hogy *megh szentelliuc my magunkat*. Eggiüt azt mondgia,⁹³ hogy *megh bekéltetet mynket az Istennel*, masut arra int,⁹⁴ hogy *megh bekeilliuc az Istennel*. Mert noha a my Vrunc Z. haláláual eleghseghes valtságot,

⁸⁷ Hebr: 5. v. 9. Mar: 16. v. 16.

⁸⁸ Vide contra Magyarin: fol: 196.

⁸⁹ Vide contra Magy: fol. 182.

⁹⁰ Hebr: 5. v. 9.

⁹¹ Apoc: 1. v. 5.

⁹² 2.Cor: 7. v. 1.

⁹³ 2.Cor: 5. v. 19.

⁹⁴ 2.Cor: 5. v. 20.

es elteteo oruossaghot szerzet my nekünc, de ha ezzel èlni nem akarunc az eo akarattia szerent, ki nem valtozhatunc a my foghsagunkbol. Ezzel pedigh, hogy a my Hitünc, munkanc, es enghedelmesseghünc szükseghes a Christustul megh nyert üdueossègre, semmikeppen a Christus erdemenec

5 beocsülleti alab nem szal (a mint Magyar ellen megh mutatam⁹⁵) mert eze-
{8[r]:}kis a io cselekedetec, gyümeolcsi a Christus erdemènc, miuel hogy az eo erdemeert adot malasztékül, nincs my bennünc semi üdueosseghes ioszagh, mint vgian ottan böseghesen megh mutatam.

- Touabba, noha mijs azt valliuc, hogy a Christus Iesusnac neuébe, az eo
- 10 érdeme es keozbe iarása által nieünc mindeneket az Atya Istentül, mind az által ebből semmi forman nem keouetkeozic, hogy a teremtet allat imatsaghat nem szabad varnunc es kiuannunc, Mert noha Z. Pal Apostol iol tuggia vala, hogy csak az egy keozbe iaro Christus által kel minden ionkat varnunc, mind az által szantalanszor kerü a hiueket, hogy keoneoreoghienec eo
- 15 erette az Istennec, segicsec imatsagockal, es Isten eleot valo esedezeseckel:⁹⁶ Kit soha bizony nem cselekedet volna, ha ez megh hiuitotta volna a Christus keozbe irasat. Mely dologhrul ighen szepen így irt my mellettünc Caluinus Ianos.⁹⁷ *Suae sanctis intercessiones relinquuntur, quibus alij aliorum salutem Deo commendant. Deus indignitati nostrae ignoscens, non tantum singulis*
- 20 *pro se orare permittit, sed etiam alios pro alijs admittit deprecatores: Sed cum et illae preces in Christi nomine fiant, quid aliud testantur, quam neminem vllis vnquam precibus, nisi Christo intercedente posse adiuuari?* Erasmus pedigh:⁹⁸ *Frequenter hoc inculcant, gloriantes (Lutherani) se huius noui dogmatis authores esse, a solo Christo petendam salutem; quasi*
- 25 *non petamus a diuis salutem. Atqui cum peccator sibi ipsi displicens ambit piorum hominum preces, vt per illas impetret bonam mentem, num ab alio petit salutem quam a Christo?*

My azert, kerünc a szenteket hogy imadsagoc által segicsenec minket, mint Z. Pal kerü vala az hiueket, de nem azon kerünc eoket, hogy eok nekünc valami

⁹⁵ Fol: 195.

⁹⁶ Rom: 15. v. 30. 2.Cor: 1. v. 11. Coloss: 4. v. 3.

⁹⁷ Lib: 3. Instit: cap: 20. n. 19.

⁹⁸ Ad fratres Inferior: Germaniae.

- iot nyerienec a Christus erdeme es keozbe iarasa nèkül, mert efféle kères Istentelen, es a Z. Iras ellen valo keoneorghes volna, melybe oluassuc hogy nincs mas neü mely által kellien üdueozülnünc a Christus neuenél,⁹⁹ Hanem, mikeppen mideon magunknac valami iot kerünc Istentül, csak vgy kerünc ezt,
- 5 hogy a my köneorghésünc által, a Christus erdemeért engeggie azt az Vr {[8v]:} Isten, Z. Palis mikor a hiueket kére hogy imatsagockal seghicsec ötet, nem azon kère hogy valamit nyerienec neki a Christus erdemenèkül: Azonkeppen mijs, kerünc a szenteket, hogy nyeriéc megh Istentül keoneorghésecc által, hogy a Christus erdemeért, minden iok adassanac nekünc: Es így, (a)¹⁰⁰
- 10 ki nem rekesztiüc Christust, a mint nem ighazan reanc foghia Gyarmathi. Az Anyaszentegyhazis megh akaruan mutatni, hogy eo illien ertelemmel keoneoreogh, a szenteknec valo keoneorghésset mindenkor így veghezi el: *A my Vruc Iesus Christusnak altala: Amen.* Es méghis azt meri mondani Gyarmathi, (b)¹⁰¹ *hogy a szentec neuére valo Collectakba, imatsaghokba, nincs semmi*
- 15 *emlekezet Christusrul:* Kinél nagioz hazugsaghot nem mondhatot volna. Iol lehet amazokis oly temerdekec, hogy csudálom mint fértec ki a Gyarmathi torkan, es megh nem foitottac: Tudni illic, (c)¹⁰² *hogy a Papistac csak ollianna tartyac Christust, mint az hatas louon, a szügieleot es farmetringhet, a szenteket, mint az heuedert, mely tarttia feokeppen a nyerghet, mert (d)¹⁰³ feokeppen*
- 20 (vgymond) *a szentek erdemebe biznac.* Ez pedigh innét esik (vgymond) (e)¹⁰⁴ *hogy el nem hizic, hogy Christus telliesseghel eleghet tótt a my büneinkert, (f)¹⁰⁵ hanem az eo halálát csak az eredendeo bünnec el teorlésere mongiac hasznosnac lenni, (g)¹⁰⁶ a cselekedendeo büneoket pedigh, a Mise által, (h)¹⁰⁷ a szentec elegh tétele által: (i)¹⁰⁸ mellieket, vagy pynzen, (k)¹⁰⁹ vagy kuldulua*

⁹⁹ Act: 4. v. 12. Coloss: 1. v. 20.

¹⁰⁰ Hazugságoc. a 8 Fol: 7.

¹⁰¹ b 9. Fol: 281. initio. Idem Caluin: lib: 3. cap: 20. num: 21. 27.

¹⁰² Ibidem. c 10.

¹⁰³ Fol: 266. 281. d 11.

¹⁰⁴ e 12:

¹⁰⁵ f 13.

¹⁰⁶ g 14.

¹⁰⁷ h 15.

¹⁰⁸ i 16.

¹⁰⁹ k 17.

vesznez) mosatnac le, (l)¹¹⁰ es azt Z. Thamasbol bizonittia, ki almába sem latta ezt, mint masut megh mondam,¹¹¹ Seot ezek soha egy keresztien ember nec sem iutottac eszébe, hanem csak efféle karomkodo, ember szolo, tekelletlen hazugoknak, minemü volt a ki ezt keolteotte my reanc.

- 5 HARMADZOR vallotta mindenkor aztis a Romai Ecclesia (a mint Gyarmathi eo magha megh mondgia¹¹²) hogy a megh holt szentec lelke, természet szerént nem tudgiac az emberec kiuansagat, szükségset, es gondolattiat, mert tulaidona az Istennec eo maganac ez, hogy az eo természeti ereiebeol, tudgia es altal lattia minden szüü gondolattiat es kiuansaghat.
- 10 {9[r]:} Mind azon altal nylyan valo dologh, hogy az Vr Isten megh ielentheti az bodogh lelkeknec e vilaghi emberec kiuansaghat, es gondolattiat,¹¹³ szinte vgy mint megh ielenté Samuelnec a Saul gondolattiat. 1. Reg: 9. v. 19. Elisaeusnac a Geyse cselekedetit 4. Reg: 5. v. 26. Vgian ezen Elisaeusnac a Syriai Kiralynac titkos tanacsat: 4. Reg: 6. v. 9. et 11. Danielnec a Nabugodonozor álmat: Z. Palnac a Santa ember hitit Act: 14. v. 8. Z. Peternec Act: 5. v. 3. Az Ananias titkos cselekedetit, Es vegezetre Moysesnec e vilagh teremtesetül fogua teortent dolgokat, melleket megh ira a teremtesrül irt könybe, Isaiasnac es a Prophetaknac az vtolso üdeokban köuetkezendeo Christus születését, halálát, fel tamadasat: Es errül igy yr Gyarmathis,¹¹⁴
- 15 Ha Isten akaria, megh ielentheti a szentec lelkenec a my keoneorgesünket, de azt kellene megh bizonyítani, hogy az Isten meghis akarta ezeket ielenteni.
- Ebbeol nylyan megh teczic, hogy csak tudatlansagbul szarmazic, a mit sokan az Vy Atiafiac keozzül turkálnac: *Hogy tudhattyac a lelkec a my gondolattinkat, es keoneorghesinket, ha ily meszsze vадnac teollünc? Valions olynagy füleoc vagione*, (vgymond Caluinus¹¹⁵) *hogy a feoldet be foghassac velle?* Es bizoniara nem latom mint vitathattia ily ighen Caluinus, hogy a megh dücseoüült zentec nem halhattiac a mi keoneorgesinket, Mert, legh Eleoszeor, tagadhatatlan dologh, hogy az Angialioc halliac a mi imadsaghinkat,
- 25

¹¹⁰ l 18.

¹¹¹ Az vy Tudom: hamissagfol: 38.

¹¹² Fol: 93.

¹¹³ Ita Augus: 22. Ciuit: cap. 29. de cura pro mort: ca: 15.

¹¹⁴ Fol: 93.

¹¹⁵ Calu: li: 30. 20. num: 24.

es annac okaért a zent Irasba, sok peldanc vagion az Angialoknak valo keoneorgesbe, mint ekeoniunec XIII reszebe megh mondom. Ha azert az Angalioc ily hoszu fül nekül halhattiac a mi keresinket, mint nem halhatnac a megh dücseoüült lelkekis? Masodszor azt tanittia Caluinus,¹¹⁶ hogy a megh dücseoüült szentec bodoghságot, *nem szükségset hogy valamely bizonios helien itilliüc lenni, Es a paradicsom helierül nem szükségset vetekednünc*,¹¹⁷

- 5 Vgy annira hogy mégh mikor az iras Christus vrunkrul azt mongiais,¹¹⁸ hogy menyben ment, azt iria Caluinus, *hogy nem szükségset valami bizonios helt gondolni, melybe ment volna az eo dücseoüült teste*: Tudom hogy ezen Caluinus szokása szerént, gia-{{9v:}}kran küleombet tanit, es mind Beza, s' mind a teob Caluinistac azt tanittiac,¹¹⁹ hogy mind Christus Vruc, s' mind az eo bodogsagos szenti, az éghbe vannac, mert ezekrul mongia Christus Vruc,¹²⁰ hogy eouec az egheknek orszagha, *hogy az eo iutalmoc az éghbe vagion. Es ahon Christus vagion, ot vannac az eo hiueijs, Mert eo, helt szerezuen ezeknec, oda vitte eoket, ahon eo magha vagion*: Ha azert a szentec dücsösseghenec nincz bizonios helie, nem ertem miért akaria Caluinus, hogy illien hoszu füleoc legien a szenteknec, hogy a mi imadsaghinkat megh halhassac. Gyarmathi azért, iol veoue eszébe, hogy ighen keoniü megh erteni mikeppen tudhassac hoszszu fülnekülis a my kiuansaghinkat a szentec, es annac okaért, ezt a tetouazast eo eleo sem hoza, hanem a szamar fülü ostoba emberekre bizá, kiknec hogy im hoszszu füleoc vagion, azt alittiac, hogy a szentekis hozzáioc hasonloc: Vallion egy Pogani nem szinte igy okoskodhatneieke a Z. irasbol elő hozot peldac ellenis? Vallion nem mondhatnae, mint lehetet Elisaeusnac oly hoszü füle, hogy a Syriaba mondot szokot megh hallana? Z
- 15 Istuannac mint volt oly hoszu szeme, hogy Christust az Eghbe megh lathatna?
- Csak azon Mesterkedic azert Gyarmathi, hogy megh mutassa, hogy az Vr Isten, noha megh ielenthetné, de megh nem ielenti a my keoneorgesünket a szentec lelkinec: Mely bizonsaghoc, mely tauul essenec a czeltül, ezennel megh mutatom. Es ez vtan aztis megh bizonytom, isten

¹¹⁶ Caluin: in Harmonia.

¹¹⁷ Luc: 16. v. 22. Luc: 23. v. 43.

¹¹⁸ Mar: 16. v. 19.

¹¹⁹ Vide Feuard Theomac: c. 1. lib. 8.

¹²⁰ Matth: 5. v. 12 Ioan: 17. v. 24. Ioan: 14. v. 3.

segítséghe velem leuen, hogy a szentec tuggyac e vilaghi dolgokat, es azokra gondot viselne.

- NEGIEDZER bizonyoson valliuc, es nyluan tanyttiuc minnyaian, hogy a szenteknec nem kel vgy keoneorgheni mint az Istenec, nem kel
- 5 Isteni tulaidonsaghot, es csak eo szent felsegéhez illendeo meltosaghot nekic tulaidonitani, es a ki küleombet cselekeszic vagy cselekedet, vagy reghi, vagy Vy Doctor legien, vagy Pap, vagy Barat legien, azt tanittia a Romai Anyaszentegyhaz, hogy ez illien, nem eo fia, nem eo taghia, hanem baluaniozo, es teueligheo iuh, melynec, ha {10[r]:} megh nem tér, eoreocke el kel veszni:
- 10 Mint teczic ennec a notaia Gyarmathi? Veszede ebbeol eszedbe, hogy csak egy arcus pappiros sincs a te keoniuedbe, mely teli nem volna vndoc, karomlo hozughsagockal? De talam nem hiszed hogy ez így legien a mint en mondom? Talam csak teolletec valo feltünkbe alitod hogy ezt mongiuc? Ne aggia azt az Isten Gyarmathi, hogy megh tagaggiuc a my vallasunkat, es mast tanicsunc
- 15 szayal, s mast hordozzunc szüünkbe.

- My azért illien vallasba vagiunc: Ha ki vgy könörghene a szenteknec, mint ha eo magkoc ereiebol, es hatalmabol, mindeneket tudnának, mindeneket megh adhatnának, es eo altaloc nem iarulna az Istenhez, hanem csak bennec niugodnec megh, mint kiuansaghanac es keresenec vtolsó határan: Istentele-
- 20 nül, baluanyozoul keonyeorghene a szenteknec. De my nem így keoneorgünc nekic, hanem csak vgy, hogy köneorghéseckel nyeriec megh Christus által a mit my kerünc, es így a szentec által Istenhez iarulunc, a keozbe iaro Iesus Christus által. Vgy annyra, hogy (a mint Gyarmathi eo magha az Monoszloi Vram irasabol eleo hozza¹²¹) ertelme illien minden keoneorghesünknek:¹²²
- 25 *Iol tudom, O Istenec szenthei, hogy tijs teremtetet allatoc vattoc mint en, Tudom hogy a mely meltosagra vitettetec, azt Christus által niertetec, A ty keoneorgésteknekis erete, az eo halalanac erdemetiül szarmazic, Azért kérlec keoneorgésteket a Christus erdeme által, mutassatoc be erettem az Vr Istenec: Nyerietec kegielmet, igassagot, bodoghsagot, etc. keonyorüllyetec*
- 30 *raitam, vigietec a bodoghsagba, nem a tünneon hatalmatokból, hanem értem*

¹²¹ Fol: 280 pag: 2.

¹²² *Omnis orationis ad sanctos sensum hunc solum esse, ostendit Bellarmin: lib: 1. de sanct: cap: 17.*

valo keoneorghestec által. Csak vgy keriuc azért, hogy megh igazicsanac, üdueozicsenec minket a szentec, imatsagoc által, mikeppen mondam, hogy Z. Pal giakran mongia,¹²³ hogy eo üdueoziti az embereket, miuel hogy hasznos vala az eo munkaia az emberec üdueosseghére, es Z. Ianos az Isten

5 szeki eleot valo lelkektül malasztot es bekeseghet kiuan a hiueknec: Csak vgy hyiuc remenseghünknek eoket, mikeppen Christus Vranc mondgia:¹²⁴ *Az en bekeseghemnec embere a kibe remenseghem volt, thürt vete ennekem.* {[10v]:} Mikeppen Z. Pal eo remenseghenec hya az hiueketh,¹²⁵ Es a mint keoz beszédbeis szoktuc mondani, Te benned vagion remenseghen, es azért

10 biztomba ieoueoc hozza: Mert iollehet nem szabad senkibe egiebbe vgy biznunc, mint a my kiuant iauainknac elseo, es legh feob megh adoiaaba, mind az által, szabad remenleni, hogy valamely teremtetet allat, segitsegünc es io teueonc leszen, eo hozza illendeo modom.

- Mikeppen azért, noha Z. Pal azt mongia hogy eo szülte a Corinthusbelieket,
- 15 es eo fia a keresztenec:¹²⁶ Mikeppen masut azt oluassuc az irasba, hogy az Apostoloc megh bocsattiac az emberec bűnet, üdueozitic az embert, eok e feoldnec vilagossaghi, az Anyaszentegyhaznac fundamentomi, etc. De miuel hogy ezeket nem ollian ertelemmel tulaidonyttia az Iras az embereknec mint az Istenec, abba semmi vétéc nincsen, Szinte vgy vétéknecül, hihattiuc eoket, azeo moggioc szerent, Remenseghünknek.

- A mi Atiankat, soha nem mondgiuc egiébnec, hanem az Istenec,¹²⁷ mint az aldozatis csak az egy eleo Istent illeti, noha kiuanniuc, hogy a szentec által mutattassanac be imatsaginc az Istenec: Templomokat es oltarokat csak az eleo Istenec eppitünc, noha ezeket nemely szentnec kiualtképpen
- 25 valo oltalma, es szarnia ala aianliuc, es az Isten vtan valamely szentnec, kiualtképpen valo tiszteletet rendelünc effele egyházakba, De hogy eggye oltart, vagy templomot, a masiktul, neuen el valaszthassuc, azoktul neuezzüc a szentegyhazakat, a kiket Isten vtán, feokeppen szoktunc segitsegül hini, es tisztelni abba ahelybe.

¹²³ Rom: 11. v. 14. 1.Cor: 9. v. 22. 1.Tim: 4. v. 16

¹²⁴ 1.Ioan: 3. v. 3. Vide sup: fol: 3 Psal: 40. v. 10.

¹²⁵ 1.Thess: 2. v. 19. Philip: 4. v. 1.

¹²⁶ 1.Cor: 4. v. 15. 2.Cor: 2. v. 14. Galat: 4. v. 19.

¹²⁷ Aug: 20. cont: Faust: c. 21. 10. de Ciuit. ca: 4.

Ezekbeol megh teczic, hogy mikor azon keriünc a szenteket, hogy ertünc keonyeoreoghüen, segicsenec: Nem csak Isteni meltosagot nem tulaidonitunc nekiec, de seot inkab, vgian ezen keréssel bizonyos vallast tézünec, hogy eok nem Istenec, hanem szükeolkeodeo szolgac: Mert a ki masnac

5 keonyeorögh, szüksegh, hogy annac feoletteualoia, es elötte iaroia legien, kinec segitsegenekül szükeolkeoggiec, es a kitül varia azt, a mire nem elegh eo maga. Es ez okon, nem könyöröghet {11[r]:} az Isten senkinec, sem azon nem kerhettiüc karomlas nekül eo felséget, hogy imatkozzec erettünc.

10 Tehat mikor azon keriüc a szenteket, hogy könyöröghüen segicsenec minket, nyluan vallast teszünc, hogy eoket nem tartiuc Istenünknecc. Mi pedig, a mint mondam, ennel küleomb ertelemmel soha sem hyttuc, sem hyiuc ez vtannis segitségül a szenteket. A ki ezt nem hiszi, hanem szü visgaloua tézsi maghat, es magharul teuen itiletet masrulis, ezt csak palástolasnac itili, Isten elöt ádszámot vakmereo itiletirül.

15 De azt mondgiatoc (vgymond Gyarmathi¹²⁸) hogy Bodogh azzony parancsol Christusnac, mert ezt eneklitec:

*O felix puerpera;
Nostra pians scelera,
Jure matris impera,
20 Redemptori.
Nam ius habet et ratio,
Matrem praesse filio.*

Eoreomest erténem ki szerzette ezeket a verseket? Akarnam ha megh mutatna Gyarmathi hon, es mi üdeobe veotte be ezeket az eghez Romai Ecclesia:

25 Mert en ezeket egiebüc nem oluastam, sem hallottam, hanem a Lutheristac keonyuébe. Es a ki ezt a fellyül megh mondot ertelem ellen valo magiarazattal mondaná, azt nyluan karhoztatna a Romai geolekeozet. De a ki nem akar csauargani; könnyen io ertelmétis adhattia ezeknecc, a keménien eytet verseknecc. Mikor az irasba azt oluasod, (a)¹²⁹ *hogy az Isten megh baná,*

¹²⁸ Fol: 77. 265

¹²⁹ a Gen: 6. v. 6. 7

hogy e vilaghot terempté, (b)¹³⁰ hogy Iacob megh gyeoze az Istent, (c)¹³¹ hogy Gedeon szauánac, engedhe az Isten: (d)¹³² hogy az Istent, megh tartoztatá Moyses, vallions nem kemenien esneké effele mondasoc? Vallion az engedelelem nem azt illetié a kinec eleotte iaroia vagion? Vallions ebbeol azt hozodé ki,

5 *hogy a szent iras Istennél felliebualoa teszi az embert? Ha effele mondasokat, es ehez hasonlokat, megh lagytaz, es megh enyhitez, miért nem akarod a te eggiügiü felebaratod mondasatis iora magiarazni, holot szinte oly könnyen iora magiarazhatnád, mint amazokat? {[11v]:} Annac okaert en azt mondom, hogy ha valaki illien ertelemmel mondana azokat a prosakat: Bodogh azzony, tudom*

10 *hogy te Christusnak szolgalo leanya vagy, es hogy Istensege szerént, nincs neked eo raita semmi hatalmad, semmi felseobséged, De mind az által, miuel hogy természet szerént valo Annya vagy, imatsagod által, tiszticz megh minket vetkeinktül, Mely te imadságod oly hatalmas, es hathatós, hogy parancsolat gianant esik a te fiadnal: Es miképpen a Gedeon szauánac engede az Isten, vgy a te keresednekis, mintha vgian parancsolat volna, haszna leszen, Z. fiad eleot: Mert vgianis a természet es az okosság az mutattia, hogy az annya parancsolion fianac, Es iollehet természet felet ez a te fiad Isten leuen, nem vettetic e teorueny alá, mind az által, a te keonyeorgésed, oly foghanatos leszen, mint a parancsolat szokot lenni. Ha ki illyen ertelemmel mondana azt*

20 *a Prosat, en nem karhoztatnam. A ki pedig nagjobbat tulaidonitana Bodogh Azzonnac hogy sem Christusnac, en azt az eghesz Romai Anyaszentegyházal, atkoznam, es karhoztatnam, mint nyluan valo baluanyozot.*

EOTEODSZEOR: Mikor azon keriüc az Istent, hogy a szentec érdeme által minket segicsen, nem akariuc ielenteni, hogy a megh dücseoült lelkec, valamit erdemlenec, Mert a mint megh mutattya Z. Thamas Doctor, a megh dücseoültec, nem erdemelnec most immar semmitis, sem másnac, sem maghoknac, noha imatsagockal nyerhetnecc iokat my nekünc.¹³³ A mit pedig keonyeorgéssel nyer valaki, azt nem nyeri erdeméuel. Annac okaert, mégh e vilaghonnis, noha a my io cselekedetinknecc érdeme vagion,

¹³⁰ b Gen: 32. v. 26

¹³¹ c Ios: 10. v. 14.

¹³² d Exo: 32. v. 10.

¹³³ D. Thom: 1 pa: q. 62. ar: 9. ad: 1 et 3. Vide contra Magyar: fol: 187. Cont: Magy: fol: 185.

mind az által, a mit keonyeorgesünkel nyerünc másnac Istentül, azt nem erdemliünc, hanem csak ingien, erdemnekül nieriünc. Oka pedig ennek az, hogy ha iol es igazan imadkozunc, vagy aggya megh az Vr Isten a mit kerünc, vagy nem adgia, latuan hogy így iob nekünc, mind az által, ennek az Isteni tiszteletnek es keonyeorgésnek iutalma vagion, es effele imatsagoc által eoregbül a my koronanc: Miuel hogy azért, a mely munkanac eleghseghes iutalma adatot, az nem erdemel {I2[r]:} semmit egiebet, hanem, ha a feoleot valamit adnac erette, ingien adgiac, A mi imatsagunknac pedig, eleghséges iutalma adatic, a my koronanknac eoregbülese, Nyluan keouetkezic, hogy ha e feoleot aztis megh adgia Isten, a mit kerünc, nem erdemünc szerént, hanem io voltabol, ingyen adgia,

Ha azért még mijs, (kik az vton léuen kereskedhetünc az Istentül adatot ghiraua, es erdemelhetünk is az Vrnac ighireti szerent) a mit keonyeorgéssel nyerünc, azt nem erdemelliünc, Mentül inkab tehat azok, a kik nem kereskedne hanem az eo Vroknac eoreomebe vigadnac, nem erdemlic a mit keornyergeseckel nyernek?

Annac okaert mikor azt kerünc, hogy a szentec erdeme által segicsen Isten bennünket, nem egiebet kerünc, hanem hogy az eo keonyeorgesec által, irgalmazzon nekünc. Azert neuezzünc pedig erdemnek az eo keonyeorgéseket, miuelhogy az eo könyörghése azert föganatos Isten eleot, mert ez vilaghi faratsagockal, es szolgatockal, aztis erdemlettec Isten eleot, hogy eo neki kedues szolgálai, es fiai léuen, megh halgattassanac keonyeorghesekbe.¹³⁴

Iol lehet mas ertelembes kerhetünc igazan az Istent, hogy a szentec erdemeért my nekünc segítségével legien. Tudni illik, emlekeztetuen eo felseget a szenteknek e vilaghon eltekbe valo hui szolgatattokra. Mikeppen oluassac giakran az o Testamentomba, hogy azon keréc a hiuec az Istent, hogy megh emlekeznec az eo szolgálairul, Abrahamrul Isakrul, etc.¹³⁵ Azonkeppen mondhattiuc mijs az Istennec *Vram, noha Magyar Orszagh el hagyuan az eo reghi aytatos Isteni felelmet, el merült minden teueligesbe es gonosságba, mind az által, ne nezd a my vetkeinket, hanem emlekezzel meghama reghi*

¹³⁴ Ita D. Thom: 2. 2 q. 83. art: 11. ad: 1. 5. Cost: de Vener: Sanct: ad 3.

¹³⁵ Deut: 9. v. 27.

szent kiraliokrul, kiket a Magyar nemzetnek attál, es eo erettec, a Christus erdeme által, legy irgalmas etc.

Effele keonyeorghessel pedig megh nem homaliositttiuc a Christus erdemet, sem ennek beoseges elegh voltat nem tagaggiuc, Mert a mint mondam, a szentec erdemét es {[I2v]:} imadságot, a Christus érdeme által kerünc hogy hasznosoc legienec.¹³⁶ Seot ezzel fel magasztalliuc az igaz szőlötöt a Christust kinec erdeme, oly hatalmas volt Isten eleot, hogy még a szolgac imatsagátis hathatossa tehette.

HATODSZOR es vtolszor, Imaggiuc a szenteket, es tisztelliuc, az eo maggioc szerént. Ezt hogy nyluan megh erced, Ved eszedben: Hogy mikeppen a Z. írásban ket rendbeli beocsülletet találunc: Elseot, mely csak egiedül az Istent illeti, Es errül mondgia Z. Pal,¹³⁷ *hogy csak az Istennec adassec a beocsüllet es tisztelet*: Masikat, meli a teremtet allathozis illik, es errül mondgia Z. Pal,¹³⁸ *hogy beocsüllet és dúcseossegh, a io cselekedeo embernek*. Az Istenis: *A ki nekem szolgál*, vgymond,¹³⁹ *beocsülletesse tésem eotet*.

Azonképpen, az írásba, két rendbeli imadast oluasunc, Elseot, meli csak az Istent eo maghat illeti, es errül szol az iras, mikor azt mondgia, (a)¹⁴⁰ *hogy az egi eleo Istent imadgiuc, es csak neki szolgálhaliunc*. Es mikor a Z. Atiac azt iriac, (b)¹⁴¹ *hogy senkit, az egi Isten kiüül nem kel imadni, sem Angiált sem egieb szentet*: Holot, mikeppen a Z. Iras, nem tiltia hogy senki ne szolgálion az eo vranac, miuel hogy masut, (c)¹⁴² ereossen, megh parancsollia ezt a szolgatott, Es ez okert csak az tiltia, hogy senki vgi ne szolgálhion semminemü teremtet allatnac, mint az Istennec: Szinte azonképpen, csak azt parancsollia, hogi az Isteni imadast, senki ne tulaidonicha egiebne ö felseghe kiüül. Másodic imadast ollyat oluasunc az irasba, mely a teremtet allatokhozis hozza illik. (d)¹⁴³ *Mert az embereket is*, vgymond Z. Agoston,

¹³⁶ Megh mutatám Magiari ellen, fol: 246.

¹³⁷ 1.Thess: 1. v. 17.

¹³⁸ Rom: 2. v. 10.

¹³⁹ 1.Reg: 2. v. 30.

¹⁴⁰ a Deut: 6. v. 13 Matth: 4. v. 10

¹⁴¹ b Aug: de vera Relig: c. 55. Hieron: Epist: ad Riparium, cont: Vigilant: initio.

¹⁴² c 1.Pet: 2. v. 18. Ephes: 6. v. 5. Coloss: 3. v. 22. Ad Tit: 2. v. 9.

¹⁴³ d Aug: 10. Ciuit: cap: 4.

nem csak beocsüllüic, es tisztelliuc, de az eo moggioc szerént imadgiukis. (e)¹⁴⁴ Es a Kiraly eo teozetet, vgymond, senki nem imadgia, mikor a kiralion nincsen, mikor pedig ezt maghara vézi a kiraly, vele egietembe imadtatic. Effele imadasul szol az iras mikor azt mondgia, hogy (f)¹⁴⁵ Abraham imadá a feold népet. (g)¹⁴⁶ Iakob, a feoldre le boruluan imada az eo battiat. (h)¹⁴⁷ Iosephet az eo battiai imadac, eleotte le boruluan. Seot a mint Z: Pal iria, (i)¹⁴⁸ eo magha Iacobis, imada a Ioseph veszszeiének véghet. Mert a mint az iras masut mondgia, (k)¹⁴⁹ Ioseph {13[r]:} Kiraly veszszeot auagy palczat hordozot, es a mint az Ester historiaiabul tuggiuc,¹⁵⁰ a reghiec a fieidelemsegh esmeretire, megh szoktac vala csokolni ezt a Kiraly palczat. Annac okaert, hogy be telliesednec a Ioseph alma, imada eotet az eo Attia, megh csokoluan a kezebe valo vezzeot, es mint egi arniékba, imada az Iesse gieokerébeol szarmazando veszszeot.¹⁵¹ Azonkeppen 3. Reg: 1. v. 16. 23. Nathan Propheta imadá Daudot, le boruluan eleotte, mikeppen Abdiasis 3. Reg: 18. v. 7. le borula Illies Propheta eleot. Az Angialokatis oluassuc hogy imadac a reghi Patriarchac, vgimint Abraham Genes: 18. v. 2. Loth Gen: 19. v. 1. Iosue Ios. 5. v. 14. Es vgian meghis parancsolta az Isten, Psalm: 98. v. 5. hogy imadnac az eo labanac samoliat, mely nem egiéb vala, a mint megh teczic 1. Paral: 28. v. 2. 2. Reg: 6. v. 2. ama szekrynnel, melybe a manna es a keo tablac valanac, es melliet vgy kel vala tisztelni a Sidoknac, Iosuae 3. v. 4. hogy senki, két ezer singnyre keozel ne mehetne hozza a Papokon kiuül.

Az vy testamentombais Z Ianos Apostol,¹⁵² ki iol tuggia vala, hogy nem kel az Isteni tiszteletet teremtet allatnac tulaidonitani, le boruluan az Angial eleot imada eotet, es noha ezt a tisztesseghet nem akarná fel venni teolle

¹⁴⁴ e Tom: 10. Sermo: 58. de verbis Domini in fine.

¹⁴⁵ f Gen: 23. v. 7.

¹⁴⁶ g Gen: 33. v. 3.

¹⁴⁷ h Gen: 42. v. 6 cap. 43. v. 26.

¹⁴⁸ i Heb: 11. v. 20.

¹⁴⁹ k Sap: 10. v. 14.

¹⁵⁰ Esther 5. v. 2.

¹⁵¹ Gen: 37. v. 10. LXX vertunt Gen: 47. v. 31. adorauit ad caput lecti: vtrumque fecit Iacob.

Et hebraeum Matag vel Mitag, extensio, tam lectum, quam virgam significat.

¹⁵² Apoc: 19. v. 10.

az Angial, mind az által maszszoris ismet,¹⁵³ le boruluan imada eotet, tuduan az Angialnac elseo intesebeol, hogy ez nem egiéb volna hanem Angial, kit bizoni soha nem cselekedet volna, ha ebbe valami baluanyozas talaltatnec, mert az Apostoloc, a Z. Lelektül minden igassagra megh tanittattac vala, vgy hogy, eretnekseghbe s' baluani imadásba ne eshetnenec: Vgianis ha teueligésbe eshettec volna, az eo irasoknac sem lehetne melto bocsülleti nallunc. Tuggia vala azert Z. Ianos mi volna a baluaniozas, de eo az Angalioc imadasába, nem latta azt a baluaniozast, melliet most almodnac a my szidalmazoinc, es annac okaert baluaniozasnekül imadá az Angialt. Iollehat a mint a reghi szent Atiac iriac,¹⁵⁴ az Angial, megh beocsülüén az Apostoli meltosagot, es a my Vrunknac megh testesülese vtan, az emberi természetis, nem akaria vala fel venni ezt a tisztességhet. Tudom hogy Caluinus iria, hogy Z. Ianos {[13v]:} balgathagul tulaidonította az Angialnac, a mi csak Istent illetet volna,¹⁵⁵ De am bár minketis baluaniozoknac hyion, csak megh engeggie, hogy ollian baluaniozoc vagiunc, mint az Apostoloc, es a Christusnac szerelmes tanytuania.

Ezekből megh teczic, hogy a megh dücseoült szenteketis szabad tisztelni es imadni, oly modon, mint az Angialokat es Prophetakat szoktac vala imadni a réghi iamboroc. Mert mikeppen e vilaghi meltosagért, hatalomért, vrasagért, szabad tisztelni es imadni az embert, es az Angliai Caluinistac, még a piaczonnis mindgiart tédre esnec, mihent a Kiralt keozel lattiac: szinte vgy, a természet feoleot valo szentseghes meltosagért, mely az Istenec szerelmes szolgálhaiba vagion, tisztelhettiuc a szenteketis, mikent Abdias feo ember leuen tisztelé Illies Prophetat, eo eleotte le boruluán, nem e vilaghi meltosagért, hanem az Istentül a Prophetanac adatot szentseghert.

Ezeket Gyarmathi eo magha sem tagadhattia,¹⁵⁶ mert így ír egi helien: Ki volna, vgymond, oly vakmereo ki a szenteket nem tisztelné, kiket az Isten tisztel? Kik Christusnac eoreokós tarsai? Kik az Isten lelkenec eleo templomi voltac? Kik a io viadal vtan az Vrral vadnac? Ennel, szereteo Gyarmathim,

¹⁵³ Apoca: 22. v. 8.

¹⁵⁴ Beda Ansel: Rupertus in Apocalyp: 19. Greg: hom: 8. in Euang:

¹⁵⁵ Caluin: lib: 1. c. 14. n. 10. in fine.

¹⁵⁶ Gyarmathi fo: 3. 10. 201. 115.

my sem egiebet tanitunc, Mert csak azt mondgiuc, hogy a szenteket melto tisztelnunc, es en nec a tisztelet nec külseo ieleitis mutatnunc, az az, Imadnunc. Mert az Imádas nem egieb, a mint ezennel megh mondom, hanem a belseo tisztelet nec külseo auagi belseo, iele. De mind az altal, hogy ne lattassec Gyarmathi velunc eggiet erteni, azt mondgia, (a)¹⁵⁷ *hogy soha a reghi Patriarkac nem imattac az Angialokat*, hanem, (b)¹⁵⁸ *valamikor az Angial megh ielent az Oo teoruenybe, es tiszteletet veot fel, egieb nem volt Christusnal*, (c)¹⁵⁹ *A mely Angial Abrahamnac megh ielenéc, azt kétzer hiua Iehouanac az Iras, Es noha hárman valánac, csak eggiet imada Abraham, meli elis marada a két teremptet Angialtul, kik Sodomaba menenec, Azonkeppen, a meli Angial Iosuenac megh ielenec*,¹⁶⁰ *aztis Iehouanac neuzei az iras, mikor azt mondgia, hogy Iehoua szollot Iosuenac*. (d)¹⁶¹ *A csipke bokorbolis Moyses nec Christus szollot, mert Iehouanac neuezetic. {14[r]:} Es a ki szol, eo nepénec hyia a Sidokat, Es ez volt az az Angial mely a pusztaba hordozá a Sidokat Actorum* 17. v. 35. *Ez pedig Christus volt vgimond Z. Pal 1. Corinth: 10. v. 9.*

De ezek csak idestoua valo tetouazasoc. Mert ha ez mind így volnais, vgian nem tagadhattiá Gyarmathi, hogy Abraham, Iacob es az eo fiai, Nathan, Abdias, es teobbenis, imattac az embereket: Kibeol nylyan keouetkeozic, hogy szabad a teremptet allatot imadni, csak hogy Istenhez illendeo tisztelet neki ne tuláidonicsunc. Ennek feleotte, ama ket Angial mely Sodomaba méne, teremptet allat vala, a mint Gyarmathi mongia, Ezeket pedig Loth szinte vgy imadá, mint Abraham imatta vala a három Angialt.¹⁶² Touabba Z. Agoston beoueon megh bizonyittia,¹⁶³ hogy azok az Angialoc keozzül, kik Abrahamnac megh ielenenec, eggic sem volt Christus Vranc. Seot vgian ezen Z. (a)¹⁶⁴ Agoston (b)¹⁶⁵ Tertullianus, (c)¹⁶⁶ Hieronymus, Cyrillus,

¹⁵⁷ Fol: 104: Hazugsaghoc a 19.

¹⁵⁸ b 20.

¹⁵⁹ c 21.

¹⁶⁰ Iosue 5.

¹⁶¹ d 22.

¹⁶² Gen: 19. v. 1.

¹⁶³ Aug: 16 Ciu: ca: 29. 2. De Trinit: cap: 11. 12. et lib: 3. cap: 11.

¹⁶⁴ a Augus: 3 de Trinit: cap: 11.

¹⁶⁵ b De carne Chri: c: 3 n. 27. De Resurrect: cap: 62. n. 428

¹⁶⁶ c Hieron: in c. 3. ad Galat: Alij apud Gab: Vasq: 1. part tom: 2 disp: 185.

Z. Gergeli, es az Areopagita Z. Dienes, azt iriac, hogy valamikor az Isten az Oo testamentomba megh ielent, Angialoc altal ielent megh. Ezt pedig Z. Agoston azzal bizonittia, Eleoszeor, mert Z. Pal Heb: 2. v. 2. nylyan mongia, hogy az Isten Moyses nec, nem Christus altal, hanem az Angialoc altal adá a teoruent, es, illien *argumentomot* formal *a minori ad maius*. Ha az Angialoc altal adott teorueny így keotelezi az embereket, mentül inkab keotelezi a Christus altal adott törue ny? Masodszor bizonittia ezt Z. Agoston, Mert Z. Pal, (d)¹⁶⁷ ielenteni akaruán, hogy nem Christus Vranc altal, hanem az Angialoc altal adatot a teorueny, nem mongia hogy *az Angial altal adatot*, hanem *in plurali, az Angialoc altal*. Ha azert vgian azon Angial volt a ki a teoruént atta, es a ki a csipke bokorba megh ielent, a mint (e)¹⁶⁸ Gyarmathinac teczic, ketsegh nélkül, a csipke bokorba nem volt Christus Vranc: Es az irasbais, soha Christus Vranc, Isteni termezete szerint Angialnac nem neuezetic, hanem csak emberi termezete szerint.

15 A Gyarmathi bizonsaghi pedig feoleotte ereotlenec, Mert a Prophetac altalis így szol az Vr Isten: *En vagioc az {[14v]:} Vr, En vagioc az Isten, etc.* Kibeol nem keouetközic, hogy a Prophetakis Istenec legienec, Mert eok, az Vr kepébe, es az Vr szauat szollottac mikoron így szollottac: Hasonlo képpen szollottac az Angialokis, es mikor eok szollottac, azt mongia az Iras, 20 hogy az Iehoua szoliot, mert eok, az Isten kepibe szollottac, es eo altaloc az Isten szollot, mely dologrul ighen sze pen így ir Z. Agoston.¹⁶⁹ *Cum verba iudicis preco pronunciat, non scribitur in gestis, ille preco dixit, sed, ille iudex: Sic, loquente propheta, etsi dicamus, Dominus dixit, prophetam non subtrahimus, sed quis per eum dixerit admonemus.* De lássuc immár, minemü 25 legien az az imadas, mely csak Istent illet, es mibe küleombeozzön a teremptet allat imadasátul.

Reouid szoual, az imadashoz, három dologh szükseghes. Eleoszeor, hogy azt a kit imadunc beocsülletes meltosagbelinec itilliuc. Masodszor, hogy valami iellel megh akariuc ielenteni, hogy eoteot nallunknal fellieb valonac es beocsülletesbnec ismeriuc. Harmadzor, hogy ezt, vgian meghis

¹⁶⁷ d Gal: 3 v. 19. Act. 7. v. 53. 38

¹⁶⁸ e Gyarmathi fol: 107.

¹⁶⁹ August: 3. de Trinit: cap: 11.

ielencsüc, vagy eleotte le borulasunc, terdre esesünc által, vagy egieb modon, mert a Damascenus mondasa szerent,¹⁷⁰ az imádas nem egieb, *hanem a magunc alabualosaganac es a mas tisztességének iele*. Miuel hogy azert, a mint a pogan Beolcsis mondgia,¹⁷¹ nem egiebert tisztelünc valakit,

5 *hanem az eo meltosagaért, mert vgianis Honor est testimonium excellentiae verbis vel factis expressum*, A tiszteletbe, es imadásba, azt kel megh tekin-teni, minemü meltosagot itilünc abba lenni, a kit imadunc. Mert ha teremptet meltosagert beocsüllünc valakit, vgymint szentsegert, tiszt viselesert, Kiraly meltosagert, Csak teremptet allathoz illendeo böcsüllet es imadas az, melliel

10 *eotet bocsulliüc, ha szinte terdre esünkis, le borulunkis kezünc fel emeluén, eleotte. Ha pedig Isteni meltosagot itilünc eo benne lenni, noha sem le nem borulunc eleotte, sem le nem terdeplünc, hanem csak szüueget vetünc, eleotte allunc, terdet haitunc, etc. vgian Istenzhez illendeo tiszteletet adunc neki.*

Annac okaert, nem csak a külseo tisztelet ielére kel tekintenünc, ha megh

15 *akariuc ismerni mellyc legien az Istent-15[r:]nec tulaidon tiszteleti, s' imadasa, hanem az embernek itiletireis, meli geokere, es fundamentoma ennec. Mert vgian azon külseo imadasnac iele, csufsagh es neuetés lehet, emberhez, auagi Istenzhez illendeo tiszteletis lehet, mikor küleomb itiletbeol es veghebeol szarmazic: Christus Vranc előtt tuggiuc hogy terdre esénc*

20 *a csufolo Sidoc, azt kialtac neki, Aue Rex Judaorum,*¹⁷² *de ez nem imadas, hanem csufolos vala, nem egiebert hanem csak azért, hogy ez a külseo iel, nem szarmazec a Christusul valo böcsülletes itiletbeol: Mikor pedig Abra-ham le boruluan imada a feold nepet, csak emberhez illendeo tiszteletet*

25 *teon nekic, mert csak emberi meltosagnac beocsülletire es iegzesére rendelé ezt az eo imadasat: Vgian azon külseo iel pedig, baluaniozas leot volna, ha az Isteni meltosagnac es tiszteletnec mutatasára fordittatot volna, miuel hogy ez az Isteni meltosagh nem vala azokba az emberekbe.*

Nyluan ki teczik tehat ezekbeol, hogy nem a külseo terd, auagi feo haitasbol, le borulasbol, es csokolasbol kel megh ismerni mellyc

30 *legien az Isteni imadas es mellyec nem, miuel hogy az embereknekis*

¹⁷⁰ Damas: orat: 1. de Imag: init:

¹⁷¹ Arist: 8. Ethic: cap. 8. 1. Ethic: cap: 12.

¹⁷² Mat: 27. v. 29.

szüueget vetünc, terdet haitunc, Hanem, az embernek szüue indulattiabol, es külső cselekedetinec belseo veghebeol.

Miuel hogy pedig Harom rendbeli oka, es véghe lehet a külseo tiszteletnec: Elseo hogy ezzel ielencsüc annac a kit tisztelünc e vilaghi

5 *meltosagat, Vrasagat, feidelemséghe. Masodic, hogy ielencsüc az eo lelki meltosagat, mely nem e vilaghi rothadando ioszagbol, hanem az Istennec malasztiaiból, szeretetiből, megh szenteleo es megh bodoghito aiandekabol szarmazic. Harmadic, hogy ielencsüc az egi eleo Istennec Isteni meltosagat: Annac okaert, Harom rendbeli tiszteletet modnac talaltatni a kerezien tanytoc.*

10 *Az elseot testi, vilaghi, mulando, Politica tiszteletnec: A masikat, szentek-hez illendeo tiszteletnec: A harmadikat Isteni tiszteletnec es imadásnac, neuezic: Es nagio ertelemnec okaert, a masodic tiszteletet Dulianac, a har-madikat Latrianac hyiac Z. (a)¹⁷³ Ago-15v:stonnal. Kit imigen ir eggüit: (a)¹⁷⁴ Iubemur non seruire creaturae, non eo modo quo per Charitatem*

15 *iubemur seruire inuicem, Galat: 5. v. 13. quod est Graece δουλέυειν, sed eo modo quo tantum Deo seruitur, quod est Graece λατρεύειν.*

Azert sommába foglaluan mondasomat: A Romai geoleközlet, eretneknek, atkozotnac vallia, valaki a szenteknek oly tiszteletet tulaidonit, meli tulaidon egiedül csak Istent illet. A megh dúcseoült szenteket pedig, tiszteilliuc

20 *(a mint szepen mondgia Z Agoston) (b)¹⁷⁵ oli tisztelettel, minemüuel e feoldeon szoktuc tisztelni a szent embereket, csak hogy annyual aitosban, mentül bizoniosb gieozeodelembe vannac, ki gazoluan e vilaghi harcziolasokbol. De azzal a tisztelettel mely tulaidona az Istennec sem tiszteilliuc, sem tanyttiuc*

25 *hogy tiszteilliuc senki, a szenteket, es miuel hogy (c)¹⁷⁶ effele tisztelet az Aldozat, semmikeppen nem engeggiünc, hogy valaki, vagi Martyrnac, vagi más szentnek aldozzéc, hanem csak egiedül az Istennec aldozunc a Martyroc emlekezetibe. Ezekbe Z. Agoston, telliességel mi szonkat es vallasunkat szollia. Oka pedig miért illesse csak Istent az aldozat emez, Mert az aldozat természeti szerént, valameli teremptet allatnac be mutatasa, es el változtatása,*

¹⁷³ a August: 20. cont: Faust: ca: 21. 10. Ciuit: cap: 1.

¹⁷⁴ a Lib: 1. de Trinit: c. 6.

¹⁷⁵ b 20. con: Faus: c. 21. 10 Ciuit: c. 4. lib: 18. cap: 18. 54.

¹⁷⁶ c Ita D. Thomas 2. 2. q 94. art: 2.

vagi halal által, vagi maskeppen, melliel, annac a kinec aldozunc ielentiuc az eleten, es halálon valo ereiet.¹⁷⁷ Annac okaert, az aldozat, természeti szerént maghaba foglallia azt a meltosagrul vala itiletet, meli csak tulaidon Istene. Es ennekül, nem leot volna aldozat reghenten az ökreoknec megh eolése, hanem meszarosságh.

Ezek ellen kakogh valamit Gyarmati, de a mint ezennel beoueon megh mutatom, csak kakogh: Elegh, hogy ezekbeol a kinec nem teok a feie, eszebe veheti, hogy nem oli rut a my vallasunc a mint iriac a Lutheristac.

De azt mondgiac nemelliec, hogy ezeket az eggiügiuc nem ertic, es tudatlansagokbol okot vesz nec a baluaniozásra. *Az eghetis* (vgymond Nazianzenus) *a feoldet, es abba valo allatokat el kellene így veszteni, miuel hogy ezekbe sokan megh botrankoztac, es Isten gianant tiszteltéc ezeket* Iollehet bizoniara mondhatom, hogy soha sem volt, sem leszen, oli tudatlan, a ke-^{16[r]:}reztienec keozeot, a ki nem tudna, hogy, az Isten szolgait, nem kel Isten gianant tisztelni, noha ereouel küleombet fognac az egiügiü kereztieneke az Vytoc, Kiknec en Z. Gergelliel azt mondom, *Cum Ecclesia in suis infirmis, ab haereticorum irrisione reprehenditur, ipsam irrisionis eorum astutiam dedignatur. Quia tolerabilis est Deo, vt in infirmitate quis atque ignorantia cum humilitate iaceat, quam cum elatione alta comprehendat.*

Immar azert keoniü megh ertenünc, mirül legien ez dologba viszauonas.¹⁷⁸ Mert a mint mondam, A bizonios dologh, hogy minden ionk Istentül eo maghatul vagion, vgi mint kutfeotul, es magha hatalmából aiandekozo vrunktul. Azis bizonios, hogy valamit, vagi az éleoc, vagi a dúcseosseghbe lakozoc kernec, es niernec Istentül, azt mind a Christus érdeme sközbe iarasa által nyeric es keric. Annac okaért, ezekrül sincs keoztunc vetekedes: Hanem csak arrul, ha, szabadé, nem csak tisztelni es imádni, emberhez illendeo tisztelettel es imadással a szenteket, De ennec feoleotte, segitsegülis hinünc, nem vgi, hogy eo magoc ereiebeol segicsenec, mintha az Isten ereie, auagy a Christus érdeme elegséges nem volna minden ionknac megh adasara, hanem csak vgi, hogy keonörgésec által, a Christus érdemeert, nyerienec nekünc

¹⁷⁷ Az aldozat csak Istent illet.

¹⁷⁸ Mirül legien keoztunc vetekedés.

iokat, ama minden io megh ado Istentül, mikeppen az eleo emberek közeottis, eggic tagh seghiti Isten eleot könyörgeséuel a masic taghot.

Ebben al a dolognac dereka, es keozbe vetet czickélie. Ha ki valamely küleomb kerdesrül akar a Romai Ecclesiaual vetekedni, az önnön almáual akar vetekedni. Annac okaert, Nem igazan iria Gyarmathi,¹⁷⁹ hogy mi köztunc arrul az *Inuocationul* vagion vetekedes, *mely az Istennec tulaidon tiszteleti, es melliet másnac nem szabad tulaidonitani.*

{[16v]:}

HARMADIK RESZE.

A GYARMATHI BIZONSAGIBA, HAROM CSALARD MESTERSEGEK VANNAC.

CSuda meny csalard merstersegeket talaltac az Atiafiac, a my ellenünc valo vetekedesekbe, hogy az egiügiüeket künniebben megh csalhassac: Mert, Auagi a my vallasunkat, nem igazán hozzac eleo: Auagi bizonsaghinkat es feleletünket el szággattiac, megh marczonghiac, oli hidegen, es csufoson hozzac eleo, hogy csak kész neuetséghec: Auagi ha valameli bizonságnac sok részei vadnac, azokat nem éppen hozzac eleo, hanem el darabolliac, es mindenic részét küleon, vgi allatiac eleo, mintha valami vy bizonsagoc volnanac: Ezt pedig csak azért cselekeszic, hogy a bizonsagnac deréc ereie ki ne tessec, meli ki teczenec ha éppen hozatnánac eleo. Auagi ha ezeket éppen elő hozzakis, nem annac bizonsaghára hozzac elő a mit my ezzel ereossiteni akarunc, Mert holot egy vetekedésbe, giakran sok czickelec vannac, nemely bizonsagockal heliesen bizonithacz valamely czickelt, noha tiszta csufsagga valik az ereos bizonsagh, ha ezt más dolognac bizonyítására fordítod. Auagi pedig *statum disputationis*, a keozbe vetet dologhnac mi voltat, nem igazan hozzac elő, es igi, sokszor azt bizonyttiac a Z. Irasnac szantalan bizonsaghiual, a mit egi csepníere sem volna szüksegh bizonytani, arrul pedig semmit nem szolnac a mirül legh inkább kellene.

¹⁷⁹ Fol: 142. initio 18. 82.

Effele csalarsdagokban ighen mester Gyarmathis. De hogy ennec a Rokanac liukait iobban be dughiuc, lassuc eginihany csalarsdagit es mesterseghit:

- ELSEO CSALARDSAGA IMEZ. Mikor va-{17[r]:}lami bizonsagot eleo allatot, melibe két rész, ket *propositio* vagion, es ezec keozzül Eggye nylyan
 5 valo, a masic pedig ketséghe es bizontalan: El megien Gyarmathi, neki all, s' a Z. irassal ereossen megh bizonytia a mit egi csepniére sem kellene bizonytani, miuel hogy mindeneknel nylyan vagion: A masic részec pedig, melliet my helien nem hagiunc, es nem igazis, egi mákszemnire sem igiekezic bizonytani. Mind az által, miuel hogy a Z. Irast giakorta hozza eleo effele
 10 bizonsagba, noha nem heliesen, vgian azt akaria nagi szem finy veztéssel, hogy helt allion az eo ereossege.

- Hozhatnec effele peldat szantalant eleo, de keuessel megh eleghszem: Eggiüt igi okoskodic Gyarmathi:¹⁸⁰ *Azt kel my nekünc segitsegül hinünc, es imadnunc, a kit mennyekbe az Angialoc es szentec segitsegül hinac:*
 15 *De ezec az Istent hyiac segitsegül, Tehat nekünkis azont kel cselekednün.* Mely bizonsagh, my ellenünc semmit sem bizonit, Mert mijs valliuc, hogy az Istent kel segitsegül hinunc, De azt kel vala megh bizonytani hogy egiebet senkit eo kiuülle nem szabad segitsegre hini, Es annac okaért, itilem hogy ki eset a Gyarmathi feiebeol egy (csak) melliet a keotesbeszednec
 20 reszibe kel vala tenni, Illien forman: *Csak azt kel nekünkis segitsegül hinunc, a kit segitsegül hinac az Angialoc: Eok pedig csak az Istent hyiac. Ergo,* Ennec a bizonságnac, ketsegnékül valo a masodic resze, mert iol tuggiuc, hogy a dücseoült lelkec, noha tiztelic, beocsüllic egimast az ó moggioc szerént, de nem szükeolkeoduen, semmi segitseget nem kernec egimastul:
 25 De az elseo resze mereo tiszta hamis, mert iol tuggiuc, hogy az eleo emberektül szabad segitseget kernünc lelki szüksegünkbe, a mint kere Z. Pal a hiueket, hogy segicsec eotet Isten eleot keoneorgheseckel, noha a bodogh lelkec nem kernec segitséget az eleo emberektül. Mit miuel azert Gyarmathi? Sok bizonisagockal megh mutattia, hogy az Angialoc, es a bodogh lelkec
 30 csak Istennec keoneoreoghne: de arrul a mit megh kel vala bizonytani eggiet sem szol.

¹⁸⁰ Fol: 33. Argum: ex maiori particulari, in 1. et 2. figura non concludit.

- Masut igy esztelenkedic Gyarmathi.¹⁸¹ *Azt kel segitségül {[17v]:} hini, a ki mindenec feoleot vagion, mindenre eleghseges: Csak az Isten illien, Tehat csak eotet kel segitségül hini.* Ez nem csak semmire kelleo, argumentom eo maghaba, es szinte illien, mint ha igi okoskodnam: *Azt kel embernec el hinni, a mi a Z. Iudas leuelébe, auagi az Philemonhoz irt leuelébe vagion: De ezekbe csak tijz, vagy husz dologh vagion: Tehat csak azt kel hinni.* Ha azért azt akarta volna Gyarmathi,¹⁸² hogy io okoskodas leot volna, ennekis az elseo részec, egy (csakkal) megh kellett volna toldani: De ittis el megien Gyarmathi, es a masodic reszét, melliet senki nem tagad, tudni illik, *hogy az isten csak egiedül mindenec feoleot vagion, elég mindenre, tud mindent etc.*
 5 *nagi ereossen megh bizonittia, Az elseo reszét pedig, melliet, hozza aduan egi (csakot) megh kel vala bizonytani, miuel hogy tiszta hamis, csak egy szeorszálni ereosséggel sem tamogattia.*

- Hasonloképpen a tizen niolczadic bizonisághbais,¹⁸³ a kötes beszednec, auagy argumentomnac masodic részec bizonittia, melliet senki nem tagad, Az elseot, meli tiszta hamis, halgatassal bizonyttia. Vgian ezent czelekedi a tizen hatodic, 19. 20. 21. 22. bizonsagba, megh mutatuan sok szoual, hogy csak az Isten mindenható, az Isten eoriz, otalmaz, seghit minket, kit senki nem tagad. Emellet, el haggia azt az eo bizonsaganac hamis reszet, melibeol
 15 volna ereie az eo okoskodasinac ha megh bizonithatna.

- MASODIK csalarsdaga emez, Mikor valamit olliat akar rank foghni, kiuel, még csak álmunkba sem almodoztunc, el megien, s' egynihán kereztien doktoroc keonyueit emliti, auagi megh csak keoniueit sem emliti, hanem csak neuen neuez valamelliet ezek keozzül, es azt foghia ráioc, hogy eo mondasoc,
 25 a mit ebren almodozot eo maga Gyarmathi. Magha ha tekélletes es igaz ember volna, megh kellene mondani, nem csak ki tanította, minemü keonibe, de annac feoleotte aztis, mellyc reszebe tanította ezt az eo könyuenec: De nem vala szandeka Gyarmathinac hogy igazatis beszéllene, kit eo nemis

¹⁸¹ Fol: 24. arg: 12 fol: 27. arg: 16. Ex maiori particulari 1. et 2. figura nil concluditur.

¹⁸² In forma.

¹⁸³ Fol: 30.

szokot vala: Ezt sok peldackal {18[r]:} megh mutathatnam, de reouidséghe nec okaert most emezec eleget legienec.¹⁸⁴

- Azt iria Gyarmathi eginihanzor,¹⁸⁵ hogy Gabriel Biel feo Papista Doktor, *super Canonem Missae* azt vallia, (a)¹⁸⁶ *hogy az Isten az eo Irgalmassagat*
- 5 *Marianac* *atta*, *es igi nincs immar Irgalmassagh az Istenbe*: Kibeol azt hozza ki Gyarmathi, *hogy nem oknekül mondgia volt tehat a Czigan, mikor kerdic volt teolle ha felé Istentul? Am lasd vgymond, ki nem felne a gonosztul*. Ezt hogy Gabriel igi monta volna, tiszta sült hazugsagh. Annac okaert, hogy künniebben megh csalna Gyarmathi az egiügiü oluasot, nem iedze fel haniadic *Lectioba*
- 10 *legien ez, super Canonem Missae*, azt alituan talam, hogy senki azt az nagy keoniuet által nem oluassa, ez egi dolognac megh visgalasáert, es igi el feodeozue marad hazugsága. De hogy ennec a csalard Caluinista kialtonac tekellatességhé mindenec eleot nyluan legien. Azt mondom hogy Gabriel ahol e dologrul szol *in Canonem Missae Lect: 80.* azt nem iria, a mit hamissan
- 15 *rea fogh Gyarmathi, tudni illik, hogy az Isten irgalmassagnekül marat miuel hogy Bodogh azzonnac* *atta irgalmasságat*, mert iol tutta azt Gabriel, hogy sem az Isten megh nem foszthattia magat az eo Istensegtül, meli eo benne mind irgalmassagh, mind igassagh, mind beolcsesegh es hatalom, etc. sem Bodogh azzonihoz nem illik az Isteni meltosagh es tulaidonsagh. Noha azert azt
- 20 mondgia Gabriel, hogy az Vr Isten, a ki arra int minket, hogy *irgalmasóc legiünc mikent eo irgalmas*, Bodogh azzonnac *atta az eo irgalmassaghat*, de azt nem mongia, hogy megh fosztotta magat az eo irgalmassagatul: Mikeppen az iras azt mondgia, hogy az Atia Isten *az eo szent lelket az eo Apostolinac* *atta*, de azert ebbeol nem keouetkeziec hogy maghat megh foztotta volna, Z. Daudis azon kéri az Istent,¹⁸⁷ *hogy az eo birodalmát, neki aggia*, noha azon nem keri, hogy maghat megh foszsa birodalmatul: Noha azert bodogh azzont az Isten az eo beolcsesegéuel, es irgalmassaganac nagi voltaual be telliesite az eo moggia szerént, de azért, sem megh nem foszta maghat az eo Isteni irgalmassaga-
{[18v]:}tul, sem Bodogh azzonnac nem ada az eo Isteni tulaidonsaghat.

¹⁸⁴ Töb peldat lás e koniunec hatodic reszebe.

¹⁸⁵ Fol. 75 277.

¹⁸⁶ a 23. hazugsagh.

¹⁸⁷ Psal: 85. v. 16.

- Masut azt iria Gyarmathi Erasmussal egietembe,¹⁸⁸ hogy a Papista Doktoroc, Z. Ferencz feleol azt mongiac, *hogy megh esküt az Vr neki*, (a)¹⁸⁹ *hogy senki gonoszul megh nem hal*, (b)¹⁹⁰ *es el nem karhozic, valaki az eo szerszetinec eolteozetibe hal megh, ha szinte lelkenec a testül el valása vtan*
- 5 *iginesen pokolba kellene vitetnys. Es hogy a ki az eo szerzetinec io teoueoie*, (c)¹⁹¹ *ha szinte Istentelenül el*, (d)¹⁹² *ha paraznasagba talaltatuan eoletic meghis, de vgian nem karhozic el: Seot (e)¹⁹³ ha az Teoreoknec, vagi a Pokolbeli eordeognec engettetnekis, hogy a Z. Ferencz ruhaiaba eolteoznec, minden ketsegnekül üdueozülne: (f)¹⁹⁴ Es ha az eo szerzetin valo Barát, valameli megh*
- 10 *halo ember nec kezec, csak a kapá vyaba veszijs, üdueozül*. Ezeket cziganiul, hazugul mondgia hogy a Catholicusoc tanitottac, mert valaki ezeket tanitaná, nem Catholicus, hanem az Lutheristaknalis nagiob teueligeo volna: Es annac okaért, senkit nem neuez a ki ezeket mondotta volna. De seot inkab, latuan eo magais Gyarmathi, hogy ezt soha senki közzüllünc almaba sem látta,
- 15 Erasmussal bizonyt, az az, eggyc toluai a masickal. De latuan aztis Gyarmathi, hogy Erasmus sem mond igazat e dologba, így ir feleolle.¹⁹⁵ *Ezek nec eleo szamlalasába, iol lehet Erasmus szokása szerént iacczic, de a iatec keozbe, valo dolgot beszél*. Iatec tehat ty nallatoc a hazugsagh Gyarmathi? szokot dologh tehat effele iatec ty nallatoc? Eoreomest értem, a ténnen saiat
- 20 vallasodbol, hogy oli künyü, es faratsagnekül valo, seot gyönyörüseghes dologh nallatoc a hazugsagh, mint a iatec: De, éi, a iateknac sem io a soka, kiualtkeppen az eoregh emberbe, es annac okaért, nem kellett volna ennyit iadczanod, mert tellies a te keonyued, nem egieb effele iateknal.

- HARMADIK csalardsága Gyarmathinac emez. Mikor az eo ellen veté-
sire, es bizonsághira, a Monoszloi feletit eleo hozza, latuan, hogy ezeket
megh nem hamissithattia, el megien, s' nem azt miueli, a miuel tartoznec,

¹⁸⁸ Fol: 274. 275. Hazugsagoc.

¹⁸⁹ a 24.

¹⁹⁰ b 25.

¹⁹¹ c 26.

¹⁹² d 27.

¹⁹³ e 28.

¹⁹⁴ f 29.

¹⁹⁵ Fol: 275.

hanem külömbet: Mert a ki valamit megh akar bizonyítani más ellen; az-{19[r]:}zal tartozic, hogy az eo bizonsagira valo feleletet megh hamisicsa, es annac hamis, vagi eleghtelen voltat megh mutassa, es nem elég, ha csak imigi amugi valamit kottiant ellene, hanem vgian megh kel mutatni ennec

5 eleghtelen voltat. A világhi dolgokrul valo perbül ezt megh tanulhattiuc, mert az *Actor*, a Fel peres, mikor azt mondgia valakirül, hogy eo lopta el valami marhaiat, az Alperes pedig azt feleli, hogy eo nem lopta, es senki azt nem mondhattia, hogy vagi kezebe tapasztaltac, vagi láttac mikor el veotte, Nem elég, ha a Felperes, eleo all, es azt feleli, hogy nem csuda ha kezebe nem

10 kaptac, mert titkon lopta el, Hanem tartozic megh bizonyítani, hogy hamissan tagaggia ezt az Alperes: Azonkeppen my keozeottünkis, mikor valaki megh akar más ellen valamit bizonyítani, szükség, hogy ha megh felel valaki az eo bizonsagara, vgian valoba megh bizonicsa ennec a feleletnec hamis voltat, es nem elég ha el hagiuan a bizonytonac hiuatalliat, csak felelni akar az eo

15 ellene vallo feleletre.

Gyarmathi azért, hogy ne lattasséc telliesseggel megh gjozettetny, mikor az eo bizonsaghi ellen valo feleleteket eleo hozza (iollehet nem éppen, hanem csak el szaggattia darabolli, konczollia, mocskollia) azon ingien sem igiekezic hogy ezek ellen valamit bizonytana, hanem, el hagiuan az *Argumentans* tisztit, felelni akar, Maghanem *Respondealni* hanem *probalni* kellene neki ha fel erne a festeckel. Igi cselekezeic Gyarmathi *Fol: 40. col: 2. fol: 57. 58. 65. 81.* es egiebüttis sokszor, csak azon mesterkeduen, hogy a feleletre valamit felellien, az az, csak hogy nemanac es megh gjozettetnec ne lattassec, el hagiuan a bizonytast melliel tartoznec, felelni kezd, ki nem eo tiszt volt.

20 De io iel, megh a teoruenibeis, mikor arra szorul a Fel peres, hogy nem bizonythatuan semmit, csak maga mentsegébe felel, bizonsagnékül.

Vannac töb effele csalard mesterseghiis Gyarmathnac de künyü a keormerül megh ismerni a farkast.

{[19v:]}

NEGIEDIK RESZE.

A GYARMATHI BIZONSAGINAK HAROM KEOZEONSEGES FOGIATKOZASI.

MInec eleotte rend szerént, es küleon küleon megh tekincsüc a Gyarmathi

5 giarlo erősseghit, es veszteo perénec teoredelmes tamaszit, Harom fogiatkozast akaroc, keresztien oluaso, eleodben adni, melliet az eo bizonsaghiba megh tapasztaltam.

ELSEO fogiatkozás ez, hogy azok keozzül az egi hean harmicz ereosség, keozzül, mellieket eleo hoz az eo keonyuenec *17. leuelén el kezduen*, sok, oly férghes vagion, hogy megh a tanulo iffiakis eszekbe vennéc, hogy semmire kellöc, es a mint eok szoktác mondani, *Non sunt in forma*, nem eonteottéc io formaba, Annacokaert, megh engheduen az elseo, es masodik részét, tagadnác *a consequentiat*, az az, Tagadnac, hogy ezekben a keouetkezic a mit Gyarmathi ki akar sotulni belöllöc. Illienec, peldaul a *harmadic 11. 12. 16. 17. 19. 20. 21. 24* ereosseghi, auagi inkab ereotlenkabasági. Mert ezekben igi okoskodic Gyarmathi: *Azt kel segitsegül hinunc a kibe hiszünc, a kihez a Z. Lelec igazit, a ki mindenec feleot vagion, a kinec minden hatalma vagion, a ki igazan szeret minket, eoriz otalmaz bennünket, A ki mi remensegünc, a ki mindennel biro: etc. Illien pedig csak az Isten: Tehat csak eotet kel segitsegül hinunc.* Szinte ezen forman igijs okoskodhatnec Gyarmathi: *Azt kel embernec szeretni, tisztelni, A ki minket megh valtöt szent veréuel, megh bekeltetet az Attia Isten-nel. Illien pedig, egiedül csak a Christus, Tehat csak eotet kel szeretnünec: Es annac okaert, sem az Atia Istent, sem felebaratomat nem kel szeretnem.* Auagi igi: *Tartozom annac szolgálai, adot adni, {20[r]:} a kit az orszagh*

15 *Kirallia valasztot: Illien pedig csak egiedül az felséghez Rudolphus Ciaszar, Tehat csak neki tartozom adoual, szolgálat, etc. Es annac, okaert, feoldes vramnac nem szolgáloc.* Vaiha ez iol bizonytana, iol concludalna Gyarmathi, bezzegh baratid volnanac a paraszt emberec, auagi inkab nem volnanac baratid, mert magadnac kellett volna szantanod vetned, ha szolgálat nem tartozot volna a paraztsagh.

20

30

Ezekbe azért a bizonságokba, illien vetec vagion, melyrül ez eleottis nem réghen emlekezem, hogy a *Dialecticusoc* teoruiye szerent. *In prima et secunda figura ex maiori particulari nihil concluditur: Argumenta vero praedicta in prima vel secunda figura formantur ex maiore particulari, Quare, nisi in maiori addatur particula exclusiua (solum) praemissae verae erunt, mala consequentia. Si addatur illa particula, maior propositio erit falsa.*

- 5 MASODIK ighen nagi fogiatkozás ezekbe az erősegekül való erőse-
ghekbe imez: Maid inkab valameli argumentomot, bizonisagot eleo hoz
Gyarmathi, mind az eo keonyuenec elein a tizenhetedic leueltül fogua,
10 s' mind a masodic részébe az eo keonyuenec 250 leuelen el kezduen, semmi
nem egieb, hanem, vgian azon egi bizonsagnac küleomb küleomb all orcza-
valo mustraltatása: Annac okaert, sokszor vgian azon bizonsaghot, azon
medius terminust hozza eleo, csak a szokot eituén küleomb forman, hogy
nagy sereghnec tesséc az eo szalankozo giarlo bizonsághi: Ezekbeis pedig,
15 szüntelen talaltatic a *Petitio principij*, azzal akar bizonytani, a mirül keozbe
vetés vagion, es a mit megh kellene bizonytani. Ezt nyluan eszébe vészi valaki
megh tekinti *scopusat*, czelliat, es veghet az eo bizonsaghinac.

- Keonyuenec azért elseo részébe, azt akaria megh mutatni, hogy csak
az egi Istent kel segitsegül hinünc: De micsodas bizonsagockal, minemü
20 *medius terminussal*? Elő szamlallia az Isteni termetetnec tulaidonsaghit,
mellieket oluasunc a Z. irasba, tudni illik, *hogy mindenhato, tud mindene-
ket, minden ionac böuölködő kutfeie, es ki merhetetlen forrasa: Ha-{{20v:}}
tára eletünknek, hitünknek, reminsegünknek, etc.* Es az vtan igi okoskodic:
Csak azt kel tisztelni, segitsegül hini a kibe ezec talaltatnac: Ezec pedig
25 *csak az Istenbe talaltatnac, Csak az Istent kel tehát segetsegül hini.* Holot
latod az elseo mondasba, csak hogy küleomb szoual, de vgian azont
hozza eleo, es azzal akar bizonytani, a mit megh kel vala bizonytani,
es a mit a *conclusioba* be hoz: Mert, akár azt mongiad *az Isten*, s' akár azt,
Amaz mindeneknek teremteo Vra, vezerleoie, etc. noha küleomb szoual,
30 vgian az Istent neuezed, Es miuel hogy valliuc minnyaian, hogy csak
az egy Isten legien mindenhato, minden ionac kutfeie, etc. Mind egi, akár igi
rendellied kerdesedet: *Csak az egy Istent kellé segitsegül hinunc?* Akar imigi:
Csak azt kelle segitsegül hinunc a ki mindenhato, Teremteo, Minden tudeo?
Es annac okaert, ha ennec valamellyket tamasztod a masic bizonsagara,

azzal bizonytaz vgi mint bizonios dologgal, a mirül vagion a vetekedes,
es a mit megh kellene ereossitened: Es ha ezerkeppen valtoztatodis a szokot,
de ha vgian azon dolgot iedzic, vgian nem allacz teob bizonsagot, hanem
csak all orczaod es nyalod vgian azon egi keolikeodet.

- 5 Vgian ezen fogiatkozás vagion a masodic rézbe valo bizonsagokbais.
Mert ezekbeis igi okoskodic Gyarmathi. *Csak azt kel keozbe iaroul hini, a ki
megh valtót, 'megh bekeltetet minket, a ki igaz Isten, s' igaz ember, A ki Aldoza
eo maghat, etc. Illien pedig egiedül csak eo magha a Christus: Tehat csak
eotet kel keozbe iaroul hinunc.* Holot latod, küleomb szockal vgian azont
10 mondgia az eo keotesenec elseo részébe, a mit ebbeol ki feiez a harmadic
mondasba es conclusioba. Mert tuduan, hogy csak egiedül Christus valtót
megh minket, es hogy csak eo egiedül az igaz Isten s' igaz ember, mind egy
my nallunc, akár azt mongiuc *hogy Christus*, s' akár azt *hogy megh válto,
megh bekelteuo, igaz Isten s' ember.*
- 15 HARMADIK fogiatkozás illien. A Gyarmathi bizonsaghi ollic,
hogy semmi ereiec nem lehet ezeknec az okos ember eleot, hanemha, nagi
keptelen, hihetetlen, es {{21[r:]}} éktelen dolgokat el akar hinni, melliektül
mind az emberi okosság, s' mind az Isteni tudomani izoniodic.

- Ezt en noha sok keppen megh mutathatnam, de hogy bezedemet ighen el
20 ne niuijcsam, csak eginihani dolgot peldaul hozoc eleo.

- Azt iria Gyarmathi az eo elseo bizonsagába,¹⁹⁶ *hogy az elseo parancso-
latba, nem csak tiltatik, hogy az Isteni tisztelet másnac ne tulaidonicsuc,
de azis, hogy senkit eo kiüülle, se egienleo, se (a)¹⁹⁷ külombeozeo tiztelettel
ne tisztelliünc (b)¹⁹⁸ se hyiunc segitsegül.* Es ismét, a masodic bizonsagba:
25 *Csak azt kel, vgymond, nekünc (c)¹⁹⁹ felnünc, (d)²⁰⁰ tisztelniünc, a ki Istenünc:*
Es egi keuesse az vtan: *(e)²⁰¹ A segitsegül hiuas a hitnec saiat, es tulaidon*

¹⁹⁶ Fol: 17. pag: 2. Hazugsagoc

¹⁹⁷ a 30.

¹⁹⁸ b 31.

¹⁹⁹ Fol: 19. c 32.

²⁰⁰ d 33.

²⁰¹ e 34.

*cselekedeti, es el valhatatlanul eggiüt iar velle, vgi tudnia illik, (f)*²⁰² *hogy a kit segítseghül hiiuunc abban kel hinnünc.*

- Ezek tiszta bolond, s' Istentelen hazugsagoc, mert nylyan valo dologh hogy tartozunc Isten kiүүлis sokakat tisztelni, es felni sokaktul. Mert Z. Peter nylyan parancsolia hogy a kiraliokat es a feiedelmeket tisztellyüc *I. Pet: 2. v. 17, Z. Palis I. Timoth: 5. v. 3.* Az igaz eozeugieket tisztellied vgmiond. Es masut *Rom: 12. v. 10. honore inuicem praeuenientes: Cui honorem, honorem,* vgmiond, *Rom: 13. v. 7.* Vgian ottan, *Rom: 13. v. 4.* azt mondgia, hogy a kik gonoszt cselekednec, fellienec a kiralioktul: Nem igaz tehat hogy az egi Istennen kiuül nem szabad senkit tisztelnünc, *sem egienleo, sem küleombeozo tisztelettel.* Kit eo magais Gyarmathi megh vall, így iruan:²⁰³ *Valliuc,* vgmiond, *a szenteket beocsülletre, es tiszteletre meltoknac, mert vgianis ki volna oly Istentelen ember ki azokat nem tisztelne, kiket tisztel eonnön magha az Isten? Bodozh azzoni pedig minden ioszágos cselekedetnec tükore, minden emberek*
- keozeot legh fellieb melto minden tisztessegre, beocsülletre es dicsiretes io emlekezetre.* Azonkeppen Z. Pal azon kerü a Romaiakat *Rom: 15. v. 30.* hogy segítsec eotet Isten eleot keonyeorgheseckel: Nylyan valo dologh tehat, hogy Isten kiuül, mastulis kerhetünc valami segítséghet. Kit vélem egi okos ember sem tagadhat. Mihelt pedig azt megh vallana Gyarmathi, hogy tisztelhet, segítseghül hihat az {[21v]:} ember, Isten kiuül egieb teremtet allatotis, csak hogy Istenhez illendeo tisztelettel ne illesse eotet, ottan semmi ereie nem leszen az eo bizonsaghinac. Es így, hogy ezeknec ereot aggion, megh foztia az embert minden emberseghül es tiszteletes emberi beocsüllettül.

- Masut, hogy az eo el deoleo bizonsághit tamogathassa, így szol.²⁰⁴
- 25** *A segítseghül hiiuas, legh feob tiszteleti Istennec, (a)*²⁰⁵ *melibe all az eo Istenseghe, vgi annyra (b)*²⁰⁶ *hogy Isten vgian nem lehet annékül.* Im hallod meli nylyan valo teueligest beszel, mintha az Isten eoreoktul fogua, szinte ollian Isten nem löt volna mint szinte most, miuel hogy eoreoktul foghua eotet segítseghül nem hittac. Nylyua ha az Isten senkit nem teremtet volnais,

²⁰² f 35.

²⁰³ Fol: 10. pag: 2.

²⁰⁴ Fol: 37. pag: 1.

²⁰⁵ a 36.

²⁰⁶ b 37.

vgian megh marat volna Istenseghebe, mert nem szükeolkeodic eo felseghe a my segítseghül hiiuasunk nekül, mintha annékül Istenseghe helien nem maradhatna. De nem gondol Gyarmathi azzal, akár meli oktalan karomlasokat mondigion csak my ellenünc szollion.

- 5** Masut, *a terd haitast (c)*²⁰⁷ *csak tulaidon Istenseghez illendö tiszteletnec mongia lenni.* Vizont eggiüt így szol.²⁰⁸ *Azert nem akará Z. Peter Corneliusnac imadásat el szenuedni, mert veszi eszébe, es iol lattia (d)*²⁰⁹ *hogy soha az ember, az külsö tiszteletetis vgi megh nem tuggia valasztani az Isteni tisztelettül, hogy valamit a mi Isténé, a teremtet allatra benne ne haricson es annac tulaidonicson.* Itild megh kereztien oluaso, ha nem izoniu modnekül valo mondasé ez, melliel az emberec keozeot, minden tiszteletet baluaniozassa teszen: De azon csudálkozom, hogy mert eo magha Gyarmathi a Nagisagos Bathori Istuan elöt szüueghet vetni, es terdet haitani, mert ezzel, az Isteni tiszteletet emberre harította az eo mondasza szerent, es így baluaniozo volt.
- 10**
- 15** De effele esztelensegheknek haggiunc beket, es lassuc immar mely nylyan, mely szem latomast mutassa megh Gyarmathi, hogy a szentec tiszteletibe mi Isten ellen vetkezünc.

{22[r]:}

EOTEODIK RESZE.

A GYARMATHI ELSEO BIZONSAGANAK

20 EREOTLEN VOLTA MEGH MVTATtatik.

KEt rendbeli bizonsagot tamaszt Gyarmathi ellenünc: Eleoszeor a 17. Leuélkül fogua, eghéz a 115. leuélüg, *egi hean harmicz* bizonsággal, azt akaria megh mutatni, hogy csak az egi Istent szabad nekünc tisztelnünc, es segítseghül hinunc: Annac vtanna, el kezduen a 249. leuelen,

²⁰⁷ Fol: 22. c 38.

²⁰⁸ Fol: 109. initio.

²⁰⁹ d 39.

eotuen két bizonsaghot hoz eleo, mellieckel bizonyttia, hogy csak egiedül a Christust kel szoszollonac, ertünc valo esedezeonknec fogadnunc, Isten eleot.

De bizoni, csak yeszteni, auagy elalmeltani akará Gyarmathi bizonsaghinac számáual a tudatlanokat, noha az *egi hean harmincz* bizonsagh, nem teob
 5 *egi hean kettónel:* Azonkeppen az *eotuen két* bizonsaghis, csak tisztan *eotuen egi hean, eotuen ketteo*, a mint ennec eleotteis ielentém, a Gyarmathi bizonsaginac masodic fogiatkozásában.²¹⁰ Mind az által, rostalliuc megh rendel mindeniket reouideden.

Az ELSEO, es legh feob bizonisagh imillien.

- 10 *A mit Isten megh tilt, azt nem kel cselekedni.*²¹¹ *De megh tiltia az Isten minden teremtet allatnac imadasat es segitseghül hiuasat: Nem szabad tehat senkit az Isten kiuül eo feoleotte, vagi mellette, se egienleo, se küleombeozeo tisztelettel tisztelni.*

- 15 Ennec az okoskodásnac miuel hogy az Elseo resze bizonios, A masodic részét így bizonyttia.²¹² *Megh vagion irua, hogy ideghen Istenünc ne legien Exod: 20. Psalm: 81. Idegen Isten pedigh minden teremtet állat, (a)*²¹³ *valameli az egy Isten kiuül {[22v]:} imattatic es segitseghül hiuatic, Es a mint masut szol,*²¹⁴ *Ideghen Isten minden teremtet allat melitül lelki, vagy (a)*²¹⁵ *testi szükségünkbe segitseghet, (b)*²¹⁶ *otalmat, nyaualiankbol valo szabadulast*
 20 *kiuanunc, Es ismet*²¹⁷ *(c)*²¹⁸ *Ideghen Isten tiszteleo az, a ki oli dolognac ád imadast, tiszteletet, segitseghül hiuast, mely nem Isten. Okat ennec azt adgia.*²¹⁹ *Mert a segitseghül huiásba, es imadasba all az Istensegh, melinekül vgian nem lehet az Isten. Es igi feiezibe mondasat,*²²⁰ *Tyltia az Vr Isten hogy eo*

²¹⁰ *Supra fol: 20.*

²¹¹ *Fol: 17. et a folio 37. ad 80.*

²¹² *Fol: 18. Hazugsagoc.*

²¹³ *a 40.*

²¹⁴ *Fol: 41.*

²¹⁵ *a 41.*

²¹⁶ *b 42.*

²¹⁷ *Fol: 46.*

²¹⁸ *c 43.*

²¹⁹ *Fol: 37.*

²²⁰ *Fol: 17.*

kiüülle, se egienlo, se küleombeozeo tiztelettel, ne tiztelliunc se imaggiunc, se segitseghül ne hiiunc senkit.

Erre, eginehani rendbeli feleletit hozza eleo Monoszloinac, es karomlia Gyarmathi.²²¹ De derék felelet erre csak ez. Tiltia az Vr Isten az ideghen

- 5 Isten tizteletit, es a baluaniozast, az az, hogy semmi teremtet allatot se mennyen se feoldön, Isten gianant ne tarcsunc, az eo tiszteletit senkiuel ne keozeolliuc, hanem egiedül csak eo maganac tarcsuc, mert a ki ezt teremtet allatnac adná, nyluan valo baluaniozo volna. De nem tiltia az Isten, hogy eo kiuülle semminemü teremtet allatot ne tiszteelliunc, seot ereossen
 10 megh parancsolia az irasba hogy feiedelmünket, Atiankat Aniankat, es egimastis tiszteellyuc.²²² Sem azt nem tiltia az Isten, hogy a teremtet allattul segitseghet ne kerünc testi, auagi lelki szükségünkbe (a mint oktalanul itili Gyarmathi) mert tartozunc egimast seghiteni, es egimas terhet hordazni, mikeppen a testnec taghiai seghitic egimast, es nem csak Z. Pal,²²³ de eo
 15 magokis az Vytoc, szoktác az eo geokekeozetekbe kerni az embereket, hogy segicsec a szükölködő atiafiakat keonyeorghésecc által, hogy eeket Isten a hitelenseghbeol, beteghseghbeol, etc. ki szabadicsa. Nyluan valo hamissagh tehat, hogy idegen Isten legien az a teremtet allat, valamelitül ember, testi, vagi lelki segítséget kiuan. Mert igi a megh niomorult kudusoc, es valaki
 20 kerné felebarattiat, hogy segicse eotet, baluaniozo volna. Eo magais szepen megh iria Gyarmathi, mit tilcson Isten azokba a parancsolatokba. *Eleoszeor* vgimond *tiltia,*²²⁴ *hogy semmi modon, semmi teremtet állatot, Isten gianant ne tarcsunc. [23{r}:] Masodszor, hogy az Istennec tulaidonsagit, es tizteletit, ne tulaidonicsuc teremtet allatnac. Harmadszor hogy a miuel tiztünc*
 25 *szerént tartozunc eo felsegenec, azt masnac ne aggiuc.* E mind igi vagion szereteo Gyarmathim, Csak ezt, es nem egiebet tilt az Isten azon az helien. Ennel küleombet mi, sem hiszünc, sem tanitunc, sem cselekeszünc, seot valaki ezek ellen cselekeszic azt karhoztattiuc, mit e keoniunec masodic részébe megh mondam.

²²¹ *Fol: 40.*

²²² *1.Pet: 2. v. 17.*

²²³ *Rom: 12. v. 10. Vide supra fol: 21. Rom: 15. v. 10. 2.Cor: 1. v. 11. Vide supra fol: 8:*

²²⁴ *Fol: 18.*

Csak az azért baluaniozo, a ki vgi kér segítséget a teremtet allattul, mint az Istentül, az az, vgi mint minden ionak, eonneon saiat erebeol, mas segítséghenékül, megh adoiatul, *Tanquam a primo auctore boni*.

- My pedig a szenteket nem tisztelliuc Isteni tisztelettel, sem eo teolleoc testi
 5 vagi lelki segítséghet nem varunc vgi, mint ha eo magoktul, es csak saiat magoc ereiekbeol segíthetnének minket, hanem, csak azon keriuc eoket, mint megh bodogult szolga tarsainkat, hogy a Istentül, a Christus erdeme altal, nierenec iokat mi nekünc. Azert szinte azon modon, es azon ertelemmel keriuc a szenteket, hogy segycsenec minket, es keoneoreoghienec ertünc, minemü ertelemmel
 10 kéri Z. Pal (a)²²⁵ az eleo hiueket, hogy segycsec eotet, es imadkozzanac erette: Es igy, ha Z. Pal baluaniozo nem volt, mi sem vagiunc.

Ez ellen Gyarmathi nagi epesegghel azt vitattia, (b)²²⁶ hogy mi a szenteknek telliesseggel Isteni tiszteletet, es a Christus tisztit tulajdonittiuc: Mert

- Eleoszeor (vgimond) a Poganoc modgiara Orszagokat, tartomanyokat,
 15 varasokat osztnac a szentekre, es az eo conduiselésekre bizzac, mintha az Isten csak hiuolkodneiec:²²⁷ Magyar Orszagh Bodogh azzony tiszt: Lengiel Orszagh Z. Stanislos: Cseh orszagh Z. Venceslaue, Roma Z. Petere es Pale, Mediolanum Z. Ambruse, Velentze Z. Marke, Varad Z. Lazloe. Seot, vgimond,²²⁸ e vilaghnac élteteo elementomit, a feold giümeolcsét, a labos
 20 marha szaporodásit, a betegec giogytasit, a Czéh Mestersegec gondgiatis el osztottac a szentec keozeot. Ezekbeol megh teczic, vgimond²²⁹ [{23v:}] (a)²³⁰ hogy a Papistac Pogáni modon, a teremtet allatokat, vagi fellieb, vagi egienleo képpen tisztelic az Istennel, (b)²³¹ es hogy nekic sok rendbeli Istenec vagion. (c)²³² Hogy eo rolloc szol Hieremias mykor azt mongia. A te varasid
 25 szerént valanac Istenid. Ezec azért, (vgimond) a Papista baluaniozásoc

²²⁵ a Rom: 15. v. 30 2.Cor: 1. v. 11. Coloss: 4. v. 3. 1.Thes: 5. v. 25. Hebr: 13. v. 18.

²²⁶ b Fol: 43. ad 78. et a fol: 265. ad 282.

²²⁷ Constantinopolis B. Virgini dicata Niceph: li: 8. c. 26.

²²⁸ Fol: 44.

²²⁹ Fol: 45.

²³⁰ a 44. Hazug:

²³¹ b 45.

²³² Hiere: 2. v. 28. c 46.

(d)²³³ *semmibe nem küleombeoznec a Poganiságtul, (e)²³⁴ mert felre téuen, (f)²³⁵ auagy hiuolkodni hagiuan az Istent, minden segítségheket a szentektül keric.*

- Im latod kerezien oluaso, mely iol forogh a hazugsagh kereke
 5 Gyarmathinal, mert iol megh kenetet a hazugsaghoc attianac haiáual.

It Gyarmathi sok dolgot elegijt eoszue, mellicre szüksegh hogy rend szerent megh felelliünc, iollehet azok nem Vy karomlasoc, mert mégh Z. Agoston ideiebennis a Manichaeusoc azt vetic vala a keresztenec szemere,²³⁶ *hogy a baluanyokat a Martyromocka fordítottac, es ezeket vgi tisztelic, mint a Poganoc a baluant.*

- ELEOSZEOR azért, azt mondom, hogy ha mi hiuolkodoua tészüc az Istent, miuel hogy a szentec keonyeorgéset hasznosnac itilliuc, nylua az irasis hiuolkodua teszi az Istent, mikor azt tanyttia hogy az Angialoc gondot viselnec mi reanc, oktatnac, igazgatnac, vezérle nec minket. Nilua
 15 az Angial vigasztala es oktata réghen (a)²³⁷ Agárt. Az Angial (b)²³⁸ tyлта megh Abrahamot hogy az eo fiat megh ne eolne. Az Angial viue az Abraham szolghaiat Eliezert Mesopotamiaba. Az Angial szabadita megh Iacobot sok veszedelmebeol. Az Angial vigasztalá, oktatá Gedeont, a Samson annyat, Illies Prophetat. Az Angial otalmaza Tobiasz szarandoksagába: Iudith aszszont
 20 a Poganoc taborába: Danielt az Orozlánoc barlanghiaban. Az Angialoknac parancsolatot adot az Vr, hogy otalmazzanac minket.²³⁹ Az Angial viue Z. Phileop Apostolt a szerezsenhez, Corneliust tanita, Z. Palt a tengher keozepet vigasztala, Z. Petert foghsagabol ki szabadita, Es egi szoual megh monduan, miuel hogy Z Pal azt iria,²⁴⁰ hogy az Angialoc a választottaknac
 25 szolgálnac, Caluinus sem tagadia,²⁴¹ hogy az Isten, az Angialoc által eoriz

²³³ Fol: 46. d 47.

²³⁴ e 48.

²³⁵ f 49.

²³⁶ Aug: 20. cont: Faust: ca: 4. et 21. Epist: 43.

²³⁷ a Gen: 16. v. 7. Genes: 21. v. 17.

²³⁸ b Gen: 22. v. 11.

²³⁹ Psal: 90. v. 11. Psalm: 33. v. 8.

²⁴⁰ Hebr: 1. v. 14.

²⁴¹ Calu: li: 1. c. 14. n 9. li: 3. ca: 20. num: 23.

minket, eo altaloc osztogattia aiandekit, [24{r}:] *Et eos curandae nostrae salutis praefecit.* De azért azzal nem teszi senki az Istent hiuolkodoua: Szinte azonképpen; Ha a szentec imatsagha által cselekezikis valamit, nem leszen hiuolkodo az Isten, mert a mit a szentec keresere cselekeszic, eo magha cselekezi azt, Mert a mint immar sokszor megh mondtam, a szentektül, mi nem vgi variuc testi es lelki iauainkat, mint ha eonneon ereiekbeol adnac azokat, hanem csak az egi Istentül, a mi megh valtonc erdeme által variuc ezeket a iokat, szinte mint mikor a mi felebaratunkat kerüic hogy imatkozzéc értünc Istennec.

- 10 MASODSZOR réghi foghásoc az a mi Atiankfiainac, hogy mihent valamit olliat látnac a mi szertartasunkba, kihez valami hasonló dolgot találnac a Poganioc szokásiba, ottan azt kialtiac, hogy ezt a Poganioktul veottüc es Poghani dologh. Z. Agoston iria,²⁴² *hogy a Poganoc azt montac, hogy a keresztienec Saturnust tisztelic,* Masut azt vetic a kereztienec szemére a Poganioc,²⁴³ *hogy eo tolleoc veottec rend tartasokat, csak hogy egy keuesse el változtattác, es az aldozatoc heliet az Agapat, az Istene heliet a Martyrokat rendeltéc.* Iria Tertullianusis, hogy réghen, mihent valamit olliat hallottac a keresztienektül a kirül emlekeztec a Poëtac, mindgiart azt kialtottac a karomloc, hogy a Poëtaktul tanultuc a keresztien hitet,²⁴⁴ *Et ideo non putant Christianis credendum, quia nec Poëtis. Itaque ridemur Deum dicentes iudicaturum, sic enim et Poëtae tribunal apud inferos posuerunt. Si Gehenuam comminemur, perinde decachinnantur: si Paradysum nominemus, Elysij campi fidem occupauerunt. Vnde haec oro poëtis tam consimilia? Non nisi de nostris Sacramentis.* Masuttis minec vtanna megh mutatta volna,²⁴⁵ *hogy a Poganoc*
- 25 *mikor valami veszedelembé vannac, sákba eolteozuén, hamuual megh hintuén magokat, beoiteolnec, es imatkoznac,* azt iria, hogy a Psychicusoc, latuan a kereztienec beoiteolését, a Cybele, es Isis beoitihez hasonlítottac. Eo pedig, *helien hagion,* vgimond, *ezt a bizonito hasonlatossaghot, Innen bizoniodic megh az Istenes igassagh, melliet az eordeogh az Istennec ilyie*

²⁴² Aug: 20. cont: Faust: cap: 13.

²⁴³ Ibid: cap: 4.

²⁴⁴ Tertull: Apol: ca: 47 nu. 598.

²⁴⁵ De Ieiunio cap: 16.

- 5 *keouetni szokot. Te pedig annal Istentelemb vagi, mentül effele beoi-[{24v}:] teokeon giorsab az pogan: mert eo, az eo baluanianac beoiti által, megh aldozza es megh eoili torkosságat. Te az Istennec ezt nem cselekeszed, hanem a hasad Istened, a tüdeod templomod, a szakács Papod, a giomrod oltarod, etc.* Noha azért a Poganioc templomokat eppitettec, A mi lelkünc halhatatlan voltat, a pokloknac kinnyat hittéc, de azért ebbeol nem keouetkeozic, hogy nekünc nem szabad ezenthinnünc, mert ezeket, es ezekhez hasonló igassagokat, az Isteni tudomanibol, az emberi elmenec Istentül adatot vilagossagabol, a Z. irasbol, vöttec a Poganoc a mint oluassuc, I. Machab: 3. v. 48. Annac okaért, meltan iria Z. Agoston,²⁴⁶ *hogy az Apaczac szüzesseggét, nem azért kel karhoztatnunc, mert a Poganoknakis Vestalis szüzei voltak. A réghi Patriarchac aldozatit sem kel karhoztatni, noha a Poganiokis aldoztac, mert azoc keozt a szüzec es aldozato keozt, nagi küleombsegh vagion: Noha csak abba küleombeoznec, hogy a szüzesseget masnac ighirtéc, az aldozatot masnac attac a hiuec.*²⁴⁷ Azért nem karhoztattiuc a Poganiokot hogy templomokat eppitettec, papokat es aldozatokat rendeltec, hanem csak azért, hogy ezeket az eordeognec rendeltéc. Meli dologrul masut igi ir Z Agoston:²⁴⁸ *Az eordeogh,* vgimond, *azért kiuan illien tiszteletet, mert láttia hogy az igaz Istennec illien tisztelet adatic.* (a)²⁴⁹ *Es a Poganiokat nem azért karhoztattiuc*
- 20 *hogy aldoztac, hanem hogy az eordeognec aldoztac, az mint Z. Pal iria I. Corinth: 10. v. 20. Azért vgimond, (b)²⁵⁰ ha mi iot talalunc a Poganioc tudomanniába, azt mi nem karhoztattiuc.* Es ezt bizonyittia Z. Pal (c)²⁵¹ *peldaiaual, ki a Poëtac mondasáual bizonyta Athenas varasaba. Meli dologrul ighen szépen igi ir Arany szaiu Z. Ianos, (d)²⁵² Hoc modo, omnes caeremonias,*
- 25 *omnes ritus, et sacrificia, atque purificationes, et arcam, templumque ipsum reprobabis, siquidem haec omnia originem, a gentium ruditatem traxerunt, sed Deus, ob deceptorum salutem, per ea ipsa se coli passus est, per quae illi*

²⁴⁶ Aug: 20. cont: Faust: cap: 21. in fine.

²⁴⁷ Epist: 49. q. 3.

²⁴⁸ Aug: 1. cont: Aduers: legis c. 18. 15. Ciuit: cap: 16.

²⁴⁹ a Lib: 1. cont: Aduers: ca: 19.

²⁵⁰ b Lib: 6. de Baptis: cont: Donat: in fine.

²⁵¹ c Act: 17. v. 28.

²⁵² d Hom: 6. in Matth:

daemones ante coluerant, illa in melius inflectens. Ezeket csak azért hozam eleo, hogy minden ember megh ercse, meli oktalan, es esztelen *consequentia* az, melliel giakran bizonytanac az Atiafiac: Tudni illik, *Ehez hasonlo dolgot tanytottac, vagi cse-[25{r};]lekettek a poghánio: Tehat e poghan tudomani es vallas.* De menniünc touab.

- 5 HARMADSZOR hogy iol megh ércse Gyarmathi, mi véghre, es mi modon szoktac a kereztienec bizonios szenteket otalmazoiocka fogadni, két dolgot kel iol megh gondolni. ELSEOT azt, hogy az Vr Isten a megh dücseoült szentec keoneorgésec, es az eo kiualtkeppen valo tiszteletac által, feokeppen
- 10 ahol ezeknec vagi teteme, vagi egieb maradeka vagion, szantalanszor szokot a hiueckel iol cselekedni. MASODIKAT azt, hogy az Vr Istennec veghetetlen beolcseseghe, mikeppen az eleo szentec keozt, vgi osztotta el az eo aldomasit, hogy nem mindennec atta minden aiandekit, hanem kinec eggiet, s' kinec mast,²⁵³ Vgi, a megh dücseoült szentec altalis, küleomb küleombfele
- 15 aiandekot szokot a hiueknec adni. Es mikeppen Gabriel Angial által akará a mi Vranc megh testesülést hirdettetni, Raphael által akará Tobiasit megh giogytani, Z. Mihali által a hadakba seghélleni az eo hiueit, Mikeppen ama proba toba akará hogy a beteghec megh giogiulnanac, nem egieb toba, Ottis pedig, csak bizonios napon, es csak egi betegh giogiül vala megh:
- 20 Mikeppen Namant a Iordan vizebe, s' nem egiebüt akará megh tisztítani. Miképpen e may napighis, a Galliai Kirali, a szentec keoneorghese által, megh illetuen bizonios napokon a goliuas torku embereket, megh giogyttia. Miképpen a természet szerent valo dolgokbais, nem minden orszaghba terem a bors, es a dragha keouec: Szinte azonképpen, nem minden szent
- 25 által cselekeszic minden csudat az Isten, es nem mindenic által ád minden aldomast, hanem nehult eordeogheoket üz ki, masut titkos dolgokat ielent, egiebüt betegheket giogyt, az eo szent akarattia es beolcs tanácsa szerent. Es effele io tetemenniel eo felseghe, vgimint ereos kialtással hyia az eo szolghait azokra a heliekre, ahol effele iockal latogattia a szükeolködeoket.
- 30 Mikor effele Isten aiandekit, nem irasbol, hanem szemlatasbol, es kézi tapasztalással megh esmérnec a hiuec, nagi bizodalommal es aytatossaggal oda futnac, ahol effele io [{25v};] voltat lattiac Istennec, Es ha ki az Vytoc

²⁵³ Rom: 12. v. 6. 1.Cor: 12. v. 11. Ephes: 4. v. 7.

- keozzül, azt kiáltia füleokbe, *Houa futtoc? mit budostoc? miért keresitec masut az Istent, ki mindenüt ielen vagion?* szinte azt felelic nekic, a mit feleltac volna réghen, auagi Naman mikor a Iordan vizehez menne,²⁵⁴ auagi ama betegh, mikor a proba tohoz vitetne mágat,²⁵⁵ auagi Geizi mikor
- 5 az Elisaeus bottiat viue a betegh giermec giogitasara,²⁵⁶ auagi a kereztienec, mikor az eo betegheket az vczara kiraktac, hogy Z. Peter nec csak az arnieka megh illetnéis eoket,²⁵⁷ auagi mikor terdkeoteoit s' kiskezkeneoiet Z. Palnac el ragadoztac, hogy ezzel betegheket megh illetneiec.²⁵⁸ Vallion ha ki ezeknec azt kialtotta volna, *Ey, baluaniozoc vagitoc, az arniekot, a terdkötöt,*
- 10 *a kiskezkeneot, a Toot imadgiatoc:* mit feleltac volna effele bolond kialtasra? Vgian azont felelic a kereztienekis az Vytoknac. Nem iamborul iria tehat Gyarmathi,²⁵⁹ *hogy ketséghe nekül azért rendeltec a Papistac tisztartosagokat Ispanságokat, a szentec keozeot, falukra, varasokra, mert az Isten ki faradot immar conduiselesébeol, es csak hiuolkodic:* Kibe, ketsegh nekül
- 15 iszoniu karomlo hazugsagot monda Gyarmathi. Mert mikeppen, nem azert rendelt az Vr eorzo Angialokat nekünc, hogy eo magha nem erkeznec conduiselesünkhöz, Azonképpen, a szentec conduiseleseis, nem az Isteni ereotlensegthül, hanem az eo Atiai io voltatul szarmazic.

- De honnan tudod, mondana valaki, hogi az Vr, a szentec által effele csudá-
- 20 kat cselekeszic, es hogy eggic szent által egifele ioual latogat minket, s' masic által mas feleuel? Ezt nylyan tudom (hogy semmit ne szolliac e mostani vy es mindenappi csudakrul) az Aniazentegyhasznac réghi feo Doctori es Paztori irasibol. Halhacza Z. Agostont,²⁶⁰ *Egi Bonifacius neuü egihazi embert, nagi veteckel bevadolta vala mas ember, kit mikor Bonifacius taghadna, es megh nem bizonyitathatnéc, mit miuele Z. Agoston? Elrendeltem, vgimond, hogy mind ketten szarandokságba a szent helire, a Nolai Z. Felix testéhez mennienec, holot az Istennec rettenetes cselekedeti, vagi büntetéssel, vagi felelemmel,*

²⁵⁴ 4.Reg: 5. v. 11.

²⁵⁵ Ioan: 5. v. 7.

²⁵⁶ 4.Reg: 4. v. 29

²⁵⁷ Actor: 5. v. 14.

²⁵⁸ Act: 19. v. 12.

²⁵⁹ Fol: 204.

²⁶⁰ Aug: Ep: 137.

- az igaz mondasra kenszeritic az embert: Vgi vagon, az Isten [26{r:}] mindenüt ielen vagon, es nem keoteleztetic bizonios helyhez, de effele szem latomast valo dologba, ki visgalhattia megh az eo tanacsat? mi okon akar, it inkab, hogy semmint masut, csudát cselekedni? Africais tely szentec tetemeuel, 5 de azért, nem teortennec it effele dolgot. Mert miképpen az Apostol mondasa ként, nem mindniaian giogitnac betegheket, vgi, a ki aiandekit osztogattia akarattia szerént, nem akarta, hogy minden szentec emlekezetinel effele csudac lennéne. Vgian azon Z. Agoston masut szantalan csudákat szamlal eleo,²⁶¹ mellieket eo ideiebe az Isten, a szentec által cselekedec. Mediolanomba, 10 vgimond, mikoron ot valéc, es a Csazar ielen vala, a Z. Geruasius es Protasius testenél, Egi vak azzoni allat, a Z Istuan tetemet egi viragocskaul, es a virág-gal a szemét megh illetuen, mingiart megh giogiula. Ittis, vgimond, Florentius neuü ven ember vagon, ki szeghiny, de Istenes ember. Ez mikor ruhaia nem volna, az it valo husz Z. Martyroc emlekezetihez iarula, fel szoual kére ezeket 15 hogy ruhaznaiac megh eotet, kit megh haluan egi iffiu, a szentegihazbol ki menuén, csufollia vala eotet. De Florentius azonkeozbe egi nagi halat lata a part mellet, es azt a tarsai segítségével egietembe, ki vona, s' Carchus neuü keresztien szakacsna, eotuen garason adá, megh beszélüen neki mint iart vala. Mikor a szakacs a halat fel bonta, egi arany giüriüt talala a giomraba, 20 es eztis Florentiusnac megh adá, monduan neki, Ihon mint megh ruhaztat teged a husz Martyroc. Es minec vtanna neueken eleo szamlalt volna sokakat Z. Agoston kik a Z Istuan tetemét megh illetuen, beteghseghekbeol ki giogiultac vala, azt mondgia, hogy sok keoniueket kellené irnia, ha eleo akarná szamlalni mind azokat, a kik e két esztendeobe megh giogiultac 25 a Z Istuan emlekezetinel. Es egi Apaczarul iria, hogy mikor halálos agiaba fekünnec, szokniaiat a Z. Istuan tetemehez küldé, hogy azt megh illetne, de mikoron az szokniat vizza hozác, immar megh holt vala az Apacza, mind az által, mihelt a holt testre vetéc a szokniat, ottan megh eleuenedec. Mas egi Syriai Bassus leaniatis szinte ezenkeppen iria Z. Agoston hogy fel tamada. 30 Azonkeppen két holt giermekrül iria, hogy mihent a Z. Istuan emlekezetire teuéc őket, ottan megh eleuenedenec,

²⁶¹ Aug: 22. Ciuit: cap: 8.

- [{26v}:] Halhaccza Theodoretust.²⁶² A Martyroc tiszteletire, vgimond, sok szép templomoc eppitettec, melliekbe giakran eoszue giülnec. A kik eghesseghesec, azon kerice a Martyrokat, hogy megh eoriztesséc eghesseghesec. A kik betegheket, hogy megh giogiullianac. A kik maghtalanoc hogy fioc legien. 5 A kik szülec, hogy megh otalmaztasséc az Istentül adot aiandec. A kik vtra indulnac, kerice a Martyrokat hogy vtoknac vezeri legienec. Nem itilic ezeket Isteneknec lenni, hanem hogy Isten eleot szozoloc legienec azon kerice: Hogy pedig meghis nieriec a mit kérnec, a bizonios iele, mert a fogadot aiandekot fel figgheztic, es ki szemene, ki kezenec es labanac aranibol, vagy eziüstbeol 10 csinalt hasonlatossagat, vagi egiéb kisdé aiandekot fel figgheztne bizonios ielul, hogy a mit kértéc azt megh niertec. Kibeol a Martyroc ereie megh teczic, a Martyroc ereiebeol pedig, annac a kit eok tiszteltec igaz Istenséghe. Vgian ezen Theodoretus masut azt iria,²⁶³ hogy a Z. Palladius koporsaiabol, oli olai foli ki, meli sok beteghsegheket megh giogit. Es ismet,²⁶⁴ a Simeon 15 koporsoiánal, vgimond, es oszlopánal, sok betegheket giogyttatnac, sok csudac leszne mind e mai napighis.
- Z. Ambrus Doktor,²⁶⁵ Ty magatoc lattatoc (vgimond) hogy a Z. Geruasius es Protasius testenél, sokszor az ördögheoc ki üzettec, sokan megh illetuen azt a ruhat, meliel be feodetec a Martyroc teteme, küleomb küleomb 20 beteghseghekbeol ki giogiultac. Menyn vannac, kik ruhaiokat a szentec tetemere hayttiac, hogy csak az illetes altalis giogytasra valo ereie legien? Mindniaian azon vannac hogy csak a Z tetemec giolcsánac a veghét megh illethesséc, es a ki megh illeti meg giogiul. Es ismet:²⁶⁶ Az Arrianusoc (vgimond) tagaggiac a Z. Geruasius es Protasius csudait, magha az eordeogheoc eo 25 magoc megh valliac hogy kinoztatnac, a kik vakoc voltac nylian kialtyac hogy most látnac, kik az eleot nem lattac.

Veghe nem lenne, ha mind eleo akarnam szamlalni eleitül fogua meny szántalan ioual latogatta az Isten az eo hiueit a szentec által. Z. Basilius azt iria

²⁶² Theodor: lib 8. de Curand: Graecor. affection: sub fine.

²⁶³ Histor: Relig: cap: 7.

²⁶⁴ Cap: 26. in fine.

²⁶⁵ Epist: 85. Aug: 9. Confess: cap: 7.

²⁶⁶ Sermone 91.

Z. Mammasrul,²⁶⁷ *hogy az vton iarokat io vtra vezzerli, a betegheket megh giogyttia, [27{r}:] a halottakat fel tamaztya.* Epiphanius es Dorotheus iriac,²⁶⁸ *hogy az Aegyptusbeliec a Z. Hieremias keonyeorghese által a sarkanioktul, aspis kigioktul megh szabadittatnac.* Eusebius iria:²⁶⁹ *hogy Z. Potamiena*

- 5 *Martyr sokaknac niert az Vrtul Martyromsaghot, es kiualtképpen Basilidesnec, ki eotet a halara vitte vala megh ielenuen, azt monda, hogy az Vrtul Martyromsagot niert neki, es igy megh teruen a Christushoz Basilides, Martyr leon. A Z. Mihali templomaba sokan beteghseghekbeol ki giogittatnac, vgimond Sozom:*²⁷⁰ (a)²⁷¹ *Z. Hieronymus iria hogy Hierusalembe hatalmasb az Istennec io volta az embereckel valo io cselekedetekbe, es, ha azen szomat nem hiszed, higy az ördög nec, ki mikor a szentec koporsoia eleot vagion, mintha a Christus itileo szeki eleot volna, orditua megien ki az emberekbeol. (b)*²⁷² *Es Paula azzoni, vgimond, giakran latta a Z. Ianos koporsoia eleot az eordeogheoc kinniat. (c)*²⁷³ *Ha pedig a Poganioc moggiara azt mondod, hogy az eordeogheoc nem valoba kinzatnac hanem csak tettetic. Io tanacsot adoc, menybe a Martyroc templomaba, es te beleolledis ki üzetic a ki ezt mondattia, a gonoz eordeogh. (d)*²⁷⁴ *A. Z. Babyla Martyr Koporsoia vgi megh keoteotte az eordegnec ereiet, vgimond Theodoretus, hogy semmit nem szolhatot még az eordeongheoseoknekis, valamigh az eo testét ki nem ástac, es masuua nem vittec.*

Ezeket, enny sok beocsülletes, tudos, reghi szent emberek irasit, a ki nem hizi, szinte ollian künnien tagadhattia, hogy sem Matyas Kirali, sem Iulius Csaszar soha sem volt euilagon, hanem csak bezedet es almokat irnac, a kik ezekről emlekezec.

- 25 Igi leuen azért a dologh, nem melto azon csudalkozni Gyarmathinac, hogy my a szentekhez foliamunc, es eo általoc az Istentül küleomb

²⁶⁷ Hom: 26 de S. Mamante.

²⁶⁸ In vita Hierem:

²⁶⁹ Euseb: 6. hist: cap: 5.

²⁷⁰ Sozom: l. 2. c. 3.

²⁷¹ a Hiero: Epist: 17. cap: 5.

²⁷² b Epist: 27. in Epitaph: Paulae cap: 6.

²⁷³ c Cont: Vigilant: cap: 4.

²⁷⁴ d Theodoret: lib: 3. cap: 9. et 10. Sozom. lib: 5. cap: 19.

küleomb fele iokat kiuanunc, hogy őket otalmazoinká fogaggiuc, es az eo szarnioc alat niugszunc. Se azt ne mondgia, hogy ezekben Istent csinalunc, Mert my nem vgi kiuanniuc a szentec patrociniomiat, otalmat, gonduisselet, magunknac orszagunknac, ioszagunknac, hogy eok, magoc ereiebeol

5 segicsenec, hanem hogy esedez-^[27v:]uen Isten eleot erettünc, kedues keonyeorgheseckel, nierienec nekünc minden iot Istentül a Christus érdeme által. Ezt ha az Vytoc nem hiszic, Isten eleot aggianac szamot vakmereo itiletekrül, my a magunc lelki ismeretiuel, es nylyan valo irasunkal bizonsagot teszünec mind Isten eleot, s' mind emberek eleot, hogy ennel küleombet nem

10 tanytunc s' nem hiszünec.

Touab gazol Gyarmathi a dologhba.²⁷⁵ *A szenteknec, vgimond, (a)*²⁷⁶ *teob templomokat es oltarokat szentelnec, hogy sem Istennec, sok aiandekokat adnac effe egihazakba, (b)*²⁷⁷ *kibeol megh teczik, hogy eok fellieb beocsüllic Istennel a szenteket: mert ha el iarod, vgimond, minden egihazokat, (c)*²⁷⁸ *ighen számost talalsz, meli csak az Isten tiszteletire volna szenteltetue.*

Ezekbe Gyarmathi nem számos a te igaz mondasod, de szamos hazugsagod. Mert miképpen masut Magiari Istuan ellen mondam,²⁷⁹ es imentis hallád, My közzüllünc, senki a szenteknec, es csak az eo tiszteletekre, auagi feokeppen az eo tiszteletekre, nem eppit Egihazat vagi oltart, sem ezeket nem ekesgheti aiandekial, hanem minden szentegihazat es oltart, a véghre eppitünc, hogy Istennec szolgalliunc ezekben, hogy a hineknec keozeonseghes imatkozó heliec legien, es a mint Z. Damascenus iria, *In sanctorum nomine templa Deo exstruimus.*²⁸⁰

- 25 Keozeonseghesen azért, minden szentegihaz Isten haza, az eo dicsiret, es szolgallatiára szenteltet, Mind az által, ezen egihazaknac, Isten vtan valo Patronustis valasztnac a hiuec, kinec otalma ala vetic Isten vtan, a templomot, es kit kiualtképpen valo tisztelettel illetnec abba az egyházba,

²⁷⁵ Fol: 47. Hazugsagoc.

²⁷⁶ a 50.

²⁷⁷ b 51.

²⁷⁸ Fol: 53. c 52.

²⁷⁹ Fol: 253.

²⁸⁰ Bellarm: lib: 3. De cultu sanct: cap: 4. propos: 4. Damasc: 4. de Fide c. 16 August: 8. Ciuit: c. 27. 20. cont: Faust: c. 21.

vagi az oltaron.²⁸¹ Ezeknec a szenteknec neuerül neuztetnec az egyhazac, hogy igi küleombseghet, es valasztást tehessünc a szentegihazac keozeot. Mikeppen azért, noha mind az eghéz had a feiedelemé, mind az által szoktuc eggyc sereghet illien Vr hadanac, masikat mas Vr hadanac neuezni, miuel

5 hogy a feiedelem vtan, eok viselne gondot ezekre a hadakra, De azert ebbeol nem keouetkeozic, hogy ezec nem volnanac a [28{r}:] feiedelem hadai, szinte azonképpen kel gondolkodnod a templomoc eppületirülis.

Veghezetre azt iria Gyarmathi,²⁸² hogy my, a szenteket, megh czedulázuan, (a)²⁸³ mintha kockára, kartiára vetneoc bizodalmunkat, a kinec mely szent

10 iut teortenetbeol, (b)²⁸⁴ mindent annac neuebe cselekeszic: (c)²⁸⁵ Ezekül váriuc testi lelki üdueossegünket. Es csak abbolis megh teczic,vgimond, hogy a szenteket (d)²⁸⁶ Isten gianánt tarttiac, mert meszszünnen hozzaioc futnac, csokolliác, niakokba hardozzac tetemeket, terdre esnec eleotteoc, a szentekre esküznec, (e)²⁸⁷ Magha a térd haitast, es az esküuesnec tiszteletit

15 senkinec nem enghedi az Isten, Isai 45. Es reouideden megh monduán, azt iria, hogy valameli aytatos tisztelet, es imadas talaltatic, melliet Istennec kel tulaidonitani, (f)²⁸⁸ azt mind a szenteknec tulaidonittiuc, (g)²⁸⁹ A My Atiankat, vgimond, Marianac berbetelic, A kereztneoc azt mondgiac. O crux aue spes vnica, (h)²⁹⁰ Nincs azert a Papistaknac teob Istene szüz Marianal,

20 es a szenteknel, (i)²⁹¹ Mert valamiel az ember, vagi külseo iel mutatassál, (k)²⁹² vagi szüenec belseo indulattiáual, szokta az Istent tisztelni, azokat szüz Marianac tulaidonittiuc, (l)²⁹³ Neki aldoznac, oltarokat neki csinalnac,

²⁸¹ *Supra fol: 10.*

²⁸² *Fol: 48. 49. Hazughsagoc.*

²⁸³ *a 53.*

²⁸⁴ *b 54.*

²⁸⁵ *c 55.*

²⁸⁶ *Fol: 50. d 56.*

²⁸⁷ *e 57.*

²⁸⁸ *A fol: 62. ad 77. et a fo: 265. f 58.*

²⁸⁹ *g 59.*

²⁹⁰ *Fol: 68. h. 60.*

²⁹¹ *Fol: 69. i 61.*

²⁹² *k 62.*

²⁹³ *l 63. Fol: 70.*

eo benne hisznec, es eo remenseghec. (m)²⁹⁴ Es valamit David Istennec tulaidonit a Soltarba, azt in Psalterio Mariae mind Marianac tulaidonittiuc.

Ezec mind modnekül valo hazughsagoc, es tetouazásoc. Mert noha my a szentec keozzül Pátronusokat valasztunc magunknac, de abba,

5 a mint megh mutatám, baluanyozas nincsen, es az Istenis csuda tételi által megh mutatta, hogy kedues neki, a szentekhez valo foliamas. Akár pedig sorsal, s' akár egieb képpen valazzon valaki patronust a szentec keozzül, abba nincs semmi vetec, mint hogy semmi vetec nem volt az Apostoloc cselekedetibe,²⁹⁵ kik sorsal valasztánac az Euangelium hidetesere valo tanitot.

10 Hazud pedig mikor azt mongia, hogy my mindeneket a szentec neuebe cselekeszünec, minden iot csak teolleoc varunc, mert my a Z. Pal tanitasa szerent,²⁹⁶ mindeneket, a my Vranc IESVS Christus neuebe cselekezünc, es eo altala, s' eo teolle varunc minden iot, [{28v}:] vgi annyra, hogy (a mint ez eleot mondam) a szentec könörghése által sem külömben varunc iot Istentül,

15 hanem Christus által.²⁹⁷ Es ez okert az Aniazentegyhaz minden imadsaghit, melibe a szentec segitseghet kéri, igi veghezi el: *Per Christum Dominum nostrum*. Ezt a ki nem hiszi, vegie eleo a Missalet, es ha csak egi *Collectat*, imadsagot, talális a kit igi nem veghezne az Aniaszentegihaz, am bar enis Gyarmathihoz hasonlo hazugh legiec. Hazud abbais Gyarmathi, hogy azt Isten

20 gianant tisztelliuc a kihez mezzüen megünc, a ki eleot terdethaitunc, a kit megh csokolunc. Vallions Constantinus Csaszar, mikor ama zent Püspeaköc sebehelieit csokolgattia vala, mellieket a Christus neueért szenuettec vala, Isten gianant tartottaé a Püspeakökeket?²⁹⁸ Hazud abbais hogy a terd haitast es az esküest mint tulaidon tiszteletet, csak maganac tartia az Vr Isten,

25 mert szabad az emberec előttis terdet haitani, es a teremtet allatonnis megh lehet az eskües, a mint megh lathatod *Deut: 4. v. 26. cap: 30. v. 19. ca: 31. v. 28.* Eo maghais Christus Vranc, az Eghen, es az Templomon valo esküest, ighaz esküesnec neuezi, nem baluanioszasnac.²⁹⁹ Ha azért a keo Templomon,

²⁹⁴ *m 64.*

²⁹⁵ *Act: 1. v. 26.*

²⁹⁶ *Coloss: 3. v. 17.*

²⁹⁷ *E keoniube fol: 6.*

²⁹⁸ *Niceph: lib: 8. cap: 26.*

²⁹⁹ *Matt: 5. v. 34. sap: 23. v. 20. Iacob: 5. v. 12.*

- auagi a Templon kincsen, es az Eghen valo eskües, igaz eskües, mentül inkab igaz eskües leszen, az Istenec elő Temploman valo esküesis? Es így oluassuc, *1. ad Timoth: 5. v. 21.* hogy Z. Palis, az Istent, es az Angialokat hiia bizonisagul. Es ez okon, miuta a poganyisagbol ki tertec á reghi kereztien Ciaszaroc, mindenkor megh tartottac ezt a io szokast, hogy az esküesbe emlekezet lenne az Istenec szentirülis, Es így szoktac vala a kereztien Ciaszaroc vduarába valo tizt viselöc, megh eskünni. *Juro per Deum omnipotentem, et filium eius IESVM Christum, et spiritum sanctum, et per sanctam ac gloriosam Dei genitricem, et semper virginem MARIAM, et per quatuor Euangelia, quas in manibus teneo, et per sanctos Angelos, etc.*³⁰⁰ Es vgian ezen io szokast, a reghi Magiar orszagh szokása szeréntis megh kellene tartani a mi niomorult hazankba. Hazud abbais, hogy *Isai 45. v. 24.* a térd haytást, es esküest, csak magánac tulaidonicsa az Isten: Hazud abbais hogy mi [29{r}:] az Istenhez illendeo tiszteletet, valameli szentnec tulaidonittiuc, mert a felliül megh magyarazot dolgokbol
- 15 nyluan megh teczic, hogy my, azt nem cselekeggiuc. Mert valamit a szentektül kerünc, csak vgi kerünc, hogy a mit keuanunc, alazatos keoneorgheseckel nieriéc megh Christus altal. Hazud veghezetre abbais hogy mi a szenteknec aldozunc, es a Miset nekik mongiuc, mert ez eleot megh mondam, hogy soha senki a Catholicusoc keozzül a szenteknec nem aldozic.³⁰¹ *Kitül hallottad* (vgimond Z. Agoston³⁰²) *hogy az oltarnal aluan azt mondotta volna: Aldozom neked Z Peter, Z Pal, Z. Cypriane, noha emlekeziunc a szentekrül az aldozatba, es kerünc eoket, hogy az eo keoneorghésecc altal, hasznos legien nekünc ez az aldozat.* De azert soha csak egi szentnec sem aldozunc, a mint Magiari Istuan ellenis megh mondam, Mikor pedigh a szentec tetemet temienezzünc, nem aldozunc a temiennel, mert vgianis az vy testamentomba, egi aldozatnal teob nincsen, meli eo magha Christus Vruc, hanem csak azert temienezzünc, hogy ielencsüc az eo io illatu tékelletessegheket, melliel Christusnac io illati voltac.³⁰³ Az eo eleotteoc valo giertia giuytassal, ielentiuc az eo finies, es tündeokleo io erkeolczyeoket, es a my eoreomünket.

³⁰⁰ *In Authent: Collat: 2. Tit: 4. Nouella 8.*

³⁰¹ *Sup: fol: 10.*

³⁰² *Aug: 20. cont: Faust: cap: 21. et 8. de Ciuit: cap: 27.*

³⁰³ *Magiari ellen fol: 253.*

- A szenteket azért, my csak vgi tisztelliuc, mint megh dücseoült embereket, es Istenec kedues szolgálait. Minden imatsaginkat, minden tiszteletinket csak illien ertelemmel mutattiuc be a szenteknec, a mint beoueon megh mondam ez eleot.³⁰⁴ Es csak ollian ertelemmel mongiuc hogy a szentec üdueozitnec es megh igazitnac minket, minemü ertelemmel mondgia Z. Pal,³⁰⁵ hogy eo üdueoziti az embereket, az az, seghiti praedicallasáual, értec valo keoneorghéssel, etc. az üdueosséghre.³⁰⁶ Csak ollian ertelemmel hyiuc Bodogh azzont Remensegünknek, minemüel Z. Pal a hiueket eo remenseghinec neuezi.³⁰⁷ A teob imadsaginknak is, mind vgian ezen ertelme vagion, a mint az eleot megh mutatom. A Psalterium Mariaet a mi illeti, arrulis szollec nem reghen, es abba bizonyara semmi Isteni meltosagh nem tulaidonittatic Bodogh [{29v}:] Azzonnac a kereztienec ertelme szerent.³⁰⁸ Mert azokba, szüz Marianac, csak az Isten vtan valo beocsülleti, es imatkozása által valo seghithseghe foglaltatic. A templomoc, es oltarokis, főkeppen, es legh eleosor az Isten tiszteletre, es eo szent felseghenec, nem a szenteknec eppittetnec mint megh mondam imént.³⁰⁹ Mikor pedigh a kereztnec azt mongiac a Catholicusoc, *O crux aue spes unica*, megh mondam masut, hogy ezt my, *per Metonymiam* ertiuc, vgy hogy, *continens, pro contento in cruce Christo, sumatur.* Azonkeppen, neha *per exaggerationem* láttam a ki igi szollot Bodogh Azzonyrul.
- Sola procelloso iactatos aequore nautas*
Erigis, a diris saepe vocata, fretis.
- Holot az Isteni segitsegh ki nem rekeztetic, hanem csak vgi ertetnec effele mondasoc, hogy Isten vtán legh feokeppen eo seghelli az embereket.
- 25 Nem hiszi Gyarmathi, hogy my illien ertelemmel mondgiuc ezeket:³¹⁰ Eo akaria latni a my belseo gondolatinkat s' itiletünket, es azt mondgia,

³⁰⁴ *Sup: fol: 10.*

³⁰⁵ *1.Tim: 4. v. 16.*

³⁰⁶ *Rom: 11. v. 14.*

³⁰⁷ *1.Cor: 9. v. 22. 1.Ioan: 3. v. 3. 1.Thes: 2. v. 14. Vide sup: fol: 10.*

³⁰⁸ *Ez keoniunec 4. leuélén.*

³⁰⁹ *Magiari ellen Fol: 271.*

³¹⁰ *Fol: 69.*

(a)³¹¹ *hogy ebbe semmi sincs, hanem csak el akariuc palastolni a lelki fertelmessegnek vlatatossaghat.* Es ismet,³¹² *Mikor azt mongiac* (vgimond) *a Papistac, hogy eok nem tulaidonitnac Isteni tiszteletet a szenteknec.* (b)³¹³ *szinte ollian, mint ha kilencz giermec annya, kerkednec szüz leany*

5 *koronaiaba.* De a mint az elseo, es masodic panaszbba megh mondám, nem iamborul cselekeszic, hogy a mi szonkat, küleombre magiarazza, hogy sem mi, es hogy el nem hiszi a mi hitünkrül valo bizonios vallasunkat, hanem az eo vakmeroe itiletibeol akaria ertelmünket megh visgalni.³¹⁴

Veghezetre, abba kap Gyarmathi hogy nem iol mongiac mi,³¹⁵ *hogy az Istent*

10 *Latriáual kel tisztelni, a szenteket duliaual, (c)³¹⁶ mert a Latria,* vgimond, *egi laitra, mellien megh haghia az eghet. (d)³¹⁷ a dulia melliel megh dulliac Christust Istenseghetül es erdemetül.*

De szereteo Gyarmathim, enis iol tudom, hogy a Georeogeoc, e két szot, giakran confundaltac, es vgian egi ertelembe veottéc, mint Magiari ellen

15 megh mondam.³¹⁸

[30{r}:]De azt kel eszedbe vened, a mit a Poghan beolcs mond,³¹⁹ hogy a szó, csak az emberek akarattiból iegiez valamit, es annac okaert giakran vgian az a zonac iedzése, el valtoztatic az emberek szokasabol. Noha azért réghen, mind eggyc s mind masik szo iedzette az emberekhez,

20 es az Istenhez illendeo tiszteletet, de *a szokas immar vgi hozza,* vgimond Z. Agoston,³²⁰ *hogy a Dulian, csak teremtet allathoz illendeo tiszteletet ercsünc, a Latrian pedig Istenhez illendeot.* De ha ezeckel a szockal nem akarod hogy elliünc, a te dolgod, csak hogy helien maraggion a mit ighen nyluan megh mutatéc iment,³²¹ Tudni illik, Hogy kétféle a tisztelet, beocsüllet,

³¹¹ a 65.

³¹² Fol: 79.

³¹³ b 66.

³¹⁴ Nota similitudines scurrarum a fornice.

³¹⁵ Fol: 76. 103.

³¹⁶ c 67.

³¹⁷ d 68.

³¹⁸ Cont: Magiar fol: 251 Bellar: lib: De sanct: Beat c. 11. in 2. arg. c. 12. in fin.

³¹⁹ Aristot. 1. Periherm. cap: 1. et 2.

³²⁰ Aug: 10. Ciu. cap: 1. 20. cont Faust. cap: 21. 1. de Trinit: ca 6.

³²¹ Vide supra: fol. 15.

es imadas, Eggyc oli, meli csak Istent illet: Masic, meli a teremtet allatnakis tulaidonittatic, kit bizoni senki nem tagadhat. My pedig a szenteket, csak teremtet allathoz illendeo tisztelettel, es imadattal tisztelliuc, a mint vgian ottan megh mutatam. Es mikor vagi a szent Atiac, vagi a Z. Iras tilt, hogy senkit Isten kiuül ne imadgiunc, tiltya csak azt, hogy Istenhez illendeo imadast, senkinec Isten kiuül ne tulaidonicsunc. Hogy pedig a Laitraual es dulassal almodozol io Gyarmathim, azon nem csudalkozom, mert, az éh aghar, niullal, a Lopo, dulassal, es Laitraual szokot almodozni: Vai ki küniü volna effele cselcsapo csufszagokat io meleghen niakadba eonteni, ha az Isteni dologhba szabad volna csufolkodni.

10

[{30v}:]

HATODIK RESZE.

MI, A PAPABVL BALVANT NEM CSINALVNC.

NEm eleghszic megh Gyarmathi a szentekrül valo disputatiual, hanem az Vyto Atiafiac szokása szerint, sok ideghen dolgokba kap imit amot,

15 Mert hol a Papa tiszteletit, hol a kepec beocsülletit ragalmazza. (a)³²² Aztis vitattia hogy a szent irasba minden szükseghes dolgot megh vannac nyluan iratua. (b)³²³ Szol a io cselekedeteknekis erdemereol. (c)³²⁴ Aztis mondgia hogy a hiuec, mind e világhon, es mind a bodoghsagba oli egi araniuc, hogy eggyc nem szenteb masiknal. Es egieb helieken, egieb articulusokrulis

20 emlekezic röüiden. De miuel hogy ezekrül masut beoueon szollottam, es nem illik eoszue elegyteni a teob agazatokat, miuel hony itt csak a szentec tiszteletirül szollunc, most csak azt mondom, hogy szem latomást hazud Gyarmathi mikor azt iria, (d)³²⁵ *hogy my a kepeknec Isteni tiszteletet tulaidonitunc,* (e)³²⁶ *hogy a szegheket, mellieckel a kereztfara figgheztettéc vrunkat, imadando*

³²² a Fol: 143.

³²³ b Fol: 129.

³²⁴ c Fol: 38.

³²⁵ d Fol: 54. Hazughsagoc, d 69.

³²⁶ e 70.

Istenne teottüic. (f)³²⁷ Hogy vgi imaggiuc a kepeket mint a poghanoc, miuel hogy eleotteoc le borulunc, csokolliuc, hordozzuc. Mert mikeppen Magiari ellen megh mondam, my nem eo maghat a kepet tisztelliuc, hanem azt, a kit a kep iegiez. Mikeppen az Oo teorúenybe, mikor lathatando abrazatba megh ielenec az Isten Moysesnec, vagi Isaiásnac, es ezek a Prophetac, le boruluan imadac azt, Nem a teremtet allatnac, hanem az Istenec teonec Isteni tiszteletet, A Lutheristakis mikor a Z. Pal mondasa ként,³²⁸ a *JESVS neuebe terdet haitnac*, szüueghet vetnec, nem a külseo hangoskodo szonac teszic a [31{r}:] tiszteletet, noha annac hallasara teszic ezt a tizteletet Es veghezetre, noha

10 tuggiuc hogy az Isten nem hasonlo a my gondolatinkhoz,³²⁹ mind azon altal, mikor az Istenrül gondolkodunc, es eotet imadgiuc, vagi akariuc vagi nem, de valami abrazatot kel ertelmünkkel formalnunc, eo szent felsegheerül, noha nem azt az abrazatot, hanem csak az Istent imaggiuc.³³⁰ Mikeppen hogy nem azokat a beotüket tisztelliuc mellyec a Bibliaba vannac, hanem azt, a kitül

15 ezek az ighic származtac, tudni illic az Istent, Es a ki azokat az ighiket nem beöcsüllü, az Istent nem beöcsüllü.

A Papa feleol, (hogy Gyarmathinac az önneon szauat haza külgiem) oli iszoniu hazugsagokat ken mi reanc Gyarmathi, *hogy azokra, veritezic az égh, orczaioakat szarniockal be feodic az Angialoc, reszket a feold, buzogh*

20 *a tengher, es megh az eordeogheokis izoniodgiac. (a)*³³¹ Antoninus azt tanittia (vgimond) *hogy a Papa parancsol az Angialoknac, hogy a lelkeket, kiket akar, mingiart menyorzagba vagi Pokolba vigiec.* Ioannes Andreas in Gloss: Clement: in proaemio azt iria, *hogy a Papa személynec eggiesseghébe, Istensegbeol al, es embersegbeol A Papa Istennec mondgia maghát dist:*

25 *96. cap: satis euidenter.* Masut ismét igi ir Gyarmathi.³³² Steuchus de donat: Constant: azt iria, *hogy Isten a Papa: Can: Inter Incorporale: de Translat: Praelat: A mit a Papa cselekedic vgi cselekedí mint Isten, nem vgi mint ember. Abbas Cap: Licet de Electione azt iria, hogy mindent megh cselekedhetic*

³²⁷ f 71.³²⁸ Philip: 2. v. 10.³²⁹ Act: 17. v. 29.³³⁰ Dionys: Areopag: ca: 1. et 2. de Calest: Hieron: Aristot: 3. de Anima sup: 39.³³¹ a Fol: 265.³³² Fol: 51.

a Papa a mit az Isten. Lib: 1. Caeremonial: Pontif: tit: 7. A Papanac hatarnekiül valo birodalma vagion. Mert eo rolla vagion irua, Adatot ennekem minden birodalom e feoldeon es mennyen. Can: Quoniam, de Immunit in 6. A Papa veoleghenyhe az Anyazentegyhasznac, meli eo neki iedzet matkaia. Dist: 40.

5 Can: S. Papa. Senki megh nem fedheti a Papat, ha sereghenként bocsatanais a lelkeket pokolra. Canones passim, a Papat a hitnec fundamentomanac hyiac. Carolus Ruinus iria, *hogy a Z. Pal leuele ellenis veghezhet a Papa. Archidiaconus azt mongia, hogy a Papa a Christustul szerzet szentsegheg formaiatis el változtathattia. Decius es Gomes iriac, hogy valamit az Isten*

10 *megh cselekedhetic, azt {[31v]:} a Papais megh cselekedheti. Lofredus azt tanyttia, hogy az Isten mindent helién hagi, a mit a Papa cselekezeic. Troilus Maluetius in Tractatu de Canoniz: Sanctor: dub: 3. azt iria, hogy a Papa a kiket akar, Istenecke, es szentecke téssen. Gialazza véghre aztis, hogy a Papat oli ighen tisztelliuc.*

15 De hogy minden ember megh ismerie a Gyarmathi csalardsághat. Legh eleoszeor, azt kel megh ertenünc, hogy mikor Constantinus Csaszar, a Nicaeabeli geolekeozetbe volna, a püspeokeoc ellen, sok panaszokat adanac irua neki,³³³ Eo pedig ezeket egi csomoba keotuen, mindenec lattara megh egheté, azt monduan, *hogy az Isten, a Papi feiedelmeket, Isteneknec*

20 *neuezi, es nem melto, hogy eok a Csaszartul itillessenec, hanem csak attul a kirül irua vagion. Az Isten az Istenecket megh itili.*³³⁴ Meli Constantinus cselekedetit, gyakran eleo hozzac a Canonoc, vgimint dist: 96. cap: 7. quod incipit. Satis euidenter, 11. q. 1. cap: 12. quod incipit. Sacerdotibus. 11. q. 1. c. 5. 12. q. 1. c. 15. quod incipit. Futuram. Es ezen dologrul Steuchus,

25 a kit Gyarmathi neuez, igi emlekezeic.³³⁵ Audis Pontificem a Constantino Deum appellatum, diuinos honores ei QVO AD EIVS POTVIT contulit, velut viuum Christi imaginem veneratus est. Holot nem küleomben neueztetnec a Papi feiedelmec Isteneknec, mint reghen Moysést az iras, Pharaoh Istene nec

³³³ Ruffin: lib: 1. cap: 2.³³⁴ Psalm: 81. v. 1.³³⁵ Lib: 2. de Donat: Constant: circa medium.

neuezé,³³⁶ Daud az Isten nepet,³³⁷ Masut a birakat, Isteneke nenezi az iras.³³⁸

Valaki ennel küleomb ertelemmel Istennec neuezi a Papat, annac sem hiti, sem esze nincsen. My bizony minnyaian kik az igaz Romai valláson vagiunc azt mondgiuc a Paparul a mit Tertullianus a Romai Csaszarokrul.³³⁹ *A Papat*

5 *Istennec en nem mondom, mert hazudni sem akaroc, s' megh sem merem eotet ezzel csiufolni, holot eo maghais ha ember, nem Kiuannya hogy Istennec neuezesséc, Megh eleeggiec a Papa azzal hogy Papanac neuezetic, Ezis elég beocsülletes neuzet. A ki eotet Istennec neuezi, tagaggia hogy Papa, mert Papa nem lehet a ki nem ember.*

10 Ennec feoleotte, azt tanittuic a Paparul, hogy az Isten hazanac szolgálhaia, az Isten aiandekinac safara, a kereztienek-^{32[r]:}nec paztora, es annac okaert, hatalma vagion a Christus iuhainac legheltetésére, igazgatasára, es az engedetlen iuhoknac megh ostorozására. De az a hatalom, nem emberi ereobeol, es tanácsbol veot hatalom, hanem, (a)³⁴⁰ az Istentül adatot, es mint Istennec
15 (b)³⁴¹ keouethe, auagi kepebeli embere, él ezzel a hatalommal. Es a mint Z. Pal mondgia (c)³⁴² *Christus szemeliébe cselekezi* a lelki Paztor, a mit ez által a hatalom által cselekezik. Es mielhogy hatalmat veuen Istentül, parancsolhat a lelki Paztor az eo alatta valoknac, tartoznac a iuhoc enghedni neki, a mint iria Z. Peter, *1. Pet: 2. v. 5. et 13. Hebr: 13. v. 12. Rom: 12. v. 1. 2.* De azért, ez a hatalom vgi megh határozatot, hogy az Apostoloc es Euangelistac ellen, A Reghi
20 Z. Atiac sententiaia ellen, semmit, a hit es io erkeolcseot illeto dologban, nem veghezhet a Papa, mint eo magha mondgia a Papa 25. q. 1. cap. 6. et 7. et dist: 14. cap: vltimo. Mert, a mint masut a Papa mondgia, (a)³⁴³ *senkinec nem tartozunc az Isten teoruenye ellen enghedni.* Ez oli nyluan valo dologh,
25 hogy Sleidanus Lutherista sem tagadhattia ezt, igi iruan e dologrul.³⁴⁴

³³⁶ Exod: 7. v. 1.

³³⁷ Psal: 81. v. 1. 6.

³³⁸ Exo: 22. v. 8. 28.

³³⁹ Tertull: Apol: cap: 33.

³⁴⁰ a Act: 20. v. 28 1.Cor: 12. v. 28.

³⁴¹ b 2.Cor: 5 v. 20 Ephes: 6. v. 10.

³⁴² c 2.Cor: 2. v. 10.

³⁴³ a 11. q. 3. can: 43. Si dicamus. Et can: 97. Qui resistit.

³⁴⁴ Sleidan: lib: 1. Histor: an: 18. fol: 8.

Aquinas Thamas, kit a Theologusoc mindnyaian keouetnec, azt tanittia, hogy a Papa nem szerezhet vy articulosokat, sem el nem ronhattia azokat mellieket az Atiaktul veottünc. Noha azért az Aniazentegyhazba hatalom

vagion arra, hogy a io rendtartasokhoz illendeo dologrul teoruenieket szabion,
5 es az üdeonec, helynec, alkolmatossaghnac miuolta szerént, nemeli szokasokat es rendeleteket el haggion, s' ezek heliet vy rendtartasokat rendellien (a mint lattiuic hogy e vilaghi orszagoc veghezesebennis giakran esnec effele dologoc) miuel hogy a mi egi helien, es egi üdeobe alkolmatos, es hasznos, masut es mas üdeoben alkolmatlan s' artalmas. Ezenkeppen, noha arrais hatalom
10 vagion az Aniazentegihazba, hogy az Vyonnan tamadot vetekedeseokrül sententiat aggion, az Isten teorueniet igazan magiarazza, es annac az igaz magiarazatnac tartasara keotelezzze a hiueket. De mind az által, sem a Papaba, sem az eghéz Aniazentegihazba, nincz arra valo hatalom, hogy a Z. iras ellen, a reghi geolekeozetec ellen, a hit ^{[32v]:} dologba valamit rendellien Es a mint
15 iol mondgia a Tridentombeli keozeonseghes geolekezet,³⁴⁵ *arra sincz hatalma az Aniazentegyhaznac, hogy a szenthségec, Sacramentomoc, természetéhez, es allattiahoz illendeo dolgokat, el valtoztassa, noha ezeket helien hagiuan, arra hatalma vagion hogy a Sacramentomoc io modgiaual, es rendel valo szolgaltatasarul, veghezzen.* Es csak ezt mongia amaz glossa, melliet giakran
20 forgatnac az Atiafiac,³⁴⁶ *Papa dicitur habere caeleste arbitrium. Cod: de summa Trinitate tit: leg: 1. Dicitur naturam rerum immutare substantialia vnus rei applicando alij arg: C. Communia de leg: lib: 2. Et de nullo potest aliquid facere Cod: de rei Vxorae Act: L. Vnica. De Cons: d. 2. Reuera: Sententiam quae nulla est facere aliquam 3. q. 6. Haec quippe. In his quae vult, est illi pro ratione voluntas Iust: de Iure Natur: §. Sed quod Principi. Nec est qui ei dicat cur ita facis. De poenit: d. 3. §. Ex persona. Ipse potest de Iniustitia facere iustitiam, corrigendo iura et immutando. De Appellat: cap: Vt debitus.*

Meli glossat, mint kellien erteni, a Romai nyomtatásba, a konyu kareiára
30 igi vagion nyomtatua: *Tota haec glossa, vix aliquid explicat proprijs verbis. Quod si bene intelligatur, vera asserit, Nam de nihilo aliquid facere*

³⁴⁵ Session: 21. c. 2.

³⁴⁶ Glossa li: 1. Decretal: Gregor: 9. Titul: 7. De translat. Episcop: cap: 3.

est Ius nouum condere; de iniustitia iustitiam, intellige per constitutionem Iuris: Immutare substantiam rerum, accipi debet in his quae sunt iuris positiui, et ita loquuntur iura quae citantur.

- Touabba okoson cseleküec Gyarmathi, hogy fel nem iedze, meli helien
- 5 mondgia Antoninus hogy a Papa parancsol az Angialoknac, es a kiket akar menyorzagba küld, vagy pokolba. Azt sem mondá megh, hon mongiac a Canonoc hogy a Papa fundamentoma a hitnec. Azt sem iedze fel, hon tanittia Ruinus hogy a Papa Z. Pal ellen veghezhet. Hon irta Archidiaconus hogy a Papa a szentseghec formaiat el változtathattia. Hon tanytotta Decius
- 10 es Gomez hogy mindent megh cselekedhetic a Papa a mit az Isten. Hon mon-dotta Lofredus, hogy mindent helien hági az Isten a mit a Papa cselekezik. Talam veoue ezebe Gyarmathi, hogy ha fel iedzené, hon irtac ezek a Doctoroc ezeket, nyluan raita kapnac a hazugsagon, miuel {33[r]:} hogy ezek, semmit affelet nem irtac, Auagi ha valamit irtakis, nem vgi irtac a mint Gyarmathi
- 15 mondgia, es megh magiaraztac minemü ertelemmel szolnac. Mert sem ezek, sem a teob Catholicus Doctoroc, semmit küleombet ennal nem tanitottac a mit imént mondéc hogy a Paparul tanit az Aniazentegihaz, Ha azert fel iedzette volna Gyarmathi mely helien tanytottac az eo teolle neuzet Doctoroc eze- ket a dolgokat, szinte vgi iart volna, mint Luther Marton, ki, megh eghetuén
- 20 a Ius Canonicumot, egi keoniuecskébe okát aduan cselekedetinec, oli dolgo- kat szamlal eleo a Ius Canonicombol, melliekrül, csak emlekezet sincz az eo teolle eleo hozot helyeken. Azonkeppen 1585 eztendeobe, egi keonyuecskét iranac a felfeoldi Caluinistac a Colosuari Iesuitac ellen, a Calendarium reformatioiarul, melybe azt iriac eggüüt,³⁴⁷ hogy a Papa dist: 82. Can:
- 25 *Quia aliquanti, megh enghedi a faitalansaghot, az eo Papiaynac. Et causa 12. q. 1. cap: Dilectissimis, megh enghedi, hogy a feleséghekis keoz legien.* Magha ezekrül, egi szo sincs azokon a helieken. Hanem az elseo helien, azt iria Syricius. *A meli egiházi ember tudatlansagbol el eset, es sirattia az eo vetkét, ha az vtán tiztan akar elni, az eleobbi hiuatalliaba maraggion, fellieb ne mehessen.* A masodic helien kelemen Papa arra inti a Papokat, hogy a mint az Apostoloc ideiebe mindenec keoz vala a hiueknec, vgi eokis keozeonseghezen ellienec. Holot mint szinte az Apostoli cselekedetekrül irt

³⁴⁷ Cuius forte libri cudendi pars magna Gyarmathi. Apodixi 12.

könybennis,³⁴⁸ emlekezet sincs a felesegrül, es nemis szolhatot arrul Syricius Papa, ki a Papoc faitalansaghat nem hazassagnac, hanem feortelmesseghnec neuezi,³⁴⁹ Mert mikeppen, a ki egyszer hitiuel feleseghéhez keoteotte magat, ha mást vészen, az elseo hazassagh helien maraduan, nem feleseghe hanem

5 latra a mas azzony, szinte vgi, Az egihazi emberis, meli hitiuel Istennec atta maghat, ha masnac akaria ismet adni hazassága által, nem feleseghet vészen, hanem faitalan buiasagba lelekzic.

- De ier lassuc rend szerent a Gyarmathi mondasit. (a)³⁵⁰ Hazud azert Gyarmathi mikor azt mongia, hogy Antoninus azt tanyttia hogy a Papa parancsol az Angialoknac, (b)³⁵¹ es a kiket {[33v]:} akar, mindgiart vizic pokolra, vagi menyorzagra. Ezt senki a Catholicusoc keozzül nem tanyttia, mert nem hogy az Angialoknac, de megh e feoldi embereknekis nem parancsolhat a Papa mind addigh, valamigh a kereztsegh által, a Christus nyaiaba be nem irattatnac, a mint Z. Palbol megh teczic,³⁵² es nyluan tanyttia a Tridentomi
- 15 Conciliom Séss: 14. ca: 2. Azonkeppen ha a Papan állana, hogy valaki pokolba menne, vagi menyorzagba, felelec ra, hogy senki pokolba nem menne. (a)³⁵³ Hazugsaghas azis, hogy Ioannes Andreas azt mongia in Proaemio Clementinarum, hogy a Papa személynec eggiesseghében, Istensegbeol all, es embersegbeol, mert eo, csak ingien sem emlekezik a személinec eggiessegherül, hanem csak azt mongia, hogy a Papai meltosagh, csudalatos, mert az Istennec hely tartoia e feoldeon a Papa, es azt ielentette az Angliai Poëta mikor így irt: *Papa stupor mundi nec Deus es nec homo, quasi neuter es inter vtrumque*, holot, nem csak Istennec nem mongia, de seot nyluan mongia, hogy nem Isten, hanem a teob embereknel fellieb valo, noha az Istennél alab valo. Es a Romai nyomtatásba, a keony kareiara e vagion nyomtatua: *Haec verba sano modo sunt accipienda, prolata enim sunt ad ostendendum amplissimam esse Romano Pontificis potestatem*,

³⁴⁸ Act: 2. v. 44. cap: 4. v. 32.

³⁴⁹ Vide Bellarm: lib: 1. de Sacra: cap: 5. initio.

³⁵⁰ Hazugsaghas. a 72.

³⁵¹ b 73.

³⁵² 1. Cor: 5. v. 12.

³⁵³ a 74.

- A Papa minemü ertelemmel neueztessec Istennec, ez eleot megh magiarazam, es eo magha Steucus elégghe megh magiaraza, mikor ama szokat ira: QVOAD EIVS POTVIT. (b)³⁵⁴ Hazud abbais Gyarmathi mikor azt iria hogy *cap: Inter Incorporalia de Translat: Praelat:* a Papa azt tanyttia hogy
- 5 *a mit eo cselekezc vgi cselekezi mint Isten, nem vgi mint ember.*³⁵⁵ Mert legh eleoszeor, nem *de Translat: Praelat:* hanem *de Translat: Episcoporum* annac a Canonnac titulusa. Masodzor nem *Can: Inter Incorporalia* az a kit eo rebesghet, hauem *Can: Inter Corporalia*. Harmadzor nem azt mongia ot a Papa a mit ir Gyarmathi, hanem csak igi szol. *Non enim humana, sed potius*
- 10 *diuina potestate, coniugium spirituale dissoluitur, cum per Translationem, auctoritate Romani Pontificis (quem constat esse vicarium Christi) Episcopus ab Ecclesia remouetur.* Es vgian ottan igi {34[r]:} ir a Glossa. *Quod sit auctoritate Papae, dicitur fieri auctoritate Dei, si iusta causa id fiat.* Nylua Christus Vruc azt mongia, hogy *a ki az eo szolgálait halgattia, eo maghat*
- 15 *Christust halgattia.* Z. Palis azt iria,³⁵⁶ hogy *eo Christus szemeliebe ad lelki aiandekot a hiueknec,* es arra int, hogy *vgi engeggiünc a my eleottünc iaroknac, mint Christusnac.* Mit csudalkozol tehát, ha a Papa azt mongia, hogy a mit eo cselekezc az egihazi io rend tartasba, azt vgi cselekezi mint Istennec kepebeli ember, es ez okon nem emberi hatalombul, hanem az Isten
- 20 hatalma által? Vallions mikor valakit megh kereztelsz, es a kereztsegh által az eredendeo bünbeol ki tisztittatic, nem igazan mondhatodé te is, hogy nem emberi ereobeol, hanem Istennec hatalmassaghából vagion te neked ily hatalmad? Ha neked szabad ezt mondanod, velem, baratsaghert megh engheded, hogy a Papanakis szabad legien igi szolni.
- 25 (a)³⁵⁷ Hazutz abbais, hogy vagi Abbas, vagi más valaki, azt tanitaná, hogy *mindent megh cselekedhetic a Papa, a mit Isten cselekeszc.*
- (b)³⁵⁸ Hazutz abbais, hogy a Romai Ceremoniale azt iria, hogy *a Paparul kell ertení amaz irast, Minden birodalom nekem adatot az eghen es a feoldeon,*

³⁵⁴ b 75.³⁵⁵ Lib: 1. Decretal: Greg: 9. titulo 7. cap: 2.³⁵⁶ Ioan: 10 v. 16. 2. Cor: 2. v. 10. Ephes: 6. v. 5. Coloss: 3. v. 23.³⁵⁷ a 76.³⁵⁸ b 77.

- mert csak igi szol a Ceremoniale.³⁵⁹ *Figurat hic gladius potestatem summam temporalem a Christo Pontifici, eius in terris vicario, collatam, iuxta illud: data est mihi, etc. Et alibi: dominabitur a mari, etc.* Holot azt nem mongia a Ceremoniale hogy ezeket a Paparul mondotta az iras, hanem csak azt
- 5 mongia, hogy a lelki Paztornac a kire Christus az eo iuhait biszta,³⁶⁰ hatalmat adot az Isten, hogy a kinec megh bocsattia bünét az eghbeis megh legien bocsatua, miuel hogy ama Christus mondasakent, Hatalom adatot nekem az eghen es a feoldeon, etc. Christus Vruc az eo nagy hatalma szerént, az eo hely tartoianac hatalmat adot az eo nyaianac vezeresére es igazgatasara:
- 10 Ennec feoleotte, ezen mondasokat, nem beotü szerent valo ertelembe, de *per accommodatitium* sensum a feo lelki paztorhozis szabhattiuc, a kire bizta Christus az eo iuhait, mikeppen Z. Pal³⁶¹ a mit az {34v:} eokreokrül parancsolt vala a Z. Iras, a Praedicatorokhoz szabia, Az Euangeliomis, a mit a Sido neprül, es a husueti baranyrul mond az iras, azt Christus Vrucnak tulaidonyttia.³⁶²
- 15 Hogy a Papa, matkaianac neuezi az eo püspeokseghet, nem csuda, Mert noha Christus feo Veo leghénye az eo hiueinec,³⁶³ de mind az által, Christus vtan, az Apostolokis fundamentomi, es a Püspeokeokis veo legheny az eo Ecclesiaioknac, miuel hogy ezeket tartoznac oly szeretettel eppiteni, oly gonduselessel otalmazni, mint a Veo legheny, az eo el iedzet matkaiat.
- 20 Mikor Z. Bonifacius Martyr azt iria,³⁶⁴ hogy *a Romai Papat senki megh nem itilheti valamigh a hittül el nem szakad,* csak azt tanittia a feo lelki paztorrul, a mit mindniaian vallanac e világhi feiedelemről, tudni illik, Hogy ezt senki az alatta valoc keozzül megh nem itilheti, megh nem büntetheti, hanem ha Tyrannussa valné. Es nem látom, kinec mi csudaia lehet azon, ha azt tanyttiac a feo lelki Paztorrul, a mit az emberi okossagh tanyt e vilaghi feiedelemről.

³⁵⁹ Lib: 1. Caeremonial: Sect: 7. in Benedict: gladij.³⁶⁰ Mat: 28. v. 18.³⁶¹ 1. Cor: 9. v. 9.³⁶² Matt: 2. v. 15. Ioan: 19. v. 36.³⁶³ 2. Cor: 11. v. 2.³⁶⁴ Dist: 40. Can: si Papa.

- (a)³⁶⁵ Hazud abbais Gyarmathi, hogy my azt tanytanoc, hogy a Papa a Z. Pal leuele ellenis veghezhet, (b)³⁶⁶ hogy a Sacramentomoc formaiat el valtoztathattia, (c)³⁶⁷ hogy a mit az Isten megh cselekedhetic azt a Papais megh cselekedheti: (d)³⁶⁸ hogy az Isten mindent helien hágy a mit a Papa cselekezik. Semmit effelet nem tanytunc, seot, a mint megh mondam nylyan tanyttia a Tridentomi geolekeozet, hogy a szentseghec természetihez illendeo dolgokba, semmit el nem valtoztathat a Papa. A Z. Irasba mikor oly teorueny vagion, mely, Auagi csak ideigh valo, Auagi csak bizonios okokbol, bizonios alkolmatossagokba, bizonyos szemelieket illet, azt az Aniazentegihaz megh
- 10 magiarazza, es eleonkbe aggia, meddigh, es mi modon keotelezze a hiueket, es ahon megh szünic az eo erősseghe, nylyan eleonkbe aggia: Es igy tanyttia,³⁶⁹ hogy amaz Apostoli rendeles a foitot es veres allatoc etelerül, immar megh szüint. De effele dologba nem cselekezik a Z. Pal irasa ellen, hanem az eo irasanac igaz ertelmet megh magiarazza, es eleonkbe {35[r]:}
- 15 aggia mi modon, es mikor tartozic ember ennec megh tartasara.
- (a)³⁷⁰ Hazughsagh azis, hogy Troilus Maluetius de Canonizat. Sanct: dub: 3. azt tanyttia, hogy a Papa, a kiket akar Istenecke, szentecke tézen. El oluastam azt a dub: 3. de ott egi szot sem szol errül, es tizta bolond volna a ki azt mondana, mert tudni valo dologh, hogy senki Istenne nem tehet senkit.³⁷¹
- 20 A Papa tisztességhet a mi illeti, vgi vagion, mi eotet tiztellyuc mint Papi feiedelmünket, de azért effele tiztelet mellet, a Papais megh tarttia a kereztieni alazatosaghot, es minden héten, az eo giontato Attia elöt, terdre esuen, bünet megh vallia, Nagi Csötörtökön, mindenec lattara, tizen két kuldusnac labat megh mossa, Minden héten aztalanal etet tiz, tizenket zegeny embert,
- 25 es annyra megh alazza magat, hogy Clemens Octauus, mikor en Romaba valéc, mezitelen labbal eggyc templombol a masikba ment eginchanszor,

³⁶⁵ a 78.³⁶⁶ b 79.³⁶⁷ c 80.³⁶⁸ d 81.³⁶⁹ Act: 15. v. 19.³⁷⁰ a 82.³⁷¹ Habetur Tomo 14. Tract: Illustr: Iurisconsult:

Francia Orszaghert keonyeoreoguen az Istenne. De a Papa tisztetekirül masut beouebben szollottam.³⁷²

- Ihon latod kereztien oluaso ezeknec az Vytoknac Iszoniu hazughsaghit. Eregy tehat, es valamit a Papa ellen oluasz irasokba es hallasz predicacioiokba,
- 5 hid mind el, ha hazughsaggal megh akarod rakni elmédet.

{[35v]:}

HETEDIK RESZE.

A GYARMATHI MASODIK, ES HARMADIK
BIZONISAGANAC EREOTLEN VOLTARVL.

- GYarmathinac MASODIC bizonsagha illien:³⁷³ Csak azt kel nekünc felnün, tiztelnün, segitsegül hinunc, a ki Istenün: De a szentec nem Istenün, Nem kel tehat öket tiztelnün es seghitsegül hinunc. Ez keotes bizonsagnac elseo reszet, azzal bizonyttia, hogy Deut: 6. v. 13. cap: 10. v. 20. Matth: 4. v. 10. Lucae 4. v. 8. 1.Reg: 7. v. 3. azt parancsolia Isten, hogy csak eotet tiztellyuc, felliuc es eo neuere esküggünc.
- 10 De nylyan megh mutatam³⁷⁴ a Gyarmathi bizonsaginac harmadic keozeonseghes fogiatkozasaba, meli hamissan mongia Gyarmathi, hogy csak az Istentül kellien felnün, csak eotet kellien tiztelnün, es seghitsegül hinunc. Mert eo maghais Gyarmathi nylyan mongia,³⁷⁵ hogy Istentelen ember az, a ki nem tizteli a szenteket, kiket az Isten tiztelt. Z. Pal es Z. Peteris int,³⁷⁶
- 20 hogy a feiedelmeket, es egimastis tiztelliuc. Veghezetre, azt kiannya Z. Pal a hiuektül Rom: 15. v. 30. 2.Cor: 2. v. 11. es egiebüttis sokszor, hogy segicsec eotet a hiuec Isten elöt keonyeorghesec altal. Az emberec keozeottis szokot dologh, hogy egimast tiztelliuc, egimas segitseghet keuanniuc.

³⁷² Magiari ellen fol: 136.³⁷³ Fol: 18.³⁷⁴ Sup: fol: 21.³⁷⁵ Fol: 10.³⁷⁶ 1.Pet: 2. v 13. 1.Tim: 5. v. 3. Rom: 12. v. 10.

- Megh tilttya azert az Isten, hogy senkit vgi ne tisztelliunc mint eotet.³⁷⁷ Senkitül vgi ne kerünc seghitseghet mint eo teolle. Es ezt mys megh tarttiuc a mint ez eleot megh mutatam. De azt nem tilttya, hogy eo vtanna, szolgálta tartsainkat, es az Istennel vralkodo szenteket, seghitsegül ne hyiuc.
- 5 Es e keozeonseghes regulaia a Z. Irasnac, hogy, {36[r]:} *Mikor valamit csak eo maganac az Istennec tulaidonit, azt vgi kel erten, hogy senkinec másnac nem szabad tulaidonitani, azonkeppen mint az Istennec, Noha, küleombeozeo, es alabualo modon, masnákis tulaidonithattiuc.* Peldanc lehetne ime dolgoc. Megh hagia az Isten, a Gyarmathitul eleo szamlalt
- 10 helieken, hogy *csak neki egiedül szolgalliunc.* De e mellet aztis megh hagia Z. Pal,³⁷⁸ hogy *a szolgálta, szolgálhion az eo Vranac, Seot hogy mégh az Istentelen Vraknakis, vgi engeggienec es szolgálhianac mint Istennec.* Es ezent mongia³⁷⁹ *Coloss: 3. v. 22. I. Petri 2. v. 18. ad Tit: 2. v. 9.* Azt mongia az iras hogy *csak az Istennec adassec dücseossegh, es tisztelet,*³⁸⁰ Mind az altal,
- 15 aztis oluassuc *Rom: 2. v. 10. I. Pet. 2. v. 7. hogy dücseossegh es tisztelet adasséc annac, a ki iot cselekezie.* Es a tiz parancsolatbais hagyua vagion, hogy *Atiankat Anyankat tisztellyuc.* Csak az Isten mondatic ionac *Matth: 19. v. 7. Lucae 18. v. 19.* De e mellet *Lucae 6. v. 45,* az emberis ionac neuzeztetic. Csak az Isten mondatic kegiesnec *Apocal: 15. v. 4.* Magha
- 20 *2. Pet: 2. v. 9.* az ember kegiesnec neuzeztetic. Az Istent e vilagh finiessege nec neuzezi az Iras *Ioan: 1. v. 9. cap: 3 v. 19. cap: 12. v. 46.* Az Apostolokat ezen keppen neuzezi *Matth: 5. v. 15. Act: 13. v. 47. Ephes: 5. v. 8.* Christus itileo bironac neuzeztetic *I. Pet: 4. v. 5. 2. Tim: 4. v. 1.* Masut a szentekis *I. Cor: 6. v. 2.* Mesternec neuzezi az iras a mi Vrunkat *Matth: 23. v. 8 et 10. Iacob: 3. v. 1.* Masut az Apostolokatis *I. Timoth: 2. v. 7. 2. Timoth: 1. v. 8. Heb: 5. v. 12.* Christus Vrunct fundamentomnac neuzeztetic, E mellet az eo moggioc szerent az Apostolokatis fundamentomoknak neuzezi az iras.³⁸¹ Seot nem csak

keozbe iaronac neuzezi az iras Moysset, de Pharaoh Istene nekis hyia ötöt, es masut,³⁸² *megh valtonac, Iosephet pedig, Saluatorem mundi.*

- HARMADIK bizonisagha Gyarmathinac illien. *A kibe hizünc azt kel seghitsegül hinünc.* A szentekbe nem hizünc. *Nem kel tehat eoket seghitsegül hinunc.* De a mint mondam ez eleot, ez a bizonsag, semmire kelleo.³⁸³ Mert *in prima figura maior est particularis, et minor negatiua. Ex quibus nil infertur recte.* Hanem hogy io argumentom legien igi kel ezt formalni.

{[36v]:} *Csak azt kel seghitsegül hinunc a kibe hizünc,*

De a szentekbe nem hizünc,

- 10 *Nem kel tehat eoket seghitsegül hinunc.*

Ennec elseo reszet Z. Palbol bizonyittia,³⁸⁴ ki igi szol *Rom: 10. v. 14.* *Hogy-hogy hihattiác seghitsegül azt, a kibe nem hisznec? E mondassal bizonyittia Z. Pal, hogy a seghitsegül hiuas a hitnec saiat cselekedeti, es ezzel mindenkor el valhatatlanul eggiüt iar.* Es masut,³⁸⁵ a Z. *Lelec oskolaiaba mi vgy tanultuc, vgimond, (a)³⁸⁶ hogy a hit, Remensegh, es seghitsegül hiuas, el valhatatlanul eggiüt iarnac.* Hogy pedig a szentekbe nem kellien hinnunc, azzal bizonyittia,³⁸⁷ Mert az *Iras atkozotnac mongia a ki bizic az emberbe. Aldotnac neuzezi a ki az Vrba bizic, A Credobais azt mongiuc, hogy, hizünc egy Istenebe.*

- 20 Erre kerec, es deréc felelet ez, hogy a seghitsegül hiuas kettéle lehet,³⁸⁸ Elseo oly, melliel kerünc valakit, hogy eonneon saiat hatalma es ereie altal, vgimint minden ionac kutfeie es mindeneknec Vra, segicsen minket, Es effele seghitsegülhiuast, valaki aszenteknec tulaidonitana, ketseghnekül baluaniozo volna, es a szentekbe mint Istenebe hinne.³⁸⁹ Mas oly seghitsegül hiuas vagion, meli altal, csak azt kerünc, hogy segicsenec minket keonyeorghésec, es Istenehez valo esedezesec altal, Es effele seghitsegül hiuas, nem csek nem tulaidona

³⁸² *Gen: 41. v. 45.*

³⁸³ *Sup: fol: 20.*

³⁸⁴ *Fol: 19.*

³⁸⁵ *Fol: 80.*

³⁸⁶ *a 83.*

³⁸⁷ *Fol: 19.*

³⁸⁸ *Lasd e keoniuc: 10. 23. leuelet.*

³⁸⁹ *Atqui, confidere non est credere, Et quomodo in sanctos credatur, mox dicetur.*

³⁷⁷ *Sup: fol: 10. 15.*

³⁷⁸ *I. Tim: 6. v. 8.*

³⁷⁹ *Ephes: 6. v. 6.*

³⁸⁰ *Psal: 113. v. 1. I. Tim: 1. v. 17.*

³⁸¹ *Galat: 3. v. 19. Deut: 5. v. 5. Act: 7. v. 35.*

az Istennec, de telliesseggel nemis illik Istenhez, es nem seghitseghül huias hanem karomlas volna, ha ki azon kerné az Istent, *hogy imatkozzéc erette*. Mert a ki masert imatkozik, alabualonac, es ereotlembnec kell lenni annal, a kinec imatkozik.

- 5 Mikor azert a szenteket my azon keriuc, hogy imadkozzanac erettunc, s' imadsagoc által seghillienec az üdueosseghnec megh nyeresere, nem csak Isteni tiszteletet nem tulaidonitunc nekic, de seot inkab, nyluan megh ielentiuc, hogy my eoket, csak vgi hyiuc seghitseghül mint szolgálta tarsainkat. Immar azert a Z Pal mondasara azt felelem. Z Pal, csak azt mondgia, hogy
- 10 senki az Istent seghitseghül nem hihattia a ki eo benne nem hiszen. De szol csak az elseomodon {37[r]:} valo segitseghül huiasrul, nem a masodikrul, melliel eo maghais giakran segitseghül hyia az embereket. *Adiuuate me in orationibus, Rom: 15. v. 30. Aiduuantibus et vobis in oratione pro nobis, 2.Corinth: 1. v. 11. Philip: 4. v. 3. Adiuua eas quae mecum laborant, etc.*
- 15 Nem igaz tehat, hogy minden seghitseghül huias, a hittel vgi egygüt iarion, hogy valakit seghitseghül huiunc akar mi modonnis, abba hinnünkis kellien mint Istenbe. Es sockal inkab nem igaz, hogy *a seghitseghül huias tulaidon cselekedeti a hitnec*, mert a hitnec tulaidon cselekedeti az, hogy tekellelesen valliuc valamit Isten megh ielentet.
- 20 De e felelet ellen igy okoskodic Gyarmathi.³⁹⁰ *Io neuen vészem*, vgimond, *ezt az feleletet, mert vgianis my keoztunc, es a Papistac keozt, (a)*³⁹¹ *csak az Isteni seghitseghül huiasrul vagion vetekedes, (b)*³⁹² *melliet a Papistac a szenteknec tulaidonitnac. (c)*³⁹³ *Z. Pal pedig (vgimond) nem hyia seghitseghül az embereket, mert mas a keres es keuanas, mas a seghitseghül huias, A keres megh lehet, es azert keri es Inuocallia Z. Pal az embereket, de seghitseghül nem hyia, mert a seghitseghül huias, (d)*³⁹⁴ *nem egieb, hanem az ember lelkenec cselekedeti, es elmeienec Istenhez valo fel emelkedese, melibe my minden gondainkat, kiuansaghinkat, Isten eleibe aggiuc es teolle varunc seghitseghet.*

³⁹⁰ Fol: 18. et 82. 142.

³⁹¹ a 84.

³⁹² b 85.

³⁹³ c 86.

³⁹⁴ d 87.

Nem ighaz io Gyarmathi hogy my keozeottunc csak arrul volna a vetekedes, *ha szabad legiené, az Isténi seghitseghül huiast a szenteknec tulaidonitani*. A sem igaz hogy, *my ezt a szenteknec tulaidonittiuc*. Mert a mint egynyhaniszor mondam, bizonios dologh az, hogy nem szabad az Isteni tiszteletet, seghitseghül huiast, keoneorghest, semmi teremtet allatnac tulaidonitani. Es my iobban tuduan minemü tiszteletet es seghitseghül huiast tulaidonitunc a szenteknec, nyluan mongiuc, hogy aruloul hazud, valaki azt mongia, hogy my vgy hyiuc seghitseghül a szenteket, mint az Istent. Seot a mint mondam, olyképpen hyiuc eoket seghitseghül, hogy karomlasnekül az Istent vgy nem hihatnoioc, tudni il-{{37v}}lik, *Ora pro nobis*, keruen eo szent felségghet, hogy *imatsagauul seghicsen minket*.

- Azt sem igazan mondgia Gyarmathi, hogy Z. Pal nem hyia seghitseghül az embereket, mert nallam eddygh vgy volt tudua, hogy *adiuua*, annyt teszen, mint *seghycs engemet*. Z. Pal pedig a mint halloc, azt mongia, *Adiuuate in orationibus*. Az *Inuocatiois* en nallam annit teszen, mint *seghitseghül huias*, ha azert Z. Pal Inuocalta az embereket, a mint Gyarmathi iria, ketsegh nekül seghitseghül hitti. A seghitseghül huiast pedig, ha vgy akariuc erten mint Gyarmathi magiarazza, tudni valo dologh, hogy az, csak Istent illet, es hogy illien képpen my sem kerunc semmi seghitseghet a szentektül, hanem csak
- 20 keriuc es *Inuocalliuc* öket, mint szolgálta tarsainkat, hogy imatsagockal, Istentül, a Christus erdeme által, nierienec nekunc kuantunc iokat. De eoreomest ertenem kitül tanulta, mellyc reszébeol veotte a Z. Irasnac, vagi inkab mikor almotta Gyarmathi azt a seghitseghül huiasnac *definitioiat*? Nylua az emberec keozt giakran esik illien szo: *seghics megh Vram illien szüksegebe, seghics ki ez galibabol*. De azért effele seghitseghül huiással, nem teszic Istenne az embereket. Es annac okaert, a seghitseghül huias, nem csak *Istenhez valo elménec fel emelése*, hanem teremtet allatnac seghitseghet keuanásais lehet. Es igi kétféle seghitseghül huiast kel vallanunc, Egyket, meli tulaidon csak Istent illet. Masikat, mely az elő emberekhez es a megh dűcseoült szentekhezis
- 30 hozzáioc fér.³⁹⁵

Mondta volt aztis Monoszloi Vram erre a bizonságra, *hogy az eo moggioc szerént a szentekbennis hiszünc, noha nem vgi mint az Istenben*,

³⁹⁵ Sup: fol: 10. et 23.

es ezt bizonyította Z. Palbol *ad Philem*: v. 5. Ezt a feleletet azzal hamissittia Gyarmathi,³⁹⁶ hogy Z. Pal, azon *helien emlekezie az Vrrul, es a szentekrül, Es azt mondgia, hogy Philemon az Vrbán hit, a szenteket szerette, es szinte ezen formanszol Z. Pal Ephes: 1. v. 15. Coloss: 1. v. 4.*

- 5 {38[r]:} Ez a Gyarmathi felelethi, alkolmas, es ighen hihetseghes, hogy csak vgi kel erteni az Philemonhoz irt mondasat Z. Palnac, mint az Ephésüm es Colossa beliekhez csak nem azon ighickel irt sententiaiat. De mind az által ha rea fognac Gyarmathit, hogy megh bizonytana, hogy szinte vgi kellien erteni a Philemonhoz irt mondasat Z. Palnac, mint az Ephesom es Colossabeliekhez
- 10 valot, nem aranzom hogy ezt bizonioson megh mutathatna, kiualtkeppen holot Z. Hieronymus küleomben magiarazza. Es iollehet Z. Agoston azt iria,³⁹⁷ *hogy a kerezienec nem hisznec Z. Peterbe hanem csak az Istenbe, de a Sido beotü szerent Exodi 14. v. 31. azt oluassuc, hogy a Sidoc hittec Istenbe es Moysesbe. Z. Daud Psalm: 77. v. 31. es Z. Ianos 1.Ioan: 5. v. 10. azt*
- 15 *mongiac, hogy az emberec hisznec az Isten csuda tetelibe.*³⁹⁸ Kit csak azert hozok eleo, hogy csudánac ne tesséc Gyarmathinac, ha Monoszloi Vram azt iria, hogy az eo moggioc szerént, a szentekbeis hiszen az ember.

{[38v]:}

NYOLCZADIK RESZE.

A GYARMATHI NEGIEDIK EREOSSEGHENEK

20 EREOTLEN VOLTARVL.

NEGIEDIK bizonsagha Gyarmathinac.³⁹⁹ imillien. *Hazontalan azokat seghitseghül hini, a kik a my dolgainkat nem tuggiac. A megh holt szentec pedig nem tuggiac. Nem kel tehat eoket seghitseghül hinunc.* E keotes beszednec masodic részét, bizonyittia Isaiasbul ki igi ir.⁴⁰⁰ *Abraham nem tudot*

³⁹⁶ Fol: 81.

³⁹⁷ Aug: 18. Ciu: cap: vlt:

³⁹⁸ Vide Riberam in cap: 3. Iona v. 29.

³⁹⁹ Fol: 19. 94. 225.

⁴⁰⁰ Isai: 63. v. 16.

minket, es Israel nem esmert minket. Salamon pedig igi szol.⁴⁰¹ *A holtac nem emlekezec megh halaloc vtan, nincs reszec e vilaghi dolghokba.* Ehez hasonlo amaz Iob mondasa.⁴⁰² *Nem tuggia a holt ember ha nemessec legieneké az eo maradeki, auagi nem.* Az Istenis imillien ighiretet teon Iosiasnac.⁴⁰³ *Nem lattiac a te szemeid azokat a gonoszokat mellieket hozoc ez helyre.* It pedig nem csak a testi szemrül szol az Isten, vgimond Gyarmathi: *Mert ha csak e világh szerént nem latta volna, a mas világh szerént pedig latna, micsoda vigasztalás volna ez?* Masut ezen dolgot bizonyt a Soltarnac 145 reszebeol.⁴⁰⁴ *Ki mégien, vgimond Daud, a lelek a testbeol, es akkor el vész minden gondolkodasoc. Az Vr Istenis csak maganac tulaidonyttia a szüu által latását, Hier: 17. v. 10. Nem lattiac tehat a szentec a my szüuünc kiuanághit.*

- Ezekre nem nehez a felelet: Mert a bizonios dologh, hogy a megh holt szentec lelke, természet ereieböl nem tuggia az emberec titkos, es tauül valo keonyeorghését, a mint ez eleot megh mondam.⁴⁰⁵ Azis bizonios dologh,
- 15 *hogy az Vr Isten megh ielentheti a lelkeknek e vilaghi dolgokat, szinte ollian künnien, mely künnien az éleo embereknek réghen megh ielente sok titkos dolgokat, a mint feliül megh muta-{39[r]:}-tam, es eo maghais megh vallia Gyarmathi mikor igi yr,⁴⁰⁶ megh ielentheti az Isten, ha akaria, de azt kel megh mutatni, ha akariae Isten keozleni ezt a szenteckel auagy nem?* En ez vtan
- 20 *megh mutatom hogy az Isten keozleotte ezt a megh bodogult lelkeckel, Most csak azt kel megh mutatnunc, hogy az Gyarmatitul eleo hozot zent iras mondasibol, megh nem bizonyttatic, hogy a szenteknek Isten megh nem ielenti a my szükségünket, es keonyeorghesinket.*

- Az Isaias mondasira sok képpen felelhetünc. Eleoszeor szent Hieronymus,
- 25 *iria,⁴⁰⁷ hogy ezt szinte vgi kel erteni, mint mikor az Isten azt mongia a gonoz emberekrül. Nem tudlac, nem ismerlec titeket,* tudni illik, kedues es szerelemmel

⁴⁰¹ Eccles. 9. v. 5.

⁴⁰² Iob 14. v. 21.

⁴⁰³ 4.Regum 22. 2.Paralyp: 34.

⁴⁰⁴ Fol: 99.

⁴⁰⁵ Sup: fol: 9.

⁴⁰⁶ Fol: 93.

⁴⁰⁷ Hieron: in ca: 63. Isai:

eggiüt iaro ismerettel.⁴⁰⁸ Auagi a mint a Deakoc szolnac, *scientia approbationis*. Es anny, mint ha azt mondana az Isten, *nem szeretlec titeket, nem tartlac fiaimnac, Nescit nos Abraham, ignorat Israel, quia te offendimus, Nec cognoscunt filios, quos a Deo suo intelligunt non amari*, vgimond Z. Hieronymus, etc. Masodszor, az iras csak azt mongia, hogy Abraham *nem tudot, es nem ismert minket*, tudni illik (*in praeterito*) e világhon eltébe, hanem csak az Isten az a kinéc eoreocke valo gonduselesebeol, es ismeretibeol hozattunc e vilaghra. Veghezetre, Abraham nem ismer minket, *e vilaghi mod szerent, természet ereiebeol, es velünc valo nyaiassagbul*.

- 10 Ezek ellen a feleletec ellen tusakodic Gyarmathi.⁴⁰⁹ Az elseo felelet ellen azt mongia, *hogy Hieronymus ot, ideghen ertelemre fordittia az irast noha egieb irasába es kiüaltkeppen Epistola tertia in Epitaph: Nepot: cap: 1. Nyluan mondgia, hogy Nepotianus nem hallia az eo beszedet, Es ismet cap: 10. hogy eo nem lattia, s' nem hallia, e világhi nyaualiakat. Es a veghebe azt*
- 15 *iria, hogy Nepotianussal nem szolhatunc my immar. Es iollehet, vgimond, ennec a magiarazatnac helie lehetne, ha csak azt mondana Isaias, hogy Abraham nem ismer minket, De mint hogy aztis mondgia, hogy nem Tud minketh, (a)⁴¹⁰ ki rekeszti feleollünc mindennemü ismeretit. Veghezetre csuda volna, vgimond, ha ackor Abraham oli kegietlenné vált volna, hogy a Sidokat*
- 20 *ismerni {[39v]:} sem akarta volna, magha egi Atiánac sincz lator fia. Es annal szorgalmatosban kellet volna keonyeorgheni a Sidokert, mentül teob vetkekbe voltac, mert vgianis, ha iamboroc löttec volna, annyra nem szükeolkeottec volna az eo keonyeorghese nekül.*

- De ezek mind heiaba valo csiauargasoc, io Gyarmathim, mert csak a te puzta mondasoddal, nylua ideghen magiarazattá nem teszed a Hieronymus magiarazattiat, kinéc te csak a poraba sem kaphacz. Abba pedig a leuelbe mellyet te rebesgecz, noha nyluan mondgia Z. Hieronymus, hogy test szerént, es az eleo emberec szokot moggia szerént, nem hallia szonkat, es nyaualianakat nem tuggia Nepotianus, es ő vele test szerent nem bezelgethünc, De azért vgian
- 30 *ottan cap: 11. igi ir feleolle. Nepotianus noster absens praesens est, et per*

⁴⁰⁸ Mat: 25. v. 13. cap: 7. v. 23.

⁴⁰⁹ Fol: 88.

⁴¹⁰ a 88. Hazughsagh.

tanta terrarum spatia diuisos, utraque complectitur manu. Et in Epitaph: Paulae in fine. Vale o Paula, et cultorem tuum orationibus iuuu. Es egiebüttis, szantalanszor iria, hogy a megh dücseoült szentec segitnec minket, es int, hogy mijs imatkozzunc nekic. Az Hilarion elete historiaianac veghebe

5 ighén dicsiri Constantiat, hogy a Hilarion koporsaianal, giakran eghéz eyel vigiazot, *et quasi cum praesente ad adiuuandas orationes suas sermocinatur*. Hol pedig azt iria Gyarmathi, hogy eme két mondas *Nem tud, es nem ismer minket*, telliesseggel minden ismeretet ki rekeszt, nem igazan mondgia, Mert Christus Vrunkis az itilet napian azt foghia mondani a gonoszoknac,

10 *Nem tudlac es nem ismerlec titeket Matth: 25. v. 13. cap: 7. v. 23. es a mint Z. Pal mongia, 1Corinth: 14. v. 38. Si quis ignorat, ignorabitur.* Ezekbeol vallion azt hozzaé ki Gyarmathi, hogy az Isten semmikeppen nem ismeri a bünös embereket? Nem aranzom hogy azt merie mondani. Azonkeppen tehat, nem keouetkeozic hogy Abraham semmikeppen nem esmerte volna

15 a gonoz Sidokat. Seot a mint e keoniunec masodic reszebe megh mutatam, Gyarmathi eo magha azt iria, *Hogy Tuggiac a Zentec, hogy vagion e feoldeon Christusnac, kerezat alat vitezkedeo egyhaza.* Ha ezt tuggiac, nilua nem fosztattac megh, *mindennemü feleollünc valo ismeret-{40[r]:}tül.* Ey Gyarmathi *mendacem memorem esse oportet*. Nem vált pedig kegietlenné Abraham, mikor az eo Istentelen fiait nem keduelte az eo gonossagokert, noha természetec szerént eoket nem gyüleolte, Mert az Istenfeleo zentnec akarattia, az Isten akarattiahoz szabuan maghat, giüleoli mégh az eonneon fiabannis a gonossaghot, noha természetit nem giüleoli.

- Isaias Propheta pedig, nem mondgia hogy Abraham nem keonieoreogh
- 25 *azeo gonoz fiaiert, a mint Gyarmathi alittya, hanem csak azt mondgia, hogy nem szereti eoket az eo gonossagokert, De a feleol, vgian keonyeoreoghet Isten nec erettec, mikeppen mijs keonyeoreoghetünc Isten nec azért, a kit gonossagháert nem keduellünc. Azt sem tudnam megh mondani Gyarmathinac, ha a szentec keonyeorghése, azoknac legiene szükseghesb a kik fen álnac, es iamborul él nec, auagy a gonozoknac, miuel hogy a kik fen alnakis, feleo hogy el ne essenec.*
- 30

A masodic felelet ellen, semmit nem szol Gyarmathi. A harmadikra így felel.⁴¹¹ *Nincs oly bolond ember, vgimond, ki ezt a feleletet helien haggia, mert ot Isaias okát aggia, miért kellessec Istennec megh halgatni az eo keonyeorgheseket. Minemü ok volna pedig, ha így szolnanac. Azert halgas megh, mert Abraham eletebe nem tutta minemü fiai keouetkezenec vtanna. Tül leottec, s' ide all az ayaua, Ez vgy illik eoszue mint a bot a teghezbe.*

- Igazan mondad Gyarmathi hogy ezt egy bolond ember sem haggia helien, En sem a bolondoc, hanem az eszes emberec iteleti szerént mondom ezt igaznec lenni. Valahogy pedig nem tescic neked, de csuda szép okat aggia ott Isaias, **10** *miert kellessec Istennec megh halgatni az eo keonyeorgheseket, mert így szol Isaias. Vram, te vagi a my Atianc inkab hogy sem mint Abraham, mert eo, e vilagyon eltébe, nem ismert minket, nem az eo conduiselesebeol ieottünc e vilagha, hanem a tiedbül, ki eoreoktül foghua ismertél, es gondot viseltel my reanc. Azert, mint hogy csak tegetet hihatunc feokeppen Atianknac,* **15** *{[40v]:} méltó, hogy megh halgas. Es ehez hasonlo, a Machabaeusoc Annya mondasá.⁴¹² Latod azert hogy a honnan leottec oda all az ayaua.*

- A negiedic feleletrül szol valamit, de azt mint kellien a my feleletünc ellen applicalni, eo megh nem mondgia, es en sem latom. Azt mongia azert, hogy Z. Agoston lib: *de cura pro mortuis cap: 13. megh bizonyttia,* **20** *hogy a holtac nem forognac my keozeottünc, es gondot sem viselnec reanc, mert (vgimond) ha keoztünc foraganac, ketsegnékül, az en szerelmes anyam mindennap eggiüt volna velem.*

- E bezzegh vgi illik ide, mint a bot a teghezbe, mert Z. Agoston, csak azt mongia, hogy a szentec természet ereieböl nem szoktac az embereckel e vilaghi mod szerent tarsalkodni. De e mellet, sok helien nyuan iria, hogy a szentec, **25** *imatkoznac my erettünc mint ez vtan megh lattiuc.⁴¹³ Es azon könyube nyuan mondgia, hogy tuggiac a szentec a my dolgainkat, es niha az Istentül az emberekhez küldetnec, iollehet (vgimond) per naturam propriam viuorum rebus interesse non possint.*

⁴¹¹ Fol: 89.

⁴¹² 2. Machab: 7. v. 22.

⁴¹³ August: *de cura pro mort: cap: 15. et. 16.*

- A Z. Iob, es Salamon mondasira, es a Soltarbol eleo hozot sententiara, ighen keoniü a felelet. Mert Z. Iob, minec vtanna azt mondta volna *cap: 14. v. 20. in perpetuum transit homo*, melliel nem azt ielenti hogy eoreocke a hal-alba lészen az ember, hanem hogy az Istennec szokot törüenyé szerént, **5** *soha a megh holt ember e vilaghi eletre vizza nem ter, azt veti vtanna vers: 21. Es nyuabban cap: 21. v 21. hogy a megh holt ember, nem visel gondot az eo fia-ira, es hazara, tudni illik, e vilaghi mod es szokas szerent, es a mint Z. Gergely mondgia,⁴¹⁴ természet szerént nem tudhattia a holt ember e világhiac dolghait. Azonkeppen mikor Salamon azt mondgia,⁴¹⁵ hogy *a halál vtán, sem okossagh,* **10** *sem beolcseségh nem marad, es az halottac nil nouerunt amplius,* Auagi mikor Z. Daud az mongia, *hogy az ember halála napián, véghe lészen minden gondolatunknac,⁴¹⁶ Nem vgy kel ezeket erteni, hogy telliesseggel, semmi ertelmec, gondolkodasoc, es tudomanioc nem volna a {41[r]:} lelkek nec,* mert ő maghais Gyarmathi megh vallia,⁴¹⁷ hogy ezek *a szentek lelkei dicsirik* **15** *az Istent, ismeric ötet, tuggiac hogy e feoldön vitezkedeo Anyazentegyhas vagion, es imatkoznac az ő viaskodo szolgálta tarsokert.* Ezek így leuen, tartozik ő maghais Gyarmathi ezeket a Z. Iras mondasit megh magiarazni, mert ő ellene szinte vgi tusakodnak, mint mi ellenünk. Azonképpen, noha Gyarmathi azt iria, hogy *a bodogh lelkek szeretnek minket,* De Salamon *Eccles: 9. v. 6. azt iria* **20** *hogy, a megh holtak szerelme el veszet.* A Salamon mondasara azert azt feleli Z. Gergeli,⁴¹⁸ hogy Salamon az Istentelen emberek szauát hozza elő, mint szinte vgian azon könynek harmadik részébeis, mikor azt mongia, *hogy egienlő halál az oktalan allatok, es az emberek halála.* Es ha szinte azt mongiukis, hogy ot Salamon, vgian az ő maga ertelméből szol, vgi kel mind a Salamon, **25** *s' mind a Z. Daud mondasit ertenünk, hogy nincs a megh holtakba emlekezet, bölcsesegh, melliel magokat seghithessek halaloc vtan, ha e vilagyon gonoszul eltek.* Nincs semmi reszek, e vilaghi mod szerent valo conduiselesbe, meli testi faratsaggal, haboru gondolatokkal, niughatatlan szorgalmatossaggal szokot lenni: Nem tudnak semmit természet ereieböl a my dolgainkba.*

⁴¹⁴ Gregor: 12. Moral: ca. 13.

⁴¹⁵ Eccles: 9. v. 10.

⁴¹⁶ Sap: 4 v. 19. Lucae 16. v. 23. *Etiam animae damnatae norunt.*

⁴¹⁷ Fol: 2.

⁴¹⁸ Greg: 4. Dialog: cap: 4.

Iosiasrul csak azt mongia az iras, hogy ő ideiebe csendeszen marad az országh, es ő, megh nem lattia testi szemeiuel az ő nepenek haboruiait: Kiben, csudalom hogy Gyarmathi semmi vigasztalast nem talal.

5 Hieremias által, csak azt mongia az Vr Isten, hogy egiedül csak önnön mágha az, a ki magha ereieuel lattia a sziunek gondolattiat, noha a mint e konyunek masodik reszebe mondam,⁴¹⁹ az Istennec ielenteséből, gyakran az emberekis által lattak gondolatokat, es titkos cselekedeteket az embereknek.

De it vizontagh vy erősegekkel igiekezik Gyarmathi el hitetni, hogy az Isten megh nem ielenti a szenteknek a my kiuansaghinkat.⁴²⁰
 10 *Viszá, es fonákül esnéiek* (vgimond) *a dologh, ha az Isten megh ielentene Z. Peternek, hogy valameli ember könyörögh ő neki: Lassad, monduan neki, ha akarszé könyörgheni vagi nem, Söt ezt bolondságh meghis gondolni, mert igi az Isten volna {[41v]:} közbe iaro a szenteknel, nem a szentek az Istennel: Ennek felötte, megh eléghedet az Isten az ő fia szoszollasáual es közbe iarasaua: Vegezetre azt akaria megh mutatni,⁴²¹ hogy a szentek nem lattiak az Istembe mint egi tükörbe a my imatsaghinkat, es egieb dolgokat.* Azonnis törődik Gyarmathi,⁴²² hogy Z. Hieronymussal azt monta Monoszloi Vram, hogy *a megh dücsöült lelkek, oli giorsak leuen mint az Angialok, e földreis el iöhetnec, es e vilaghi dolgokat megh tekinthetik*: De ezen ne faraggion bator,
 20 mert ő maghokis megh valliak azt a Catholicus Doktorok, hogy ha szinte a szentek lelke, it közöttünk forgolodnekis, vgian nem volna ez eleghseghes, miuel hogy ielen leuen sem lathatna sziüünk kiuansaghat, ha az Isten megh nem ielentené neki. Mas az pedig, hogy ha azon üdőbe külömb külömb helieken könyörghenének valameli szentnek, nem lehetne ielen mindeniknel természet szerint.
 25

Annak okaért, közönséghesen azt mondgiak a Doktorok,⁴²³ hogy az Isten ielenti megh a szenteknec, mint reghen a Prophetaknak, a my titkos kiuansaghinkat, es könyörghesinket: Ebbe pedig nincs semmi képtelen dologh, sem az Istent ezzel nem teszszük közbe iaronak a szenteknel, miképpen a Z. Iras

⁴¹⁹ *Vide sup: fol: 9.*

⁴²⁰ *Fol: 94.*

⁴²¹ *Fol: 98.*

⁴²² *Fol: 96.*

⁴²³ *Vide Bellarm: lib: de Beatitu: S. cap: 20. ad: 3.*

sem tészí az Istent közbe iaronak Iobhoz, noha az Isten ielenté megh a Iob tarsainak hogy ha eötet megh akaria engheztelni, Iobot kériek, hogy könyöröghien erettek.⁴²⁴

{42[r]:}

KILENCZEDIK RESZE.

5 A TEOB BIZONISAGOK MELLIEKET GYARMATHI IRASANAK ELSEO RESZEBE ELEO hoz, megh haniatnak.

EOTEODIK bizoniságha Gyarmathinak imillien.⁴²⁵ *Ha az egi Isten kiuül mas Isten nincsen, csak attul kel minden iot kernünk: De nincs töb egi Istennel. Ergo.* Hogy pedig egi Istennel töb nincsen, erőssen megh bizonyttia
 10 Gyarmathi a Z. irasbol, miuel hogy ezt senki nem tagaggia: Bizonsagánac pedig első reszet, melliet megh kel vala erőssyteni, el vgorgia: Megh bizonytam ennek előtte,⁴²⁶ hogy csak az Istentül kel kérni minden iot, vgi, mint önnön tulaidon ereieből minden lelki, es üdüösséghre valo ioknak megh adoiaatul: Mert ez, tulaidon csak az Isten dolga, a ki egiedül igaz, es felső
 15 io, minden ioknak megh adoia, a kitül szarmazik minden tekélletes aiandek. De e mellet szabad egiebektülis vgimint szolgálha tarsainktul kernünc, Z. Pal Apostollal egietembe, hogy imadkozzanak ertünc, es segicsenek Isten előtt. Es noha iol tuggiuk hogy az Isten a mi fő tanitonk, taplálonk vigasztalonk, de mind az által, gyakran keriuc felebaratunkat hogy oktasson minket,
 20 es szükseghinkbe seghillien.

HATODIK bizonisagha.⁴²⁷ *Csak az egi Istennek kel aldozni. De az elők könyörghese aldozat, Tehat nem kel senkinek Isten kiuül könyörgheni, Mert minden könörghés, es seghitseghül hiuas, lelki es csak Istennec valo aldozat.*

⁴²⁴ *Iob 42. v. 8. Simile Genes: 20. v. 7. et 17.*

⁴²⁵ *Fol: 20.*

⁴²⁶ *Vide sup: fol: 10. 23.*

⁴²⁷ *Fol: 21.*

- Ighen csudálom bizoni, hogy efféle tudatlan balgatagságokat nem altallot Gyarmathi ellenünc tamasztani.⁴²⁸ Szinte ezen formán, igijs okoskodhatot volna. Az adakozas aldozat, mint {[42v]:} az Iras mongia, es Gyarmathijs megh vallia. Tehat, csak istennek kel adakozni. Ezenkeppen: Z. Pal (a)⁴²⁹ kéri
- 5 a Romabelieket hogy imatkozzanac ő erette, szinte azon szoual mellyel my kerüic a szenteket, tudni illik, *Orate pro nobis*. Tehat Z. Palis aldozék az embe-
reknek. Vak a ki nem lattia, mely esztelen okoskodasok ezek. Hogy azért röuid, niluan valo, es Exceptio nekül valo feleletet aggiak erre, azt mondom, hogy az aldozat két képpen vétetik az irasba. Először az ő tulaidon természeti
- 10 szerént, es efféle aldozattal nem szabad teremtet allatot tiztelni, a mint ez előt megh mutatam.⁴³⁰ Masodszor pedig vétetik az aldozatnak neue, közönseghes képpen, akar minemü io cselekedetert, vgimint az alamisnaert, imatsaghert, etc. Es ekkepen a teremtet allatnakis tulaidonithatik: Illehet mégh így sem hy az iras akár meli könyörghetis aldozatnak, hanem csak az Isteni imadast,
- 15 a mint megh teczik, *Psalms: 49. v. 14. et 23. Oseae 14. v. 3.* Es igi a szenteknek valo könyörghes, az iras szerént, nem leszen semmikeppen aldozat, Auagi ha aldozat lészenis, csak ollian ertelemben lészen aldozat, minemübe az alamisna, Es szinte vgi szabad lészen szolga tarsainktul az ő moggioc szerént valo seghitseghet kerni, mint szabad nekik alamisnat adni.
- 20 HETEDIK bizonisagha emez.⁴³¹ *Az Istennek saiat dücsösséghet nem kel masnak tulaidonitani. A seghitseghül hiuas pedig. saiat es tulaidon dücsösséghe Istennek: Nem kel tehat azt masnak tulaidonitani* Bizoniságának masodik részét azzal tamogattia, *Mert Z. Pal, vgimond, I.Timoth: 1. egiedül az Istennek mongia, hogy tisztességh, s' dücsössegh adassék. Es Isai: 42. 48,*
- 25 *azt mongia az Vr, hogy az ő dücsösséget másnak nem aggia* De miuelhogy az előt bouön megh mutatám,⁴³² minemü dücsössegh, es tisztességh legien az, mely csak egiedül az Istent illet, es minemü tisztességh legien az, melliet a Feiedelmeknec, es az Isten felöknek kel adnunk, nem szüksegh

⁴²⁸ Heb: 13. v. 16. Philip: 4. v. 18. Fol: 61.⁴²⁹ a Rom: 15. v. 30. 2Cor: 1. v. 11. Coloss: 4. v. 3. I.Thes: 5. v. 25. 2.Thess: 3. v. 1.

I.Timot: 2. v. 1. Heb: 13. v. 18.

⁴³⁰ Sup: fol: 15. b.⁴³¹ Fol: 22.⁴³² Sup: fol: 14.

mind anniszor azon dolgot elő hozni, meniszer Gyarmathi az ő vnalmas szo szaporitásual okot adna erre.

- NYOLCZADIK bizonisagh.⁴³³ *Karhoztattia az iras {43[r]:} a teremtet allat seghitseghül hiuasat, Mert Z. Pal karhoztattia a Poganiokat, hogy inkab*
- 5 *szolgaltak a teremtet allatnak hogy sem a teremptönek.*⁴³⁴ De it semmit egiebet nem karhoztat Z Pal a baluanoizásnal, meli altal, a teremtet allat, teremptö gianant imadtatik. Soha pedig közzüllünk senki külömben nem tiszteli, sem imaggia a szenteket, hanem csak a mint az Isten szolgahait illik tisztelni, es seghitseghül hini.
- 10 KILENCZEDIK 10. 12. 16. 19. 20. 21. 22 bizonsagh illien, *Csak azt kel seghitseghül hinunk a kit (a)⁴³⁵ tuggiuc bizonnial, hogy megh halgat. (b)⁴³⁶ A kinek mongiuk a Myatiankat. (c)⁴³⁷ A ki eleghseghes mindenekre. (d)⁴³⁸ A ki szükseghinket tuduán, mindenhatóis. (e)⁴³⁹ A ki öriz minket. (f)⁴⁴⁰ A ki remensegünk. (g)⁴⁴¹ A ki mindennel bir, etc. Illyen csak az Isten.*
- 15 *Tehat csak ötet kel seghitseghül hinunk.* Es it, nagi munkauaal, erőssen megh bizonyttia, hogy Isten tud mindent, öriz minket, etc. kit senki nem tagad.
- De iambor, bár csak azt bizonytanad megh a mi nem igaz, hannal bekét annak a mit senki nem tagad. A te bizonsagodnak elso része, tizta hamis, hogy nem bizonytad azt megh? Talam nem lön eröd hozza?
- 20 Ha en te neked illien bizonsaghot vetnék elődbe. *Csak azt kel seghitseghül hinünk, a kit bizonnial tuggiuk hogy hallia a my könyörghesünket. De mikor en teged szemtülzémbe kérlek, tudom bizonnial hogy hallod az en könyörghesemet, Tehat csak teged kel nekem seghitseghül hinom.* Vallion mit felel-nél erre? A mit te erre felelsz, azont felelem en teneked. Nylua Z. Pal ideiebe
- 25 ezeket a bizonsaghokat fel nem talaltak vala, mert ha ő azt vallotta volna

⁴³³ Fol: 22.⁴³⁴ Rom: 1. Galat: 4.⁴³⁵ Hazugsagoc. a 89.⁴³⁶ b 90.⁴³⁷ c 91.⁴³⁸ d 92.⁴³⁹ e 93.⁴⁴⁰ f 94.⁴⁴¹ g 95.

a mit Gyarmathi, soha nem kérte volna az embereket hogy imatkozzanak erette, es seghicsék ötet.

5 TIZEN EGGIEDIK 15. 17. 18. bizonsággha illien. *Az Istennek Z. Lelke, es az Iras, mintet, az Istenhez igazit, hogy ötet hyiuk seghitseghül, es ighyri, hogy ő megh halgat mintet szeret mintet, es eleghseghes hatalma vagion a seghitseghre. Nem szükség tehát egiebet ő kiüüle seghitseghre hinunk.*

10 Szinte ezen forman megh mutathatnad Z. Pal ellenis, {[43v]:} hogy nem kellett volna neki kérni az embereket, hogy seghicsek ötet imatsaghok által: Söt maghatok ellenis megh mutathatnad, hogy a praedicatio veghébe, nem kellene a ti halgatoitokat kérnetek, hogy a rabokért, beteghekért, teuelighö eretnekekért, imatkoznának Rőüiden azert azt mondom,⁴⁴² hogy mikor a szenteket kériuc, hogy Isten előtt imatsagokkal seghicsenek, akkoris az Istenhez iarulunk, es a szentek által ő zentfelsegétül kerünc seghitséghet. Ennek felötte, csak Istent kel vgi hinunk seghitseghül, mint minden ioknak
15 első kutfeiet, De e mellet, mastis kerhetünk, hogy seghicsen könyörgheséuel.

TIZEN HARMADIK, es XIV. bizonsággha illien:⁴⁴³ *A mely tiszteletnek parancsolattia, peldaia, ighireti nincsen az irasba, az nem kedues Isten előtt, Mert a my hitből nincz, bün az.*⁴⁴⁴ *Nincz pedig a hitből a mi az Isten ighiienek hallasabol nem szarmazik. De a szentek imadása ollian tisztelet:*
20 *Nem kedues tehát.*

Ennek a bizonságghnak hamis mind a ket resze: Mert, hogy el hagiuan a szombatot, megh illiük a Vasarnapot, karacsont, Husuetot, nyncs paracsolua az irasba. Azonkeppen hogy a Caluinistak enekellienek a Praedicatio előtt: Hogy feleseghekkkel megh esküggienek: Hogy ezek a Bibliaba valo köniuek,
25 azoktul irattattak a kiknek neuét viselik: Hogy éppen, változtatás nélkül megh marattak, es töb efféle dolgok, nincsenek az irasba, De efféle dolgokrul meltan azt mondhattiuk a mit Z. Agoston:⁴⁴⁵ *Dicimus in Deo tres personas, non quia scriptura dicit, sed quia non contradicit.* Az irasis soha azt nem mondgia hogy csak azt cselekeggiük, a mit megh iratot az Isten, hanem,

⁴⁴² Vide sup: fol: 8.

⁴⁴³ Fol: 24. et 268.

⁴⁴⁴ Rom: 14. v. 23.

⁴⁴⁵ Aug: 7. de Trinit: cap: 4.

hogy csak azt cselekeggiük, a mit ő megh parancsol, vagi irasba, vagi iras kiüül, vagi ő magha által, vagi az Aniazentegyhaz pзаторi által.

A bizonsagghnak masodik részeis hamis, mert peldaiat mutatom az irasba efféle tiszteletnek, tudni illik, hogy az Isten szeki előtt valo lelkeket imádtak,
5 es seghitséghül hittak az hiuek. Es noha nincsen illien szokkal valo parancsolat az {44[r]:} irasba. *Hyd seghitseghül a szenteket,* de mikor az Isten megh hatta, hogy az Aniazentegihaz tanytasatul el ne szakaggiunk, hanem megh maraggiunk abba a tudományba melliet eleitül fogua tanultunk, aztis megh parancsolta, hogy a szentek imadságot, es tiszteletit, az Aniazentegihaz szokása szerént megh tarcsuk. Ama Z. Pal mondasanak pedig, *quod non est ex fide, peccatum est,* sokkal külbömb ertelme vagion annal, a mit Gyarmathi almadoz. De, ha szinte ollian ertelme volnais, semmit nem artana a my kerezteni vallasunknak, mert my a Z Irasnak niluan valo peldaiual megh mutattiuk, hogy szabad seghitseghül hini, az ő moggiok szerént, az Istennek
15 szentitis.

AZ XXIV. XXV. XXVII. es XXIX. bizonsagghok semmire kellök: Mert ezekbe igy okoskodik Gyarmathi.⁴⁴⁶ *Azt kel seghitseghül hinunk, a kinek az Angialok könyörögnek: A ki iob nallunknal. (a)*⁴⁴⁷ *Es ha a szenteket seghitseghül hyiuk, nem lészen külbömbsegh mi köztünk. s' a Poganok közt. Es az egimasért valo könyörghés, csak addegh haznal mygh élünk, mert Illies Propheta 3. Reg: 2. azt mongia Elisaeusnak: Kéry valamit töllem, minek előtte el vitessem.*⁴⁴⁸
20

De ezek erőtlen bizonsagghok: Mert noha azt kel seghitseghül hinunk a kinek az Angialok könyörögnek, es a kik iobbak nallunknal természet szerént:
25 De e mellet, vgian szabad szolgálta tarsainkatis kérnunc, hogy könyöröghienek Istennek erettünk, mint a Z. Pal peldaiabol megh mutatom. Meli nagi külbömbsegh legien pedig mi köztünk, s' a Poganok közt, vak a ki nem lattia. Mert mi, semmi teremtet allatnak Isteni tiszteletet nem teszünk. Azt sem bizonyttia megh Gyarmathi, hogy csak addegh könyöröghetünk egymasert,
30 mygh élünk. Az Illies Propheta mondasabol pedig ez nem kouetkezik, Mert ő,

⁴⁴⁶ Fol: 34 35.

⁴⁴⁷ a 96. Hazug:

⁴⁴⁸ Idem repetit: fol: 139.

csak azt mongia, hogy Elisaeus kerien valamit tolle, mygh velle eggyüt vagon, de azt nem mongia hogy az vtan ne kerien.

Az XXIII. es XXVIII. bizonsaghot a Z. irasbol veszi. *Az Angial, nem szenuedé hogy ötet imadna Z. Ianos Apo-{}[44v];{}calyp: 9. v. 10. Z. Peteris Actorum 10. es Z. Pal Actor: 14. nem akarák, hogy őket imadnak az emberek. Z. Pal Apostol pedig ad Coloss: 2. karhoztattia azokat kik az Angialokat imaggiak vala. Nem szabad tehat a teremtet allatot imadni.*

Ezekre megh felelék böseghesen ez előt.⁴⁴⁹ Röüiden azt mondom, hogy ha az Angial oly fenyességbe ielent megh Z. Ianosnak, hogy ezt Istennek alituan, Isteni tiztelettel akarta Z. Ianos imádni, es Z. Petertis ezenkeppen akarta imadni a százados, meltan tiltottak megh azt az imadast, mert efféle imadas egiebbhez nem illik az Istennel. Ha pedig Z. Ianos, es a százados, tuduan hogy az Angial es Z. Peter csak teremtet allati Istennek, es méghis imadni akarták, nyluan megh teczik az Apostol, es a Z. Lelektül megh vilaghosittatott százados peldaiabol, hogy a teremtet allatotis imadhattiuk baluaniozasnekül. Mert nem aranzom, hogy Z. Ianos baluaniozoua akaria Gyarmathi tenni mint Caluinus.⁴⁵⁰ Mi azert Z. Ianos az akariuk hinny, hogy az Angialtis, az ő modgia szerént, imadhiattiuk bün nekül: Abrahammal pedig, es a Patriarchakkal aztis hizzük, hogy mégis az embertis imadhattiuk emberhez illendő imadással. De, vgimond Gyarmathi: *Nem akarta az Angial es Z. Peter hogy őket imaggiak?* Vgi vagon, de Vrunktis mikor ionak neueznek, azt mondgia:⁴⁵¹ *Miert hysz engemet ionak, holot csak az Isten io?* It, megh fedde Vrunk azt, a ki ötet ionak neuezé, Ebből vallion s' köuetkezi ke hogy Christust *ionak* nem neuezhetüük? Meltan hyiak vala Vrunkat *ionak*, es ő felsegheis meltan fedde megh. a ki ötet ionak neuze, nem akaruan efféle böcsülletes neuekkel dicsekedni, mert alazatosagra akara minket tanytani: Z. Ianos azert, kit a Z. Lélek nyluabban megh tanitot vala a baluaniozasnac vndoksagharul, hogy sem a Lutheristakat, meltan imada az Angialt ő hozza illendő imadással.

⁴⁴⁹ *Sup: fol: 13.*

⁴⁵⁰ *Vide sup: fol: 13. b.*

⁴⁵¹ *Marc: 10. v. 18. Matt: 18. v. 18.*

Az Colossabeliekhez irt mondasnak sokan sok külömb magiarazattiat aggiak, Nekem téczik a Baronius magiarazattia Szol azért ot Z. Pal Cherintus ellen,⁴⁵² ki Christus vrunkat csak puzta embernek vallotta, az Angialokat pedig, ő nallá-{}[45[r];{}nal böcsülletesbeknek hitte, es ezek által mondotta hogy a világh teremtetet, a mint iria Tertullianus,⁴⁵³ es Irenaeus.⁴⁵⁴ Söt a mint iria Theodoretus, azt monta hogy senki Istenhez nem iarulhat külömben, hanem az Angialok által. Ezt azért karhoztatuan Z, Pal,⁴⁵⁵ *Senki, vgimond, titeket megh ne csallion, kedueskedni akaruan az alazatosagba* (az az, a Christus alazatos allapattiaba, kit tizta embernek, es az Angialoknal alabualonak itilnek) *es az Angialok tiszteletibe* ezeket teremptökké akaruan tenni. Nekünk pedig semmi közünk nincz efféle vtálatos velekedesekkel. Ennek fölötte, tyltia Z. Pal az Angialoknak baluaniozo tizteleteket, melliel a Poganiok, es Magusok tisztelik vala őket, mert el akaruan földözui az ő baluaniozo ördögössegeket, vgi tettetik vala, mint ha az Isten Angialit tisztelnék, es az ő ereiek által cselekednek az ő ördöghi mestersegeket.⁴⁵⁶

Vegezetre a XXVI bizonisaghba igi okoskodik Gyarmathi.⁴⁵⁷ *Eddigh David Ferencz ellen, abbol bizonitottuk a Christus Istenseghet, hogy csak az Istent kel imadnunk, es seghitseghül hinunk.*

Szerető Gyarmathim, vgian ezenkeppen megh mutathadnad, hogy ama föld nepeis melliet Abraham imada, *Genes: 23. v. 7.* Esau, kit Iacob imada, *Gen: 33. v. 3.* Ioseph, kit imadanak az ő Attiafiai, *Gen: 42. v. 6. cap: 43. v. 26.*⁴⁵⁸ Es többennis, Istenek voltak. Ha azt megh mutatod, hogy Christus Vrunkat, Istenhez illendő imadással kel tisztelnünk, bezzegh eleghseghésen megh gyözöd David Ferenczet. De ha csak akarminemü imadásra meltonak mutatod, nem hozhatod mindgiart ki ebből, hogy igaz Isten legien, hanem, mas erősb es giözhetetlen bizonsagokkal kel azt megh erőssiteni.

⁴⁵² *Baron: anno Christi 60.*

⁴⁵³ *Tertullian: de Praescrip: c. 48.*

⁴⁵⁴ *Iren: lib: 1. c. 25 Et in ea loca Pamel: Feuar:*

⁴⁵⁵ *Theodor: in c. 2. ad Coloss:*

⁴⁵⁶ *Concil: Laodicens: Can: 35. Tertull: Apol: cap: 23.*

⁴⁵⁷ *Fol: 34 87.*

⁴⁵⁸ *Vid: sup: fo: 13.*

{[45v]:}

TIZEDIK RESZE.

A GYARMATHI KEONIVENEK MASODIK RESZEBE

VALO BIZONISAGHOK FERghes volta.

IRrasának második részébe, azt akaria megh bizonyítani Gyarmathi,⁴⁵⁹
 5 hogy Isten előtt, Christusnal egiebb esedező, szoszollo, engheztelő, es közbe iaro nincsen. Ezt pedig ötuen két bizonisaggal akaria megh erősíteni.

Minek előtte pedig az ő bizonsaghit elő szamlalliuik, iol megh kel emlekeznünk, mirül legien a közbe vetés, Es mit kellien Gyarmathinak megh bizonyítani. Mert legh ELEOZEOR azt bizonnyal valliuk, hogy csak
 10 egi a közbe iaro, ki szent halálául eleghet téuen büneinkert, kegielmet nyert, ő magha ereieuel, Istentül. MASODZOR valliuk aztis, a mint ez előt böuön megh mondok,⁴⁶⁰ hogy mikor mas élő embert, vagi bodogh lelket kerünk, hogy értünk imadkozzék, nem azon kériük, hogy a Christus érdeme s' közbe iarasanékül nierien valamit nekünk, hanem azon, hogy a Christus érdeme
 15 által, nyerien Istentül kegielmet. Mert iol tuggiuk hogy semmi üdüösséghes io nem adatik Istentül nekünk, sem a mi magunk könyörghése, sem a mas ember imadsága által, mely a Christus érdemenek giümölcse nem volna. Sőt azt mongiuk Z. Agostonnal,⁴⁶¹ hogy valameli imadsagh, az közbe iaro IESVS CHRISTVS által nem mutattatik be az Istennek. nem Istenes imadsagh az,
 20 hanem bün, es Isten ellen valo vétek, Es ez okon az Aniazentegyhaz, a szentekhez valo könörghesit így feiezi be. *A mi Vrunk IESVS Christus által, etc. Amen.*

{46[r]:} A közbe vetes azért csak arrol vagion. *Ha szabadé valakit kernünk Christus kiüül, hogy könörgheséuel, a Christus érdeme által, nyerien nekünk valami iot?*
 25

Gyarmathi azért, Eötuen ket bizonsággal akaria erősíteni hogy nem szabad: De mind ez az ötuen két bizonsagh sem töb Egynél, csak hogy ezt

(mint a Gyarmathi bizonsaghinak második közonseghes fogiatkozasaba mondam⁴⁶²) külömb szokkal hozza elő. Igi okoskodik azért Gyarmathi.

Csak azt kel seghitseghül hinunk A ki igaz Isten, s' igaz ember. A ki csak egiedül közbe iaro. A ki által az Atyahoz iarulunk. A ki maghat mutattia
 5 *erettünk Isten előtt. Kibe semmi vetek nincs. A ki tuggia minden dolgainkat. A ki Istentül valtsagunkra, igazulasunkra adatot. A kit meltan szabaditonak, s' megh valtonak neuezhetünk. A ki által teremtetet es megh valtatos vilagh. A ki eleghet töt erettünk. A ki megh holt erettünk. A ki szoszollonk az Atiánal my erettünk, etc. De csak egiedül a Christus illien. Egi, vgimond, Z, Pal,⁴⁶³*
 10 *a közbe iaro, egi a ki által az Atiához iarulunk. A ki maghat be mutattia erettünk az Atia előtt. Hat, csak Christust kel seghitseghül hinunk.*

A Papistak pedig, vgimond, (a)⁴⁶⁴ nem csak a szenteket de a Papatis telliességgel hasonlous teszik Christushoz. Vgian nem szükség (vgimond⁴⁶⁵) Christus a Papistaknak. Azt mongiak vgimond hogy Christus nem telliességgel,
 15 *hanem csak rész szerént töt eleghet erettünk, mert az eredendő büntöl halalaul valt meg, a naponként valo bünökért pedig, magunknak kel eleghet ten-nünk böitöllessel. Miseuel, etc. A Papistak azért, vgimond,⁴⁶⁶ auagi telliességgel ki rekesztik Christust az ő érdemeuel, es a szentek érdemét mutogattiak, auagi csak rész szerént az eredendő bünert mongiak haznosnak lenni.*

20 Erre fölötté ighen könyü a felelet. Mert a bizonságnak, es argumentomnak első része, auagy a mint a Deakok mongiak, *a Maior propositio* nem igaz. Ezt pedig, csak ingien sem erőlködik, hogy megh bizonicsa Gyarmathi, hanem bizonságának másik részét *a Minor Propositiot*, kit senki nem tagad, erőssen tamogattia a Z. irassal. Az első részének pedig {[46v]:} hamisságha
 25 csak ebből is nylyan megh teczik, hogy az Atia es Z. Lélek Istentis szabad seghitséghül hinunk, noha az Atia megh nem testesült, Közbe iaro, es vereuel megh valto szoszollonka nem löt, *Hamis tehat az, hogy csak azt kel seghitseghül hinunk a ki igaz ember s' igaz Isten, etc.* Ennek fölötté, senkit nem hihatunk seghitséghül, vgimint megh valtonkat, es önnön ereieből

⁴⁶² Sup: fol: 20.⁴⁶³ 1.Tim: 2. v. 5. Rom: 5. v. 2. Hebr: 4. v 16. cap: 7. v. 25. Rom: 8. v. 34. Hebr: 9. v. 24.⁴⁶⁴ a Fol: 264.⁴⁶⁵ Fol: 266. 81.⁴⁶⁶ Fol: 297.⁴⁵⁹ A fol: 260.⁴⁶⁰ Sup: fol: 6. 8.⁴⁶¹ Aug: in Psal: 108. initio 2. Exposit:

megh bekeltetönket, annal egiebet, a ki igaz ember s' igaz Isten, De mind az által, szabad mastis seghitseghül hinunk, vgi, hogy Istennek imatkozuan erettünk, seghicsen minket, mert Z. Pal giakran igi könyörgöt a hiueknek, ő magokis a Caluinistak igi imatkoznak egimásert.⁴⁶⁷

- 5 Touabba, ighen csudalkozom, hogy ama Z. Pal mondasabol.⁴⁶⁸ *Egi a közbe iaro*, azt akariak a Caluinistak megh mutatni, hogy senki Christusnal töb nem seghithet minket Isten előtt, holot Z Pal azt, a végre hozza elő, hogy ebből megh mutassa meli szükségheg légien, hogy mi egimasnak, Istentül e vilaghi es bodoghsagra valo iokat nyeriünk, Mert azt monta vala Z. Pal,
- 10 *hogy imatkozzunk minden emberekert*, Ennek, két okat aggia. Elsöt azt: Mert *Isten mindeneket üdüöziteni akar*. Masikat azt: *Mert egi a közbe iaro ki mindeneket megh valtót*. Mint ha az mondana: Azert imatkozzunk mindenekért, hogy reszesek lehessenek a Christus erdemébe, mert ő mindeneket megh valtót. Ebből azért, nem csak nem köuetezik hogy egi ember mast nem seghithet könyörgheséuel, de söt inkab köuetezik, hogy ighenis segitheti egi tagh a masikat könyörghese által.
- 15

Veghezetre az irasba sok Istenhez illendő tulaidonsagok szamlaltatnak elő, mellicet noha olliankeppen, mint az Istennek tulaidonittatnak, nem kel a teremtet allatnak tulaidonitani, mind azon által, mas külömb ertelembé,

20 az Embereknekis tulaidonithatnak, mint a Gyarmathi masodik bizonsagara feleluén, sok peldakkal megh mutatám.⁴⁶⁹ Vgi annyra hogy, az emberek, Isteneknekis neuztetnek giakorta.⁴⁷⁰ Hiszük azért, es valliuk mijs, hogy ollian közbe iaro a minemüröl emlekezik Z. Pal, töb nincsen Christusnal. Mert azt mongia {47[r].} Z. Pal, *Egy a közbe iaro, ki maghat valtsagul ada mindenekert*,

25 az az, aki az ő Z. halalának dragalatos erdeme által, az eghész emberi nemzetnek mindenemü vetkeiért eleghet tön az Istennek. Efféle közbe iaro, bezzegh nem volt, s' nemis lehet töb Christusnal, mert semminemü teremtet allat nem tehetet igazat az Isten haraghianak, nem valthatta megh sem maghat, sem felebarattiat a bünből, es az ördögnek rabsagabol. Ha penigh oli közbe iarorul

⁴⁶⁷ Vid: sup: fo: 23.

⁴⁶⁸ 1.Tim: 2. v. 5.

⁴⁶⁹ Sup: fol: 36.

⁴⁷⁰ Sup: fol: 31.

szollunk, minemü közbe iarak szoktak az emberek közöttis talaltatni, kik könyörghések által seghitnek, noha eleghet nem téznek vetkeinkert, ketsegnékül efféle közbe iarak Christuson kiüülis talaltatnak, Mert efféle közbe iarasra kerü Z. Pal az hiueket, mikor azt iria nekik.⁴⁷¹ *Orate pro nobis*.

- 5 Efféle közbe iarak a szentekis, kik könyörögnek Istennek a közönseghes anyazentegihazert a mint Gyarmathi sem tagaggia.⁴⁷² Mi azért a szenteket nem valliuk egieb modon valo közbe iaronknak, hanem csak ollicknak, kik erettünk könyöröghienek: sem egieb keppen nem kerüük hogy közbe iarak legienek, hanem csak igi, *Orate pro nobis*. Nem szokatlan pedig az irasba hogy az ember
- 10 közbe iaronak neuztessék, mint Moysést kétszer oluassuk hogy az iras közbe iaronak neuezi,⁴⁷³ masut pedig az iras, Moysést *Redemptornak* megh valtonak neuezi,⁴⁷⁴ Iosephet *Saluatornak* üdüözítőnek.⁴⁷⁵

Ezekből megh teczik, meli meltatlan monda Gyarmathi, *hogy my nekünk, vgian nem szükség a Christus. es hogy nem itilliük ötet eleghseghesnek minden bünnünk el mosására*. Mert mi minden ionknak giökerenek valliuk lenni amaz igaz szölötöt. A szentek seghitséghe, az ő imatsaghok ereie, es kedues volta, mind ennek giümölcse, mint az előtt megh mutatam.⁴⁷⁶ Soha pedig senki azt nem monta közüllünk (noha te ezt reank fogod, de emberet nem adod) hogy *Christus csak az eredendő bünért holt volna megh*, auagi hogy

20 *mi magunk ereieiből csak egi bünértis eleghet tehetnenk*, a mint Magiari ellen megh mutatam.⁴⁷⁷

- Ez ellen Gyarmathi azt mongia,⁴⁷⁸ *hogy szabad kérni a ter-{[47v].} emptet allatot hogy könyöröghien erettünk, de nem szabad közbe iaroua tenni, mert a könörghes, valtságh, es elégtetelnekül lehet, a közbe iaras pedig (melirül mi köztünk es a Papistak közt viszaunas vagion) nem lehet valtságh, es eleghtételnekül, Es annak okaert Z. Pal ad Galat: 3. nem*

⁴⁷¹ Sup: fol: 23.

⁴⁷² Vide sup: fol: 5.

⁴⁷³ Deut: 5. v. 5. Galat: 3. v. 19.

⁴⁷⁴ Actor: 7. v. 35.

⁴⁷⁵ Gen: 41. v. 45.

⁴⁷⁶ Sup: fol: 6.

⁴⁷⁷ Fol: 178.

⁴⁷⁸ Fol: 288.

Moysest, hanem Christust hyia közbeiaronak, Moyses Deut: 5. csak azt mondgia, hogy ő allot közbe az Isten közöt es a Sidok közöt. Masodszor azt mongia,⁴⁷⁹ hogy ezeken a helieken, szol a Z. iras, csak az elő emberekrül, nem a megh holtakrül, kik semmit immar nem szolgálnak nekünk.

- 5 De io Gyarmathim e csak csauargas, mert ha a közbe iaro neuét vgi akarod venni, hogy csak azt hyiad közbe iaronak a ki megh vált, eleghet teszen eretted, etc. nylyan valo dologh hogy senki töb közbe iaronk Isten előtt nincz Christusnal. Es a ki illien ertelemmel közbeiaroknak neuezné a szenteket, baluaniozo volna. Nem igazan mondod azért (a)⁴⁸⁰ hogy efféle közbe iarorul
- 10 legien my köztünk vetekedes. Ha pedig a közbe iaron azt ertiük (mint az emberek szoktak) a ki törekedik masnal dolgaink veghez vitelébe,⁴⁸¹ Igi nylyanualo dologh hogy a szentekis közbe iarak, mert imatkoznak a közönseghes Anyazentegyhazert, mint temagadis megh vallod, es annak okaert, hamissan mondod, hogy (b)⁴⁸² ök immar semmit nem szolgálnak nekünk.
- 15 Ebbe azért, ha *aequiocalni* nem akarunk, Gyarmathi sem különböz töllünk. Ama Z. Pal mondásat, noha nemelliek Christusul magiarázzak, de e mellet sokan Moysesrülis ertik, vgi mint ő maghais Luther Marthon.⁴⁸³ Moyses Deut: 5. v. 5. nylyan mongia, hogy ő volt közbe iaro az Isten es emberek közöt.
- 20 De halhadcza mit ir Beza e dologrül.⁴⁸⁴ *Non pigebit opponere, quibus rationibus existimem, non posse ista de Christo intelligi, sed de Moyse potius dici, vt etiam interpretatur Epiphanius et Gennadius.* Es ez vtán, Hat biyonsággal erőssiti, hogy a közbe iaro, a kirül Z. Pal szol, nem Christus Vrunk volt, hanem Moyses.
- 25 De viszontagh iszoniu nagi panaszt tamazt ellenünk Gyar-{48[r]:} mathi⁴⁸⁵ Bodogh azzont (vgimond) *menyorzagh megh nytoiának üdüössegh*

⁴⁷⁹ Fol: 285.

⁴⁸⁰ a 97. Hazug:

⁴⁸¹ Vide sup: fol: 5.

⁴⁸² b 98. Hazug:

⁴⁸³ Luther: in cap: 3. ad Galat:

⁴⁸⁴ Beza in cap: 3. ad Gal: v. 19.

⁴⁸⁵ Fol: 278.

megh adoianak remensegünknek neuezik. Ennek felötte,⁴⁸⁶ Domokost Antoninus 3. parte Historiali tit: 24. Z. Ferenczet a Conformitatum köniue, Christushoz hasonloua teszi. Es iollehet (vgimond⁴⁸⁷) a szenteket szünte-len kéri hogy imatkozzanak erettek, de azért azt mongiak, hogy nem kel

5 Christus Vrunkat kérnünk, hogy imatkozzek erettünk: (a)⁴⁸⁸ Az az, vgimond, nem kel könyörghenünk, hogy a Christus közbe iarasaért halgattassunk megh. (b)⁴⁸⁹ Megh teczik azért (vgimond⁴⁹⁰) hogy a Papistak, Z Ferenczet, nem csak hasonloua, de fellieb valóis töttek Christus Vrunknal.

- De ezek Czighanságok, mert mikor bodogh azzont *menyorzagh megh nytoiának, üdüössegh adoiauk* neuezzük, megh mondam ez előtt,⁴⁹¹ hogy csak ollian ertelembe neuezzük, menemübe mondgia Z. Pal⁴⁹² hogy ő szülte a hiueket Istennek, es ő üdüöziteni akaria a kereztieneket. az az, praedicallasáual seghelli az embereket az üdüösseghre. Azonkeppen mondatik Bodogh Azzony üdüöziteni, az az, *seghiteni az üdüösseghnek megh nyeresére*
- 15 *imadsága, es alazatos könyörghése által* Igi szoktuk az emberek közöttis mon-dani, *Te töttél emberre, te szültél engemet*, az az, seghitettel hogy a feiemfelöt allo veszedelemből megh menekeggiem: Ha ki ennel különb ertelemmel hina Bodogh azzont *üdüössegh megh adoianak*, azt itiluén, hogy magha ereieböl adna a bodoghságot, es nem csak könyörghése által nierné Istentül, bezzegh ezt mijs baluaniozonak mondanok.⁴⁹³
- 20

Z. Domokos, es Z Ferencz felöl, soha senki közüllünk azt nem monta, *hogy egienlő meltóságba, szentsegbe es böcsülletbe legienek Christussal.* Seot minyaian azt hizzük, hogy meny különbsegh vagion az Vr közöt, es a szolgálha közöt, az Isten es az ember közöt, szinte anny különbsegh vagion Z. Ferencz es Christus közöttis. De e mellet azt mongiuk, Z. Pallal,⁴⁹⁴

⁴⁸⁶ Fol: 269.

⁴⁸⁷ Fol: 277. et 8.

⁴⁸⁸ a 99. Hazug:

⁴⁸⁹ b 100. Hazug:

⁴⁹⁰ Fol: 275.

⁴⁹¹ Sup: fol: 10. et 29.

⁴⁹² I.Cor: 4. v. 15. I.Cor: 9. v. 22. Rom: 11. v. 14.

⁴⁹³ I.Tim: 4. v. 16. I.Iohan: 3. v. 3.

⁴⁹⁴ Rom: 8. v. 29.

hogy az Vr valasztotti *Conformes sunt imagini filij Dei*, hasonlok az Isten fianak abrazattiahoz, a menyre az ember hasonlo lehet az Isten fiahaz. Az az, eletekbe, maghok viselesébe, alaza-⁴⁹⁵:[48v]:}tosságba, köuetik őket. A csudálatos cselekedetekbe pedig, nemely szentek, nem csak köuetik, de nagio b csudákatis cselekednek, a mi Vrunknal, noha nem magok ereieből, hanem a Christus hatalmaual.⁴⁹⁵ Es csak efféle *conformitast*, efféle hasonlatosságbot szamlal elő *Bartholomaeus Pisanus in libro Conformitatum*, mint ő magha megh mongia.⁴⁹⁶ *Hoc opus, de Conformitate vitae Patris nostri B. Francisci ad vitam domini Iesu, censui appellandum. Ubi per conformitates vitae B. Francisci*

5 *QVOAD POSSIBILE est mortalem hominem Christo conformari, nixus sum conformem depromere, et hoc in actibus quadraginta.* Holot nyluan hallod, es az eghész könyből megh teczik, hogy Z. Ferenczet nem mongia Christushoz hasonlonak lenni Isteni meltségba, hanem cselekedetibe, A MENIERE AZ EMBER HASONLO LEHET ISTENHEZ. Tudom, hogy sok bizontalan

10 aitos dolgok vannak abba a könibe, mellieket szabad velle a ki el hiszi es a ki nem hiszi, Mert nem tartozunk hogy minden ember irasat, minden czikkeliébe helien haggiuk, es hogy akár ki irasatis a közönséghez Anyazentegihaz vallásának itilliük, Mert giakran egiügiüségéből, feledékenségből es gondolatlanul, az igaz kereztien emberekis ollovakat irnak, mellieket mindenkor helyen nem hágihatunk. De miuel hogy nem vakmerőségből, hanem feledékenségből, gondolatlanul eitnek effélet, készek leuen külömbet tanítani ha ki az Anyazentegihaz vallásat eszekbe iutattia, Annak okaert, nem kel ezeket karhoztatni, mint ighen szepen megh mongia Z. Agoston.⁴⁹⁷ Es ighy lattiuk, hogy nem csak a reghie, de a mostani tanytok közzüli, nemelliek,

20 oli mondasokat eitnek, mellieket az Anyazentegyhaz reghen karhoztatot: De a io lois botlik.

Hamissan monda azért Gyarmathi, hogy *mi Z. Ferenczet Christushoz telliességgel hasonloua, söt felliebualoua teszük*, mert soha senki közzüllünk a szolgat nem hasonlitotta mindenbe az ő Vrahaz. De szabad Gyarmathinak,

30 ki vgian rakással szoria a hazugsagokat. Nem igazan mongia, hogy *in libro*

⁴⁹⁵ Ioan: 14. v. 12.

⁴⁹⁶ In Prologo 1.

⁴⁹⁷ August: 4. de Bapt: con: Donat: cap: 6. Epist: 162.

Conformitatum fol: 39. e legien irua: Franciscus melior est Apostolis. {49[r]:} Söt abba a leuélbe telliességgel külömbet oluasunk. De miuel hogy Gyarmathi talam soha csak ingien sem latta sem azt, sem azokat a könyueket, mellieket elő szamlal, nem csuda ha botlik. Ezt oluassuk azért vgian ottan.

5 *Non est dicendum, quod vita B. Francisci fuerit perfectior vita Christi, et Apostolorum, quia nulla perfectior ea inuenitur.* Z. Domokosrol *Antoninus 3. parte hist: tit: 23.* (nem 24. a mint te irod) *cap: 1. §. 1.* azt iria, hogy sok dolgokba hasonlo volt Christushoz, de Czigániul el hagiad amaz Antoninus mondasat, melliet elő bocsata, minek előtte a Christussal valo hasonlatossághit Z. Domokosnak el kezdene szamlalni. *Paucissimi reperiuntur Sancti, quorum vita, et conuersatio, sit ita similis Christo, Non quod Christo velimus eum coaequare, absit a nobis sermo iste, cum infinitum distet ipse, et quilibet Sanctus ab eo, in gratia et sanctitate. Non enim ad mensuram dat Deus spiritum sanctum Christo, sed gratiam infinitam habuit, Sanctis autem per participationem ad mensuram datur.* Ihon latod mit mond ez a iambor, es minemü hasonlatossaghot keres a szentekbe Christushoz. Vallion mikor azt mongia az iras⁴⁹⁸ hogy *az Istennek hasonlatosságára teremtettünk*, es hogy *a mas' világhon hasonlok leszünk az Istenhez.* Auagi mikor Z. Pal azt mongia,⁴⁹⁹ hogy *my az Istennek fenységhez szemléluen az ő hasonlatosságára el valtozunk.* Auagi mikor a mi üdüöztünk arra int, hogy *az irgalmas-ságba hasonlatosok legiünk az Istenhez.* Ezekből ki sutulhattiae Gyarmathi, hogy az irasis baluaniozast tanyt, miuel hogy azt kiuánnia hogy az ember hasonlo legien az Istenhez?

Szep dologh pedig a mirül emlekezik Gyarmathi. Z. Thomas azt kerdi,

25 *ha szabadé most Christus Vrunkat azon kérni hogy imatkozzek erettiünk.* Ebből azt hozza ki, hogy nagio b meltségbot tulaidonitunk a szenteknek hogy sem Christusnak. Meli nyluan valo hazugh tudatlansagh, es ezzel megh mutattia Gyarmathi, meli keueset forgot ő a Catholicusok irasaba. A Catholicus Doktorok azért azt mongiak, hogy a könyörghés es imadsagh, nem egiéb, hanem oli dolgoknak kerése, mellieket nem tartozik megh adni a kinek könyör-⁴⁹⁹:[49v]:}günk igassagh szerént, hanem csak irgalmassagbol,

⁴⁹⁸ 1.Iohan: 3. v. 8.

⁴⁹⁹ 2.Cor: 3. v. 18.

- io akarattiból, *ex liberalitate* aggia azt, ha megh aggiais. Es annak okaért, nem imatsagh, vagi könyörghes az, mikor az el adot marhának árrat kerüik az adostul, vagi a napi bért igaz munkank vtan megh kiuanniuk, Nemis mongiuk hogy keresünkkel nyeriük efféle bért, hanem igaz munkankal,
- 5 mellieért tartozic az ados fizetni. Es azért mongia Z. Agoston az Africaban löt giülekezettel eggiüt,⁵⁰⁰ hogy *a mit könyörghesünkkel, es imatsagunkal kerünk Istentül, azzal nem tartozik ő felseghe, hanem csak ingien gratiaibul, kegielméből aggia ha megh aggiais.* Ennek okaért valliak azt a Catholicus Doktorok,⁵⁰¹ hogy Christus Vrunk az ő Z. Attya szine előtt, szoszollonk mostis
- 10 mi nekünk, a mint az iras mondgia *Rom: 8. v. 34. Hebr: 7. v. 25. I.Iohan: 2. v. 1.* mert mostis, emberi természeti szerént, kéri az Istent, hogy az ő halalual erdemlet kegielmét, ki öncse mi reank, megh aggia az ő halalual nyert malasztot, De vgi kéri, mint szokta kérni az adosságot, es a megh szolgalt napi bért a munkas ember, nem vgi mint a kudas szokot valamit kérni az embertül,
- 15 auagi mint mi szoktunk az Istentül könyörghes es imadsagh által valamit kerni. Mert a mit mi Istentül imatsagunk által kerünk, nem erdemlettük mi azt ő felseghe, hanem ha könyörüluen raitunk azt megh aggia, irgalmassagabol aggia, es nem vgi mint ha tartoznek erdemünk szerent ennek megh adására. A Christus Vrunk dolgha pedig különben vagion. Mert valamit nekünk kér az ő, Z. Attiatul, azt szent halalual megh nyerte mi nekünk,
- 20 es böseghes erdemének, s' faratságának iutalma az. Noha azért mygh e világ-hon élt Christus Vrunk miuel hogy el nem veghezte, es be nem telliesítette vala erdemet, melliet az Isten rendeléséből, a halál által kel vala veghez vinni, könyörögh vala az ő Z. Attianak es imatkozik vala neki, hogy kereséuel nyerne
- 25 valamit, mind az által, minek vtanna Z. halála által eleghséhghes aldozatot es fizetést ada az Istennek (tudni illik az ő szent verét, es halalat) mind azokert a iokért, mellieket az Isten az emberi nemzetnek ád, nem kéri immar az ő Attiat {50[r]:} vgi, mint ha ados nem volna, es mint ha érdeme szerént megh nem nyerte volna azt a mit kér, hanem mikor nekünk iot keuan Z. Attiatul,
- 30 az adosságot kéri, melliel tartozik Christusnak az Isten, az ő faratsagaert.

⁵⁰⁰ Epist: 95.⁵⁰¹ Vide Soari: 3. p. q. 21. disp: 45 sect: 2. Tolet: Ioan: 16. annot: 35. Coster: de venerat: Sanct: ad: 2. Gab: Vasq: lib: 1. de Adorat: disp: 4. cap: 2. Aragon: 22. q. 83. art: 11.

- Es ennek okaért, mint hogy az adosságh kérest, nem szoktuk imadsaghnak neuezni, nem akariak nemelliek azt mondani, hogy most Christus Vrunk imatkozik erettünk, Es senki ötet most azon nem kéri, hogy *esedezzek az Isten előtt*, hanem azon, hogy *mint Vr, az ő Attiatul niert kincset, öncse ki mi reank, mert ő neki adatot minden hatalom a mennyen es földön.* Csudalom pedig, hogy ez Vy tudomannak teczik Gyarmathinak, holot Caluinusis ehez hasonlo dolgot tanyt. *Cum dicitur* (vgimond⁵⁰²) *intercedere Christus pro nobis apud Patrem, nihil de ipso carnale imaginemur, ac si ad Patris genua procumbens, preces supplices conciperet, sed virtus sacrificij quo semel Deum nobis placuit, semper vicens et efficax, sanguinis quo expiauit, continua est pro nobis intercessio.* Söt ő maghais Gyarmathi, el feletkezuén magarul, ezent tanittia, Imigien iruan. (a)⁵⁰³ *A Christusnak mostani értünk valo imadsága semmi nem egiéb, hanem az ő egyszer valo aldozattianak, es annak ereiének, hasznának, be mutatasa szent Attianak előtte, melynek örökke valo böcsülleti es foganattia vagion.*
- Immar itiliek megh az emberek, ha azok fellieb valóa tesziké Christusnál a szenteket, kik azt itiliek, hogy a mit a bodogh szendek nem erdemekből (mert a bodoghsagba semmit Vyonnan nem erdemlenek) hanem alazatos könyörghések által nyernek az Isten irgalmassagabol, Christus által,
- 20 Azt Christus Vrunk az ő munkaia bérinek, igassagh szerént valo keuanságául, es kereséuel, es Isteni hatalmául aggia mi nekünk.
- Es ez elég legien a Gyarmathi bizonsagira valo feleletbe. Tudomasom szerént, el nem hattam csak egi bizonisagátis, melibe aranzottam hogy valami *difficultas* nehességh volna, es a melinek igaz feleleti, böseghesen ki nem teczenék a megh magiarazot dolgokból. Es ezekből ighen könnyen eszébe veheti minden ember, minemüek legienek a {[50v]:} Gyarmathi nagy munkauul keszitet Antalkodasi, melliek a proba köuön, mingiart füstbe mennek.

⁵⁰² Caluin: in 16. Ioan: v. 16. Idem eius sequaces vt refert Schlussemburg: libr: 1. Theol: Caluin: art: 6. fol: 26.⁵⁰³ a Fol: 233. a. in fine.

TIZEN EGGIEDEK

RESZE.

HOGY AZ ISTENNEK MEGH DÜCSÖÜLT SZENTIT,
MELTAN BÖCSÜLLIK a hiuek.

- 5 AZt ighire az Vr Isten reghenten,⁵⁰⁴ *hogy a ki ötet böcsüllí, böcsülletes leszen, a ki pedig ötet megh veti, nemtelen leszen.* Christus Vrunkis nyluan mondgia,⁵⁰⁵ *hogy a ki neki szolgal böcsülletesse teszi azt az ő Z. Attia.* Mert vgianis *dücsösség, tiztesség es bekesege adassek,* vgimond Z. Pal,⁵⁰⁶ *azoknak, a kik iot cselekeznek.* Ez az oka, hogy az Vr Isten oli böcsülletes
- 10 neuekkel tiszteli az ő hyiu szolgálait, hogy őket, *baratinak, Attiafiainak, szüleinek* neuezi, es *a mi iot ezekkel cselekezünk,* azt mongia, *hogy azt ő velle cselekeszük,* es, *a ki ezeket üldözi, önnön maghat az Istent üldözi,* es *az ő szeme feniet bantia.* Ez az oka, hogy a mint az elöt megh mondam,⁵⁰⁷ az önnön saiat neueit, ezeknek tulajdonittia az Isten, ezeket, *e vilaghnak vilagossaganak.*
- 15 Az *Aniazentegihaz fundamentominak, kiralioknak,* es vgian *Isteneknekis* neuezi.⁵⁰⁸ Vegezetre, önnön magha az Vr Isten, az ő hyiu szolgálainak böcsülletire, halalok vtan valo dicsiröie lön, csuda szép, es böcsülletes dicsiretekkel, neuenkent dicsire őket Ecclesiast: *cap: 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50.* Melto dologh tehat, hogy mijs böcsüllük, tisztelliük es dicsyriük az Istennek io bai viuo
- 20 szolgait, Az ő tekélletes eleteket, es magok viselést tükörül sze-*{51[r]:}*münk elöt hordozzuk, es ezeket nem csak mint Atiainkat, de mint az Isten orszagaba vrlakodo kiraliokat tisztességgel, s' böcsüllettel illessük. Mert vgianis Z. Daud elö szamlaluan azoknac,⁵⁰⁹ kik az örök dücsösségre rendeltettek eginihany tulajdonsaghit, azt mongia, *hogy az Istenfelöket dicsiri, es tizteli, az Istenes ember.* Es igi oluassuk, hogy eleitül fogua a hiuek, a Martyrok innepe napiat

⁵⁰⁴ 2.Reg: 2. v. 30.⁵⁰⁵ Ioan: 12. v. 26.⁵⁰⁶ Rom: 2. v. 10.⁵⁰⁷ Sup: fol: 36.⁵⁰⁸ Sup: fol: 31. b.⁵⁰⁹ Psal: 14. v. 4.

- megh illették a mint iria *Cyprianus Epist: 34. nu. 13.* Clemens 8. *Constit: cap: 39.* Eusebius 4. *hist: cap: 15.* es a töb reghi göleközetek', es Atiakis.⁵¹⁰ Söt azt iria Z, Agoston,⁵¹¹ *hogy Z. Petert terdre esuen imaggia minden nemzetség.* Csiacsogh valamit (a)⁵¹² Gyarmathi a zentek innepe ellen, De az ő heaba valo csiacsogása
- 5 semmit nem art az Apostolok ideietül foghua megh rögzöt kerezteni szokasnak: Mert a mint megh bizonittia *Bellarmin: lib: 3. de Cultu Sanct: cap: 16.* Feuardent: *lib: 4. Theomach: cap: 16.* Iodocus Coccius Tom: 1. *Thesauri lib: 5. art: 14. fol: 543.* vgian azon Ecclesia, mely az Apostoloktul a zent Irast veuen, az ő vtanna valoknak kezrül kézre ada, a szentek innepe illesereis megh tanyta
- 10 minket peldaiaual, Mert eleitül foghua szokot dologh volt az a hiueknel, (mint megh teczik a réghi Z. Atiak irasibol) hogy a szent Martyrok napiat megh ille- nek. Mikeppen azért, noha az Irasba parancsolatunk nincsen, hogy a Karacson, Husuet, Pünköst napiat megh illiük, Söt még a Vasarnaprul sincz az Irasba semmi parancsolat, mind az altal, megh illiük ezeket, mert ezt aggia elönkbe
- 15 az Aniazentegihaz szokása, Szinte vgy a szentek napiatis megh kel illenünk. Ennek fölötte az innep napok nem egieb vegre rendeltetnek, hanem az Isten- nek velünk valo io tetemenienek emlekezetire, es hala adasara, a mint niluan tanittia Z. Agoston,⁵¹³ es eszünkbe vehettiük ha megh tekintjük mind az Oo, s' mind az Vy törueibeli innepeket, Es igy oluassuk *Esther 9. v. 26. I.Machab:*
- 20 *4. v. 59.* hogy a réghi hiuek, Vy innepeket rendelték, az Istennek Vyonna- valo io tetemenienek emlekezetire: Ki nem lattia pedig, mely nagy aiandeka es io tetemenie az Istennek, mikor valamely szent, főkeppen Martyromsagh által, véghez viszi az ő bay *{51v:}* viuasát, holot ezzel, nem csak pelda adatik a vitezkedő hiueknek, az io bay viuasra, de Isten elöt valo szoszollonkis adatik,
- 25 hogy könörgésüel segicse a mi giarlosaginkat? Ebbe pedig semmit az Isten törueie ellen nem cselekeszünk, mert a Gyarmatitul elő hozot Z. Iras, csak azt tanittia, hogy az Istentül rendelt szombatot megh illiük, De ez csak ideigh valo parancsolat volt, es az Aniazentegyhaz az Apostoli tradiciobul megh tanit, hogy nem tartozunk az Vy Testamentom vtan, a szombat napnak megh illesere,

⁵¹⁰ Vide Pamel: in Epist: 34. Cypriani.⁵¹¹ Aug: Serm: 1. de S. Petro et Paulo, cuius initium Flioli, etc.⁵¹² a Fol: 240.⁵¹³ Aug: 10. Ciuit: cap: 4.

hanem a Vasapnapra. Nincz pedig semmi baluaniozas a szentek innepébe, mert az Isteni tizteletre rendeltettek a szentek innepi, es Istennek vellek töt io voltanak emlekezetire, a mint az elöt mondam,⁵¹⁴ hogy a szentek neuérül neuztetet egyhazakat, az Istennek eppittiük: Noha azért a szentek innepen, 5 teremtet allathoz illendö tisztelettel, a Istennek szentitis tisztelliük, de azert az Isteni tiszteletet a szentek innepibeis, csak Istennek tulaidonittiük.

Hogy pedig a szenteketis az ö moggiok szerént, meltan es Isten szerént tisztelliük, oly niluan valo dologh, hogy ö magha Gyarmathi, es a Lutheristak sem tagaggiak szoual, noha cselekedetekkel telliesseggel 10 tagaggiak ezt, fö keppen a Caluinistak.⁵¹⁵ Es hogy Gyarmathi kedueért, most csak Caluinusrul szolliak: Eo Z. Georgiöt, Z Hyppolitust es a töb szenteket, (a)⁵¹⁶ all orczaknak neuezi Masut közönséghezen a megh dücsöült szente- ket (b)⁵¹⁷ arniekoknak hyia. Z. Ianos Apostolrul azt iria, hogy baluaniozo volt, (c)⁵¹⁸ stupore quodam prostratus, omnia Angelo tribuit, quae non nisi 15 Deo debentur. Zent Palrul azt iria, hogy el teueliedet, magaban bizakodo, es vakmerö ember volt, (d)⁵¹⁹ Obnoxium fuisse peruersae confidentiae temeritati, et similibus passionibus. A szent irásba dicsijrt, réghi szenteket, halhatatlan dologh, minemü vndok, es gialazatos szitkokkal illeti, a mint böuön megh mutattia Feuardentius,⁵²⁰ en csak eginihany dolgot hozok elő, 20 melliet magham oluastam Caluinusba.

NOERVL azt mongia,⁵²¹ hogy ketségbe esuén, a barkaba rekezkedek. Vtalatoson es ocsmaniul el feletkézek magarul. {52[r]:} Modnékül atkozá megh az ö fiat, fel gheriedet haragiaba. Necesse erat, vt desperatione alibi confusus, salutem suam in arcam includeret: Tam faeda mentis alienatio in 25 principe noui mundi. Videtur Noah, quamuis iustam excandescendi causam habeat, parum tamen modeste et grauiter se gerere. Non refert Moyses

⁵¹⁴ Sup: fol: 10. et 27. b.

⁵¹⁵ Gyar: fol: 3. 10. 101, 115. Apolo: Confess: Aug: cap: 21. initio.

⁵¹⁶ a Calu: libr: 3. cap: 20. nu: 27.

⁵¹⁷ b Ibid: nu: 24.

⁵¹⁸ c Lib: 1. ca: 14. num: 10.

⁵¹⁹ d 2. Corinth: in cap: 1. v. 9.

⁵²⁰ Feuard: lib: 9. Theomachiae.

⁵²¹ In Gen: 6. v. 13 ca 9. v. 22. 24.

conuicia, quae bile, et iracundia percitus, euomuerit. Magha az iras azt mongia,⁵²² hogy az Isten parancsolattiabol, es hitből ment be Noë a barkaba. Ha a bornak ereiét nem tuduan, veletlenül, akarattianekül, megh reszegedék, abba semmit nem vetkezek Noë. Az ö szemtelen fianak atkaba sem cseleküek 5 semmi modnekül valo dolgot.

ABRAHAMRVL es SARARVL kiktül test szerént szarmazék Christus Vrunk, azt iria, hogy ök hazugok, csalardok, képmutatok, haladatlanok, hazassagh török, keritök, kétsegbe esettek, természet ellen vetkezők, voltak.⁵²³ Es azt iria hogy mikor Sara a kiralihoz fel vitették, hihetetlen hogy megh 10 nem fortöztetet volna a faitalan embertül.⁵²⁴ Masut azt iria hogy Abraham megh förtöztette az ö ágiat, engeduen feleseghe bolond tanácsának, az Isten parancsolattia ellen Agárt el véuén, Es ha az Abraham cselekedetit, iol megh tekintiük, hitelenségbe vetkezet Abraham.⁵²⁵ Simulationi, ad quam vxorem inducit, videtur mendacium inesse: per eum non stetit, quo minus vxorem 15 prostitueret: vxoris pudicitiam male prodidit. Si probe omnia expendimus, infidelitate peccauit, minus Dei prouidentiae quam debuit, tribuens.⁵²⁶ Reprehensione dignus fuit, quod timore succumbens, quantum in se erat, prostituit vxorem.⁵²⁷ Diffidentiae signum fuit, illicitam astutiam comminisci. Simulatio Abrahae fuit mendacio implicita.⁵²⁸ Cum adducta fuerit, et in aula 20 habitavit, multi a Rege corruptam putant, Neque enim credibile est, quum homo libidinosus eam haberet in manu, pepercisse eius pudicitiae.⁵²⁹ Sarai non leuiter peccauit, connubij legem peruertit, lectum coniugalem polluendo, Nec culpa vacauit Abraham, quod stulto ac praepostero vxoris consilio obsecutus est, vtriusque autem claudicauit fides.⁵³⁰ Improperie vocatur Agar 25 vxor quae praeter Dei legem, in alienum thorum inducitur,⁵³¹ Quare sciamus

⁵²² Genes. 7. v. 1. Heb. 11. v. 7.

⁵²³ In ca: 8. ad Roman: v. 25.

⁵²⁴ Abraham uxorem. Loth filias prostituit.

⁵²⁵ Gen: 12. v. 11.

⁵²⁶ Gen: 20. v. 2.

⁵²⁷ Ibid: v. 11.

⁵²⁸ Ibid: v. 12.

⁵²⁹ Gen: 12. v. 15.

⁵³⁰ Gen: 16. v. 1.

⁵³¹ Ibid: v. 3.

*hunc concubitum illicitum fuisse, inter scortatio-{{52v}}nem, et coniugium, quasi medium. Abutitur Sara Dei nomine, ac illi propemodum excidit eius reuerentia.*⁵³² Ihon mint tiszteli a gonoz ember Abrahamot, kinek azt ighire az Isten, hogy a ki ötöt álgia, megh aldatik, a ki ötöt atkozsa, megh atkoztatik.⁵³³

- 5 Es kit az igaz, es tékélletes hitnek peldaiuul ad az iras mindenüt előnkbe, Rom: 4. v. 19. Galat: 3. v. 9. Hebr: 11. v. 8. Sarat pedig Z. Peter, 1. Petri 3. v. 6. peldaul aggja a kereztien azzony allatoknak, hogy ötöt köuessék.

- ISAKRVL azt iria, hogy, *kép mutato volt, es feleseghet idegheneknek keritette: hitelenseghe miat, tilalmas mentseghet kereset.* Es ismet az ő első szülöttének Istentelen es vak szerelme, arra viue ötet, hogy az Istennek megh ielent akarattiaual tusakodnek, es a mas fianak előtte iaroua akarná tenni, az első szülöttet. Sara pedig, vgimond, veszedelmes csalard hazugsaggal az Isten ighiretit megh homaliosita.⁵³⁴ *Quod ad eundem patris lapidem impingit Isaac, excusari non potest eius socordia: seruandae vitae causa, ad simulationem, mendacio non absimilem confugit, vxorem a fide coniugij absoluens, aliens prostituit.*⁵³⁵ *Eius stultitiam obiurgat Abimelech, sua incredulitate ad illicitum remedium delapsus. Vacillauit fides Isaac, dum ab officio mariti deflexit.*⁵³⁶ *Mire implicita fuit fides sancti viri, cum stulto et inconsideratio carnis affectu. Caecus rapitur in amorem primogeniti, et cum Dei oraculo luctatur, cum sciret repudiatum maiorem, in eo amando, nimis pertinax fuit, Minime excusabilis est eius ignauia. Peruersus filij amor fuit. Vitio non caret Rebeckae dolus, maritum circumuenientis tali fallacia,*⁵³⁷ *Et cum per se damnable sit mendacium, in eo grauius peccauit, quod talibus praestigijs in re sacra, ludere ausa, caeleste oraculum, mendacio obscurans, etc.*

- 25 IACOBRLV azt iria, hogy vakmerő csalárd volt, mert az Isten ighiretibe ketelkeduen, csalardsággal nyere az ő atya aldomasat. Batorsagoson hazud, es hamissan esküzik. Es ismet förtelmes agybol szül fiakat Iacob, Barom modra egi agyba helihezettuen két atiafiat, incestuosis nuptijs. Peccauit

⁵³² Ibid: v. 5.

⁵³³ Gen: 12. v. 3. Polygamia illis permissa, vt populus Dei augeretur.

⁵³⁴ Gen: 26. v. 7.

⁵³⁵ Ibidem v. 10.

⁵³⁶ Gen: 27. v. 4.

⁵³⁷ Ibidem: v. 5.

*Iacob, vocationis suae metas transiliens.*⁵³⁸ *Vitio non caret particularis error, quia talibus fallacijs adiuuanda non fuit Dei veritas. Temeritatis culpam {{53r}} sustinet Iacob, quod Dei prouidentiae diffidens, ad benedictionem patris occupandam fraude obrepsit. Audacter et secure mentitur Iacob, benedictionem fraude petit, seque mendaciter insinuat, sacrum Dei nomen suis mendacijs permiscet.*⁵³⁹ *Laban grauiter in eo peccat, quod non solum polygamiae implicat nepotem suum, sed incestis coniugijs ipsum, et filias polluit.*⁵⁴⁰ *Peruertit omniae naturae iura, dum germanas sorores in lectum vnum conijcit, vt altera sit alterius pellex. Iacob soboles nascitur ex impura colluue, dum praeter naturam miscentur vno in lecto duae sorores, quasi belluino more. Magha sem a két felesegh vetelért, sem az aldomas nyerésert, soha ötet az iras megh nem feddi, mert ebbe ő az Istennek megh ielent akarattiat köuette.*

- MOYSESRÜL azt iria,⁵⁴¹ hogy az ő hiti, csak nem megh foytatot: Az emberek kedueért nem akart engedni az Istennek: Ketelkedő, es haladatlan volt Istennek: Nagiob volt az ő boloncsága, hogy semmint az eghéz nepé: Az ő hiuatalliat megh banta, es az Istent restnek itilte.

DANIEL Propheta,⁵⁴² az vduari vetkekbe kapot volt, a baluaniozasba tars volt, es ambitious, modnekül valo tisztesssegh keuano volt.

- 20 ISAIAS mint egi bolond, vgimond,⁵⁴³ el feletkezuen hiuatalliarul, ketsege esék eleterül, mikor az Istent lata, quasi lymphatus, Prophetam se esse oblitus.

Veghezetre mosdatlan nyeluét, még a menyei Angialok ellenis megh elesituen, igy szol ő rollok.⁵⁴⁴ *A menyei Angialok, az emberi fáitalansaghnak rutsagáual megh förtöztethetnek.* Es ismet,⁵⁴⁵ *Az ő engedelmességhek melliel Istennek engednek, nem oli tékélletes hogy bocsanatnekül nem szükségködnek.*

⁵³⁸ Gen: 27. v. 14.

⁵³⁹ Ibid: v. 19.

⁵⁴⁰ Gen: 29. v. 27.

⁵⁴¹ In Exod: 2. v. 12. cap: 4. 5. Ex Feuard: loco citato.

⁵⁴² In Daniel: ca: 2. v. 46. 49.

⁵⁴³ In Isai: 6. v. 1. initio.

⁵⁴⁴ In Matth: 23. v. 15.

⁵⁴⁵ Ad Col: 1. v. 20.

Ihon latod, mint tizteli Caluinus a szenteket, Es ez vtán immar ne csudalkozzál raita, ha az ő maradeki, a Caluinista kialtok, szidalmaznak minket. Tudom hogy giakran dicsiri egieb helieken Caluinus, mind Abrahamot, mind a töb Patriarchakat, es Prophetakat. De ebből egiebet nem tanulhatunk, hanem csak azt, hogy Caluinus *tekelletlen, valtozando, alhatatlan, karomlo hazugh volt, es azon szaybol, hideghet es meleghet fut.*

{[53v]:}

TIZEN KETTEODIK

RESZE.

A MEGH DÜCSÖÜLT ANGIALOK IMADSAGOKKAL

10 SEGHELLIK A VITEZKEDő hiueket.

NOha a Magdeburgi historicusok,⁵⁴⁶ a réghi szent Atiák szümolcsői es vetkei közzé szamlalliak, hogy az Angialokrul azt tanyttiak, *hogy ök mutattiak be Isten elöt a my könyörghesinket, es seghelnek minket imadsagokkal.* De mind az altal, bizonyoson hiszi a kereztién Anyazentegihaz, hogy az Istennek Angiali imatkoznak erettünk: Söt *az Augustana Confessiois* ezt nylyan tanyttia,⁵⁴⁷ *Largimur et hoc, quod et Angeli orent pro nobis, exstat enim testimonium Zachariae,* kit Caluinus sem tagad,⁵⁴⁸ *mert az Angialokra, vgimond, a mi üduössegünk gonduiselést bizta az Isten.*

20 Ez pédigh, oly nylyan vagion az irasba, hogy a ki éppen es telliességgel meg nem veti az irast, semmi modon nem tagadhattya ezt, mert Zacharias Propheta nylyan iria,⁵⁴⁹ *hogy az Angial imigy könyörghe az Istennek, Seregheknek Vra Istene, meddegh nem könyörül sz Ierusalem, es a Iuda Varasin. Es mingiart az Vr vigasságos feleletet ada az Angialnak.* Es nem csak azt iria Z. Daid,⁵⁵⁰ *hogy az Vr Isten az Angialokra bizta a my gonduisselesünket,*

⁵⁴⁶ Cent: 5. 6. ca 4. Tit: Inclination doctrinae Danaeus apud Feuard: 9 Theomach cap: 22.⁵⁴⁷ Apolog: cap: 21 initio.⁵⁴⁸ Caluin: libr: 3. c. 20. n. 23. Et Gyarmathi fol: 141. b.⁵⁴⁹ Zach: 1. v. 12.⁵⁵⁰ Psal: 90. v. 11.

de Daniel Prophetais nylyan iria,⁵⁵¹ *hogy, Zent Mihaly Angial az Israel népe mellet volt,* az az, ő erettek törekedet. A Tobias, es Sara könyörghesétis,⁵⁵² az Angial mutata be Isten elöt. Az Vy testamentombais azt oluassuk,⁵⁵³ *hogy örülnek az Angialok a bünösök megh terésen.* Ha örülnek, tuggiak tehat, es kiuanniak a {54[r]:} my megh teresünket, mert a kiuant ionak megh nyeresen szoktunk örülni, Ez pedigh az eo io kiuanságok, könyörghes Isten elöt. Veghezetre a Z. Ianos látasába oluassuk,⁵⁵⁴ *hogy a szentek imadságának draga illata, az Angial által mutattátek be Isten elöt.* Mert vgianis, a hiuek otalmara rendelt vigiazo Angialoknak eggik tisztek ez, vgimond Z. Agoston,⁵⁵⁵ *hogy Isten eleibe vigiék a mi könyörghesinket.* Nem a végre, hogy ezeket tuttara aggiák Istennek, ki öröktül foghua mindeneket latot, Hanem hogy az ő köniörghesekkel eggüit, foganatosb legien a mi imatsagunk.⁵⁵⁶ Mert az iras mongia, *hogy ha lészen egy Angial, az ezerek közzül, a ki ő erette szollion, hogy megh ielencse az embereknek az ő igasságot, köniörül ő rayta, es azt foghia mondani, Szabadicsd megh ötet, hogy a veszedelemre ne szállion, Talaltam a kiben ő neki kegielmes legiek.* Holot nylyan mongia az iras,⁵⁵⁷ *hogy az Angialok könyörgheseért, megh kegielmez az Isten az embernek.*

Erre Gyarmathi csak azt mongia:⁵⁵⁸ *Ha szinte köniörghenenekis az Angialok mi ertünk, vgian nem köuetközik, hogy őket Imadnunk kell.* 20 Tul löttek, s' ide al az ayaua: Bezzegh ebből az nem köuetközik, s' mi sem akariuk ebből azt ki hozni, ha fel nituán szemedet, megh akarnád érteni, mi véghre hozzuk mi ezt a zent iras bizonisagat elő, hanem csak azt bizonittiuk ezzel, hogy az Angialok imadsagokkal seghélnek minket, es Istentül könyörghések altal, sok iokat niernek mi nekünk, A mi pedigh az ő 25 Imadásokat illeti, arrul ez elöt bösegésen szollottunk.⁵⁵⁹

⁵⁵¹ Dan: 12. v. 1.⁵⁵² Tob: 12. v. 12. cap: 3. v. 25.⁵⁵³ Lucae: 5. v. 10.⁵⁵⁴ Apoc: 8. v. 3. cap: 3. v. 8.⁵⁵⁵ Augus: epist: 120. ca: 29. Epist. 121. cap: 9.⁵⁵⁶ Hieron: Amb: Orig: Hilar: apud Feuard: loco citato.⁵⁵⁷ Iob 33. v. 23.⁵⁵⁸ Fol: 151. 167.⁵⁵⁹ Supra fol: 13.

Aztis mongia Gyarmathi, *hogy it, nem a teremtet Angialrul, hanem Christusrul, vagion szo.* De mod nekül mongia, es az önnön saiat gondolattiat mongia, Mert Christus Vrunk nem egy az Istennek ezer Angiali közzül, hanem az ezer Angialok feie, It pedig az iras, az ezer Angialok közzül eggikrül szol. Ennek fölötté, Christus Vrunk Isteni természete szerint Angialnak nem neuztetik, hanem csak emberi természete szerint, Ackor pedig mikor Iob ezt mondá, nem volt mégh Christus Vrunk emberi természeté szerint.

- 5 {{[54v]:}Miképpen azért, noha, Az Angiali őrzés nélküli gongiat viselhetné az Vr Isten az ő valasztottinak, mind az által, az ő hozzánk való io voltanak bizoniságára, azt rendele, hogy az Angialok munkalkodnanak az hiuek őrzésebe, es Tobias, Iacobot, Z. Petert az Angialok által akará megh otalmazni.⁵⁶⁰ Azonkeppen, azt akará, hogy az Angialok, a hiueknek vgimint Postay lennének, Es az ő tizta, buzgo, es hatalmas könörgheseket, a mi hidegh, es giarlo imadsaghinkal egietembe, Isten eleibe vinneiek, es az ő
- 15 moggiok szerint, közbe iarak lennenek az Isten es ember közt, mint Moyses közbe iaro vala az Isten es emberek közt,⁵⁶¹ noha ollian közbe iarak nem lehetnek, mint Christus Vrunk, ki megh váltá, es megh bekelteté az embert, Istennel.⁵⁶²

- Szinte vgi cselekeznek azért az Angialok, mint valami fő ember a Feiedelem
- 20 üduaraba, ki nem csak be mutattia a szükölködök *supplicatioiat*, de kérijs a Feiedelmet, hogy könyörüllön a megh nyomorultakon, es azért mongia Z. Hilarius:⁵⁶³ *Intercessione Angelorum non natura Dei indiget, sed nostra infirmitas.* Es mikeppen az ördögh, nem csak szamot tart a mi vetkeinkre, de ezekkel Isten előtt vadolis minket, es karomlia a hiueket, hogy az Istennek
- 25 haraghiat hozza feiekre: szinte vgi, a io Angialis, a mi könyörghesünk mellett, könyörögh Istennek erettünk. Noha azért meltan karhoztattia Z. Agoston a Poganiokat,⁵⁶⁴ kik azt tanítottak hogy az ördögh által kel Isten eleibe bocsatani a mi könyörghesünket, de mind az által, ketsegnékül, a io Angialok, nem csak őrzik a hiueket, de az ő könörgheseket Isten eleibeis vizik.

⁵⁶⁰ Heb: 1. v. 14.

⁵⁶¹ Deut: 5. v. 5.

⁵⁶² Galat: 3. v. 19.

⁵⁶³ Hilar: in Psal: 129.

⁵⁶⁴ 8. Ciuit: cap: 19 et 22.

- Ezt Gyarmathi sem tagaggia,⁵⁶⁵ sőt niluan iria, hogy az Angialok imadsagarul vagion irasunk, es peldank. Annak okaert nem szüksegh sok beszéddel rontani az ő feleletit, melliel, a szent Ianos latasának 8. reszeből vőt bizonisagh előtt csauarogh, mikor azt mongia,⁵⁶⁶ *hogy ez az Angial, nem egiéb Christus vrunkna, ki szent Attia előtt szoszollonk léuen, be mutattattia az, elő szentek könyörghését.* Mert egy az, hogy vgian ezen feleletbe, megh vallia Gyarmathi,⁵⁶⁷ *hogy a hitnek Analogiaia, egienessé-{{[55[r]:}ge szerint, az Angialok viszik be az elő szentek könyörghését az Isten eleibe, kiknek megh halgatása felől, gyakorta, valasztis hoznak, mint megh teczik Dan: 9. Tob: 12.*
- 10 *Lucae 1. Actor: 10. Nem szol azért ez a locus, a megh holt szenteknek értünk való imatsagokrul, hanem az elő szentekérül, kiket az Angialok, vgimint szolgak, be visznek Isten eleibe.* Mijs ennel egiebet most ebből a helybül nem akarunk bizonítani, ha azért ezt megh engedi, es nyluan vallia Gyarmathi, mit farasztia elmeiet azon, hogy csak egiedül ama nagi tanacsu Angialrul,
- 15 Christusrul, kellien érteni ezt az heliet? Nem tagadom enis, hogy Christus a fő közbe iaro, a ki által be mutattatnak az elő szentek könyörgesi Isten előtt, De e mellet aztis kel vallanunk, hogy a teremtet Angialokis, vgi mint szolgak, be mutattiak Christus által a mi könyörghesinket. Es miuel hogy a szent iras csak egy bötüuel sem ielenti, hogy ezt a heliet csak egiedül Christus Vrunkrul
- 20 kellien érteni, s' nem a teremtet Angialrulis, mi, helt nem adhatunk a Gyarmathi magiarazattianak, hogy ezt a locust csak egiedül ő magharul magiarazzuk Christus Vrunkrul, hanem inkab a szent irasnak Analogiaia, sok egiéb helieken való egienlő ertelme szerint, azt kel mondanunk, hogy a teremtet Angialis be mutattia Isten előtt az elő szentek könyörghését. Sőt nem csak
- 25 az elő szenteket, de mégh a megh dücsöült szentekétis, mint szent Ianos iria,⁵⁶⁸ *hogy minden szentek imadsagát mutatá be az Angial.* Ha, *omnium sanctorum,* minden szentek imadsághat, Tehat a dücsösséghe szentekétis. Es így, nyluan köuetközik, hogy a bodogh szentekis imatkoznak Istennek, Nem ő magokert, miuel hogy immar nem szükölködnek, Tehat az ő vitezkedő szolgálta tarsokért,

⁵⁶⁵ Fol: 168. 219. etc.

⁵⁶⁶ Fol 215.

⁵⁶⁷ Fol: 217.

⁵⁶⁸ Apoc: 8. v. 3.

mi erettünk. Ezt ő maghais megh engedi Gyarmathi,⁵⁶⁹ csak hogy azt veti vtánna, *hogy a menniei szentek könyörgése, nem eggienként my ertünk valo imatsagok*. De most mi ezzel megh eleghszünk, Ennek vtanna az eggienkent valo imatsagrulis szollunk ahol annak helie leszen, mert vgianis nem kel mindent minden szent iras mondasial bizonitani.

- 5 {{[55v]:}} Masut hozza elő Gyarmathi,⁵⁷⁰ hogy *Leleszi Ianos pater, ki Erdelybe pironkodot Erratorral egietembe*, illien bizonisaghot tamasztot, *Mikor az ördögöt csak suttogua hiyakis az ördögösök, ottan ielen vagion, seghithi őket*, Miért nem seghitené tehát a io Angial az hiueket? Erre Gyarmathi csak azt feleli, *hogy az ördögök es a megh döcsöült lelkek dolgha külömb, mert az ördögh körniüllök vagion a hitetleneknek, A menniey lelkek pedig mesze vannak töllünk*. Mely feleletbe, nem tagaggia Gyarmathi azt a mit most bizonitunk, tudni illik, hogy a io Angialokis halliak a mi keresinket, seghitnek minket, Hanem csak a hiuek bodogh lelkeknek mongia hogy külömben vagion dolgha. De e köniuinek XVII része veghin, megh mutatom, hogy ha szabad az Angialokat seghitseghül hinunk, szabad legien a szenteketis.

- 20 Hazud pedig abba Gyarmathi, hogy *Leleszi Ianos pironkodot Erdelybe*, mert hiuen es böcsülletesen el iaruan tisztibe, minden botrankozas nekül viselte maghat, mind Arator Istuannal egietembe, Es noha ez az Istennek két io szántoia, kemeni, es kösziklas földre akadt, mely az ekét nem szenuedhetette, de mind azon által az ő veritekekkel öntözuen, annira megh iobbitottak vala azt a Christus mezeiet, hogy mind neked, s' mind a te tarsaidnak fayna szemetek raita.

⁵⁶⁹ Fol: 218.

⁵⁷⁰ Fol: 226.

{56[r]:}

TIZEN HARMADIK RESZE.

SZABAD AZ ANGIALOKAT KERNÜNK HOGY SEGICSENEK MINKET.

- 5 Caluinus nem tagaggia⁵⁷¹ hogy az Angialok gondunkat viselik, es seghitnek minket, mind az által, nem akaria hogy őket seghitseghül hyiuk, mert iol lattia, hogy ha egyszer megh engedi, hogy szabad az Angialokat, kik teremtet állatok, seghitseghül hinunk, mingiart erőtlének, Söt csufosok lesznek azok a bizonisagok, melliekkal megh csalliak az együgiüeket, el hitetuén véllek, hogy a szentek seghitseghül hiuása baluaniozas, es hogy a Christus közbe iarasának meltosagos tisztí, ezzel megh homaliosittatik. Mert ha egiszter megh engedik, hogy szabad a teremtet allattul seghitséghet kérni, ketsegh nekül semmire kellők ezek a fogások.

- 15 Caluinust köueti ebbe Gyarmathiis, ki niluán iria,⁵⁷² *hogy az Angialokat nem kel imadnunk, es seghitseghül hinunk. Gialazatos tudomani az*, vgimond, *hogy valakit egiebet, az egy Isten kiüül, kellien seghitseghül hyni*.

- 20 De bizoniara a zent Irasba sok niluan valo peldaink vannak, melliekből niluan ki teczik, hogy szabad az Angialoktól könrghesink által valamit kernünk. Teremtet Angialok valanak ama két Angialok,⁵⁷³ kik Sodomaba menének, hogy Lotot megh mentenék, a mint ő maghais Gyarmathi niluan megh vallia, Caluinussal egietembe,⁵⁷⁴ mert ő magok az Angialok megh valliak, *hogy őket az Vr küldötte*,⁵⁷⁵ es *hogy addigh semmit nem cselekedhetnek*, mygh Lotot bekeseghes helybe nem helyheztek.⁵⁷⁶ Ezeknek pedig a teremtet Angialoknak könr-{{[56v]:}}ghe Loth, es azon kére, *hogy mutatnák megh Iragalmassagokat, es tartanak megh azt a kis várast melliet*

⁵⁷¹ Calu: lib: 1. cap: 14. n. 12.

⁵⁷² Gyarmath: fol: 16. 18. etc.

⁵⁷³ Gen. 19. v. 1.

⁵⁷⁴ Gyarm fol: 105. initio. Caluin:

⁵⁷⁵ Genes: 19. v. 1.

⁵⁷⁶ Gen: 19. v. 13. 22.

Segornak neuzezenek, hogy ot lakhatnek.⁵⁷⁷ Es az Angialok megh halgatuán köniörgéset, megh tarták a varast.

Ennek fölötté Tobias es Raguel így könörögnek.⁵⁷⁸ *Az Istennek Angiala legien veletek az vton, es vigien oda titeket eghessegbe.*

- 5 Iacob Patriarcha mikor az ő Vnokait megh aldaná így könöröghé,⁵⁷⁹ *Az Isten, a kinek színe előtt jártak a mi atiaink, Az Angial, mely engemet ki mentet sok veszedelmekből, algia megh ezeket a gyermekeket.*

- 10 Holot nyíluan az Angialon nem érti az Istent, hanem teremtet Angialt, miuelhogi minek előtte az Angialrul emlekezet volna, emlekezetet tön az Istenről, es így ha az Angialon ő maghát ertené az Istent, mod nekül való volna a Iacob könörghése. Es bizoniara, ha teremtet Angial volt a mely által az Isten Moysesnek ada a törüent, a pusztába, mint ez előtt Z. Palbol megh bizonitam,⁵⁸⁰ sokkal inkább el kel hinnünk, hogy azis teremtet Angial volt, a kinek szolgálattia által, ki mentette az Isten Iacobot nyaualiaibul.

- 15 Vgian ezen Iacobrul azt oluassuk masut,⁵⁸¹ hogy mikor az Angiallal küzdék, *syrua könöröghé neki hogy megh aldaná ötet.*

- Veghezetre, az Vy Testamentomba, Z. Ianos Apostol, az ő titkos latasának elein, köszöntuén az Asiai göleközetet, így ír. *Kegielem, es bekeséghe néktek, attul a ki vagion, a ki volt, es el iöuendö, Es a hét lelkektül, melliek az Isten széki előtt vannak, Es IESVS Christustul.*⁵⁸² Holot Z. Ianos, nem valami latást ír, hanem leuelének elein, azoknak a kikhez ír, minden iot kér es kiuán az Istentül, Christus által, es az Isten Angialitul, kik köniörgések által kegielmet, es bekeseghet niernek nekünk: Mert it Z. Ianos mikor a hét lelkekrül emlekezik, nem szol a Z. Lelek Istenről, a mint Gyarmathi, Celius
- 25 Pannoniussal egietembe alyttia,⁵⁸³ hanem a teremtet, es az Isten széki előtt álló lelkekrül, Mert a zent Lélek Isten, csak egy, nem hét, Es ő {57[r]:} nem *all az Isten széki előtt*, mint szolgálha, hanem az Isteni meltosaghnak egienlosegibe

⁵⁷⁷ Gen: 19. v. 19. et 20.

⁵⁷⁸ Tobiae 5. v. 21. cap: 10. v. 11.

⁵⁷⁹ Gen: 48. v. 16.

⁵⁸⁰ Supra: fol: 14.

⁵⁸¹ Gen: 32. v. 26. Oseae 12. v. 4.

⁵⁸² Apoc: 1. v. 4.

⁵⁸³ Gyar: fol: 234.

vralkodik.⁵⁸⁴ Azonképpen, nem szol Z. Ianos, a zent leleknek hét ayandekirül, Mert a Z. Lélek ayandeki, nem eleuen, es értelmes állatok, hogy ezektül kellien valami iot kérnünk. Tehat a teremtet lelkektül kér Z. Ianos kegielmet es bekeseghet, nem vgy, mintha önnön saiat ereiekből adhatnának Isteni

- 5 *gratiat*, kegielmet, es malasztot, holot egiedül az Vr az a ki ő magha ereiekből, kegielmet, es üdüösseghet ád,⁵⁸⁵ hanem csak vgi, a mint ez előtt sokszor mondam, hogy szent Pal iria,⁵⁸⁶ hogy ő üdüöziti az embereket, es az emberek megh szentelik maghokat.
- 10 Vgian ezen dolgot az is erőssit, hogy Z. Pal, az Angialokat hyia tanu bizoniságul,⁵⁸⁷ kit soha nem cselekedet volna, ha őket szabad nem volna kernünk, es seghitseghül hinunk.

Ezekből azért niluán megh teczik, hogy a zent irasba niluan valo peldaink vannak, az Angialok seghitseghül hiuasárul, Gyarmathiis a Loth peldaiara semmit nem felelhet, A Z. Ianos peldaiara, a mint megh mondam, esztelen feleletet ád.

- 15 A Iacob peldaiat a mi illeti, arra azt mongia Gyarmathi,⁵⁸⁸ *hogy az Angial a kinek Iacob köniörögh, az Istennek fia volt, az Vr IESVS Christus.* Ezt azzal bizonittia, *Mert az Iras Istennek neuzei azt a ki Iacobbal küzdöt, es a ki Iacobot ki mentette minden veszedelméből.* De ez semmire kellő bizonisagh, mert ez előttis mondam, hogy noha Moysesnek Angial által adá Isten a törüent, mind az által vgian Istennek neuzeztetik az a ki a törüent atta.⁵⁸⁹ A mit az Apostolok yrtak, azt Isten ighienek neuzezzük, noha az Isten az Apostolok által atta azokat az ighieket. Es e vilaghi dolgokbais, a mit más által cselekeszünkis, igazán mongiuk, hogy azt, mi cselekedtük, Mit csudalkozik tehat Gyarmathi,
- 25 ha a mit az Angialok, az Isten parancsolattibül cselekesznek, az Isten mondatik azt cselekedni, es ő zent felsegének adnak ezekért halat az emberek?

Da ha szinte semmi peldank nem volna a zent Angialoknak valo könöröghésbe, csak az emberi okosságh szerént {57v}:} szoluánnis a dologhoz, ki nem lattia,

⁵⁸⁴ Vide Vieg: Rib: in eum locum qui citant. Clem: Alex: Aretam, etc.

⁵⁸⁵ Psal: 83. v 12.

⁵⁸⁶ Sup: fo: 3. 10. 29.

⁵⁸⁷ 1.Tim: 5. v. 21.

⁵⁸⁸ Gyarmat: Fol: 229. 230.

⁵⁸⁹ Sup: fol: 14.

hogy ha a mi örzö Angialink szeretnek minket, örülnek iauainkon, tuggiak szükseghinket, könyörghenek erettüük (a mint az elöt megh mutatam) mys meltan kerhettiük, hogy könyöröghienek erettünk? Kerhettiük e szarandoksagba budoso szolgálta tarsainkat, hogy könyöröghienek erettünk, s' miért nem kerhetnök tehát a mi orzö Angialinkat?

- 5 Veghezetre, a reghi szent Atiaknal ighen szokot dologh volt az Angialoknak valo könyörghes: Z Agoston⁵⁹⁰ nyluan könyörögh Z. Mihali, Z Gabriel Angialnak, es közönséghezen a töb Angialoknakis hogy az o büneiért esedezzenek Isten elöt. Victor Vticensis,⁵⁹¹ Africanak a Vandalusoktul valo
- 10 megh szabadulasaért, az Angiali karoknak könyörögh. Nazianzenus,⁵⁹² a Constancinapolbeli Ecclesiat az ö örzö Angialának, imatsaggal aianlia: Origenes ö maghat⁵⁹³ Z. Ambrus pedig⁵⁹⁴ az Angialoknak, vgimond, közönséghezen imatkozni kel, de főkeppen a mi örzö Angialunknak. Ezent
- 15 es a töb reghi Z. Atiakis kiknek Istenes szokasokat, az Anyazentegihaz koueti az ö Litaniaiba. Tudom hogy Z. Pal Apostol Coloss: 2. v. 18. tiltya az Angialok tizteletit, de minemü tisztelet legien ez, megh magiarazám ez elöt.⁵⁹⁵

{58[r]:}

TIZEN NEGIEDIK RESZE.

A MEGH DÜCSÖÜLT SZENTEK, SZERETNEK MINKET,

- 20 KÖNÖRÖGNEK MI ERETTÜNK, ES GONDOT viselnek mi reank.

A Hamissaghnak, oli természeti vagion, hogy soha egi niomba megh nem marad, hanem hon ide kap, s' hon amoda. Ez az oka, hogy az Vyto Atiafiak, noha törrel payssal azt vitattiak, hogy csak egiedül Christus Vrunk a mi

⁵⁹⁰ Aug: Meditas. cap: 40. etc.⁵⁹¹ Victor: lib: 3. in fine.⁵⁹² Nazian: edit: Billy: Orat: 32. n. 37. et 95.⁵⁹³ Orig: hom: 1. Ezechiel⁵⁹⁴ Ambros. lib: de viduis post medium⁵⁹⁵ Vid: su: fol: 45.

Isten elöt valo szoszolonk, es nagi torokkal amazt eneklik a szentekrül. Mert ök megh holtak es mind földelöttök. Ez földiekrül megh sem emlekeznek, etc. Mind az altal, más felöl, megh giözetuen az igassagtul, nyluan vallia, mind Gyarmathi, mind Caluinus, es az Augustana Confessio (mint megh mutatam e könynek masodik reszebe⁵⁹⁶) hogy a bodogh szentek, imatkoznak mi erettünk az Istennek szine elöt. Meli dologh hogy nyluabban megh bizonioggiek.

- ELÖSZÖR azt mondom, hogy a megh dücsöült lelkekbe, megh nem hült a kereztieni szeretet, hanem, az ö szarandoksagba vitezkedö atiafiokat, igaz,
- 10 es tiszta szeretettel szeretik. Tudom hogy Caluinus azt iria, (a)⁵⁹⁷ hogy semmi képtelen dolgot nem mondunk, ha szinte azt mongiukis, hogy a szeretet az itilet napian leszen örökke valo, vgi hogy a közbe vetet üdöhöz a ne illiek, nihil pertinere ad tempus medium, a mit Z. Pal a szeretetrül mond. (b)⁵⁹⁸ Most pedig a megh holtaknak, semmi köze, nullum commercium,
- 15 nincz mi hozzank Es ketelen ezt kel mondani Luthernekis, miuel hogy, az ö itileti szerent a {[58v]:} lelkek alusznak itilet napia elöt, a mint e könynek masodik reszebe megh mondam.⁵⁹⁹ De a bizonios dologh, hogy a bodogh szentekbe, legh főkeppen tündöklük az Isteni szeretet, mert Z, Pal nyluan mongia,⁶⁰⁰ hogy noha a Prophetia, a tudomany, megh szünikis, de soha a szeretet el nem vesztetik. Masut azt iria,⁶⁰¹ hogy sem az élet, sem a halál, el nem szakasztia ötet az Isteni szeretettül. Es ha ö benne szeretet nem volna, nilua Istennekül volnanak, söt az Isten haragiaba, bünbe volnanak, Mert az iras nyluan mongia,⁶⁰² hogy az Isten szeretet, es a ki a szeretetbe vagion, a vagion az Istenbe, a kibe pedig nincs atiafui szeretet, halalba lakik, gylkos, az,
- 25 setetsegbe lakik, nincs örök elete. Es ki nem láttia, hogy a bodogságba tekélletesb leszen az Isteni szeretet, miuel hogy akkor színül színre latuan az Istent, es tekellatesen megh ismeruen az ö hozzank valo io voltat, es Isteni

⁵⁹⁶ Sup: fol: 9.⁵⁹⁷ a Int. Caluin: 13. v. 8.⁵⁹⁸ b Calu: 3. Instit: 6. 20. n. 24.⁵⁹⁹ Sup: fol: 5. b.⁶⁰⁰ 1. Cor: 13. v. 8.⁶⁰¹ Rom: 8. v. 38.⁶⁰² 1. Ioan: 4. v. 7. 8 1. Ioan: 3. v. 14. et 15.

- meltosagat, es sem a test, sem a világh sem az emberi giarlosagh hatra nem vonson, s' megh nem késlel minket, tellies lelekkel, minden tehetséggel a mi Istenünk szerelmeuel gheriedezünk? Ennek fölötté ha megh hült a szentekbe a kerezteni szeretet, ha semmi közök nincs immar nekik mi hozzánk,
- 5 miért iria tehát ezt Caluinus.⁶⁰³ *Mikor a Credoba azt valliuk, vgimond, Hizem a közönseghes Aniazentegihazat: Azt nem csak a lathatando Ecclesiarul kel erteni, hanem az eghesz valasztottakrul, kiknek számba foglaltatnak a megh holtakis. A választottak mindnyaian vgi öszue kötöttettek Christusba, hogy mikeppen egi főtül függhenek, szinte vgi, egi teste löttek, es mint egi*
- 10 *testnek taghiai öszue forraztattak, eggiek löttek, egi szeretetbe, azon Isten lelkebe elnek. Ha azért ebbe all a szenteknek eggiessege, hogy (a)⁶⁰⁴ azon egi testnek taghiai vagiunk es eggink a masink taghia, (b)⁶⁰⁵ Ha azon testnek taghiai, mind faidalmát s' mind vigasaghát erzi az ő tagoknak, mint hihettiük tehát el, hogy a szentekbe az ő tagokhoz valo szeretetek megh hült*
- 15 *legien?*

- MASODZOR azt mondom: Hogy a szentek könyöröghnek az ő viaskodo tagokert. Ezt a mint mondam, mikor rea foghiak valobo az Atiafiakat, ő maghok sem tagaggiak. Sőt az Apologia Confessionis Augustanae, azt mongia, hogy no-⁶⁰⁶{59[r]:}ha az irásba, errül egie b emlekezet nincs,
- 20 *hanem csak a Machabaeusokrul irt könybe,⁶⁰⁶ de mind az által, valliuk, hogy imatkoznak a szentek közönseghesen az előkert. Caluinusis azt iria,⁶⁰⁷ hogy noha megh enghedi, hogy a szentek közönseghesen imatkoznak mi erettünk, de azért, ezzel el nem vesztik csendes bodoghsaghokat. Es ismet,⁶⁰⁸ a szenteknek ertünk valo esedezése helien marad, mert az Isten latuan a mi*
- 25 *szükseghinket, nem csak azt akarta, hogy kiki maghaert imatkozzék, hanem egyknek, a asikert valo imatsagatis, be fogaggia. Noha masut, a gaz ember, azt iria,⁶⁰⁹ hogy a szentek semmirül egiebrül nem gondolkodnak,*

⁶⁰³ Calu: 4. Inst: cap: 1. nu: 2.

⁶⁰⁴ a Rom: 12. v. 5. 1.Cor: 10. v. 17.

⁶⁰⁵ b 1.Corint: 12. v. 25. 26.

⁶⁰⁶ Artic: 21. vide supra fol 5.

⁶⁰⁷ Calu: 3. Instit: c. 20. n. 24.

⁶⁰⁸ Ibid: nu. 19.

⁶⁰⁹ 1.Cor: 13. v. 8. Idem Gyarm: fol. 219.

- hanem csak az Istenrül, vgi el merülnek az Isten szine latasába: magha, iol tuggia Caluinus, hogy az Isten szine latasaua, együt lehet a földi dolgokra valo conduiselesis, mint az örző Angialok peldaiaual könyü megh mutatni, Es niluan tanittia Beza, imigien iruan,⁶¹⁰ Si haec duo, quiete coelesti frui, et*
- 5 *humana curare, inter se pugnans, neque Deus, neque Angeli, neque Christus ipse, censendi sunt curare humana.*

De hogy a bodoghsaghos szentek mi erettünk köniöröghnek Istennek, azzal bizonitom.

- I. Mert azok a szentek szeretnek minket, vgimint önnön taghokat, miuel
- 10 *hogy egi test, egi orszagh az aniazentegihaz.⁶¹¹ Sőt, Aniank mi nekünk a menyorzagh, polgar tarsaink a szentek, es mijs a menyey göleközetnek sereghi közibe irattunk. kiből, nylyan köuetközik, hogy ionkat kiuanynak nekünk a szentek, es mint tagokat, fiokat, seghitnek minket. Ez bizonyara, Ha az Angialok imatkoznak mi ertünk, a mint nylyan megh mutatám, nem*
- 15 *latom mi az oka, hogy a szentek nem imatkozhatnak: Mert ha a Christus tiszt, es az ő közbe iarása, megh nem gialáztatik az Angialok könyörgheséuel, miért gialáztatnék megh a szentek imatsagaua? Azonkeppen, ha e vilaghon elők imadkozhatnak egimasért, miért nem imadkoznának a szentek kik noha nekünk megh holtak, de a mint Christus Vrunk mongia,⁶¹² Elnék minniaian*
- 20 *az Istennek.*

- Erre Gyarmathi azt feleli,⁶¹³ *Hogy noha Z. Pal Anianknak neuezi a meniei Ierusalem, de azt nem mongia hogy a szenteknek szorgalmatosagok van mi reank. Es noha egi testnek taghiai ve-⁶¹⁴{59v:}lünk a szentek, a taghok pedig egi mast seghillik otalmaznak a mint Z. Pal iria, Ephes 5. v. 29. 1. Corinth: 12. v. 25. 26. Mind az által azt mongia Gyarmathi, hogy csak*
- 25 *mikor a thagok eggüüt vannak velünk a földön, akkor seghilnek minket könrögesekkel, Sőt még e világhon, de mesze földön leuő szentekhezis, vgimond, nem illik egie b eggiessegh, hanem csak a hit által, holot mijs ezekrül soha szorgalmatosok nem voltunk.*

⁶¹⁰ Beza Epist: 83. Theologica.

⁶¹¹ Galat: 4. v. 26. Ephes: 2. v. 19. Heb: 12. v. 23.

⁶¹² Lucae 20. v. 38.

⁶¹³ Fol: 228.

De ezek csak habozások, mert soha nyíltabban nem jelenthette volna Z. Pal, a bodogh szenteknek reánk való gondúseletet, mint jelenté, mikor őket Aniának, velünk egy testnek nevezte, és előnkbe adá, hogy a thagoknak oly természetek vagion, hogy az ép részek, gondot viselnek a sérült thagra.⁶¹⁴

5 Ezt pedig a szűkölködő thagarul való gondúseletet, soha Z. Pal csak tisztan a jelen való, és a világhon viaskodó tagokra meg nem határozza. A kinek pedig esze vagion, nem ad oly hatalmat Gyarmathinak, hogy a mit a szent iras közönségesen tanít, azt ő, csak tisztan az önnön agiaskodási szerent meg határozza, és meg mocskollia.

10 II. Mivel hogy a szentek *egi lelekke lesznek az Istennel*,⁶¹⁵ azt kiünni, és tiszta szüből akariák, a mit az Isten kiünn, és akar. Tuggiak pedig hogy az Isten a mi üdüőségünket, ionkat, tekelletességünket kiünnia. Tehát a szentek is, ezt tellies akarattal kiünni. Nyíltan való dolog pedig az, hogy a tiszta és tekelletes akarattal való ionak keünnésé, Isten előtt buzgo
15 könyörghes, Igi oluassuk az irasba,⁶¹⁶ hogy, noha Moyses semmit nem szól vala, mind az által, az Isten, az ő keünnésé latuan, azt mongia neki. *Mit kialtaz en hozzám? Z. Daudis azt írta*,⁶¹⁷ *hogy a széghiniek keünnésé meg halgattia az Vr, és az ő szüők kezületit meg hallia az ő füle*. Mert a Z Agoston mondása szerént,⁶¹⁸ *hangos szó, az Istennek irgalmasságára, a Lélek csendes gondolatia, és keünnésé*.

20 III. Az irasba, nyíltan oluassuk,⁶¹⁹ hogy *Ieremias halála után sokat imatkozik a Sido nepe, és a Z. Varasert Ierusalemért*.

III. Z. Hieronymus⁶²⁰ és Z. Nazianzenus⁶²¹ illien bizonsággal erősítették ezt az igazságot. *Az Apostolok Martyrok, és {60[r]} a több szentek, mikor*

25 *még a világhon, magokról szorgalmatosok valának. imatkoztak egiebekért, és oly hasznoson imatkoztak, hogy Moyses, egi könyörghésével, a Sido nepek*

⁶¹⁴ 1. Cor: 12. v. 26

⁶¹⁵ 1. Corin: 6. v. 7.

⁶¹⁶ Exod: 14. v. 15

⁶¹⁷ Psalm: 10. v. 17.

⁶¹⁸ Aug: 7. Confess: cap. 7.

⁶¹⁹ 2. Machab: 15. v. 14.

⁶²⁰ Hieron: cont: Vigilant: cap. 3.

⁶²¹ Nazian: orat: 12. in obitu patris sub initium.

bocsánatot nyere.⁶²² *Z. Palnak, hetűn öt Lelek aiandekoztatek egi keresére*.⁶²³ *Mentül inkább imatkoznak tehát most*.

V. A Z. Iános latasába oluassuk,⁶²⁴ hogy a Z. Martyrok *kerik az Istent, hogy bozzut állion az ő ellenseghében, kik artatlan vért ontottak*.

5 Gyarmathi erre azt feleli,⁶²⁵ *hogy ez, látás, melyből, való dolgot nem bizonithatunk* Mely szép feleletből, azt tanulhattuk, hogy sem az Isaias Prophetiaiból, (melliet a Prophetia irasának első igéiébe, látásnak nevez) sem a több Prophetak latasából, semmi bizonságot nem vehetünk, és így nem iol cselekedtek az Apostolok, sőt ő maghais Christus Vrunk, hogy a Gyarmathi Miklos iskolaiába meg nem tanulták volt, hogy, *a látásból, való dolgot nem bizonithatunk*. És ennek okaert gyakran az Isaias, és egyéb Prophetak látásból vettek bizonságot, Sőt ő maghais Gyarmathi gyakran bizonit ezzel a zent Iános latasával.⁶²⁶

De azt mongia Gyarmathi, hogy *imperfectio, fogiatkozásból való vetkes indulat volna a szentekben, ha bozu állást kérének Istentől, holot inkább imatkoznok kellene az ő üldözöikert a Christus tanytása szerént*. Az első feleletbe Christust, és az Apostolokat taníttia Gyarmathi, most immár a bodogh szenteket iskolazza, és oktattia. De örömet hallanám tőle, menyszer oluasta a Soltárba, és a Prophetakba (kiket a szent Lelek vezérlet a szent irasoknak bötüibe) hogy az Istent kérték, hogy meg ostorozza a bünösöket? Vallion s' azt itili Gyarmathi, hogy az Istentől való boszu állásnak kérése, mindenkor *fogiatkozásból, vetkes indulatból* származik? Ha ezt itili, nyíltan való tudatlan, és az önnön itileti szerent karhozatra melto, mert ő is a több Luther kialtokkal egietembe, az ő karomlo praedicatioia után, azon könyörghöt naponként, hogy
20 *az Isten meg roncsa, meg ostorozza, meg büntesse a Pogány ellenseghet, ki öncse haraghat az ő nevének ellenseghire, etc*. Noha {[60v]} azért haragból, gyölösből, boszuságh állásból, nem szabad masnak, még a nyíltan való latornak, és gyilkosnakis gonoszt kiünnünk, mind az által, az igazságh szeretetből, az artatlanoknak otalmara, a gonoszoknak tanúságára, és egyéb Isten szerént

⁶²² Exod: 32. v. 30.

⁶²³ Act: 27 v 24

⁶²⁴ Apoc: 6. v. 10.

⁶²⁵ Fol: 213.

⁶²⁶ Vide sup: fol: 5. initio.

valo io veghekre, szabad, nem csak halálat kiannunk, de annak a kinek erre valo hatalma vagion az Istentül, törüeni szerént meghis ölni a gonosz töuöket. Es igi oluassuk, hogy Z. Pal aztkiannia⁶²⁷ hogy *el mecsessenek a kik a környül metelkedesre akariak* vala vinni a hiueket. A Papi feiedelemnek pedig igi szolla.⁶²⁸ *Percutiet te Deus paries dealbate.* De megh vakította Gyarmathit a Caluinus szele, es akar mit mongion nem gondol vélle, csak mongion valamit mi ellenünk.

- Mind az által, veghezetre latuan hogy nem csauaroghat az igassagh előtt, azt iria, hogy *ebből a helyből, csak az bizonittatik megh, a mit immár egi nihánszor megh engettünk, tudni illik, hogy közönségesen a szentek az eghész Ecclesianak iot kiannak.* Elégh ez most nekünk, mert it, nem azt akariuk bizonítani, hogy *a szentek valami szoual valo imadsaghot formálnak,* a mint te alitod, mert tuggiuk, hogy *ők testnekül, e világhi mod szerént valo szokat nem faraghnak,* es az *ő könyörghések nem egieb az ő io gondolkodással valo kiuansagoknal,* mint a mi lelki könyörghesünk sem egieb ennel. Csak azt bizonittuk azért ezzel a locussal, hogy *valami gondok vagion a szenteknek e vilaghi emberekreis,* es hogy, ha a mas vilaghon boszu allast kérnek Istentül a gonozok ellen, sokkal inkab az *ő fiokért,* es vitezkedő szolgálta tarsokért könyöröghnek az Istennek. Kiből megh teczik, hogy az a locus, nem vgi illik a mi tudomaniunkhoz, *mint az arany perecz a diszno orraba,* a miképpen merghes nyeluenek ragalmazo fulakiaual vitattia Gyarmathi. Mert noha ebből csak pusztan *ő magából,* nem köüetkezik, hogy eggyenként imatkoznak a szentek mi erettünk, hogy értik a mi kiuansaghinkat, hogy nekünkis őket seghitseghül kel hinunk, etc. De az ighen szépen köüetkezik, hogy valami gongiok vagion nekiek e vilaghiakra, es hogy közönségesen imatkoznak az előkert. Mi pedig (miuel hogy {61[r]:} nem vagiunk oli bölcsek mint a Lutheristak kik mindenből mindent megh tudnak bizonítani, vagi illik öszue vagi nem) csak ezeket akariuk ebből a szent iras bizonsaghabol megh erőssíteni, Kit miuel hogy az ellensegh *ő maghais megh enghed,* nem szüksegh ennek otalmara most többet szollanunk.

⁶²⁷ Galat: 5. v. 12.

⁶²⁸ Act: 23. v. 3.

VI. A bodoghsagba Vralkodo szentek, nem aláb valo renden vannak, a karhozot lelkeknel. De amaz elkarhozot gazdag, köniörghe az *ő Attiafiaért.*⁶²⁹ Miert nem köniöröghet tehát Lazaris az *ő Attiafiaért?* Hogy pedig ez a gazdag, es Lazar historiaia, nem pelda bezed, hanem vgian valoba löt dologh, sokan a reghi Z. Atiak közzül, nylyan tanittiak. Es csak abbolis megh teczik, hogy mikor az iras valami pelda bezedet hoz elő, nem neuezi neueken az embereket, mint it Christus Vrunk neuén neuezi Lazart, es Abrahamot.⁶³⁰

- VII. Az irasba azt oluassuk,⁶³¹ hogy *az Isten széki előtt állo szentek, kik Christus által megh valtattak, minden nemzetségből, es Országból, io illatot mutatnak be Isten előtt, mely nem egieb,* vgimond az iras, *a szentek imatsagánal.* Be mutattiak tehát a mi köniörghesinket, es imadkoznak a megh bodogult szentek Istennek: Nem *ő magokért,* Mert immar, minden veszedelemtül megh szabadultak, es tuggiak, hogy az *ő vttioknak* hatarara iutuan, nincs helie safarsagoknak, es vyob iutalmoknak, hanem, a houa eset a fa, ot marad mind öröкке: Szüksegh tehát, hogy mi erettünk imatkozzanak, es a mi köniörghesinket az *ő buzgo keuansagokkal egietembe,* be mutassak az Vrnak. Miuel hogy a mint e köniunek XII részébe mondám,⁶³² Nem egieb a szentek imadsagának Isten előtt valo be mutatása, hanem az *ő imadsagokkal valo seghítése,* kik azon kéri az Istent, hogy megh engeggie nekünk (kiket az iras szenteknek neuez mint e köniunek XVI részébe, az Első bizoniságba, megh mutatom) a mit *ő tölle kérünk.*

- VIII. Ezennel megh mutatom, hogy a szentek, gondot viselnek e világhi hiuekre, Tehat ketseghnekül, szinte vgi imat-{{61v:}}koznak mi erettünk, mint szinte az Angialok, kikerül nylyan oluassuk az irasba, hogy imatkoznak erettünk.

IX. A reghi szent Doktorok, Z. geöleközetek, es a közönséghes Aniazentegyház egienlő értelméből megh bizonittatik ezen igassagh: Mert a mint ezennel megh mutatom, megh rögzöt, bizonios vallás volt ez, eleitül fogua, a kereztiének közöt.

⁶²⁹ Lucae 16. v. 24

⁶³⁰ Lásd é köniunek XVI. részébe, az Negiedik bizonisághot.

⁶³¹ Apoc: 5. v. 8. 9 cap: 8. v. 3.

⁶³² Supra fol: 54.

X. Az Istennek nyľuan valo, es tagadhatatlan csuda teteliuel, megh mutattatot eleitű fogua, hogy a szentek segűllik az ő hozza foliamo kereztieneket, mint ez elűt megh mondam, es ezennel bűuebben megh bizonitom.⁶³³ A csuda tétel pedigh, nem egieb, hanem *az Istennek, nyľuan valo bizonisagh tétele*, a mint

5 oluassuk az irasba,⁶³⁴ Tehat az Isten bizonisaghot tűt arrul, hogy az ő szenti, segűllik könyűrghések által a hiueket.

HARMADSZOR azt mondom, hogy a bodogh szentek tuggiak a mi dolga-inkat, es kűnűrgesinket, mint megh mutatom e kűniunek XVI részűbe: Ennek pedigh a tudásnak moggiat, ez elűttis bűuűn megh magiarazok.⁶³⁵

10 NEGIEDSZER es vtolszor, azt mondom: Hogy a megh dűcsűűlt szentek, gondot visűlnek az ő vitezkedű szolgha tarsokra. Tagaggia ezt Caluinus, es azert mongia,⁶³⁶ *hogy az Angialok imatkoznak erettűnk, miuel hogy az Isten rendelesebűl gondot visűlnek mi reank, tanitnak, vigasztalnak minket. Ezek pedigh, a szentekhez nem illenek*. De ighen kűniű ezt a kereztien vallást,

15 megh bizonitani.

1. A szentek, kűniűrűghnek az elű emberekert Istennek, a mint niluan megh bizonitok: Tehat valami gongiók vagion az elű emberekre. Mert nilua a kinek iauokra igiekezűnk, es a kikűrt másnak kűnyűrgűnk, arra valami gondunkis vagion.

20 2. Az Isten szeki elűt allo Z. Lelkek, *malasztot es bekeseget szerezhetnek mi nekűnk* Istentűl, a mint niluan iria Z. Ianos Apostol,⁶³⁷ Midűn ezektűl az ő moggiok szerűnt malasztot kűr a {62[r]:} hiueknek. Vagion tehat nekik valami gongiók mi reank: Z. Peteris azt iria,⁶³⁸ *hogy gongia lűszen rea halála vtannis giakran, hogy ezekrűl megh emlekezzenek a hiuek*. Mely mondást

25 Oecumenius a zent Peternek halála vtán valo gonduisseleserűl magiarazza: Es noha ennek a helinek, más ertelmeis lehet, de ezis ighen alkolmatos, es helien maradhat.

⁶³³ *Supra fol: 26.*

⁶³⁴ *Mar: 16. v. 20.*

⁶³⁵ *Supra fol: 9.*

⁶³⁶ *Calu: lib: 3. ca: 20. num: 23. Et Gyarmathi folio 141. b.*

⁶³⁷ *Apoc: 1. v. 4.*

⁶³⁸ *2.Petr: 1. v. 15.*

3. Azt ighiri Christus Vrunk,⁶³⁹ *hogy a ki gyűzűdelmes, mind veghigh megh marad az ő parancsolatiba, annak hatalmat ad az Orszűgokon, hogy azokat biria vas veszűuel, es mint a cserűp edűnit el roncsa, mikeppen ő nekis hatalom adatot az ő Attyatul*. Holot Christus Vrunk, a menyre kűzűlheti az emberekkel, kűzli az ő hiueiuel e vilűghi Orszűgokra valo gonduisselestis, az ő

5 moggiok szerűnt: Mert mikűppen hatalmat ada az embereknek, hogy Isten fiay lehetnenek, hogy az emberek bűnet megh bocsathatnak Christus kepebe, hogy csudakat cselekedhetnek. Ittis azonkűppen, a mit ő rolla mondot vala Z. Daid *a masodik Soltarba*, az ő megh dűcsűűlt szentiel kűzli,

10 Mert a Soltarba az Isten igi szol Christusnak: *En fiam vagi te, ma szűltelek en tegedet, Nűpeket adok neked örűksűghűl, es a te birodalmad ala vetem e vilaghnak hatarit, es birod ezeket vas vezűűuel, es mint a fazakas edűnyet el rontod őket*. Im hallod azűrt, a mi Vrunk fogadasat, hogy azoknak, kik gyűzedelmesek, es veghigh megh maradnak az Isteni cselekedetekbe, az az, a kik immar a harcű vtan, a bodoghűgba vannak, azoknak, e vilűghi nepeken hatalma leszen. Holot, oli niluan valo szokkal ighiri azt Christus Vrunk, hogy ha szant szandekkal Caluinus ellen, az my igaz mondasunkat megh akarta volnais erűssiteni, niluabban nem szolhatot volna. Erre a bizonisűgra, iszoniu szitkokkal felel Gyarmathi,⁶⁴⁰ *Antalkodik, seot bolondoskodik, vgimond, Monozloi, nyaka szegue tekeruűn az irast: Nagy Istentelenűl es toluaiul megh fosztya Monozloi Christust az ő meltosagűtul*. Ezt pedigh azert mongia, mert azt itűli, hogy Monoszloi Vram szinte azon modon, es oli meltosűggal tulaidonittia a szenteknek e vilagra valo gonduisselest, mint szinte Christus Vrunknak. Es ez okon, sok szűp bizonsagokkal megh

25 {[62v]:} mutattia Gyarmathi, hogy Christus Vrunkhoz, telliessűggel hasonlo nem lehet sem Angial, sem egieűb teremtetet allat. De a iambor ezen bar ne farűdot volna, mert az oly niluan valo dologh, hogy megh a giermekekis tuggiak, es akár mint karomkoggiűk lelki ismereti ellen Gyarmathi, de ő maghais tuggia, hogy csak eszebe sem iutot Monozloi Vramnak vagi a Romai Ecclesiűnak, hogy a szenteket egienlűkeppen valo meltosűgba helyheztetnű

30 Christus Vrunkal.

⁶³⁹ *Apoc: 2. v. 26 Similia Sapient: 3. v. 8.*

⁶⁴⁰ *Fol: 205. 206. etc.*

- Csak azt mongia azért Monozloi Vram, a mit az Istennek fia mond, tudni illik, hogy a mint neki hatalom adatot, hogy gondot visellien, es biria e vilaghot, vgi, az ő moggiok szerent, nem csak az elő Pásztorok igazgattiák az aniazentegihazat, de a véghigh io baiuiuo szentekis, biriák, igazgattiák, 5 seghitik a hiueket. De, a mint mondam, az ő moggiok szerént. Mert a mint ő magha Gyarmathi igazán iria,⁶⁴¹ *Christus Vrunk authoritativé, meltosagh szerént, vgimint Istennek fia, ez világnak királlia, feiedelme, itilő biraia, ioknak es gonoszoknak iutalmok fizetőie, fogh itilni, De a szentek Christus vtan es ő tölle vót hatalommal fognak itilni.* Es ismet,⁶⁴² *Nagy külömbsegh vagion a szentek es a Christus itileti közt, mert Christus Vrunk ityl mint Vr, es a szentek feie, a szentek, vgimint tagok: Christus Vrunk, tulaidon es saiat meltosága szerént, mi az ő erdeméből es kegielméből. Neki, saiat es tulaidona az ő itylő hatalma, a mely mi nekünk az ő benne valo hit által közöltetik.* Ezek mind vgy vadnak, es a mint ez előtt szantalanszor megh mondtam, mi ezent hiszük, 15 de ezeckel megh nem erőtlenedik a mi bizoniságunk, hanem inkab erőssittetik: Mert ha a Christus meltosaga ellen semmit abba nem tanit Gyarmathi, hogy a szenteknekis Christus Vrunktul vót meltosághot tulaidonit, az eleuenek es holtak itiletire, mikeppen Christus Vrunk az eleueneket es holtakat itili, Mi sem cselekeszünk semmit a Christus meltosága ellen, sem az ő böcsülletit 20 teremtet allatnak nem tulaidonittiuk, mikor azt tanittiuk, hogy a szentek, nem az ő természet szerént valo ereiekből, hanem a Christus érdeme által adatot Isteni aiandekbol, tuggiak a mi dolghainkat, seghitnek minket, gon- {63[r]:} dot viselnek mi reank. Es ha ökis eleueneknek es holtaknak birai, miképpen Christus Vrunkis itilő biraia ezeknek, (noha böcsülletesb, es sokkal fellieb 25 valo, az ő itilő biroságának moggia, hogy sem a szenteke) Niluan köuetkezik, hogy a szentek lattiak, es tuggiak azoknak ighieket, es dolghokat mellicrül itiletet tesznek, Mert nem tehetnének itiletet rollok ha nem tudnak dolgokat.

- Noha azért igazán mongia Gyarmathi, hogy ama *sicut, Mikeppen*, nem ieghiez telliességgel valo, es mindenemü hasonlatosságot, es it sem iedzi 30 az itiletire valo hatalomnak egienlő voltat, miuel hogy nagi külömbsegh vagion a szentek es a Christus itiletinek moggiaba, de mind az által, abba van

⁶⁴¹ Fol: 207.⁶⁴² Fol: 208.

a hasonlatossagh, hogy mikeppen Christust az ő Attia,⁶⁴³ az eleuenek es holtak itilőieue tötte, vgy Christus Vrunkis az ő szenteiuel, az ő moggiok szerént közli ezt a meltosagot.

- Masut azt feleli Gyarmathi,⁶⁴⁴ *Hogy ez az itilet es Vrasagh, az itilet napian tulaidonittatik a szenteknek, Mert akkor kiki az ő ideieben leuő emberekrül, bizonisagh szerént, itiletet fogh tenni, es pelda szerentis.* Es a Z. Irasnak enniháni heliét hozza elő, melybe oluassuk, hogy az itilet napian leszen vrasagok, es itiletire valo meltosagok a szenteknek, *Matth: 19. v. 25. Roman: 8. v. 1. Iohan: 3. 1. Corinth: 6. etc.*
- 10 Mi sem tagaggiuk hogy az Itilet napian, a szentek Christussal eggiüt megh nem itilnek a gonoszokat, es ő raitok nem vralkodnának. De e mellett aztis mongiuk, ELŐSZÖR hogy ha a szenteknek az vtolso napon valo itileti, es Vralkodasa, megh nem kissebiti a Christus meltosagat, es az ő tiztinek semmit nem *derogal*, Szinte azon képpen, az ő mostani Vralkodasok, es birodalmok sem *derogal* semmit a Christus Vrunk dücsösseghébe. MASODSZOR azt mongiuk, hogy a zent iras, sohult ezt a szentek vralkodását, csak csupán az itilet napiahoz nem kötelezte, sem erre az üdöre megh nem határozta, Söt niluan ielenti hogy mind az itiletkor, s' mind mostan, vralkodnak: Mert azt mongia az iras, hogy a szenteknek, 20 *vgi adatot hatalom* (az ő moggiok szerént, es a me- {[63v]:} nire a teremtet allattal közöltethetik az a hatalom) *a mint Christusnak hatalom adatot az ő Attiatul.* Christus Vrunknak pedig nem csak az itilet napian leszen hatalma, es vralkodása, hanem mostis vralkodik. Tehat a szentekis, az ő moggiok szerént, vralkodnak: Ennek fölötte, Azt mongia az iras, hogy *a szenteknek 25 hatalmok vagion az orszagokan, es Vralkodnak e földön.* Az itilet nap vtan pedig, sem orszagok nem léznek, sem e földi emberek mellicen hatalmok, es vralkodasok lehetne. Szüksegh tehat, hogy a zent iras foliasa szerént, ez mostani üdöbe vralkoggianak e földön, es Istentül engedet, s' teremtet allathoz illendő hatalmok legien, az orszagokon.

⁶⁴³ Act: 10. v. 42.⁶⁴⁴ Gyarmath: fol: 237.

4. Masut Christus Vrunk azt ighiri:⁶⁴⁵ *A ki győződelmes lészen. Az en Kirali szekembe, in throno meo, ültetem ötet, mikeppen énis megh győztem, es az en Atiammal az ő Kirali székibe ültem.* Mely Kirali szekbe valo üles, valami hatalmat, es birodalmat iegiez, a mint az irasnak alhatatos szokasabol
 5 megh teczik. Tehat a szenteknek, valami hatalmok, & birodalmok vagion, melliel az Istentül reaiok bizot hiuekre gondot viselnek.

5. Eo magokis a szentek, azt niluan megh valliak⁶⁴⁶ hogy *ők Christus altal Vrlakodnak e földön.* Mi szükséghez tehat errül ketelkedni?

10 6. Szinte vgi okoskodhatunk e dologbais, mint a fellyül megh magiarazot dologba. Mert ha az elő emberek az ő tagokra, fiokra, polgar tarsokra gondot viselnek. Ha ama kárhozot Gazdag, gondot viselt az ő Attiafiaira. Miert nem viselnének tehat gondot mi reank, a mi megh dücsöült Attiankfiai? Miert feletkeznék el, *a mi Anyank,* mi rollunk?⁶⁴⁷

15 7. Ezen igasságot, az Istennek a szentek által valo sok csuda teteli. Az Aniazentegihaznak, es A reghi Z. Atiaknak egienlő ertelme, giőzhetetlen bizonsaggal megh erőssittik.

{64[r]:} TIZEN EOTEODIK RESZE.

MIT FELELT GYARMATHI, EZ EDDIGH VALO BIZONISAGOKRA.

20 NEhez a dér a bekanak, nehez Gyarmathinakis az igassagh, mert lattia hogy nem futhat az igaz előtt.

Először azért, azt mongia,⁶⁴⁸ *hogy az Angialok imatkoznak mi erettünk, miuel hogy Zach: 1. azt oluassuk. De ebből nem köuethözik,* vgi mond, *hogy seghitséghül kellien öket hinunk.* Holot, noha nylyan nem meri tagadni,

⁶⁴⁵ Apoc: 3. v. 21.

⁶⁴⁶ Apoc: 5. v. 10.

⁶⁴⁷ Ephes: 2. v. 19.

⁶⁴⁸ Fol. 166. 167.

hogy szabad az Angialoknak könyörgheni, mind az által, alattomba tagaggia, magha, taghadhatatlan dologh az, hogy niluan valo peldaink vannak az irasba az Angialoktul valo seghetsegh keresrül, mint az előtt megh mutatok.

Masodszor azt forgattia,⁶⁴⁹ *hogy noha a szentekbe megh marat a szeretet, de ennek, nem azon erkölce, természeti, es tisztu vagion, mely e vilagyon.* Mert ha vgi volna, bankodhatnánakis a szentek valamin, *Es nem csak tuggiak hogy az Isten, ő nállok neküls io gondot visel mi reank, de miuelhogy lattiak is az Istennek el valtozhatatlan akarattiat, a mint Monozloi itili, ez ellen semmibe nem tusakodhatnak.* Csudalnam ha iozan korába irta volna ezt Gyarmathi: A mint csak nem reghen megh hallok Bezatul, ha bankodas, es szomorusagh nekül nem viselhetnenek mi reank gondot a szentek, nilua sem az Angialok, sem Christus Vrunk nem viselhetne gondot mi reank.⁶⁵⁰ Ennek fölötte, Mijs iol tuggiuk hogy az Isten mi nallunk neküls gondot visel a mi vitezködő szolgálta tarsainkra, mind az által {64v}:} vgian imadkozhatunk, Söt tartozunk is imadkozni ő erettek: Veghezetre, noha nem szükséghez hogy minden dologba lassák a szentek az Istennek el rendelt akarattiat, de mind az által, ha szinte latnaiak is, vgian köniöröghetnenek ő felsegenek, Mert Samuelnek is niluan megh mondotta vala az Isten,⁶⁵¹ hogy el vetette Sault, es még his köniörögh vala Samuel ő erette, Christus Vrunk is tuggia vala az ő Attianak akarattiat, hogy megh kellene a kijn szenuedés pohárat kostolni, de azért még his kéri az ő Attiat, hogy ha lehetséges, mulliék el ő tölle: Mijs, noha nem tuggiuk az Isten rendelését, de azért bizonnial tuggiuk hogy immar el rendelte, ha megh akariaé anni a mit ő tölle kerünk, vagy nem, E mellet azt is bizonnial tuggiuk, hogy a mit el vegezet, azt el nem valtoztattia, es még his köniörögünk, s' méltán köniörögünk az Istennek. Es bizoniara barom pasztornak iob löt volna, hogy sem Helmeczi lelki pasztornak, Gyarmathi, ha ezt nem ertette s' nem tutta Miert akaria pedig az Isten hogy a mit az ő akarattia szerént el rendelt, az is az ő hiueinek köniörgeje által mennien veghez, masut kel megh magiarazni.

⁶⁴⁹ Fol. 140. 141.

⁶⁵⁰ Supra fol: 58.

⁶⁵¹ 1.Reg: 15. v. 35.

- Harmadszor azt mongia,⁶⁵² hogy öis helyén haggia, hogy a szentek tuggiak, hogy vagion Christusnak kerezt alat vitezkedő Aniazentegyhaza, azert imatkoznak közönseghésen, noha, vgimond, ezt csak vgi kel be venni, mint io gondolkodast, mert errül nincs bizonsaghunk azokba az irasokba,
- 5 mellieknek bizontasra valo ereie vagion az Ecclesiaba. Mert vgimond,⁶⁵³ a Machabaeusokrul irt könyu nem Z. Iras miuel hogy réghen a Z. Iras közibe nem szamlaltatot az Ecclesiatul. Holot⁶⁵⁴ a reghi Vniuersalis közönseghes es Apostoli Ecclessa ezt megh vetette, a melinek errül valo itiletit az Vtolbeli Paterek megh nem vethetik Es it erössen hazuttollia Gyarmathi Monozloi
- 10 Vramat, Ki azt irta, hogy csak az Vytok vetették megh azokat a köniueket, Mert vgimond Athanasius, Cyprianus, Epiphanius, Origenes, Hieronymus, es a Laodiceabeli Conciliom ellenzéttek azt a köniuet, es nem akartak ezt a Canonicus köniuek közibe szamlalni, hanem Apocryphusnak mondottak.
- {65[r]:} Lásd az alhatatlan embernek, megh vakult gonossagat: Egy felöl
- 15 azt vitattia, hogy semmit nem kel hinni a mi az irasba nincsen, s' mas felöl helien hagi a szent iras kiүүл valo io gondolkodasokatis. Iollehet ha szinte a Machabaeusok köniueböl vöt bizonsagokat heliën nem hadnokis, vgian egieb erös bizonsagokkalis megh erössithetnöiök a szentek erettünk valo könyörghéset, mint nem reghen nyluan megh mutatam. A Machabaeusok
- 20 könyueit pedig, noha sokan a reghiek közzül a zent iras közze nem szamláltak, De mind az altal, azt iria Z. Agoston lib: 18: de Ciuit: cap: 36. lib: 2. cont: Epist: Gaud: cap: 23. hogy ezeket a zent iras közibe szamlalta az Aniazentegihaz.⁶⁵⁵ Mikeppen, a Z. Ianos látásat, sem a Laodicaeabeli giölekezet, sem Nazianzenus, sem Cyrillus a Z. Iras közze nem szamlallia.
- 25 A Sidokhoz irt leuelet, a Z. Ianos, a Z. Peter masodik leueletis nemelliek el haggia: De azért, vgian be vészik ezeket minnyaian a kereztienek, Söt, még a Caluinistakis. Azonképpen a Iudith köniuet Athanas: a Laodicaeabeli giölekezet, Nazianzenus, Cyrillus, Epiphanius, Hilarius, Melito, Origenes, nem szamlallia a szent Iras közze, noha a mint Hieronymus iria,⁶⁵⁶

⁶⁵² Fol: 2. 162. et 177. b.⁶⁵³ Fol: 168.⁶⁵⁴ Fol: 169.⁶⁵⁵ Vide Coccium Tom: 1. Thesauri lib: 6. art 18. fol: 687.⁶⁵⁶ Hieron: Ep: 111

- a Nicaeabeli közönseghes giöleközét ezt a szent iras közze szamlála. Azonképpen, a Machabaeusok köniuéti az Aniazentegyhez, a Canonicus köniuek közze szamlallia, vgimond zent Agoston.⁶⁵⁷ Iollehet azért sokan a reghiek közzül a szent iras közze nem szamlallia a Machabaeusok köniueit, de azon
- 5 nem kel csudalkozni, mert ezek, csak azokat a köniueket szamlallia elö mellieket a Sidok, a friginek szekreniebe tartottak, a mint niluan iria Epiphanius⁶⁵⁸ es Damascenus,⁶⁵⁹ es melliekrül nem volt semmi ketsegh a reghiek közt. Ennek fölötte, ha a réghi aniazentegihaz vallása azt tanította volna, hogy ezek a köniuek nem Isten ighij, soha az vtan, Z. Iras gianant be
- 10 nem vetettek volna, mert a szent Lelek Istentül igazgattat Aniazentegihaz, a hit dolghaba, es kiualtkeppen illien derek fundamentomba, minemü a zent irasnak igaz ismereti, soha el nem teueliedhetik, De mind {[65v]:} az által, ha egi ideigh be nem vöt valameli köniuet a kereztiensegh, miuel hogy bizonios nem volt ha a szent Lelektül irattatotte az a köniu, auagi nem,
- 15 Vgian be vehette annak vtanna, mikor bizonioson veghére ment hogy ebbe a köniibe, Isten ighie vagion foglaltatua. A réghi Ecclesia pedig, soha megh nem vetette a Machabaeus köniueit, azt tanituan ezekrül, hogy nem a szent Lelek tanitasabol irattak, iollehet ezeket, mind addegh sem akarta a Canonicus köniuek közze irni, valamigh bizonioson veghére nem ment,
- 20 hogy ezeket be kellessek venni, es az Isten ighie gianant tartani. De errül masut többet szollottunk.

⁶⁵⁷ Aug: 18. Ciuit: cap: 36.⁶⁵⁸ Epipha: initio lib: de Ponderibus⁶⁵⁹ Damas: 4. de fide cap: 18.

TIZEN HATODIK RESZE.

KILENCZ DEREK BIZONISAGGAL MEGH MVTATTATIK

A Z. IRASBOL, HOGY A SZENTek Tuggiak,

es Ertik e vilaghi dolgokat.

- 5 EGgik derék fundamentoma, az Atiafiak tudomanianak az, hogy a szentek nem tuduan e világhi dolgokat, nem halhattiak a mi keresünket, es ennek okaert nem szüksegh hogy őket segítseghül hyiuk. Es ketseghnékül vgi vagion, hogy ha ök nem tudnák a mi keresünket, malomba hegedülnek, haszontalanul könyörghenék nekik. Lassuk azért e dologrul mit tanulliunk a szent irasbol.

- 10 Megh mutatám ez előtt,⁶⁶⁰ hogy a szent iras, sohul azt nem tanittia, hogy a szentek nem tuggiak, s' nem ertik az elő embe-{{66[r]:}}rek dolgait: Mert a minemü bizonsagokat a szent irasbol tamaztnak az Atiafiak e dologba, azokba semmi efféle tudomani nem talaltatik. Most azért csak azt kel megh latnunk, Vagione a szent irasba tanusagunk arrul, hogy tuggiak, es értik a mi dolgainkat es könyörghesinket az Isten orszagába Vrankodo szentek?

En azt mondom hogy errül eleghséges tudomaniunk vagion a szent irasba, es ezt, kilencz gyözhetetlen erősséggel bizonytom.

ELSEO BIZONISAGH

20 ES GYARMATINAK ERRE VALO FELELETI.

AZt oluassuk a szent irasba,⁶⁶¹ hogy az Isten előtt álló negy szent allat, es amaz huszon negy vének, le borulanak a barany előtt kiknek arany csezeiek vala, tellies io illatokkal, melliek, a szentek imatsaghi valanak. Ha azért a szentek könyörghése, dragha illatul be mutattatik a szentektül Isten előtt,

⁶⁶⁰ *Supra fol: 39.*⁶⁶¹ *Apoc: 5. v. 8. 9.*

Ertik tehát, es tuggiak a mi könyörghesinket, es seghetnekis minket, miuel hogy, a mint ez előtt megh bizonitam,⁶⁶² nem egiéb a szentek imatsagának Isten előtt valo be mutatása, hanem, imatsagokkal valo segítése, miuel hogy, kerik az Istent, hogy megh eneggie nekünk (kiket az iras szentekuek neuez

- 5 *Roman: 1. v. 7. cap: 15. v. 16. cap: 16. v. 15. 1. Corinth: 1. v. 2. cap: 16. v. 1. 2. Cor: 1. v. 1. cap: 8. v. 4. cap: 9. v. 1. Ephes: 1. v. 1. Philip: 1. v. 1. Coloss: 1. v. 2.)* a mit tölle kerünk.

Vgian ezen Z. Ianos latasából, mas bizonsagunkis vagion, Mert azt iria Z. Ianos,⁶⁶³ hogy az Isten előtt valo huzon négy vének, megh érték, es megh látak, minemü dolgok lőnek ez vilagyon, hogy a pogáni népek megh haraguttak vala, es hogy e vilagh Christushoz tért vala.

- Erre, csak azt feleli Gyarmathi,⁶⁶⁴ hogy *szent Ianosba nincs az irua, hogy láttak e vilaghi dolgokat: Hogy pedig megh ertették nem csuda, mert az Angial ielenté megh nekik.* Nem saak, parnahei: Mintha a szentek látása, es értése, külömb volna, {{66v:}} magha a lelki látas nem egiéb az ertelemmel.
- 15 Hogy pedig az Angial ielentette ezt megh nekik, Mit art? It nem arrul vete-kedünk, mi modon es honnan tuggiak a szentek a mi dolgainkat, hanem csak azt bizonittiuk, hogy tuggiak e világhi dolgokat, akar mint, es honnan adas-sék nekik ez a tudomany.

- 20 Vgian ezen Z. Ianos latasának *harmadik reszeből* megh mutatam,⁶⁶⁵ ez előtt, hogy mikeppen Christus Vrank a holtaknak, es eleueneknek itilő biraia, vgi a megh dücsöült szentekis az ő moggiok szerént, biray es conduiselői Isten vtán e vilaghnak: Nem lehetnek pedig igaz itilő biray, ha nem tuggiak az ő cselekedeteket, mellieket megh itilnek, Tehat szükség, hogy ezeket tuggiak.

Erössen mesterkedik Gyarmathi, es a mint ő magha iria,⁶⁶⁶ *nagy munkáual, elmébe valo törödessel, es farratsaggal*, hogy a Z. Ianos latasának ötödik reszéből elő hozot bizonsághot, ki tekerie kezünköl. De Isten seghitsége velünk leuen, az ő elme törödessel gondolt tetouazasit,

⁶⁶² *Sup: fol: 54. 61.*⁶⁶³ *Apocalyp: 11. v. 15. 17. 18.*⁶⁶⁴ *Gyarmath: fol: 203. 209.*⁶⁶⁵ *Supra fol: 62.*⁶⁶⁶ *Gyarmath: fol: 248.*

ittis ighen keues munkauaal megh erőtlenithettiük. Azt mongia azért,⁶⁶⁷ Először, *hogy azok az imatsagok, mellieket a vének a cseszébe be mutatnak, nem ez földi emberekert valo imatsagok, hanem Isteni dicsiretek, melliekkal dicsirik menybe az barant.* De ez csak Gyarmathi feie gondolattia,

- 5 melinek nincz az irasba semmi fundamentoma, es annak okaert, az ő hitinek fundamentoma szerént, ő magha sem hiheti hogy ez legien igaz ertelme a Zent Ianos mondasanak, miuel hogy ezt, a szent irasbol megh nem mutathattia, ő pedig semmit nem hizen a mirül nyluan valo bizonsággha nincz a szent irasba. Ennek fölötte, vgian nemis illik ez a magiarazat a bötühöz, Mert szent
- 10 Ianos, nem azt mongia, hogy az ő magok imatságot mutatták be a huszon negy vének, hanem a szentek imatsaghat, Magha, ha csak az önnön tulaidon imatsagok be mutatasarul szollot volna, a sententianak foliasa azt kiuánta volna, hogy igi eytette volna mondasat. *Mindeniknek arani cseszéie vala, tellies io illatozasokkal, melliek az ő imatsághi valanak.* De {67[r]:} miuel
- 15 hogy nem igi eyté, eszünkbe vehettiük, hogy az egieb szentek imatsaghi valanak azok, mellieket be mutatának Es miuel hogy a megh dücsöült szentek imatságit nem szükséggh hogy be mutassak Isten előtt, miuel hogy ezek senki seghitseghé nekül nem szükölködnek, azt kel mondanunk, hogy azoknak a szenteknek imatsaghi valának ezek, kik e vilagon vitezkednek, es kiket
- 20 az iras szenteknek szokot neuezni, a mint megh mutatom. Ennek fölötte, ő magha Z. Ianos külböbseget téssen a szentek imatsága be mutatasa, es az ő Isteni dicsiretek közt, mert mikor a szentek imatsága be mutatasat megh irta volna, az vtan osztán, azt az Vy dicsiretet hozza elő, melliel dicsirik a barant a bodogh szentek.

- 25 Masodszor, azt iria Gyarmathi,⁶⁶⁸ *hogy a szent Ianos latása, tellyes Allegoriakkal, melliekhez külböb külböb fele ertelmek es magiarazatok férnek, holot, nem bötü szerént, hanem lelki ertelem szerént vétetnek, es mást iegieznnek, hogy sem bötü szerent mondanak, Azert ebből semmi bizoniost nem bizonithat Monozloi. Es közönseghes Regula ez vgimond, hogy allegorica*
- 30 *Theologia non est argumentatiua.*

⁶⁶⁷ Gyarmath: 213.

⁶⁶⁸ Gyarmathi fol: 216.

De ezis a felelet, it, nem esik helien, mert vgi vagion, mikor az iras ő magha megh nem magiarazta az *allegoriat*, nem vehetünk abbol nyluan valo bizonisagot, es igi, ha a szent iras megh nem magiarazta volna, mi legien az *arany cseszébe valo draga illat*, nem mutathatnok megh ebből, hogy a szentek Isten előtt be mutattiak a mi köniörgesünket, Mikeppen, ha Christus Vrunk ő magha megh nem magyarazta volna a io maghunak vetesérül valo pelda beszedbe mi legien az *töuis*, noha sok dolgokat erthettünk volna a töuissen, mely közze esék az io búza, de bizoniara nem tudhattuk volna ezek közzül, mit ertet legien Christus Vrunk a töuissen. De miuel hogy a szent Lélek megh

10 magiaráza mi legien, *ez a cseszébe valo io illat*, tudni illik, kogy a szentek imatsaga, gyözhetetlen bizonsaghot vehetünk ebből a helyből, melliel megh mutathattiuk, hogy a bodoghok, Isten előtt, be mutattiak a mi könyörgesinket Ennek fölötte, ha a Z. Ia-{{67v}}:}nos latasabol semmi bizoniost nem bizonithatunk,⁶⁶⁹ miért bizonittia tehat Gyarmathi a Z. Ianos latasából, *hogy a megh dücsöült szentek nem alusznak itilet napiaigh, hanem ebren vannak, es dicsirik az Istent?*

- It pedig, miuel hogy okot ada erre Gyarmathi. Intem a Lutherista es Caluinista Praedicatorokat, hogy iol megh gondoluan ezt az Gyarmathi feleletit, ennek vtanna ne ezeskeggienek a szent Ianos latasának a Papa ellen valo magiarazattiaba, es az ő magok hiuatalliat tarcsák magoknak, s' ne kenniék az önnön tulaidon neueket masra, Antichristusnak neuezuén a Papat. Mely képtelen karomlasrul masut többet szolliunk.

MASODIK BIZONISAGH,

ES GYARMATHINAK, EZ ELÖT VALO TETOUAZO CSAUARGASI.

- 25 SAmuel Prophéta,⁶⁷⁰ halála vtan, nem csak megh hallá az ördögös azzoni szauat, de Saulnakis megh ielenté köuetközendő dolgot, es veszedelmét.⁶⁷¹

⁶⁶⁹ *Supra fol: 5. et 60.*

⁶⁷⁰ *I.Reg: 28. v. 12.*

⁶⁷¹ *Eccl: 46. v. 23.*

Tehat, nyľuan valo dologh, hogy a szentek, tudhattiak, es tuggiakis, nem csak e vilaghi ielen valo dolgokat, de megh a köuetközendöketis, mellieket az Istennek melyseges bölcsesegének rendelese szerént, szükségh, auagi hasznos, es alkalmas hogy tuggyanak.

- 5 Erre Gyarmathi két feleletet ad.⁶⁷² Elöször azt mongia, *hogy ez egi peldabol köuetkezik, hogy minden szentek tudnak mindeneket, mert, Samuel egi szemeli leuen, ha az egi dolgot Istennek ielenteséböl megh tuttais, de azert ő sem tudot egieb dolgokat.* De ez a foghas semmire kellő. Mert, mi sem mongiuk azt, hogy minden szentek tudnak most mindeneket, Elég h az tuggiak, a mit az Isteni bölcsesegnek melyseges iteleti szerent szükség hogy tuggianak. Ennek fölötte, ebböl a peldabol nyľuan megh tanulliuk, hogy semmire kellők azok a bizonsagok,⁶⁷³ mellieket Gyarmathi es egiebekis törrel, paissal vitatnak, hogy a megh holt szentek semmit nem tudnak e vilaghi dolgokba, mint e köninek nyolcsadik reszebe megh {68[r]:} mutatam. Vegezetre,
- 15 noha egi peldabol nem hozhattiuk ki mindenkor, hogy a mi egihez illik, vgian azon illyek egiebekhezis, de azért, mikor egiebünnen semmi különbsegh nem esmertetik lenni azok kozt a kikröl szollunk, iol köuetkezik, hogy ha eggykhez valami hozza fér, es hozza illik, a többihezis hozza illik. Mert ha ez vgi nem volna, valamikor a szent irasba valameli dologrul csak egi peldank volna, köuetkeznek, hogy mi azt nem köuethetnöiök, holot a Gyarmathi iteleti szerent, egi peldabol ki nem hozhatni hogy egiebekhezis hozza férrien a mi egi szemelihez hozza illik. Es igi iol köuetkezik: Z. Iacab es Z. Ianos Christusnak egi hiuatallara el hagyák az ő Attyokat, es köueték Christust, Azont kel tehát nekünkis cselekednünk, miuel hogy az Isten szauának engedelme-re valo
- 20 kötelessegebe, nincs semmi különbsegh mi köztünk. Azonkeppen tehát, miuel hogy a szentek egienlő keppen a bodogsagba vadnak, ha eggik tuggia azokat a iöuendö es ielen valo dolgokat, melliek ő hozza tartoznak, es ötet valami reszböl illetik, a töb szentekis tudnak efféle dolgokat, noha nem szükség hogy minden szent, mindeneket lásson es tuggion.
- 25 MASODSZOR azt feleli erre Gyarmathi, *hogy a ki megh ielenék akkor, nem Samuel volt, hanem ördöggi Vász es szemfyny vesztő ielenes,*

⁶⁷² Gyarmath: fol: 209.

⁶⁷³ Supra fol: 39.

mert az ördög h ielenek megh Samuel kepébe. Es miuel hogy az Isten immar az ördögnek vgimint hohérnak, kezébe atta vala Sault, nem csuda ha az ő iöuendö veszedelmét megh ielente neki.

- De sok képpen megh mutattiak a Catholicus Doktorok,⁶⁷⁴ hogy a ki megh ielenék Saulnak, nem ördög volt, hanem Samuel, noha ötet nem az ördögös azzoni baiossaga, hanem az Istennek mindenható ereie es conduiselese allata Saul eleiebe, a mint nyľuan oluassuk, Eccles: 46. v. 23. holot a Samuel csudálatos cselekedeti közze szamlaltatik azis, hogy megh iöuendölte a gonosz Kirali veszedelmét. *Ha pedig, (vgimond Z. Agoston⁶⁷⁵) keptelen dolognak*
- 10 *teczik hogy az ördögös azzoni elő hihatta Samuelt, gondolliuk megh, hogy az ördög {68v:} szolgál Christus Vrunkat megh fogak es megh ölek. Nem keptelen tehát, hogy az Isten engedelméből, nem ketelenségből, sem az ördögös mestersegh ereiekből, de io akarát szerent, az Istennek titkos tanacsabol, engede Samuel az azzoni ember kiüanságának, miken é vilagyon eltekbeis,*
- 15 *sok gonoz emberek keresének engednek a szentek.* Es noha Z. Agoston es Tertullian: elein auagi ketelkettek e dologrul, auagi vgian azt itiltek, hogy ez a ki megh ielenék, nem volt a Samuel lelke, De végre, mind ketten különbet tanytottak. Mert nem csak Iosephus Iudaeus lib: 6. Antiq: cap: 15. es a töb regh Sido Doctorok, a reghi szent Atyakkal Iustinussal, Basiliussal,
- 20 Procopiussal, szent Ambrussal egietembe,⁶⁷⁶ de Tertullianus lib: 5. Carmin: cont: Marcion: cap: 5. Z. Agoston tom: 4. lib: de cura pro mort: cap: 15. nyľuan tanittiak, hogy az, ő magha volt Samuel, *Noha (vgimond Z. Agoston) nemelliek azt nem alittiak.*

- Hazud pedig abba Gyarmathi, hogy Z. Agoston azt mondana, *hogy nincs helye az Ecclesiasticus köniu bizonságának, mert ellene mondanak neki, es nincs a Canonba.* Ez nem Z. Agoston mondása,⁶⁷⁷ hanem Gyarmathi hazugsaga, mert Z. Agoston, megh akaruán bizositani, hogy a megh holt szentek tuggiak e vilaghi dolgokat, hozza elő a Samuel peldaiat, es minek vtanna megh bizositotta volna az Ecclesiasticusból, hogy valóságos képpen

⁶⁷⁴ Vide Bellarm: lib: 2. de Purgat: cap: 6.

⁶⁷⁵ Aug: lib: 2. ad simpli: quaest: 3.

⁶⁷⁶ Vide hos apud Coccium tom: 1. Thesaur: lib: 5. artic: 10. fol. 525.

⁶⁷⁷ Aug: de cura pro mort: c. 15.

a Samuel lelke volt, a mely megh ielenek Saulnak, ezt veti vtanna. *De ha ki ennek a könynek ellene mond a Sidok Canonából melybe nincsen, mit mon-*
dunk Moysesről, ki megh holt vala, es oluassuk az Euangeliomba hogy megh
ielent az előknek? Nem mongia azért Z. Agoston, hogy *nincs helye e könynek,*
 5 *hogy nincs a Canonba,* hanem csak azt mongia, hogy a Sidok Canonába nincsen, mikeppen a Z Pal leuelei sincsenek a Sidok Canonába. Masut pedig sok helyen niluan szent irasnak neuezi azt a köniuét Z. Agoston lib: 2. *de Doctrin: Christian: cap: 8.* es ő velle egietembe *Clemens Romanus, Clemens Alexandrinus, Athanasius, Basilius, Epiphanius, Chrysostomus, Cyprianus,*
 10 *Ambrosius, Optatus, Hieronymus,* es a töb szent Atiakis ezent tanittiak.⁶⁷⁸ Mely keués ereie légien pedig an-{69[r]:}nak, hogy nemeli köniuiek a Sidok Canonaba nincsenek (mely Canont, nemis tuggiuk bizonnial ki szerzette? mikor szerzette? igazan es a szent Lelek, tanytasabol szerzetteie vagy nem?) masut bösegesen megh mutatom. Ha pedig ezt a köniuét a réghi szent
 15 Atyakkal egietembe, a szent iras közze be vészük, a mint altalan foghua beis kel vennünk, ketsegnekül kel tartanunk, hogy, Samuel önnön magha volt a ki Saulnak megh ielenék, es igi giözhetelen ereiebe marad a mi masodik bizoniságunk.

HARMADIK BIZONISAGH,

20 ES EZ ELLEN GYARMATHINAK CSELCSAPO FOGASI.

AMint nem réghen mondam, szent Agoston,⁶⁷⁹ azzal bizonittia hogy a megh holt szentek tuggiak e vilaghi dolgokat, mert Moysesről oluassuk, hogy megh holt vala, mind az által, megh ielenek az Vr szine valtozasakor, es a mint az iras mongia,⁶⁸⁰ *Moyses es Illies, Vrunkal szoluan beszéllek vala néki az ő*
 25 *Ierusalembe valo ki mulását.* Ha azért Moyses tutta a Sidoknak Christus ellen valo iöuendő cselekedetit, mentül inkább tutta a ielen valo dolgokat?

⁶⁷⁸ Uerba refert Coccius tom: 1. lib: 6. artic: 17. fol. 680.⁶⁷⁹ Aug: de Cura pro mort: cap: 15.⁶⁸⁰ Deut: 34. v. 5. Luca 9. v. 30.

Erreis két feleletet ad Gyarmathi.⁶⁸¹ Mert eggiüt azt mongia, *hogy egi peldabol nem szabhatunk közönseghes törüent, es a mit Isten eggiel kettöuel cselekedec, nem cselekette azt mindenikkel. Mert Danielnekis megh ielenté a Nabugodonozor álmát. Elisaesusnak a Syriai Kiralinak akarattiat, de ebből*
 5 *nem köuetközik, hogy ezeket egiebekis tuggiak: Istennek rendeleseből volt tehat az Moyses ielenése, mely Isten, ielenést tehet a szenteknek mikor akarja.*
 Masodszor azt mongia, *hogy nem volt szükség semmi ielenés Moysesnek, mert holot Moyses a Christus el iöuetelerül es halálarul Prophetalt volt az*
 10 *előt, maghatulis tudhatta ezt a dolghot, es nem volt szükség se arrul valo ielenes.*

De ezek sem eleghseghes feleletek, mert, a mint mon-{{69v}}dam⁶⁸² mijs csak azt mongiuk, hogy Isteni ielentesből tuggiak a szentek a mit tudnak a mi dolgainkba, Es annak okaért, nem ellenkezik a mi tudomaniunkal hogy Moyses Isteni ielentesből tutta legien halála vtan e vilaghi dolgokat,
 15 hanem inkább azt erőssyti. Az egi peldabol pedig nem szabunk közönseghes törüent, hanem abbol megh bizonittiuik, hogy hamissan, es lelki ismereti ellen vitattia Gyarmathi az ő Attyafiaiual egietembe, hogy a megh holt szentek semmit nem tudnak halalok vtan, e vilaghi dolgokba. Veghezetre, a mint nem réghen mondám, Az egi példából, tanusagot vehetünk egiebekrülis a kik azon
 20 rendbe es állapotba vannak, Es így mondhattiuk, hogy ha egy Prophetanak az Isten valami titkos dolgot megh ielent, mas Prophetanakis megh ielent valamit, noha nem szükség hogy a mit egynek megh ielent, vgian azont ielencse masnakis. Ha egy Kiralianak, vgimint Saulnak, hatalmat adot az Isten az ő nepenek birodalmára, masnakis a ki azon renden volt, hatalmat adot, etc.
 25 A masodik feleletis férghes, mert, legh Először azt kerdem Gyarmatitul, hon oluasta Moysesnek Christus Vrunk Ierusalembe ki mulasarul valo Prophetiaiat? Es ha szinte ezt oluasta volnais, ha ez igaz Prophetia volt, miért mongia Gyarmathi hogy ezt, ő magatulis tudhatta Moyses? Vallion s' ő magatul Prophetálhate az ember? Vallion's a Prophetak nem Isteni ielenesből Prophetalnake? De ha szinte vgi volnais, hogy Moyses ő magatul,
 30 Isteni ielenesnekül, tutta a Christus ki mulasat, vallion s' ebből nem

⁶⁸¹ Gyar: fol: 215.⁶⁸² Sup: fol: 8. 9.

köetközike szem latomast, hogy a szentek, halalok vtannis tuggiak e vilaghi dolgokat? Nylua ha Moyses ő maghatul tudhatta a iöuendö dolghokat, nem igaz az, a mit derek fundamentomul vetnek a szentek könyörghese ellen valo viaskodásba az Vytok, hogy halalok vtan a szentek semmit a mi dolghainkba nem tudnak.

{70[r]:} NEGIEDIK BIZONISAGH,
ES GYARMATHINAK ES ELÖT VALO SZALADASA.

Mikor ama Sobrak, es fösüény karhozot gazdag könyörghe Abrahamnak, azt mongia az iras,⁶⁸³ hogy Abraham megh erté kiuanságot, es meghis felele neki; Tehat a szentek megh erthetik az elő emberek kiuanságot es könyörgesetis, holot, a kárhozot ember kiuanságot megh ertettek.

De haly szép feleletet erre. *A pokolbul tamadot tudomant* (vgimond Gyarmathi⁶⁸⁴) *vgian onnan tamadot bizonisággal akaria erőssyteni Monozloi, Azert, lássa mit kel az ő bizonságának tulaidonitani.* Es itt erőssen megh bizonittia (az ő moggia szerént, ki mindenkor iol megh szokta bizonitani a mi bizonios, es proba nekül nem szükölködik) hogy nem kel pokolbol bizonisagot tamasztani a hitnek erősségére, mert vakok a karhozattak, es nem tanithatnak minket.

Alla elő, s' monda ezt. Bizony laczik hogy megh vakitot tegedetis a setetsegnek Attya. Mi, nem a Pokolbeliekrül, hanem Christus Vrunktul tanultuk hogy Abraham halála vtánnis, megh hallotta a pokolbeli leleknek kiuanságot, Es ebből, nyluan ki hozzuk, hogy heaba valo csacsogasok azok, a mit ty ily giakran vitattok, tudni illik, *hogy a szentek nem halhattyak a mi könyörghesinket*, Noha azért méltán panaszkodhatnék Gyarmathi, ha mi a karhozot gazdag peldaiabol, mely Abrahamnak könyörghe azt hoznoiok ki, hogy mi nekünkis köuetnünk kel az ő peldaiat, es miképpen ő könyörghöt Abrahamnak, *a simili*, nekünkis szabad Abrahamot

⁶⁸³ Luc: 16. v. 24.

⁶⁸⁴ Gyar: fol: 297.

seghitseghül hinunk. Miuel hogy, ez *a Consequentia a simili* semmire kellő volna, mert nem köuetközik, hogy nekünkis hasonlokeppen kellien cselekednünk, a mint a karhozottak cselekesznek, kik karomlyak az Istent, es ketsebbe estek. De mi ebből a Christus Vrunktul elő hozot historiabul, csak azt hozzuk ki, hogy a megh holt szent Abraham lelke, hallotta, es tutta a karhozot gazdag kiuansaghat, es {[70v]:} ezzel a peldáual, be dugiuk azoknak szaiokat, kik azt kérdik töllünk: *Hogyhogy halhattiak a mi kiuansaginkat a kik immar megh holtak?* Kiknek azt felelliük, hogy szinte vgy halhattiak, a mint Abraham hallotta a karhozot gazdag kiuanságot, Mely feleletbe nem pokolbul, hanem a mi edes üdüözitönk szentséghe szaiabol vöt tudomani foglaltatik. Ennek fölötte, vgian ezen dologbol aztis ki hozhattiuc, hogy ha a Pokolbeliek, kikbe az igaz Isteni szeretet el oltatot, gondot viselnek az ő elő Attyokfiára, sokkal inkab gondot viselnek az Isteni es Attiafui szeretettel fel geriet bodogokis. De nincz arra nagy gongia Gyarmathinak, hogy meghis gondollia mit, mi véghe, hozzunk mi elő a mi bizonsaginkba, elég néki ha valami részeges, kaytor katonanak szai izi szerént valo tragar feleletet adhat, es megh marczunguan idestoua tekeri s' csigazza a mi bizonsaginkat.

Masodszor, azt feleli erre Gyarmathi,⁶⁸⁵ *hogy ez a gazdag dolgha, csak pelda beszéd, nem valoba történt historia. Es ennek lelki ertelmet kel keresnünk. Mert, vgimond, ha mind ezeket tulaidon képpen vészük, köuetközik, hogy a lelkeknek Vyok, nyeluek, kebelek vagion.*

De ez a fogasis semmire kellő, mert szinte azonkeppen megh bizonithatnok aztis, hogy csak pelda beszéd az Isaias, Ezechiél, es a töb Prophetak latasais, az egez szent Ianos latasauál egietembe, miuel hogy, ezekbeis az Angialok szarniarul, labarul, orczaiarul emlekezet vagion. Söt pelda beszéd leszen azis, valamit az iras az Istenrül szol, miuel hogy az Istennek szemét, kezét, lábát emliti giakorta. Pelda beszéd leszen a mit a menniei bodoghsagrul beszél Christus Vrunkis, miuel hogy etelrül, italrul emlekezik mikor ezt előnkbe aggia. Es igi lassa Gyarmathi houa viszi az ő éles elmeie szép probaiual az ő el széllet iuhait. Mas dologh azért szerető Gyarmathim a pelda beszéd, s' mas dologh a lelki dolgokrul valo szolasba a testi dolgoktul vöt hasonlatossagh. Mert az igaz historiabais, hogy az Vr Isten a mi röuid,

⁶⁸⁵ Gyar: fol: 198.

es testi szokhoz s' dolgokhoz szokot értelmünkhöz szabia maghat, efféle testi {71[r]:} dolgokat iedző szokkal él, hogy a lelki dolgokat ielencse. Mikeppen azert Z. Daud lelki szomiusagnak neuzei az ő kiüansagat, az irasis, Vyznek neuzei az Isten bölcseséget, es vigasztalásat, mert mikeppen a szomiu embert

5 megh vyttia az ital, vgy az Istennek lelkeis megh vidamittia az ember lel-két; Szinte vgi, Christus Vrunk, a karhozottak kinniat iszoniu heuségbe valo szomiusagnak neuzei, az ő vigasztalásának kiüansagat, egy csep viznek kiüansaganak hya. Es ezekből ki teczik mely hiuolkodo fogas az, a mit mon-dám hogy forgat Gyarmathi.

- 10 Ennek fölötté, ha szinte pelda beszéd volnais ez, méghis azt kel-lene ebből megh tanulnunk. 1. Hogy a karhozottak iszoniu kinba vannak. 2. Hogy az ő kinnioknak öregbülésére, előttök forogh az a bodogságh, melliet
- 15 ők el vezettek, es a melybe Vralzkodnak a szentek. 3. Hogy kiüanniak ökis szabadulasokat, noha tuggiak hogy abba semmi sem kél, es igi, az ő kiüansagok ketsegbe esessel eggiüt vagion. 4. Hogy a szentek lattiak az ő kiüansagokat, de seghelni nem akariak, tuduan, hogy a karhozottaknak nincs immar semmi
- 20 szabadulasok künniebsegek. 5. Hogy a karhozottak gondolkodnak az ő e vilagbon valo Attyok fiokrül, kiket, vagi peldaiokkal, vagy egieb képpen megh botrankoztattak, es kiknek karhozattiokbul, az ő kinniok öregbedik, es annak okaert kiüanniak hogy ők el ne karhozzanak. Ezeket, es efféle szep
- 25 tanusagokat kellene ebből tanulnunk, ha szinte pelda beszéd volnais, miuel hogy a pelda beszédbe, szokot, es mindeneknel niluan valo dolgot szoktak az okos emberek elő hozni, nem valami szokatlan, auagy lehetetlen dolgot, es ezek a mi mostani ügiekezetünkre elegsegesek. Mert, csak azt bizonittiuk
- 30 mi most ezzel a peldaul, hogy a szentek tudhattiak a mi kiüansaginkat, es sokkal inkab gondot viselnek mi reank, hogy sem a karhozottak az ő Attiokfiokra. Mikor pedig azt mongia Gyarmathi:⁶⁸⁶ *Tuggiak a szentek, hogy Isten ő nallokneküis io moggianal rendeli allapatunkat, es közbe iarot szerzet: Es azért, nem imatkoznak eggi-}{[71v]:}önkent erettünk, niluan megh*
- mutattia hogy csak pantolodik. Mert ha az okon nem imatkoznak eggienkent erettünk, közönseghesen sem imatkozhatnak vgian azon okert, mert mind közönseghesen, s' mind eggienkent io moggiaual es io közbe iaro által rendeli

⁶⁸⁶ Gyar: fol: 201.

Isten a mi dolgainkat, Söt mi sem imatkozhatnak egimasert vgian azon okbol, mert iol tuggiuk, *hogy Isten mindeneknek gongiat viseli, es közbe iarot adot mindeneknek, mi nallunk neküis*. Aztis fölötté modnekül vitattia Gyarmathi, hogy a szentek nem könyörögnek a karhozottakert, tuduan hogy ezeknek

5 nincs szabadulasok, Mert soha almába sem látta senki a Catholicusok közül, hogy a szentek a karhozottakert könyöröghienek. De igi iar a dologh, mikor iol eszekbe nem vezik az Atiafiak, mit, es mi végre hoznak elő a kereztienek, csak haboznak es tetouaznak.

- Vegezetre, hogy ez, nem csak tiztan pelda beszéd, hanem valóságos
- 10 historia legien, azzal bizonittia *Chrysost: Tertullian: Euthym: es egiebekis*,⁶⁸⁷ mert a pelda beszédbe, nem szokta Christus Vrunk neuken neuezni az embe-reket: Szantalan pelda beszédit oluassuk Christus Vrunknak Z. Lukacznal, tudni illik, *Egi ember megien vala Ierusalembol Ierichoba. Egi ember nagi*
- 15 *vacsorat szerze. Egi embernek ket fia vala. Egi gazdag ember vala, melinek vala egi maioria. Egi biro vala egi varasba: Ket ember mene fel a temp-lomba, etc.* De sem ezekbe, sem egieb pelda beszédbe soha neuén nem neuezetik senki, mint it neuén neuezetik Lazar, Es noha a gazdaghnak neuét ki nem ielente a mi üduözitönk, hogy az ő nemzetsegenek ebből gialazattia ne köuetközneiek, de mind az által Euthymius, *a Sidok tradicioiabul* azt
- 20 iria,⁶⁸⁸ hogy ennek neue *Ninneusis volt: In parabola*, vgimond, *Chrysost: dicenda nomina non sunt*. Caluinus ő maghais errül igi ir.⁶⁸⁹ *Etsi visum aliquibus, esse simpliciter parabolam, quia tamen, Lazari nomen expressum est, puto potius, rei quae acciderit esse narrationem, Et quanquam historiam recitet Christus, describit tamen res spirituales sub figuris, quas scit*
- 25 *conuenientes nostris sensibus*. Irenaeus pedig,⁶⁹⁰ nem csak azt mongia, hogy ez nem *fabula*, nem Aghnö {72[r]:} beszéd, de e mellet *lib: 2. cap: 62. num: 63.* ebből a historiabul bizonittia, hogy az ember lelke, halhatatlan, kit soha nem cselekedet volna, ha ezt pelda beszédnek itilte volna lenni.

⁶⁸⁷ Chrysost: Tom: 2. hom. de Diuite. Tertull: de anima cap: 7. num: 94. Aug: 21.

Ciuit: cap: 10. Epi: 99.

⁶⁸⁸ Euthym: in Lucae 16.

⁶⁸⁹ Calui: in Harmonia Lucae 16. v. 20. 23.

⁶⁹⁰ Iren. lib: 4. c. 4.

Miel hogy a Gnosticusok ellen sokszor mondgia,⁶⁹¹ hogy a pelda beszeden nem kel a hit dolgait fondalni. *Tertull: lib: de Resurrectione Carnis cap: 17.* a Lazar peldaiaual bizonittia, hogy itilet nap előttis testnekül kinoztatnak a lelkek. Azonkeppen *Origenes, Cyprianus, Basilius, Hilarius, Hieronymus, Methodius, Augustinus*, igaz historianak itilik ezt.⁶⁹² Iustinus Martyr a kit te emlegez, ezt sem telliesseggel pelda beszeden, sem telliesseggel historianak, hanem igaz historiabol es hasonlatossagbul elegitet dolognak itili,⁶⁹³ Azért, mert a mit a szemrül, szairul, nielurül hallunk, azt lelki ertelemben kel vennünk, noha a historianak derék dolga, valóságos.⁶⁹⁴

10 Es vgian ezen okon, e töb Z. Atiakis néha historianak, néha peldanak neuezik ezt a historiat.

EOTEODIK, VI. VII. VIII. IX. BIZONSAGH.

ÖTödször, Onias, halala vtánnis megh ielenek Iudas Machabaeusnak,⁶⁹⁵ es Ieremias Prophetárul szép tanusagot aduan, egy kardotis ada neki,

15 es batorita ötet az Istentelen neppel valo viaskodásra. Ezeket pedig, nem cselekedhetette volna, ha a megh holt szentek semmit nem tudnanak e vilaghi dolgokba. Ergo.

HATODZOR ha az Angialok halliak a mi könyörghesinket es annak okaert oluassuk az irasba, hogy a szent iamborok könyörgöttek az Angialoknak, mint

20 ez elöt megh mutatam.⁶⁹⁶ Es ha az Angialok tuggiak s' örülik a my megh tere-sünket.⁶⁹⁷ Mi lehet az oka, hogy szinte azonképpen nem halhattiak a szentekis? Erre a bizonsagra minemü feleletet aggion Gyarmathi, megh lattiuk e köninek vtolso reszebe. Annak okaert, nem szüksegh arrul most szollani.

⁶⁹¹ *Iren. libr: 8. cap: 46.*

⁶⁹² *Recenset Feuard in Iren: lib: 4. ca 4. n. 1.*

⁶⁹³ *Iustin: quae: 60. ad Orthodox:*

⁶⁹⁴ *Vide Pamel: in Tertull: De Anima n. 94.*

⁶⁹⁵ *2. Machab: 15. v. 12.*

⁶⁹⁶ *Sup: fol: 56.*

⁶⁹⁷ *Lucae 15. v. 10.*

HETEDSZER ha a Prophetak⁶⁹⁸ nem csak a tauuli {[72v]:} valo, de a iöuendö dolgokatis latták, Mi az oka, hogy a bodogok nem lathatnak, Holot, a Z. Pal mondasa szerent,⁶⁹⁹ a Prophetia az Isten szine latasahoz kepest csak rész szerént valo esmeret, a bodoghsagh pedig tekélletes allapat?

5 Es ha Z. Istuan e földön leuén,⁷⁰⁰ az Istennek iobian latta a my üduözitönket, miért nem lathattiak a bodogh szentek e vilaghi dolgokat?

Ez elöt az bizonisagh előttis, örömet szaladna Gyarmathi ha lehetne, Azt iria azert,⁷⁰¹ hogy *leszen a szenteknek ertesek, es tudasok, a menire a bodoghsaghoz illik, de vgian nem lesznek Istenek, hanem alab valok ö felsegenel, es sem töb, sem finiesebb ielenteseket tölle nem vesznek, hanem a menit a megh határozot természetü teremtet allat töle vehet, mert mikeppen egi poharba, az egész tenger vizet be nem tölthetik, azonkeppen az emberi elme, az Isteni veghetetlen, es határ nekül valo bölcsesegét megh nem foghattia.* Es it, nagy epeséggel bizonittia Gyarmathi,⁷⁰² hogy nem kel a szenteknek Istenhez egienlő felseget, melyseges, megh foghatatlan bölcsesegét tulaidonitani, es hogy nagy külömbsegh vagion az Isten, es a teremtet allat bodogsága közt, *mert az Istenbe ö magatul természet szerént, határ nekül, mint eleuen es ki merhetetlen kutföbe vagion a dicsössegh, a szentekbe pedig, csak folyasa vagion ennek.*

20 Ezen io Vram bar ne törödnél, mert sem Monozloi, sem egiéb senki a Catholicusok közzül azt megh csak ingien sem almodozta, hogy azon képpen tuggiak a szentek a mi dolgainkat mint az Isten, hanem csak azt tanittiuk mijs a mit te mondál, Tudni illik, hogy a szentek csak az Isteni ielentésből, es csak annira tuggiak e vilaghi dolgokat, a menire az ö bodoghsagok kiuannia,

25 es a menire az Isten megh akaria ezeket nekik ielenteni, Es csak azt vitattiuk, Hogy ha az Isten e világhi homaliba megh ielentette a Prophetaknak az ö hozzaik tartozo dolgokat, mentül inkab ama tekélletes ismeretnek ideien, megh ielenti az ö örökösinek, az ö hozzaik tartozo dolgokat?

⁶⁹⁸ *Lásd e köniunek fol: 9.*

⁶⁹⁹ *1. Cor: 13. v. 8. 9. et 10.*

⁷⁰⁰ *Act: 7. v. 56.*

⁷⁰¹ *Fol: 222.*

⁷⁰² *Fol: 223. 224.*

De azt kerdi Gyarmathi,⁷⁰³ *Ha mindeneket tudnak a szen-{{73[r]:}}tek, miért nem tuggiak az itilet napiat Matth. 24. Apocal: 6.* Csak garazdalkodik ez a iambor, mert senki közzüllünk azt nem mongia, hogy minden szent tud mindeneket, hanem csak azt tuggia mindenik, a mit az Isten az ő hozzaik tartozo dolgokba megh akar nekik ielenteni: Mikor azert így ír Gyarmathi,⁷⁰⁴ *Az Isten ő magha ieleneseket teszen a szenteknek, de olliakat, meliek azoknak az ő bodoghsagokra tartoznak, es meliek mia, nem kissebedik az Isteni döcsössegh, es meltosagh,* mikor (mondok) azt iria Gyarmathi, tisztan es igazan eggiet ért mi velünk, mert mijs csak illien ieleneseket engedünk a szenteknek.

NIOLCZADSZOR a bodogságnak oly természeti vagion, hogy az embernek minden okos, es természet szerént valo kiuanságot be telliesyti. De, okos es természet szerént valo kiuansagh az, hogy tuggiuk a mi hozzánk tartozoknak állapotiat, es azoknak a kik nekünk valamit aianlanak kiuanságot megh ercsük: Tehat ez a tudomani a bodogságnak tekélletes állapotiahhoz illik. Es azert mongia Z. Agoston,⁷⁰⁵ *Ha Elisaeus szíuel, nem szemmel latta az Isteni csudalatos ielenesbül, inassának tauuli valo cselekedetit, mentül inkab fogunk minniaian ackor böuölködni ezzel az aiandekkal, mikor az Isten mindenekbe minden leszen?* Z. Gergely pedig vgian így mér szollani.⁷⁰⁶ *Mit nem tud a ki azt lattia, a ki lát, es tud mindeneket?*

KILENCZEDSZER a réghi szent Atiak, es az közönséghe Aniazentegiház is, egienlő ertelemmel tanítottak eleitül foghua, hogy a bodogh lelkek tuggiak, ertik, megh halgattiak a mi hozzaik valo köniörghesinket, a mint ezennel megh mutatom, es a reghiek irasibul bösegesen meghmutata Iodocus Coccius *Tom: 1. Thesauri lib: 5. art: 8. fol. 506.* Mely bizonságnak ereierül, es Gyarmathinak ez ellen valo cselcsapásyrul, bösegesen szolliunk Isten seghitsege velünk léuen, ezennel.

Ez ellen az igassagh ellen, ighen tusakodik Gyarmathi⁷⁰⁷ de heába valo minden faratsaga. Elöször hozza elő ama zent {{73v:}} iras mondását,

⁷⁰³ Fol: 224.

⁷⁰⁴ Fol: 225. b.

⁷⁰⁵ August: 22. de Ciuit: cap: 29. 4:Reg: 5. v. 26.

⁷⁰⁶ Gregor: 4. diolog: cap: 33.

⁷⁰⁷ Fol: 94.

meliekrül e köniunek Niolcsadik reszébe emlekezenk,⁷⁰⁸ De miuel hogy ot bösegesen megh felelénk azokra, nem szükséghe vionnan elő forgatni az egiszer megh magariazot dolgot. Masodszor azt hozza elő, hogy *viszá es fonákul esnek a dologh, ha az Isten tenne ielenést a szenteknek a mi köniörghesünkrül, meli dolgot csak megh gondolniis neuetsegh es bolondsagh.* Mert így az Isten lenne közbe iaro a szentekkel, nem a szentek az Istennel. Szep dologh a tudatlansagh, akár mitis batran ki fecziegtet az emberrel. Vallion neuetsegh valaé mikor az Isten megh ielente a Iob tarsainak,⁷⁰⁹ hogy Iobhoz mennének, es ő általa kernének kegielmet ő zent felsegétül? Vallion s' fonákul esetté, mikor az Vr Isten Samuelnek a Saul gondolattiat, Elisaeusnak a Geyse, es a Syriai Kirali titkát megh ielenté.⁷¹⁰ Visza eset dologh volte hogy az Vr Isten megh ielenté Ananiasnak a Z. Pal kiuansághat,⁷¹¹ Auagy mikor Corneliust megh tanitá, mint kellessék Z. Petert magához hiuatni.⁷¹² Ha ezek visza es fonákul esnek Gyarmathinak, bizonnial hiszem, hogy visza fordult az esze. Harmadszor így okoskodik Gyarmathi, *Mi nem szükölködünk a szentek köniörghése nekül, mert megh elegendet az Vr Isten, az ő Z. fianak közbe iarasaua, es szoszallasaua, Ezt ha hiszi Monoszloi, megh éri tehat Christussal, ha szinte a szenteket seghitseghül nem hiiais.* No, mondom en hogy nehez a tökbe ezt verni, szinte ezenkeppen okoskodhatnak Z. Pal ellen, söt önnön magha ellenis, Gyarmathi, miuel hogy Z. Pallal egietembe, giakran kérte eöis az ő szolga tarsait, hogy *imadsagokkal seghilliek ötet Isten elő,* Es *köniörghienek erette,* Mert így ír egi helien Gyarmathi,⁷¹³ *Mijs niluan valliuk, hogy a kereztienekek itt e földön egymasért valo köniörghesek, fölötte haznosok. azért, vgian illik, hogy egi mas köniörghését kiuanniuk.* *A más vilaghi szentek seghitseghiek pedig, es köniörghések, haszontalan, söt vgian hamis, mert, egi szoszollonk vagion az atiatul, a Christus, es a mi seghitseghünk az Vrtul vagion, a ki a menniet, földet teremtetete.* Szep dologh bizoni, a ki e vilaghi bünös, giarlo ember köniörghése által valo

⁷⁰⁸ Supra fol: 39.

⁷⁰⁹ Iob 42. v. 8.

⁷¹⁰ Vide sup: fol: 9.

⁷¹¹ Act: 9. v. 11.

⁷¹² Act: 10. v. 4.

⁷¹³ Fol: 218.

seghitséghe kéri, az egi közbe iáro Christus tiztit fel nem {74[r]:} bontia, a ki pedig az Istennel vralkodo szenteknek hasonlo seghitseghe kiuannia, ottan mingiart megh tagaggia Christust, Mi okon? Mert igi akaria Gyarmathi, a velle egi porazon futo kialtokkal: s' ki merne vgianis ezek ellen valamit

5 moczanni, kiknek vgian el aradot bölcseségek, es még a vakondakoknális finiesb szemük az igassaghnak latasába?

Efféle hiuolkodo bizonisagokrul ez elöt böuön szollék, es niluan megh mutatám, hogy a Christus közbe iarasanak böcsülletes tisztuel, nem ellenkezik a szentek seghitseghe hiuasa, Es ez okon, nem szükséghe most errül szot

10 szaporitanunk.

TIZEN HETEDIK RESZE.

MELIBE. IX. GIOZHETETLEN BIZONISAGOKKAL
MEGH MVTATOM, HOGY A SZENTEKTÜL SEGHITSéghe
kérhetünk: Es Gyarmathinak ezekre valo feleletit el rontom.

15 HA azt akarnám cselekedni a mit Gyarmathi cseleküek, az ő teueligesenek bizonitasiba, ki, azon egi férghes, es modnekül valo bizonsághot, az ő kocsagos feienek, es el szedült agiaskodasinak alma szerént, sok külömb külömb all orcsaba öltöztetuen, számossá akará tenni az ő eggietlen egi argumentomat, nem harmincz, auagi negiuen bizonsagot hozhatnék elő,

20 hanem sokkalis többet.⁷¹⁴

De miuel hogy az igassaghnak szem finy veztesre nincz {[74v]:} szükséghe, es az okos emberek, a bizonsagoknak, nem számára, hanem ereiére neznek, Röüiden, csak KILENCZ bizonsághot hozok elő, melliekkal, niluan megh mutatom, hogy szabad, illendö, es haznos a szenteknek valo könyörges,

25 Es hogy, valaki azt tagaggia, meltan karhoztatik az Aniazentegyhaztul.

⁷¹⁴ Vide supra fol: 20. 46.

ELSŐ BIZONISAGH.

SZent Agoston ideiebe, mikor nagi vetekedes volna az Aniazentegihazba, ha Vyonnaan kellenei kereztelni azokat, kiket az Eretnekek kerezteltek vala, megh akaruan bizonitani Z. Agoston, hogy semmikeppen nem kel ezeket vizza

5 kereztelni, igi ir:⁷¹⁵ *A szent irásba, ök sem talalliak fel hogy az eretnekeket mikor megh térnek, Vyonnaan kellien kereztelni, My sem talalliuk fel hogy ezeket az fel vöt kereztésbe kel hadni, Azért, ebbe köz a mi igiünk, hogy az irásba egginknek sincs errül niluan valo peldaia.* Megh mutatuán azért minemü bizonsaggal szoktak vala a hiuek viaskodni a vizza kereztelők ellen. *A reghi szokásnak megh rögzöt ereie tartotta,* vgimond,⁷¹⁶ *a kereztienységhe, es csak ez vettet azok eleibe, kik Vysaghot akarnak vala be hozni.* Es Vincentius Lyrinensis azt iria,⁷¹⁷ *hogy az Aniazentegihaznak olyerös bizonsaga volt a reghi szokás, hogy ezzel giözetnek megh a Cyprianus igie, noha ő, a szent irásnak sok bizonsagiual, a Z. Püspökök giakor göleközetuel, nagi tudományaua,*

15 *es ekesen szolással viáskodnék az igassag ellen.* Meli bizonsaghnak noha nagi ereie vagion, de hogy ezt iobban a mi igiünkhöz szabhassuk, illien erőseget tamaztok.

Mindennemü dologba, mikor valaki reghtül foghua valo birodalmába es vrasagaba volt valameli dologhnak, ha ki ellene tamad, es fel peresse

20 teuén maghát, ettül megh akaria foztani, sem az emberi okossaghe szerént, sem az Isten parancsolattia szerént, nem tartozik addigh el allani marhaia, es ertelme mellöl, valamigh a fel peres, niluan valo bizonisagokkal megh nem mutattia, hogy hamissan, es modnekül biria a perlet marhat: Mert a törüeni szerent, *In dubijs me-{75[r]:}lior est conditio possidentis: Es, in dubijs fauendum est reo non Actori.* Az emberi okossaghis azt mutattia, mert senki igaz marhaiat megh nem tarthatna, ha ennek el veztesére eléghe volna a felperes vadlása es imillien amollian ghezenguz bizonsagha. Az Isten ighie szerentis,⁷¹⁸ nem csak azzal tartozunk, *hogy ne higgiünk minden leleknek,*

⁷¹⁵ Aug: de vnico Bapt: cont: Petilian: cap: 11.⁷¹⁶ Aug: lib: 2. de Bapt: cont: Donat: cap: 9.⁷¹⁷ Cont: Profan: Voc: Nouit:⁷¹⁸ 1Tim: 6. v. 20. Rom: 16. v. 17. Philip: 3. v. 16.

hanem iol megh proballiuk: De arrais köteleztetünk,⁷¹⁹ hogy megh maraggiunk abba a tudomoniba, melliet eleitül foghua vöttünk, es a ki e kiүүл valami vysagot hirdet, azt el tauoztassuk.

- 5 A pedig bizonios dologh, hogy, az eghéz kereztieneseh, reghtül foghua valo possessioiaba, birodalmaba volt a szenteknek valo könyörghesnek, es ezt mint ösünknek ösitül, Seot mint eleitül foghua vöt igaz tudomant, perpatuarnekül, vizzauonasnekül hitte, es tartotta az eghez Aniazentegihaz az Vyto peresek tamadasa elöt, mint ennek vtanna niluan megh mutat-
10 valo peldaiual megh nem bizonithatnoiokis, hogy melto a szentektül seghitseghet kerni, mind az altal, valamigh a mi ellenünk tamadot pantolodo *Procatorok⁷²⁰ nyluan megh nem bizonittiak, ennek a mi reghi birodalmunknak hamissaghat, sem az emberi okossagh, sem a lelki ismeret, sem az Istennek parancsolattia, rea nem bocsat, hogy senki azt itillie, hogy nem szabad
15 a szenteket seghitseghül hinunk.

- Hogy pedig a mi peresink, ezt soha megh nem bizonitottak, csak a nem lattia, a ki szemét szantszandekkal be dughia, Mert a mint megh mutatám, Valameli bizonsaghot elő hoznak, mind az ő agiokbol gondolt hamissagon, es a zent irasnak hamis, es keptelen ertelmen s' magiarazattian fondaltatnak,
20 Es nem csak a szentek, de az Angialoknak valo könyörghés (melirül az irasba niluan valo peldaink vannak) ellenis, egi arant vitezkednek. Es ha a Christus közbe iarasanak gialazattianekül szabad az elő embereket kernünk, hogy imatkozzanak erettünk, szinte vgi nem foztatik megh Christus az ő tisztitül, ha szinte a szenteken kerükis hogy imatkozzanak erettünk.

- 25 {[75v];}De hogy ennek a bizonsaghnak ereiet iobban megh ercse minden ember, illien peldat hozok elő. Ha valaki tamadna, a ki azt kezdené mondani, hogy azt az Euangeliomot melliet Z. Ianos neue alat oluasunk, nem Z. Ianos irta, nem a Z. Lélek tanitasabol irta: Auagi, ha ő irtais, de ő vtanna valaki el valtoztatta, es ennek bizonsagára, sok külömb külömb fele bizonsagokat
30 tamaztana, Vgimint hogy ellenkezik a töb Euangelistakkal, kit sok tettetes peldakkal igiekeznék meghis bizonitani Mas felöl pedig, azt mondana,

⁷¹⁹ 2.Iohan: 1. v. 6. 2.Pet: 3. v. 3.

⁷²⁰ *Praedicatorok

- hogy a szent irasba sohult fel nem talalliuk, hogy ezt az Euangeliomot Z. Ianos irta, auagi hogy ő vtanna ezt senki el nem valtoztatta. Vallion s' ha valaki azt mondana, mint hamissitana megh egi Caluinista kialto ezt a bizonisaghot? Nem de azt cselekedneiee, hogy, Legh előzőr megh mutatna
5 efféle teueligő bizonsaghnak erőten voltat, Az vtan pedig, vgi mint eztelen embert, karhoztatna vakmerősegeert, a ki az egész kereztienesehnek réghe itileti ellen, az önnön bolond agiaskodasiert visaghot akar a kereztienesehbe hozni? Bizoni ezt cselekedne, s' ennel egiebet sem. Ne banniak tehat a Caluinistak, ha mijs ezenképpen cselekeszünk öüéllek. Es ha ez az egi
10 bizonsagh eleghseghes lön Z. Agoston ideiebe az Vizzauonok ellen, oli derek dologba, minemü vala a kereztsegh, es annira eleghseghes lön, hogy mostis, ha rea foghnak a Caluinistakat, hogy megh mutatnak az eretnekek által szolgaltatot kereztseghnek fel bonthatatlan hasznos voltat, mas giözhetetlen bizonsággal ezt megh nem mutathatnák, hanem csak ezzel, Mi az oka,
15 hogy az okos embereknél, ebbe a szentek seghitsegerül valo vizza vonasbais nem kellien ennek heliének lenni?

- En igaz lelki ismerettel mondom, hogy ha a kereztienesehbe ez a bizonsagh nem eleghseghes, nem latok semmi oly czikkelt a kereztieni tudomaniba, melliet szinte ollian künnien nem tagadhat az ember, mint a szentek seghitseghül hiuasat, Miel hogy ha ez az argumentom es bizonitas nem eleghseghes, nem tudhattiuk mellik legien a Z. Iras, Ha ezt {76[r];} nem tuggiuk, fel fordul telliességgel a kereztieni hit. Es igi láttiuk, hogy a kik a szentek tiszteletibe, es egiebet efféle dologba ezt a bizonsaghot megh vetet-
20 ték a Caluinus tanituany, veghre egiebet dologbais megh vetuen, Libertinusok vagi Atheusok lottek, mint masut megh mutatam.⁷²¹ Es Beza megh vallia,⁷²² hogy a kik ezt a bizonsaghot megh vették, a Caluinus tanituany közzül, Vgimint *Seruetus*, *Alciatus*, *Gentilis Blandrata*, *Gribaldus*, *Ochinus*, *Sozinus*, véghre Arrianusokka, Atheusokka löttek.

⁷²¹ Lásd az Vy tudom hamissagarul. fol: 33.

⁷²² Beza Epist 81. Theologica.

MASODIK BIZONISAGH.

- Mikor a régghi Arrianusok, azt kérdik vala reghenten a hiuektül: Hon vagion a szent irasba *Persona*, *hypostasis*, *omousion*, *Trinitas*, etc. Z. Agoston, erre ketképpen felele:⁷²³ Először, *Azokbol*, vgimond, *a miket oluasunk, oli dolgokat hozunk ki, mellieket az irasba nem oluasunk. Es hogy ne farági effele dolgoknak keresesébe, kerlek. Hon oluasod, hogy az Atya Isten nem születet? hogy bodogh azzoni szülése vtannis szüzen maradot?* Masodszor azt feleli, (a)⁷²⁴ *hogy akkor köuettiük valoba a Z irast, mikor azt cselekeggiük a mi az eghéz Aniazentegihaznak teczik.* (b)⁷²⁵ *Es azok ellen vetekedni, a mit az egész Aniazentegihaz köuet, nem egiéb fel fualkodot bolondsághnal.* (c)⁷²⁶ *Mert valamit az egész Aniazentegihaz tart; a mi valameli Conciliomba nem rendeltetet: igazan hizzuk, hogy ez Apostoli tudomány.* Es ennek, szép okat aggia Z. Agoston. (d)⁷²⁷ *Mert ha az Isten minket valameli bölcs emberhez igazitana, azt parancsoluan, hogy az ő itiletit köuessük a köztünk támát vizzauonásba, ketsegekül, engednénk az ő itiletinek: Istentelensegh tehat, ha nem engedünk az Aniazentegihaznak, kihez igazit minket az Isten.* Es azért iria, mind Caluinus,⁷²⁸ mind Luther,⁷²⁹ es Beza,⁷³⁰ *hogy az Isten, vgy aiánlia nekünk az Aniazentegihaz meltosagat, hogy a ki ezt megh sérti, az Isten autoritassat, hitelre valo meltosagat, megh kissebiti.* Sőt azt meri mondani Tertullianus,⁷³¹ *hogy az eretnekekkel valo vetekedésbe, legh előzőris ezt a rést kel be dugni, hogy {[76v]:} az eretnekeket a szent irasbol valo vetekedésre ne bocsassuk, mert ők a szent irast az ő maghok teczése szerint magiarazuan, semmit nem haznál ő nállok a szent irasbol valo versenghes.* Azért,⁷³² *nem kel a szent irasra bocsátani őket, hanem azt kel megh mutatni,*

⁷²³ Aug: 3. cont: Maxim: Arrian: c. 3.⁷²⁴ a 1 Cont: Crescon: cap: 33.⁷²⁵ b Epist: 118.⁷²⁶ c 4. de Bapt: cap: 24. lib: 5. cap: 23. Epist: 118. et 99.⁷²⁷ d De vnit: Eccles cap: 22.⁷²⁸ Calu: 4. Instit: cap: 1. nu: 5. et 10⁷²⁹ Luther: locis ci: Diatrib: de Eccl: fol: 9.⁷³⁰ Beza Epist: Theolog: 81.⁷³¹ Tertul: Prase: cap: 15. 17.⁷³² Cap: 19. 21,

hogy csak az Aniazentegihaztul tanulhattiuk megh, mit tanit Christus, mit tanítottak az Apostolok, es ahol ez az Aniazentegihaz vagion, ot vagion a Z irasnak igaz ertelme, es az Apostoli traditionak igaz magiarazattia.

- Ezt a gíozhetetlen erősséghez, hogy a szentek seghetsegehez szabiam, illien bizonsagot formalok.

- A mit az eghéz kereztien Aniazentegihaz vallot, es tanitot, lehetetlen dologh, hogy az hamis es a szent iras ellen valo dologh legien, Sőt inkab, valami az Aniazentegihaznak egienlő vallása ellen vagion, minden ketseg nélkül az a szent iras ellen vagion, miuel hogy a szent iras oli bizonsaghot teszen az Aniazentegihazrul, (a)⁷³³ *hogy a Z. Lélek mind véghigh véle marad, soha el nem teueliedhetik,* (b)⁷³⁴ *a pokolnak ereie ő raita,* (c)⁷³⁵ *vgimint az igassaghnak erős oszlopan, diadalmat nem vehet,* Es annak okaért, (d)⁷³⁶ *tartozunk az ő tanításának engedni, a mint Vithakerus, es Hunnius ellen, az Aniazentegihazrul irt könibe, bösegesen megh bizonitam, minden tetouazo csauargasoknak eleit veuen.* Holot aztis böuön megh mutatám, hogy a ki ezt tagaggia, sem a szent irasrul, sem annak igaz ertelmerül, semmi bizonios vallása nem lehet.

- De azis niluan valo dologh, hogy a kereztien Aniazentegihaz mind cselekedetiuel, s' mind szauáual azt tanította, hogy a megh dücsöült szenteknek könyörgheni kel, es ő töllök seghitseghet kerni. Ergo.

Ezt pedig noha sok szantalan bizonsagokkal megh erőssithetnem, de röüdeden, keués bizonsagokkal eleeggiek megh a kereztien oluaso.⁷³⁷

- A Chalcedoni közönséghez giölekezetbe (meli a Caluinus⁷³⁸ es Gyar-mathi⁷³⁹ itileti szeréntis, *szenet, es egiebet a szent iras igaz ertelménél nem tanit*) igi szolnak a Custancinapolbeli egihazi szemeliek.⁷⁴⁰ *Flauianus halala vtan el, Flauianus könyörögiön {[77[r]:} my erettünk.* Az Europabéli

⁷³³ a Mat: 28. v. 20. Ioan: 14. v. 16,⁷³⁴ b Mat: 16. v. 18⁷³⁵ c 1.Tim: 3. v. 15⁷³⁶ d Mat: 18. v. 17⁷³⁷ Plura vide apud Coc: tom: 1. Thesaur: lib: 5. art: 6. fol: 486.⁷³⁸ Caluin: lib: 4. cap: 9. nu: 8.⁷³⁹ Gyar: fol: 244.⁷⁴⁰ Concil: Calce: Act: 11.

- Püspökök pedig, igit szólnak.⁷⁴¹ *Proteriust, mi a szent Martyrok közibe szamlalluk, kériük az Istent, hogy az ő könyörghése által, nekünk irgalmas kegielmes legien.* Ha a szenteknek való könyörghés baluani imadas, mi az oka hogy ez a szent giölekezet, melibe hat szaz harmincz Püspök
- 5 vala, efféle tudomant heliën hagi s' nem karhoztat? Miert hija Z. Irenaeus⁷⁴² (ki az Apostolok tanituanit, es neuezue Z. Polycarpust ismerte) Bodogh azzont *Eua aduocataianak*, az az, *szoszollaianak*? Origenes Z. Iobot keri,⁷⁴³ *hogy imatkozzek mi erettünk szeghiniekert, hogy az Istennek irgalmasságha megh otalmazzon minket, e vilaghi sok niomorusagok közt.* Z. Cyprianus
- 10 Martyr pedig, (a)⁷⁴⁴ *Ezek, vgimnod, az Aproszenetek, kiknek a Martyrok közt első heliek vagion, es az Isten titkait tuggiak. az Isten irgalmassaghat nieriék mi nekünk, kiket e mai napigh üldöz a kegietlen Herodes.* Söt igit ir rollok: *Facti sunt supremi Capitolij Senatores et Iudices, nonnullis veniam obtinentes immeritis, assistuntque miserationibus et vltionibus diuinis.*
- 15 Es ismet:⁷⁴⁵ *Sok szerető Atiankfiai vannak immar a bodoghsagba, kik magokrul bizoniosok leuen, szorgalmatosok a mi üdüössegünkről.* Masut azon kéri Corneliust, es a szüzeket,⁷⁴⁶ *hogy ha ő nallánál előb megh hálnak, könyörögienek erette.* Z. Athanasius igit könyörögh Bodogh Azzonnak:⁷⁴⁷ *Haicz a te füleidet a te neped könyörghesére, esedezzel o Azzoniunk,*
- 20 *kiralnenk, Istennek Annia, erettünk*
- Eusebius Caesariensis, minek vtanna sok dolgokat elő szamlalt volna, mellieket Plato a Sidoktul tanult, es a kereztienekis megh tartnak, aztis emliten, hogy Plato a tekélletes embereket, halalok vtannis tiszteletre meltoknak itilte, igit ir:⁷⁴⁸ *Hoc nos quotidie facimus, qui verae pietatis milites,*
- 25 *vt Dei amicos honoramus, ad monumenta illorum accedimus, vota ipsius facimus, quorum intercessione ad Deum non parum inuari profitemur Quae*

⁷⁴¹ In Epistol: pro Concil: Chalced: fol: 234.

⁷⁴² Iren: lib: 5 c. 19

⁷⁴³ Orig: lib: 2 in Iob, in fine. Et in c. 31. Num: omnes sanctos. Homil: 3. in Cantica.

⁷⁴⁴ a Cypr: de Stella: et Mag: n. 8.

⁷⁴⁵ De Mortalitat: num: 49.

⁷⁴⁶ Epist: 57 n. 14. De discip: Vir: num: 88.

⁷⁴⁷ Athanas: in Euang: de S. Dei para habetur tom: 1 edit: Comelin. fol: 321.

⁷⁴⁸ Euseb: 7. Praepar: cap: 7. init:

- a Platone collegimus, vt ostenderemus. Hebraica illum Philosophia munitum, nostris consentanea scripsisse.* Mi, vgimond, tisztelliük az Istennek baratit, az ő koporsoiokhoz megüünk, fogadasokat fogadunk, kiknek közbe
- 5 ia-{{77v}}rasok által, nem kicsin seghitseghet hizzük hogy nierünk. Cyrillus pedig,⁷⁴⁹ *Mikor, vgimond, ezt az aldozatot be mutattiuk, emlekezetet teszünk a Prophetakrul, Patriarchakrul, Apostolokrul, Martyrokrul, hogy az Isten az ő könyörghések által, veghie keduesen a mi imatsagunkat.* Z. Agoston pedig, (a)⁷⁵⁰ Z. Cyprianus, vgimond, seghillien minket könyörgheseuel, *hogy az Isten aiandekabol köuethessük az ő tekelletesseget.* Masut azt iria,
- 10 (b)⁷⁵¹ *hogy közönseghes szokas volt a kereztienek szaiaba, hogy alazatoson valamely szentnek aianlottak magokat, monduan, Emlekezzel megh en rollam.* Es ismet, (c)⁷⁵² *meltatlan, vgimond, a Martyrokért imadkozni, kiknek imadsaghira kel magunkat aianlanunk.* Masut azt iria, (d)⁷⁵³ *Martyres talia a Domino impetrare possunt, et pro patientia iam habent*
- 15 *potentiam.* Es ismet: (e)⁷⁵⁴ *Populus Christianus Martyrum memorias religiosa solemnitate celebrat, et ad excitandam imitationem, et vt meritis eorum consocentur, et orationibus adiuuentur* Masut azt iria: (f)⁷⁵⁵ *Hogy a véghre temetik a kereztienek az ő halottokat a Martyrok Templomaba, hogy temetesek helie eszekbe iutassa a Martyrt, es ennek aianla az ő szerelmes attiafianak lelket.* Es ismet, (g)⁷⁵⁶ *Szüz Maria, vgimond, legi seghitseghül a szegenieknek batoricsad a felelmeseket, vigasztald a siralomba megh epetteket, könyöröghi a kösseget, imatkozzal az egihazi rendert, legy közbeiaro az aytatos Azzoni nemert.* Es masut:⁷⁵⁷ *Vr Isten,*
- 20 *vgimond, agi helt az en könyörghesemnek a te Z. Anyad, a bodoghsagos szüz Maria könyörghese, es minden szentek imadsagha által.* Es veghezetre igit

⁷⁴⁹ Cyrill: Hieros: Catech: 5. Mystagog: Eadem Augus: Tract: 84. in Ioan:

⁷⁵⁰ a August: 7. de Bapt: cap: 1.

⁷⁵¹ b 21. de Ciuit: ca. 27. sub fin.

⁷⁵² c Serm: 17. de verb: Apostol: initio.

⁷⁵³ d 22. de Ciuit: cap: 9.

⁷⁵⁴ e 20. Contra Faust: cap: 21.

⁷⁵⁵ f De cura pro mort: cap: 4.

⁷⁵⁶ g Serm: 2. de Annunciat:

⁷⁵⁷ Medit: cap: 35. 36. in fine vtrouque.

- könyörögh masut,⁷⁵⁸ *Szent es szeplötelen szüz Maria, meltoztassal az elöt könyörgheni erettem, kinek melto löl annyaua valasztatni. Z. Mihali. Z. Gabriel, Z. Raphael, Angialoknak, Patriarchaknak, Prophetaknak, Apostoloknak, Euangelistaknak, szüzeknek sereghi kérlek titeket azert a ki valasztot titeket, hogy en erettem bünösert könyöröghietek Istennek.* Szinte ezenkeppen keri Z. Victor Vticensis,⁷⁵⁹ elő szamlaluan a menniei Angialok, Patriarchak etc karát, es kiualtkeppen zent Petert es zent Palt, hogy imatkozzanak ő erette, Z. Basilius arra int,⁷⁶⁰ *hogy a kinek valami nyaualiaia {78[r]:} vagion, a Martyroknak könyöröghien, kiknek könyörghesek által, betegek megh giogiulnak, halottak fel tamadnak.* Gregorius Nazianzenus⁷⁶¹ minek vtanna zent Cyprianust es zent Athanasiumt megh dicsirte volna, könyörögh nekik, *hogy az ő testi indulatit megh szabolazzak, az ő rea bizot nepet legeltessek, ő maghat a bodoghsagba vigiek.* Z. Chrysostomus iria,⁷⁶² *hogy a barsonba es Kiraly koronaba dicsekedő Csaszaris, a Z. Pal koporsaiat megh csokollia,*
15 *es le teuen keueliseghet, alazatoson kéri a szentet, hogy Isten elöt neki seghitseghé légien.* Theodoretust hallok az elöt, (a)⁷⁶³ mint könyörgöttek réghen a hiuek a Martyroknak, es meny csudáual megh mutatta Isten az ő könyörghesek hatalmat. Masut azt iria, (b)⁷⁶⁴ *hogy az iffiabbik Theodosius Csaszar, az Arany szaiu Z. Ianos koporsoiara boruluan, bocsanatot kére ő tölle. Es mikor ezen Theodosius a hadba menne Eugenius ellen,*
20 *(c)⁷⁶⁵ a kereztelő Z Ianos templomaba menuen, szent Ianost hiua seghitseghül. Söt ő rolla masut ezt oluasom, (d)⁷⁶⁶ hogy a papokkal es kösseggel a szent heliekre menuen, a Martyrok es Apostolok teteme elöt le boruluan, a szentek könyörghése által seghitseghit ker vala.* Z. Ambrus,⁷⁶⁷ tanituan

⁷⁵⁸ Ibid: cap: 40.

⁷⁵⁹ Victor lib: 3. de Persec: Vand: in fine.

⁷⁶⁰ Basil: hom: in 40. Martyr: quae est: 20. vers: finem fol: 200. Et hom: 26. de S. Mamante. Initio fol: 221.

⁷⁶¹ Nazian: In fine Orat: 18 Orat: 20. circa med: n. 48. Orat: 21. in fine.

⁷⁶² Chrysost: in 2. Corinth: Hom: 26. Homil: 66. ad Popul:

⁷⁶³ a Sup: fol: 26.

⁷⁶⁴ b Theodo: lib: 5. hist: cap: 36.

⁷⁶⁵ c Sozom: lib: 7. cap: 24.

⁷⁶⁶ d Ruffin: lib: 2. cap: 33.

⁷⁶⁷ Ambros: lib: de Viduis post medium.

- az özuegieket, mint maradhassanak megh az Isteni felelembe, *kerni kel, vgimond, az Angialokat es a Martyrokat, kiknek teste zalagul nallunk vagion.* Masut ő magha keri az Apostolokat, Martyrokat, Vallas teuöket, hogy imatkozzanak erette.⁷⁶⁸ Ezent cselekezi Prudentius Hymn: 2. de S. Laurentio,
5 Hymn: 5. de S. Vincentio, Hymn: 10. de S. Romano, Hymn: 14. de S. Agnete. Z. Paulinus natali 2. 3. 8. 9. S. Felicis: Hilarius in Psal: 124. in illud, montes in circuitu. Damasc: 4. de fide cap: 16. Leo Sermon: 1. de SS. Petro et Paulo. Gregorius Homil: 32. in Euang: lib: 1. Epist 44. Hieronymus is iö könyörögh a megh holt Z. Paulanak.⁷⁶⁹ *Vale ó Paula, et cultoris tui vltimam senectam orationibus iuua, praesens facilius quod postulas impetrabis.* Es hogy touab ne nyuicsam irasomat, az bizonios dologh, hogy Z. Agoston es Z. Ambrus vtan, eggiül eggigh, mindnyaian az Aniazentegyhaz Paztori, es Doktori, eggieztek ebbe a tudomanba, es a ki azt tagadta, azt niluan valo eretneknek itilte a kereztieni giöle-⁷⁷⁰ közet, vgimint *Vigilantiust, Constantinus Copronimust, Claudius Taurinensist, Brusius Petert, Valdenses, es Vicleffet.*⁷⁷⁰
 Ebböl megh teczik, meli hamissan mongia az Augustana Confessio Apologiaia,⁷⁷¹ hogy sem Z. Hieronymus, sem a töb reghi Doctorok nem emlekeznek a szentek seghitseghül hiuasarul Z. Gergely elöt. Gyarmathi azt iria,⁷⁷² hogy a reghiek közzül, legh első Origenes a kibe a szentek seghitseghül hiuasanak szikraia vagion. De ezekrül, szinte ollian itiletet tehetünk, minemüt tön Daniel ama két agh Latorrul, mikor eggik egi fa alat, masik mas alat mondá hogy látta a Susanna vetket, meli egienetlenségből mingiart eszébe vöue Daniel a hazughsaghot. Es bizoniara ha Vrunk születese vtan három szaz, es negy szaz eztendötül fogua, mindenkor köz, es szokot dologh volt a kereztieneknel, hogy a szenteket seghitseghül hinák, Caluinus pedig ő magha megh vallia,⁷⁷³ *hogy Vrunk születese vtan közel*

⁷⁶⁸ Orat: 2. praepa: ad Missam in fine, habetur post libr: de dignit: Sacerdot:

⁷⁶⁹ Hieron: Epist: 27. in Epitaph: Paulae cap: 14.

⁷⁷⁰ Vide Praeteolum in Elencho haeresum.

⁷⁷¹ Apolog: Confes: art: 21.

⁷⁷² Gyarmath: fol: 304 ex Chemnicio in Examin: Concil: Trid: de Inuoc: Sanct: §. Quando iacta semina huius Inuocationis.

⁷⁷³ Calu: lib: 1. ca: 11. nu: 13. lib: 4. sap: 2. nu: 3.

öt szaz eztendeigh tisztan, eppen, változtatásnekül megh marat az Apostoli tudomani. Ketséghnékül az Apostoloktól származot ezis a szentek seghitseghül hiuása.

- Ennek fölötte, lehetetlen dologh hogy Origenestül foghua ez ideigh,
- 5 az eghész kereztien Aniazentegihaz eretnekseghet tanitot es vallot legien, holot ez az Istennek fogadása ellen volna: Tehat, ha Origenes ideietül fogua az egesz Aniazentegihaz tanította es vallotta a szentek seghitseghül huiasat, lehetetlen hogy ez hamissagh legien. Veghezetre, ha szinte Origenesnek, ki Vrunck születése vtán két szaz esztendőuel elt, reghiebbet
- 10 nem talalnankis a ki irasaba niluan tanitána a szentek seghitseghül huiasat, mind az által, holot mind Origenes, s' mind a több Doctorok, nem vgi mint valami vy dologrul, hanem vgi mint szokot, es köz dologrul szolnak a szentek seghitseghül huiasarul, ketséghnékül azt kel mondanunk, hogy Origenes előttis azont hittek a kereztienek, a mit ő vtanna. Es kiualtképpen, holot
- 15 Origenesnek anny sok hamis talalmanit megh feddette az Aniazentegihaz, mi az oka, hogy ha ezis ő talalmania volt, soha senki ezért ötet nem karhóztatta, hanem söt inkább, minniaian {79[r]:} köuettek ebbe ötet, vgmint a kereztieneseghnek alhatatos szokasaba? Szép dologh volna bizoni, ha ki azt mondana, hogy az Aniazentegihazba nem volt böcsülleti, es szama, az Vy testamentomhoz tartozo szent irasnak, miuel hogy legh reghiebb Doctor, a ki ezeket szam szerént elő számlalta, Origenes volt.⁷⁷⁴ Mert nincs senki (Az egi Melito Sardiceabeli Püspöktül megh válua, kinek írási el veszte)
- 20 a ki Origenes előtt, a zent iras köniueit, szám szerént elő számlálta volna.⁷⁷⁵ Nemis csuda pedig ha még akor, mikor a baluaniozas viragába vala, az Aniazentegihaznak sengheie, kiualtképpen a Poganok ellen viaskoduan, irasiba nem akara oly niluan emlekezni a szenteknek valo imatsagru,
- 25 Mert ha Z. Agoston ideiebeis, söt megh mi üdönkbeis, mikor e világh előtt niluan vagion, hogy minniaian csak egi Istennek szolgálunk, a szenteket pedig csak annira böcsüllük, a menire melto az Isten szolgait böcsülleni,
- 30 sokan talaltatnak kik azt kialtiak. *Idola vertitis in Martyres, et votis*

⁷⁷⁴ NOTA.

⁷⁷⁵ Euseb: 6. hist: cap: 25.

*similibus colitis.*⁷⁷⁶ A Martyrokat szinte vgi tisztelitek mint a baluanioikat. Mentül inkább ezent kialtottak volna, ha a baluaniozasnak setét homaliaban léuen, a szentek tiszteletit lattak volna? A zent írásba a mint megh mutatam, niluan valo peldank vagion, hogy az Angialokat kerhettiük, hogy Isten előtt seghicsenek minket könyörghesekkel, de mind az által, az Apostolok vtán,

5 Origenes előtt, keueset talalunk a kirül oluasnoik, hogy az Angialokat seghitseghül hitta volna, mind azon által, a mint ez előtt megh hallok, megh az Vytokis megh valliak, hogy szabad az Angialokat seghitseghül hinunk. Miert keresnek tehát a kákan csomot, keresztül aluan a szentek seghitseghül huiasaba?

10

- Iollehet a kereztienek közt, Origenes előttis, szokot dologh volt a szentek seghitseghül huiása: Mert, legh eloszor a mint Irenaeusbol megh hallok, akkoris Bodogh azzont az Eua fiai szoszolloiának vallottak a hiuek. Ennek fölötte, a Z. Iakab Apostol, Hierusalemi első Püspök Mise mondo
- 15 köniuébe, melliet oluasunk *Tom: 6. Bibliothecae Sanctorum Patrum* {[79v]:} *Edit: Parisien: Anno M. D. LXXXIX. fol: 5.* a Bodogh azzoni, es minden szentek emlekezetüel, az Vr Christusnak aianlia maghat, az egihazi szolgálha: Ezt pedig a Liturgiát melliel mostis élnek a nap keletiek, minden ketseghnékül Z. Iacab szerzette, a mint a Constancinapolbeli giölekezet, Proclus
- 20 Constancinapolbeli Patriarcha, Marcus Ephesomi Püspök, Gelasius Papa, Algerus, Gratianus, es egiebek bizonisagibol megh mutattia Feuardentius.⁷⁷⁷ Vgian azont oluassuk a Z. Mark Misemondo könyuébeis, (a)⁷⁷⁸ vgian azon helien. Azt a Liturgiát, melliel a Szerecsen országgiak, es az Abassinusok élnek, Z. Mathe Apostol szerzette mint megh mutattia (b)⁷⁷⁹ Feuardentius,
- 25 Ebbe pedig, nem csak Bodogh azzonnak, de Z. Palnakis igi köniörögnek. (c)⁷⁸⁰ *O bone minister S. Paule, Sanator infirmorum, ora et intercede pro nobis, vt liberetur anima nostra propter multitudinem miserationum IESV Christi.* Azonkeppen, a Z. Peter Misemondo köniuet lattam ki niomatua 1589. Eztendőbe Plantinus által, Vilhelmus Lindanus Apologiaiaual

⁷⁷⁶ *Apud August: 20. cont: Faust: cap: 21.*

⁷⁷⁷ *Feuardent: 10 Theoma: c. 12.*

⁷⁷⁸ *a Illo Tomo 6. Bibliot: fol: 26.*

⁷⁷⁹ *b Loco citato.*

⁷⁸⁰ *c Illo Tomo 6. Bibliot: fol: 71.*

egietembe, melibe, Bodogh azzont, es Istennek minden szentit seghitséghül hijak a hiuek, kik oztan, vgian neuekennis neuezni akaruán nemeli szenteket, es az ő neuket niluan akaruán emliteni, ezeknek a szenteknek neuket, vgian felis iegizék ezen kõniube.

- 5 De a mint mondam, ha Origenes elõt senki irasaba nem emlekezet volnais e dologrul, semmit nem artana a kereztieni igassaghnak, miképpen a Z. Iras meltosaganak nem árt, hogy Origenesnel reghieb nincz a ki Irasiba fel talalnok a zent iras *Canonat*, laistromat.

MIT FELEL GIARMATHI ERRE A KEET BIZONISAGRA.

- 10 IGhen mesterkedik Giarmathi, hogy a halobol ki feselhessek, de mentül inkab verdödik, annal inkab be kötélödzik.

Elõször azért, azt iria,⁷⁸¹ *hogy ő a Paterekre valo feleletbe nem törí farasztia maghat, mert noha ezeknek böcsülletes az ő {80[r]:} meltosaghok, de ökis emberek voltak, s' nem mindenkor egi niomba, hanem ellenkezõ*

- 15 *ertelembe voltak azon egi dologh felölis. Masut igi ir: 782 A mi a Paterek dolghat illeti, arrul protestaltunk, hogy mi az ő irasok megh feitesebe nem fogiuk magunkat farasztani, mert tuggiuk, hogy ez a teueliges ő altalok kezdetet es Propagaltatot sok szaz esztendõtül foghua, az Ecclesiaba. Veghezetre azt iria, 783 hogy akár ki mit mongion, a szent iras kiuül, azzal nem kel gondolni,*
- 20 *a mint az elõt megh mondok fol. 121. fol. 143. Ennek fölötte, Christus születése vtán ket szaz eztendeigh, es touabbis, semmit nem tuttak a kereztienek a szentek seghitseghül hiuasarul, Origenes ideiebe kezdetek, de ennek ellene monda Irenaeus lib. 2. cap. 50. Epiphanius contra Antidicomarianitas et Collyridianos*
- 25 *Veghezetre, Z. Agoston vtan, az az, negi szaz eztendõ taiba von labot ez a teueliges. Es egi altalliaba azt vitattia Gyarmathi, 784 Hogy valami az irasba niluan nincz, azt nem tartozunk hinni, ha szinte az Ecclesianak Tradicioiais.*

⁷⁸¹ Fol: 13.

⁷⁸² Fol: 240.

⁷⁸³ Fol. 303 305

⁷⁸⁴ Fol. 305. 306. et 119.

Es igi ir e dologrul.⁷⁸⁵ *Merö hazugsaghnak tartiuk mi azt, hogy a mit a közönseghes Aniazentegihaz egienlõ keppen hit, es vallot, azt nekünkis el kel hinnünk, Mert az Isten nem adot az Ecclesianak, es Doctoroknak oly meltosaghot, hogy iras kiuülis üduösséghre nezõ Articulusokat szerezhessenek, hanem ezeknek meltosaghok, az Isten ighiiehez köteleztetet, mikeppen a Prophetak Apostolok, Sõt Christus Vrunk meltosaghais, az ő köuetségebbe, az Isten ighietül volt, melliet hirdettek. Es it, nagi epeséggel megh mutattia, hogy a mit a Prophetak, es Christus Vrunk tanitottak, azt az Istentül vöttek.*

- A Conciliomokra teruén, azt mongia,⁷⁸⁶ *hogy ha olliat vegeznek es tanitnak, a mi eggiez a Z. irassal, be vezi az ő veghezeseket. De ha e kiuül valamit tanitnak. nem tartozik be venni. Ennek fölötte azt iria, 787 hogy az hat Generális giölekezetek veghezésit, Tudni illik, A Sylvester Papa ideiebe valo Niceabeli, Damasus Papa ideiebe valo Constantinopoli. Caelestinus Papa ideiebe valo Ephesombeli. Leo Papa ideiebe valo Chalcedomi. Vigilius Papa ideiebe,*
- 15 *Es ismet, Agato Papa ideiebe valo, masodik, es harmadik Constantinopoli göleközeteket, az egesz Ecclesia be vöt- {[80v]:}te, es mijs be vezzük, vgimond, a hit dolghaiba, De ezekbe, semmit nem tanitnak a szentek seghitseghül hiuasarul. Ezek vtán valo Conciliomokkal pedig, azt mongia, hogy õk semmit nem gondolnak. Ez a sommaia a Gyarmathi imit amot hintet feleletinek.*

- 20 De Mind ezeket, ighen kõniü megh feiteni.

Legh először,⁷⁸⁸ Ha a hit dolghaiba semmi eretnekséget nem iauallották amaz hat közönseghes giölekezetek, Tehat a szentek seghitseghül hiuasa nem teueliges: Miuel hogy a mint megh mutatam, nem egihelien oluassuk az Chalcedomi gölöközetbe, hogy a Püspökök seghitseghül hittak,

- 25 a megh dücsöült szenteket.

MASODSZOR,⁷⁸⁹ Ha az Aniazentegyhaznak egienlõ, es közönseghes vallasába, Isten ellen valo dologh, es hamisságh lehet, lehetetlen dologh, hogy a kereztien hitnek csak egi agazattiabais bizoniosok legiünk. Mert a mint mondam Z. Agostonnal, *mi Christust nem lattuk, sem az Apostolokat:*

⁷⁸⁵ Fol. 117.

⁷⁸⁶ Fol 243. 244. et 306.

⁷⁸⁷ Fol. 244.

⁷⁸⁸ 1.

⁷⁸⁹ 2.

Hogy ezek valamit irtak legien, es mellik legien az ő igaz irasok, egiebünnen nem tudhattiuk, hanem az Aniazentegihaznak egienlő tanubizonsaghabol. Meli dologh, oli niluan valo, hogy véghre ő maghais Gyarmathi ezt megh vallia imigien iruan.⁷⁹⁰ A Prophetak es Apostolok irasinak, nem adnak

5 hitelre valo meltosagot a Conciliomok, vagi az Ecclesia, hanem csak örzői, vagi tanui, hogy azok a köniuek nem egiebektül, hanem a Prophetaktul, es Apostoloktul irattak. Mijs csak ezt mongiuk,⁷⁹¹ mert a zent irasnak meltoságha, az Istentül vagion a ki ez által szol, es ha senki nem tudnais hogy ez az Isten ighiie, es igi, nem böcsülleneis, de azért, vgian melto volna

10 a zent iras minden böcsülletre, Mikeppen, ha ki az arani es réz közt nem tudnai[s] valasztat tenni, azért az arani természetí szerént vgian fellieb valo volna a réznel. Mind az által, mi nekünk, az Aniazentegihaz mutattia megh, tanubizonsága által, mellik legien az igaz Isten ighiie, s' mellik nem, es az ő bizonsaganékül, ennek veghere nem mehetünk. Ha azért az Aniazentegihaz

15 hamis tanubizonsaghot tehet a hit dolgairul, es a mint {81[r]:} Gyarmathi itili, giakran hamissatis tanitot, Honnan tuggiuk, hogy a zent irasrul valo tanubizonsagh tetelbeis hamissat nem mond? Miert nem excipialhatunk e dologbais az Ecclesia ellen? Vallions', a ki a hit dolghaiba niluan valo vak baluaniozasokat tanit, nem meltan azt nierié, a mit a hazugok, tudni illik, hogy

20 megh igaz mondásat se higgiek? Ha pedig az irasrul valo tanubizonsághat be nem vészük az Ecclesianak, fel fordul fundamentoma a kerezteni vallasnak. De miuel hogy errül masut bösegesen szollék, azoknak oluasására igazitom a kereztien oluasot.

Ebbe Vy fogást talál Gyarmathi, es azt iria,⁷⁹² hogy a zent köniuek

25 meltoságha, nem fűgh az vtolbeli Paterek, Conciliomok es Ecclesia bizonsagh teteleből, Hanem az Apostolok ideieben valo Ecclesianak bizonisagh teteleből. Ha ez igi vagion Gyarmathi Miklos, mutasd megh az Apostolok ideiebe valo Ecclesianak laistromat, Canonat, melybe elő szamlaltatik, melliek legienek az igaz Apostoli köniuek, s' melliek nem? De soha bizoni ezt megh nem

30 mutathatod, semmi irasbol, hanem csak az vtan valo Aniazentegihaznak

⁷⁹⁰ Fol: 125. b.

⁷⁹¹ Lásd az kerezteni Imadsaghos köniuet fol: 236.

⁷⁹² Fol: 175.

bizonsagh teteleből. Mert a mint mondam, azok közzül a kiknek irasok megh marattak a mi ideinkigh, senki nincz Origenesnel egieb, (mert a Melito irasi el veztek) a ki a zent iras köniueinek laistromat fel iedzette volna. A Geöleközetek közzül pedig, Első a Laodicaeabeli, meli (a mint a giölöközet

5 előtt vagion fel iegiezue) Damasus Papa ideiebe, sok üdüel Origenes vtán volt, Amaz hat Generalis geölekezetbe pedig, mellieket irod hogy ty be vésztek, nem talaltatnak a Canonicos köniueknek laistromi. Ha azért az Apostolok ideie vtan valo Ecclesia, nem tehet megh csalatkozhatatlan bizonsaghot a hit dolgairul, nem lehetünk bizoniosok a zent irasrulis. Ha ezt el nielheti,

10 es megh emeztheti Gyarmathi, nem csudalom, hogy a szentek tiszteletirül valo tudomant ennire karhoztattia.

HARMADSZOR haszontalan szo szaporitas az, a mit vitat Gyarmathi, hogy az Aniazentegihaz nem szerezhethet vy articulusekat, Es hogy a Prophetak, s' az Apostolok Chri-{{81v:}}stus Vrunkal egietembe, nem tanithattak

15 a hit dolghaiba egiebet az Isten ighienel.⁷⁹³ Ez oli niluan valo dologh, hogy a giermekekis ertik. Mi sem mongiuk, hogy sem az Ecclesia, sem senki, vy hit agazatit csinalhat, hanem azt mongiuk, hogy mikeppen a Prophetaknak, es Apostoloknak az Isten szent Lelket ighirt, meli vgi vezterlette őket, hogy hamissagot nem tanithattak, vgi, az Aniazentegihaznakis ezen szent Lelket ighirte, es annak okaert, noha emez, auagi amaz Doctor el teueliedhetik az ő tulaidon velekedesibe, de az egész kereztien Aniazentegihaz, el nem teueliedhetik. Es annak okaert, bolond meresseghnek, itilliük Z. Agostonnal egietembe, az ellen tusakodni, a mit az egész Aniazentegihaz tanit. Ennek fölötte, azt mongiuk, hogy mikeppen az Apostolok Isten ighiet tanitottak, nem csak

25 akkor, mikor az ő előttök valo Prophetak irasit hoztak elő, hanem mikor ezen kiuül valamit eleuen szoual tanitottakis: Vgi, az Aniazentegihazis, nem csak akkor tanittia az Isten ighiet, mikor a zent irasba niluan ki ielentetet dolgokat tanittia, De akkoris, mikor a zent irast igazan magiarazza, es a Traditiobol, kézrül kézre vöt Apostoli tudomanibol, valamit ad előnkbe. Vgi mint mikor

30 a Traditiobol előnkbe aggia, hogy az Apostolok valamit irtak; hogy ezeket a köniueket irtak, es hogy ezek változtatásnekül megh marattak. Mert noha vgi

⁷⁹³ 3.

- vagon a mint irod,⁷⁹⁴ *hogy az Ecclesia ollian mint a Kiralinak Orzagb biraia, es törüeni töuö tanacsa, kiknek a törüeni ellen nem szabad itilni*, mind az altal, a megh irt Törüeni kiuül valo dologrulis, itiletet tehet a biro, noha nem a törüeni ellen, Igi, az Ecclesiáis, semmit az Istennek megh irt törüenie ellen nem veghezhet, de mi azt valliuk hogy az irt törüeni kiuülis, Tradiciobol vöt Isteni rendelesok, tudomaniok, es törüenie, praeiudicata, praescriptiones szokasok, közönseghes ertelmek vadnak, mellieket szinte vgi be kel vennünk, mint a szent irast. Es hogy az előbbi peldatul el ne tauozzam, Illien tudomani a többi közt azis, melliet iment elő hozank az Apostoli irasokrul. Hazugsagh
- 5 pedigh az a mit ir masut Gyarmathi,⁷⁹⁵ *hogy az Aniazentegiháznak nem {82[r:]} ighirt az Isten oli priuilegiomot, hogy az üduösseghre nezö dolgokba soha el nem teueliedhetik*. Mert külömbet oluasunk, *Matth: 28. v. 20. Ioan: 14. v. 16. Isai: 59. v. 21.* es sok egiebeli heliekennis, a mint az Aniazentegyhazrul, a Vithakerus ellen irt könibe, böseghesen megh mutatám. Es csak abbolis nylyan
- 10 ki teczik hogy, a mint mondam, ha errül ighireti nincs az Ecclesianak, soha bizoniosok nem lehetünk, hogy a szent iras be vetelébe el nem teueliedet, es igi, soha bizoniosok nem lehetünk a kereztiensegnek fundamentomirol.
- 15

- NEGIEDSZER niluan valo hazugsagh a mit Gyarmathi ir,⁷⁹⁶ *hogy szent Agoston ideie vtan vót labot a szentek seghitseghül hiuasarol valo tudomani*, mert mind Z. Agoston ideiébe, s' mind ő előtte, szokot es közönseghes dologh volt ez, es mind Z. Agoston, s' mind a kik ő előtte éltek, *Chrysostomus, Hieronymus, Rufinus, Ambrosius, Nissaenus, Nazianzenus, Basilius, Optatus, Eusebius, Athanasius, Cyprianus, Origenes, etc.* errül, vgi emlekeznek, mint szokot dologrul. Hazugsagh azis, hogy *Irenaeus ezzel a tudomannial ellen-kezik*, mert ő csak azt iria,⁷⁹⁷ hogy a minemü csudak az Aniazentegihazba
- 20 léznek vala, azokat Christus neuebe cselekettek a hiuek, nem a gonoz Angialok altal, mint Simon, Carpocrates, es egiebek, kikirül az előt mon-dotta vala hogy ördöghi mestersegekkel eltek. Epiphaniusis semmit ez ellen nem tanit hanem csak azt iria, hogy nem kel imadni a teremtet allatokat,
- 25

⁷⁹⁴ Fol: 119. b.

⁷⁹⁵ Fol: 129.

⁷⁹⁶ 4.

⁷⁹⁷ Iren: lib: 2. cap: 58. num: 9.

- tudni illik, Istenhez illendö imadassal, a mint ez előt megh mondam.⁷⁹⁸ Hazugsagh azis, *hogy tijs be vészitek a hat Generalis giölekezetet a hit dol-gaiban*. Mert böseghesen megh mutatam Magiari Istuan ellen,⁷⁹⁹ hogy semmi sincs ebbe: Es hogy a töb Conciliomokrul semmit ne szolliak, a Nicaeabeli giöleközet azt vegeze a Paphnutius tanacsabol, (a)⁸⁰⁰ *hogy az Aniazentegiháznak réghi szokása szerént, a nőtlen pap, megh ne hazasoggiek*. Ezt ty ördöghi tudomannak itilitek. Vgian ezen göleközet azt mongia, (b)⁸⁰¹ *hogy egihazi giöleközetet senki ne hirdethessen a Romai Papa akarattia nekül, Es, hogy szabad a Püspököknek ap-{{82v:}}pellalni a Romai Papahoz*. Azt veghezé
- 5 ismet: (a)⁸⁰² *hogy a ki kerezt apiahoz meghien, vagi kerezt anniat vezi hazas tarsul, vgi tartassék mint a poghani*. (b)⁸⁰³ *Hogy a Romai Papa caput est, princepsque omnium Patriarcharum: (c)*⁸⁰⁴ *Hogy az egihaz gonduiselöie, gondot visellien, az arani, es ezüst edeniekre, az egihaz öltözetekre, es arra a helyre, ahol az oltari szentseghet tartiak. (d)*⁸⁰⁵ *Hogy mikor a Püspök megh hal, az ő megieiébe, minden szentegiházba, es Calastromba, imatkozzanak ő erette*. Es sok töb efféle veghezesek vannak abba a Conciliomba, melliektül ti olij tauoli estetek, mint a Pokol meniorzagtul.
- 10
- 15
- 20
- 25

- EOTEODSZEOR csufos dologh a mit veghezetre ir Gyarmathi,⁸⁰⁶ tudni illik, *hogy ökis be vészik a giölekezeteket, mikor olliat vegheznek a mi eggiez a szent irassal*. Szinte vgi bezel Gyarmathi, mint ha valameli peres ember azt mondana, hogy ő, all az ő biraia itiletinek, ha igazat itil, De ő magha akarna osztan itilö mestere lenni az ő biraia itiletinek. Nilua ha a peresen all a biro törüenierül valo itilet, soha egi biro sem téssen igaz törüent, es telliesseghel hazontalan a biro tizti, ha az ő sententiaianak ereie nem lészen, valamigh a peres ember itileti szerent ez nem eggiez az igassaggal. Ha azért, az Aniazentegihaz

⁷⁹⁸ Sup: fol: 12. 13.

⁷⁹⁹ Cont: Magiar: fol: 52. az Orzagb romlasarul.

⁸⁰⁰ a Socrat lib 1. cap: 8. alias 11. Sozom: libr: 1. ca: 22. Tripar: lib: 2. cap: 14.

⁸⁰¹ b Can: 1. et 2. Iulij: Episcopi Aegypti ad Foelicem 2. Tom: 1. Concil: fol: 441.

⁸⁰² a Can: 21. Arabico.

⁸⁰³ b Can: 39. Arabico.

⁸⁰⁴ c Can: 63. Arabico.

⁸⁰⁵ d Can: 65. Arabico.

⁸⁰⁶ 5.

- ollian, *mint a Kiralinak törüini teuö tanacsa es orzagh biraia*,⁸⁰⁷ a mint te maghad mondod, nem biztak azt te read, hogy a te birad itiletirül itiletet tegi, hanem, azon kel megh allanod a mit ez el veghez. Ne ketelkeggel pedigh azon, hogy az Isten ighie ellen tanicsan valamit, mert azon Isten, meli szent Léket
- 5 ighire az ö Aniazentegihaznak, hogy soha a pokol ereie ezt megh ne giözhesse, es megh parancsolta hogy ennek engegi, s'a ki ezt nem halgattia olliannak tarcsad mint a Pogant, Vgian azon Isten, oly gondot visel erre az igassaghnak ozlopara, hogy soha hamissagra nem bocsattia ötet. Es mikeppen ha az Isten azt parancsolna neked, hogy valameli emberhez meny, es valamit ö mond azt
- 10 cselekeggied, azt kellene csekédned a mit ö mondana, es ha azt cselekedned, ment ember {83[r]:} volnal, szinte vgi, minden ketsegnekül megh niughatik a mi lelkünk az Aniazentegihaz iteletin, mint Z Agostonbol megh hallok ennek a bizonsagnak elein. Az Vyto Atiafiak ellenis, annal inkab kel ezt a bizonsaghot forgatni, mennel nehézebben halliak, es nagi finniáson, mint illien kedue tölt
- 15 es gienghe giomru emberek, vgian irtoznak, es orrokat megh ranczolliak, az Aniazentegihaz emlekezetire.

HARMADIK BIZONISAGH.

- Z. Agoston Doctor megh magiarazuan, mi modon, es minemü ezközök által szokta az Vr Isten az igassagh ismeretire vinni az embereket, Es mint
- 20 hitette el az emberekkel az Euangelomot, azt iria,⁸⁰⁸ *hogy előzor csuda tetelekkal szerzet hitelre valo meltosaghot az igassaghnak*. Es ha megh tekintiük az Apostoli Praedicallásnak, es e vilagh megh teresének rendit, ezt niluan megh tapasztalhattiuk: Mert mikeppen Moyses, akarmint mondotta volnais, *hogy ötet az Vr küldötte a Sido nepnek megh szabaditasara*, de vgian
- 25 nem hittek volna neki, ha csuda tetelekkal megh nem bizonitotta volna az ö hiuatalliat. Azonképpen Illies Prophetanak sem hinek mind addigh, valamigh az éghből tüzet nem hoza az aldozatra. Szinte vgi az Apostoli tanitasnakis

⁸⁰⁷ Fol: 119.⁸⁰⁸ Aug: de vtilit: Cred: cap: 14. cont: Epist: Fund ca 4.

- ereie, es bizonsagha, a csuda tetelekből volt, a mint iria Z. Mark Euangelista.⁸⁰⁹ Vgy annira, hogy legh először is csuda tetelekkal bizonittatott megh az embernek,⁸¹⁰ hogy ez a tudománi, meli a szent irasba vagion, Isteni tudománi, es annak okaért, hogy ez az iras Isten ighije, es szent iras legien, mert ennek
- 5 a tudomannak bizonsaghnakül valo csak puzta hirdetese, elegh nem löt volna arra, hogy az emberek helt adnanak neki. Noha azért minek vtanna ez a tudomani eleghsegésen megh erőssittet, *e vilaghot megh teritette, es enni sokasaghnak egienlő ertelmeuel böcsülletesse tetetet, nem szükség immar Vy csudákat keresnünk*.⁸¹¹ De mind azaltal, ha elein, efféle Isteni erőuel löt
- 10 csudakkal {[83v]:} megh nem erőssittetet volna az Euangelium, e vilaghi feiet nem haitot volna neki. Söt nemis vetkeztek volna az emberek, ha az Apostoli tudomant, s' az szent irast be nem vöttek volnais, Mert senki nem tartozik valami Vy vallasnak be vetelére, mind addigh, valamigh eleghséghe probauual megh nem erossittetik efféle tudomannak igassaga. Es azert mongia Christus
- 15 Vrunk,⁸¹² *hogy ha ö csudakkal megh nem erőssittette volna az ö tanitását, nem vetkeztek volna a hitetlen Sidok*.

- Ezekből azért, illien giözhetetlen bizonisaghot tamaztok: A meli tudomant az Isten, csuda tetelekkal megh bizonitot, szinte oly lehetetlen hogy az hamis legien, meli lehetetlen, hogy az Isten hamis tanubizonsagot tegien, holot a szent
- 20 Mark mondása szerént,⁸¹³ a tudomannak erősségére valo csudak, nem egiebek, hanem az Istennek bizonsagh tétele auagi megh erőssítése, *Confirmatioia*. Es viszontagh, A mely tudomant az Isten bizonios csuda tetelekkal megh erőssittet, azt szinten oly hitelmesse tötte es szinte vgi megh erőssittette mint az Apostoli tanitast, a Z. Irast, Es annak okaért, szinten azon okból, es oly bizonioson tartozunk annak hitelére, mint az Euangelium be vetelére, holot az Apostoli praedicallástis elein, nem egieb okból vötte be e vilagh, hanem az Isteni erőből löt csudaknak meltosagaért.
- 25

De azis nylyan vagion, hogy a szenteknek valo könyörghést sok szántalan csudalatos io tetemenieuel megh erőssittette az Vr Isten reghtül foghua.

⁸⁰⁹ Mar: 16. v. 20.⁸¹⁰ Act: 2. v. 43. Matth: 10. v. 8.⁸¹¹ Aug: loc citat: et 12. Ciuitat: cap: 8.⁸¹² Ioan: 15. v. 24.⁸¹³ Mar: 16. v. 20.

Tehat a szenteknek valo köniörghest, vgi tartozunk hinni, mint hizzük a szent irast.

- Ennek a bizonsaghnak, Első része oly niluan vagion mindeneknel, hogy senki azt nem tagadhattia. De szüksegh hogy a masodik részset, derek
- 5 képpen megh bizonicusuk. Mely bizonitasnak ereie, hogy iobban ki nyilatkoztek, azt kel eszünkbe vennünk, hogy iollehet az emberi setét, es homalios értelem, giakran megh csalatkozik, es oli dolgotis el hiszen, melybe semmi sincsen: mind az altal, ebből nem kö-^{[84[r]]}uetközik, hogy valamikor az emberek valami törtent historiaturul bizonisaghot tesznek, mindenkor ketséghe legien
- 10 az ő bizonisagh tetelek. Mert ha valameli dologrul, értelmes, ezes, Istenfelő, tekélletes emberek, giakran es külömb külömbfele alkolmatossággal emlekeznek, kik sem egimast nem esmerték, sem özue nem tanacsokztak, sem egi üdöbe, sem egi Országba nem éltek, ketseghnekül hizzük, hogy igazat mondanak. Es igi, noha mi Indianak belső rezet, auagy Costancinapolt,
- 15 noha a Iulius Csaszar halalat, noha egiéb reghi, es mostani dolgokat szemünkkel nem lattunk, de mind az altal, szinte oly bizonnia hizzük ezeket, mint ha lattuk volna. Es a mint Z. Agoston iria,⁸¹⁴ a ki efféle dolgokba semmi irasoknak nem akar hinni, könnien aztis mondhattia, hogy az Isten nem visel gondot e vilagra, auagi hogy a Z. Agoston bizonsaghat, a mi üdönkhöz
- 20 szabiuk. A ki efféle régghi böcsülletes sok szent, es fő doktoroknak nem akar hinni, noha mindniaian, egienlő ertelemmel bizonisagot tésznek valameli dologrul, künnien azt mondhattia hogy soha Christus, auagy Z. Pal sem volt e vilaghon, soha az Euangelistak nem irtak semmi Euangeliomot, miuel hogy, a mint ezen Z. Agoston iria masut,⁸¹⁵ Christust en szememmel nem láttam,
- 25 sem az Apostolokat, hogy pedigh e vilaghon volt, es valamit parancsolt legien, enni nemzetseghnek egienlő vallasabol hittem el, nem egiebünnen. Es vgian ezent mondhattia akar kijs, a kinek esze vagion.

- Ezekből azert azt hozom ki, hogy, ha sok, szantalan szent, értelmes, Istenfelő, tudos Doktori a kereztienseghnek egienlő ertelemmel vallast téznek,
- 30 hogy az Isten, szantalan csuda io tetelekkel megh mutatta, mely hasznos dologh

⁸¹⁴ Augue. Ciua: cap 18.

⁸¹⁵ Aug: de utilit: creden li c 14. cont: Epist: Fund ca. 5.

legien a szenteknek valo köniörghes, ketseghnekül helt kel az ő mondasoknak adni.

- Hogy pedigh erről illien bizonsaghot tegienek, resz szerént, megh mutatám e köniunek ötödik részébe.⁸¹⁶ Holot Z. Agostonbol, Theodoretusbol,
- 5 Epiphanius, Z. Ambrus es Z. Basilius, Dorotheus, Eusebius, Sozomenus, Hieronymus irasibol⁸¹⁷ megh {[84v]:} mutatom, meny szantalan csudakat cselekedet az Vr Isten regenten azokkal, a kik a szentek koporsoinal a szenteknek köniörghöttek. Ezeken kiүүлis a régghi Ecclesiastica Historiaba, a szent Atiak irasibais, anny peldank vagion errül, hogy egesz köniueket irhatnank csak
- 10 e dologrulis. De röüideden csak eginihani dologrul emlekezem.

- Theodosius Csaszar ellen tamadot vala Eugenius,⁸¹⁸ es mikor latna a Csaszar, hogy sokkal hatalmasb serege volna Eugeniusnak, a kereztelő Z. Ianos templomaba, melliet ő csinaltatot vala be menuen, Z. Ianost seghitseghül hiua, es a kik akkor ielen voltak azok iriak. hogy vgian akkor, az ördögh, nag
- 15 kialtassal atkozuan Z. Ianost, es nyaka vaghasat szemére vetuen azt kialtotta: Te giösz megh engem, es az en seregem ellen incselkedel:

- Mikor pedigh a Csaszar szembe szallot volna Eugeniuszal, es szazlo gianánt, a kereztet vinnek a Csaszar elöt,⁸¹⁹ ket fenies louagh ielenek a Csaszar mellet, es biztatuan a Csaszart azt mondak, hogy az ő otalmara
- 20 küldettek, es hogy eggik Z. Ianos, s' a masik Z. Philöp Apostol. Eusebius iria,⁸²⁰ hogy mikor egy Potamiena neüü szüzet, Aquila neüü biro, halalra itilt volna, a kereztien hitert, a Poganiok azon valanak, hogy szüzesseghet halala elöt el venneiek. De Basilides ezt nem szenuede, hanem a szüzet megh otalmaza. Potamiena pedigh azt fogada Basilidesnek, hogy mihent az Vr eleibe iut, mingiart irgalmassaghot nyer neki. Mikor pedigh a szüzet megh öltek volna, harmad nap mulua, megh ielenek Basilidesnek, es azt monda neki hogy az Vrnak könyörghöt ő erette, s' a mit kért megh nyerte az Istentül, es röüid nap mulua, ötetis a bodoghsagba vizi. Azert Basilides

⁸¹⁶ Supra fol: 28.

⁸¹⁷ Apparitionis Sanctor: multas refert. Et miras Coccius Tom. 1. Thesauri lib: 5. art: 9 fol: 512.

⁸¹⁸ Sozom: lib: 7. cap: 24.

⁸¹⁹ Theodoret: lib: 5. cap: 23.

⁸²⁰ Euseb: lib: 6. cap: 5.

- a kereztien hitre tere. Es mikor a kereztienek csudalkoznanak az ő megh teresen, rend szerent elő szamlaluan az ő megh teresének moggiat, megh kerezteltetek, es masod nap Martyromsaghot szenuede. Irua talalom, hogy sokaknak e kiuülis, megh ielent Potamiena, es a kereztien hitre teritette
- 5 őket. Z. Nazianzenus igi szol Iulianus Csaszarnak,⁸²¹ ki a kereztien hitből a Pogani teueligesbe eset vala. Nem feltelé, vgimond, amaz erős bai viuoktol, Ianostul, Petertul, Paltul, kiknek innep napok, es nagi tiztesseghek rendeltet-
- 10 {85[r]:}tek, kiktől az ördögök ki üzetnek, beteghsegek megh giogittatnak, kiknek sók ielenesi es iöuendö mondasi, kiknek csak a testekis azont cseleked-
- 15 heti, a mit a megh szentelt lelkek, ha vagy tizteltetik, vagy megh illetetik, kiknek csak egy csep verek, szenuedeseeknek csak kicsin ieleis, azont cseleked-
- 20 heti, a mit az ő testek. Es ismet. Z Cyprianusnak, vgimond,⁸²² csak a porais, ha igaz hitünk leend, ördögöket üz, beteghsegeket giogit, iöuendöket megh ielent, mint iol tuggiak a kik probaltak, es a kik velünkis közlöttek, maradekinknakis irua haggiak. Vgian ottan azt iria Nazianzenus,⁸²³ hogy mikor a szent Iustina azzoni szüzessegének, ördönghös mesterseghekkal, tört
- 25 vetet volna Cyprianus, az Istenes szüz, legh először Christusnak könyörghe, emellet szüz Mariatis kere, hogy az ő szüzesseghét megh otalmazna, es nem csak megh otalmaztaték a szüz, de ő altala, Cyprianusis kereztienne
- lön.⁸²⁴ Narses, Iustinianus Csaszarnak fő hadnaggia, es a poganok ellen valo szantalan giözödelmekkel tündöklő vitez ember, mikor Totilaul megh akarna vini, megh ielenek neki Bodogh azzoni, es megthanitá, mikor es
- mi modon kellessék megh ütközni. Theodorus, Heraclius Csaszar attiafia, keuesed magháual a poganiokat megh giöze,⁸²⁵ miuel hogy az Vr Isten
- 25 Bodogh azzoni könyörghese által seghitseghet ada neki. Sergiopolist, nagi erőuel megh szállotta vala Cosroes Persiai Kirali,⁸²⁶ es mikor a varasbeliek nagi reszre el vesztek volna, kegielmet kezdének kerni, Cosroes azt parancsola, hogy valahol mi ezüst, arany volna a varasba, mind neki vinnek,

⁸²¹ Nazian: Orat: 3. quae est in 1. in Iulian: nu: 27.

⁸²² Orat: 18. in Laud Cyprianum: 26.

⁸²³ lásd num. 19.

⁸²⁴ Euagr lib: 4. c. 24. Niceph: lib: 17. cap: 13.

⁸²⁵ Paul Diaconus 18 histor: Canis: lib: 5. Marial cap: 80.

⁸²⁶ Euagr lib: 4. c. 28. Niceph: lib: 17. c. 17.

- Es minek vtánna ki hordottak volna neki minden draga marhaiokat, kérdé a Csaszar, ha maratté még valami ot ben? Azt felelek, hogy egy ezüst edennel egieb nem maradot, melybe a Z. Sergius Martyr teteme vagion, A Pogan Csaszar azt parancsola, hogy eztis mingiart ki hoznak, De a Varas-
- 5 beliek öszue szolalkozuan, azt veghezek, hogy inkab mindniaian megh halnak, hogy sem, az Istennek szentelt edént, kézbe aggiak. Azert Cosroes mindgiart a Varas sakmanniara küldé hadat, tuduan, hogy senki nem örizne a Varast. De mihent az ő serege a varashoz iuta, nagi szép fenies roppant sereghet lata⁸²⁷ a Varta-{{85v:}}kon, kik erőssen megh otalmazak a varast,
- 10 Ezt mikor Cosroesnek tuttára atták volna, bizonioson tuduán, hogy a varasba senki egieb nem vala, hanem csak valami ennihani vén ember, es giermek, nyluan eszébe véue, hogy az a Martyrnek csuda tetele, Es a kereztien hitnek meltosagan el almelkoduan, mingiart el mene onnan, es vegre vgian kereztienneis lön.
- 15 Mikor Atila, Roma puztitasára akarna menni Z. Leo Romai Papa egihazi öltözetbe eleibe menuen, vizza terite ötet.⁸²⁸ Mikor pedig kerdenék tölle, miért térne vizza, azt felele, hogy a Papa mellet Z. Petert es Z. Palt latta, kik feniegettek ötet, ha vizza nem terne. Rhodust, a Z. Ianos vitezi sokszor megh otalmazták a poganoktul,⁸²⁹ es ebbe az otalmazasba, a Poganiok ő magok
- 20 lattak Z. Ianost, ki őket be nem bocsatotta Rhodusba. A Spaniolok hadabais mikor a Poganiok ellen viaskodnának, giakran ő magok a Poganiok láttak Z. Iakab Apostolt, ki a kereztieneket otalmazta, es ellensegeket vagdalta.
- Bodogh azzonnak, szantálan csuda tetelit szamlallia elő Horatius Tursellinus a Lauretombeli haznak historiaiaba,⁸³⁰ Iustus Lipsius a Sichemiai, es Hallensis Bodogh azzonirul irt könibe. A Czelbe löt csudakrul egész köniuet irt Christophorus Fischer, melliet 1604. eztendőbe Becsbe nyomtattak ki. Ezeken kiuül Canisius Peter lib: 5. Marial: cap: 19. 20. es Brendenbachius lib: 2. Collat: Sacrar: Bodogh azzonnak sok csuda tetelirül emlekeznek,⁸³¹ melliekrül nem csak irassal, de bizonios aiandekokkalis (mellieket hala adasnak

⁸²⁷ Simile 2. Machab. 10. v 29. cap: 11. v. 8.

⁸²⁸ Bonfi: Decad: 1. lib: 7. initio.

⁸²⁹ Sabellio: rerum venetar: Decad: 4. li: 1. init: Maffeus: Mariana, alij.

⁸³⁰ De S. Demetrio. Vide Baron: Notis ad Martyrolog: 8. Octobr:

⁸³¹ Vide Gregor: lib. 2. Dialog: ca: 28. August: 22. Ciui: ca: 10.

- okaért aiandekoztak a Kiraliok, feiedelmek, es fő emberek) bizonisagot töttek ő magok, a kik Bodogh azzoni által kegielmet niertek Istentül. (a)⁸³² Theophilus ki maghát az ördöghnek atta vala, Bodogh azzonnak köniöröguen, az ő kéz irasat vizza nieré, az ő büne bocsanattianak bizonios ieleüül. (b)⁸³³ Maria
- 5 AEgyptiaca, feslet erkölcsü azzoni állat, mikor a Ierusalembe templomba be akarna menni, soha be nem mehet, {86[r]:} hanem végre büneit megh esmeruen Bodogh azzonnak kezdé köniörgheni, es büne bocsanattiat nyere. (a)⁸³⁴ Masut azt oluasom hogy a Tiberius Csaszar Hopmesterét kemenien megh feddé Bodogh azzoni, miuel hogy az ő gialazoiának Anatolius eretneknek keduez
- 10 vala. Mikor pedig Anatolius a Bodogh azzoni képe előtt, meli a tömlöczbe vala, felelemből szarmazot kép mutatásból terdre eset volna, el fordula előtte a kép, es vegre a vadaktul szaggattatek el a karomlo Anatolius: Nestorius pedig, a ki Bodogh azzoni ellen karomkoduan, tagaggia vala, hogy ő Igaz Annia legien az Istennek, vgi megh ostoroztatek, hogy az ő karomlo nieluet a ferghek öuek
- 15 megh halala előtt. Mauritius Csaszar ideiebe,⁸³⁵ mikor nemeli karomlo emberek a io lakás közbe, Bodogh azzont gialaznak, hertelen mind eggigh megh halának, Annak pedig a kinek hazaba valanak, es a ki nem karomkodot vala, megh ielenuén Bodogh azzoni, erőssen megh fedde ötet, hogy hazába szenuette a karomlokat, Es noha ötet megh menté a halaltul, de az ő labat megh illetuén,
- 20 iszoniu faidalmokkal megh ostorozá ötet.

- Mint otalmazta megh Bodogh azzoni Sigmond Kiraly ideiebe három egész eztendeigh a holtak teteme közt, az ő hiu szolgálaiat, niluan vagion mindeneknel.⁸³⁶ (b)⁸³⁷ Egy leanzonak, megh ielenuen vgian ezen Bodoghsagos szüz, megh fedde ötet, es feddéseuel megh iobbíta, Annak vtanna halalakor
- 25 megh ielenuen neki, ki hiua az arniek vilagból. (c)⁸³⁸ A megh kereztelt Sido

⁸³² a *Metaphrast: Petrus Damian: Eutychianus Patriarch: Constantin: apud Canis: loco cit: cap: 20.*

⁸³³ b *Concil: Nicaen: 2. Act: 4. Vide Canis: cit: cap: 20.*

⁸³⁴ a *Euagr lib 5. ca: 18. Niceph: lib: 18. cap: 4.*

⁸³⁵ *Niceph lib: 18. cap: 33.*

⁸³⁶ *Bonfi: Decad 3. lib: 3.*

⁸³⁷ b *Gregor: 4. Dial cap 17.*

⁸³⁸ c *Cedren: 12 Iustino Imperat: Greg Turonens de glor Mart: cap: 10. Euagr 4 hist cap 36. Niceph lib: 17 cap 25.*

- giermeket, melliet az apia az eghő kemenczébe vete haragiaba, Bodogh azzoni, palastiaual be földuen, a tüztül megh otalmaza. (d)⁸³⁹ Az Damascenus kezét el vagatuan Leo Isaurus Csaszar, miuel hogy a Bodogh azzoni tizteleti otalmaért sokat irt vala a Csaszar ellen, Bodogh azzonihoz foliamék Damascenus,
- 5 es buzgo köniörghessel kere ötet hogy megh giogitana, Bodogh azzoni pedig megh ielenuen neki, megh giogita, es arra inté, hogy ez vtannis az ő tiztessege otalmaért batran irna a Csaszar ellen. {[86v]:} (a)⁸⁴⁰ Iulianus Csaszar ellen, Bodogh azzoni, Z. Mercurius Martyrt küldé, hogy ötet megh ölne, es mikor ezt Z. Basiliusnak megh ielentette volna az Vr Isten, Basilius pedig a temp-
- 10 lomba menuen, ahol a szent Mercurius teste niugzik vala, latá hogy az ő fegiuere, mely a koporso mellet fűgh vala, ot nem volna, Egi keues vartatua pedig, ismet ot latuan a fegiuert veresen, ki praedicalla a kösseghnek, hogy megh holt Iulianus, es annak vtanna bizonios köuetehtül megh ertették, hogy szinten akkor öletet megh Iulianus, egi ismeretlen viteztül.
- 15 (b)⁸⁴¹ Zimiska Ianos, Constancinapolbeli Csaszar, mikor a Poganiokkal szembe szallot volna, a meli nap megh ütközék, Constancinapolba egi (c)⁸⁴² Istenfelő szemelinek megh ielenek Bodogh azzoni a harcz előtt valo napon, es Z. Theodorus Martyrnak megh hagia, hogy a Csaszar seghitseghére menne, masod nap a harczon, ő magokis a poganiok, egi ismeretlen
- 20 vitezt lattak, ki az ő seregheket el szaggatta. Azert mikor a Csaszar nagi giözödelemmel visza iöne, a Bodogh azzoni kepet, egi draga szép szekérre helyheztetuén, ő magha a szeker előtt gialogh mene be Constancinapolba, cselekedetiuel megh mutatuan, hogy ezt a giözedelmet, nem maganak, hanem Bodogh Azzonnak tulaidonította. Lauretomban, egi nagi öreg reghi ezüstből csinalt Bodogh azzoni abrazattia vagion melliet szememmel láttam,⁸⁴³ es az ő labanal, fegiuerbe oltözöt terden alua ki öntetet a reghi Batthori Istuan kepeis, A mely ezüst oszlopocskan áll pedig a Bodogh Azzoni eppen ki öntöt abrazattia, azon e vagion irua: *Magnificus Dominus Comes Stephanus*

⁸³⁹ d *Ioanne Patriarch: Higros apud Canis loco cit. ca. 19.*

⁸⁴⁰ a *Damas: Orat: 1. de Imagin: Nicephor: libr: 10. cap: 35. Baron: Tom: 4 anno 363. Baron: Tom: 9 an: 717. init. Constantinop. ope D. Virginis defensa.*

⁸⁴¹ b *Zonar. Tomo 3. Annal.*

⁸⁴² c *Religiosa et modesta.*

⁸⁴³ *Vide Torsellin. lib. 2. cap. 6. hist. Lauret.*

de Bathor, Vaiuoda Transsylvanus, et Siculorum Comes, nec non Iudex Curiae Serenissimi Principis D. MATTHIAE Dei gratia Regis Vngariae, Bohemiae etc. in honorem Dei, et eius genitricis MARIAE, ob eam causam, quod ipse per intercessionem eiusdem Virginis gloriosae, a quodam maximo

- 5 *periculo liberatus fuit, Anno M. CCCC. LXXXIX. dicauit.* Ihon hallod, hogy a Bodogh azzoni köniörghése al-^{87[r]:}tal, Bathori Istuan, nagi vezedelemből menekedet ki, es annak örök emlekezetetis hatta. LAIOS Kiralis M. CCC. VI. Eztendő taiba, mikor a Pogani nepnek sokasagáual szembe szallot volna, es az ő nepenek keues voltat megh gondoluan, felni kezdene, azt fogadá, hogy
- 10 Czelbe megien szarandoksagba, ha az Vr Isten giözedelmet ad neki.⁸⁴⁴ Bodogh azzoni megh ielenuen a Kiralnak, nem csak biztata ötet, de hogy a latasba bizonios lenne, egi ighen szép aranias kepet, melliet a Kiraly vele szokot vala hordozni, melliere tön. A Kiraly azert neki batoroduan, keuesed magaua, nagi giözedelmet niere, es örök emlekezetre, haladasnak okaert, a minemü
- 15 kicsin szentegihaz Czelbe vala, azt el töretuen, ezt a szép, öreg szentegihazat eppitteté, melliet most latunk. Kirül elégh bizonsagh az a réghi öreg piros Maruan kö, meli a templomnak közép aytiaia fölöt vagion, es ezen a töb dolgok közt e vagion irua. *Ludouicus Rex Vngariae, per matrem misericordiae victoriam Turcicam gloriose obtinuit.*
- 20 A töb szenteknek sok külömb külömb féle io tetemenierül, a ki böuebben akar ertekezni, oluassa *Gregorius Turonensist de Gloria Martyrum et Consessorum Bredenbachii* Collat: Sacrar: lib: 4. Cociust Tom: 1. Thesauri lib: 5. art 9. fol: 513. Gregor: de Valent: 2. 2. disp: 6. quaest: 2. punct: 7. Bellar: Tom: 1. libr:1. de Beat: Sanct: cap: 19. in fine. Kik sok
- 25 niluan valo peldakkal megh mutattiak mikeppen segelletek a megh dücsöült szentek, az ő hozzaik foliamo hiueket eleitül fogua.

Ezek azert igi leuen, meltan azt mondhattiuk mijs a szenteknek valo köniörghesrül, a mit Richardus de S. Victore mond a kereztien hitrül.⁸⁴⁵ *Hogy ha ezt tekelletesen hizzük, itilet napiannis Isten elöt eleghséghes mentségünk lehet, Mert igi szolhatunk az Istennek. Vram ha hamissagh a mit hiszünk,*

⁸⁴⁴ Christoph Andreas Fischer in hist cellensi cap: 7 ex Chronico Vngarico Ioannis de Thurocz.

⁸⁴⁵ Richard: lib: 1. de Trinit. c. 2.

te tölled csalattunk megh, mert ezek, oly csuda tetelekkel erőssittettek megh, mellieket senki egieb te nalladnal nem cselekedhet. Es bizoniara az Istennek gonduselesehez illik, hogy ne szenueggie a hamissagot, ili hiendő, es bizonios csudakkal megh erőssiteni.

5 ^{[87v]:} MIT FELEL GIARMATHI E DOLOGRA.

IT ismét szabodik Gyarmathi,⁸⁴⁶ es erőssen protestal hogy o czikkeliénként ezekre megh nem felel, mert akárki mit zagyuallion egibe, Isten ighienékül, vgimond, *arra mind egi a felelet.*

- Hallam ezt a feleletet ez előttis a masodik bizonisagba, tudni illik,
- 10 hogy senki nem tartozik semmit hinni a mi a Z. Irasba niluan nincsen, miuel hogy a mint te mondod,⁸⁴⁷ *az iras azt parancsolia Deut: 12. et Deut: 4. Isaiae 8. etc. hogy semmit az irashoz ne aggiunk.* De, ha ki ezen szent iras mondásual viaskodot volna az Apostolok tanítása ellen, es nem akart volna semmit abba el hinni, a mit Christus, vagi az Apostolok tanitnak vala, az Euangeliomi törüinirül, es az Oo Testamentombeli arniekok vegherül, vallion s' mit feleltek volna az Apostolok? Nem de azt mondtak volna.⁸⁴⁸ *Ha a mi szonknak nem hisztek, a cselekedeteknek higgietek melliekkal az Vr megh erőssiti a mi mondasinkat.* Mijs ezent mongiuk az Vytoknak, hogy ha a mi tanitasunknak nem hisznek, higgienek az Isten csuda tetelek által valo bizonsagh tetelenek.
- 20 Mint kellien pedig azokat a szent iras mondasit erteni, mellieket forgat Gyarmathi, masut bösegesen megh magiarazam,⁸⁴⁹ Es az Vr Isten, sohult, sem az Oo, sem az Vy testamentomba azt nem parancsolta, hogy semmit ne higgünk, valami irua nincsen, soha azt sem tanította, hogy valamit ő megh ielentet a hiueknek, azok mind irua legienek.
- 25 De hogy ne lattassek halgatással el nijeghni enny sok csudalatos Isteni bizonisagokat, azt feleli erre masut.⁸⁵⁰ 1. *Ezekkel a csudakkal,*

⁸⁴⁶ Fol: 13.

⁸⁴⁷ Fol: 119.

⁸⁴⁸ Ioan: 10. v. 38. cap: 14. v. 12. Mar: 16. v. 20.

⁸⁴⁹ A kereztieni imadsagos köniübe, fol: 248.

⁸⁵⁰ Fol: 307. et sequentib.

- nem azt akarta ielenteni az Isten, hogy a szenteket seghitseghül hijuk, hanem hogy tanubizonsaghot tenne ezeknek a szenteknek üduösseghül, kik verekkal pecsetlettek be az igaz vallast. 2. Az Vr Isten Deut: 13. v. 1. megh parancsola, hogy ha a hamis Propheta iegieket iöuendöl, es ezek
- 5 megh történnékis, ne higgüünk neki. 3. A Poganiok baluaniozasais megh erössittethetnék illienképpen, mert a baluaniok seghitseghül hiuasarais, ha-{88[r]:}sonlo, ha nem, nagiob csudak löttek. Az Antichristusis, nagi csudakat cselekeszik vgimond Z. Ianos Apocal: 18 v. 13. 2. Thess, 2. v 9. 4. Ha a szenteket miuel hogy csudákat cselekesznek, szabad seghitseghül hinunk,
- 10 szabad löt volna a Prophetakat es Apostolokatis seghitseghül hini, mert ökis csudakat cselekettek, ezt pedig ök, soha nem engedtek.

- De hogy ezen kezgiem el, a mit vtolszor kakogh Gyarmathi, Lasd kereztien oluaso, meli iszoniu keppen megh vakította ezt a teueligö tanitot az ö gonossaga. Hogy a megh dücsöült szentek tizteletit, es seghitseghül hiuását
- 15 el roncsa, azt meri mondani, hogy a Prophetakat es Apostolokat, mikor még e vilagbon éluen, csudakat cselekettek, nem volt szabad seghitséghül hini, mert a csuda tetelekből, vgimond,⁸⁵¹ nem köuetközik a szentek tiszteletit, es seghitseghül hiuasa, es a Prophetak soha nem engettek hogy öket seghitseghül hinak az emberek. Ha ez igi vagion, miért borula tehát ama
- 20 Sunamitis azzoni állat, az Elisaeus labahoz, es syrua kére ötet, hogy az ö megh holt fiat fel tamasza?⁸⁵² Miért szenuede Moyses, hogy Pharaoh Kiraly, igi köniörghene neki,⁸⁵³ kered az Istent, hogy veghie el ostarát rollam? Hogy a Sidok igi hinák ötet seghitseghül, kered az Vrat hogy veghie el rollunk a tüzes kigiokat?⁸⁵⁴ Miért kerek a Sidok Samuelt, hogy megh ne szünniek az ö erettek valo köniörgestül?⁸⁵⁵ Miért igazittia az Isten Iobhoz, az ö barátit, hogy ö imatkozzek az ö baratiert, es vgi bocsatána megh az Isten az ö bünököt?⁸⁵⁶ Es hogy ezer efféle peldanak beket haggiak, miért kéri Z. Pal anniszor a hiueket, hogy köniörgienek Istennek ö erette?

⁸⁵¹ Fol: 307.⁸⁵² 4.Reg: 4. v. 27.⁸⁵³ Exod: 8. v. 8. cap: 9. v. 28.⁸⁵⁴ Num: 21. v. 7.⁸⁵⁵ 1.Reg: 7. v. 8.⁸⁵⁶ Iob 42. v. 8. 10.

- Masodszor, miért forgattia Gyarmathi ili igen a baluaniozok, es az Antichristus csalard csudait? Azt akariaé, hogy semminemü csudatetelnek ne legien semminemü erősege? Ha azt akaria, Mi szükség volt tehát, hogy mind (a)⁸⁵⁷ Moyses, s' mind (b)⁸⁵⁸ Illies Propheta, mind (c)⁸⁵⁹ Christus Vrunk es az (d)⁸⁶⁰ Apostolok, az ö tudomaniokat, csuda tetelekkel erössitenék megh?
- 5 Mert, a mint szépen mongia Z. Agoston 22. de Ciuitate Dei cap. 8. De viilit. credendi cap. 14 Contra Epist. {[88v]:} Fundam. cap. 4. hogy e világh hinne az Euangeliomnak, szükség volt, hogy csuda tetelekkel megh erössittetnek. Söt, Caluinus ömaghais azt írja,⁸⁶¹ hogy a csudak, a tudomannak pecseties Isteni kez irasnak erőseghi. DOCTRINAE SIGILLA, ET SVBSCRIPTIONES.
- 10 Ha pedig csak azt akaria Gyarmathi, hogy a hamis szem feniueztéseknek, es ördöghi mesterseggel löt szokatlan dolgoknak, minemüek az Antichristus cselekedeti, es a poganiok csudai, nem kel hinni, Ezt mijs helien haggiuk, De azt kellett volna megh mutatni, hogy illienek azok a szantalan csudak,
- 15 melieket az elő szamlalt reghi, Istenfelő, szent, es tudos Doctorok irasiból elő hozank, es a meliekéről, nem valami aag bábák, tudatlan sült parasztok, egiügiü köz emberek, hanem Kiraliok, Csaszárok, egesz seregek, tartomaniok, országok, bizonsagot tésznek, es (a mi legh nagiob) Istentül vöt giözödelmek, betegsegekből ki giogiulasok, es egieb fele emberi, es ördöghi erő fölöt valo
- 20 hasznos io tetemeniek, ezeknek a csudaknak, meltosaghos böcsületet adnak: Es, ha ki ezeket tagaggia, az egez kereztienséghnek egienlő értelme ellen, szinte ollian künnien tagadhattia az Euangeliomot, es az Euangeliomba elő szamlalt csudakatis, mert vgian azon Aniazentegihaz fiainak egienlő bizonisagh teteléért vészük be az Euangeliomotis, a kiknek közönséghes értelme, elönkbe aggia, a szentek köniörgese által löt csudakatis.
- 25

Hazud pedig Gyarmathi abba, hogy a Baluaniok seghitseghül hiuásira, hasonlo, ha nem nagiob csudak löttek, mert azok nem csudak, hanem ördöghi mestersegek, es csak gyermeki iatekok voltak ezekhez kepest, a miket

⁸⁵⁷ a Exod. 4. v. 15.⁸⁵⁸ b 3.Reg. 18. v. 23.⁸⁵⁹ c Ioan. 15. v. 24.⁸⁶⁰ d Act. 2 v. 43. Matth: 10. v. 7. Mar. 16. v. 20. Actor. 3. v. 6. Hebr. 2. v. 4. 1.Cor. 2. v. 4. Rom. 15. v. 19. 2.Cor. 12. v. 12.⁸⁶¹ Calu. ad Heb. 2. v. 4.

az Vr Isten cselekedet, az igassaghnak megh erőssítésére, mint bösegesen megh mutattia szent Agoston *10. De Ciuitate Dei cap. 16. 32. lib. 18. cap. 18.*

- Harmadszor, mijs azt mongiuk, a Z. Irassal,⁸⁶² Z. Agostonnal⁸⁶³ es Z. Ignatius Martyrral egietembe,⁸⁶⁴ hogy a hamis Prophetak, ha szinte valami iöuendöt mondnak, es be telliesedekis, ha szinte valami szokatlan, es az emberek iteleti szerent {89[r]:} csuda dolgokat cselekednekis, oly tudomannak bizonitasara, meli niluan, es ketseghnekül ellenkezik a szent irassal, es az Aniazentegihaznak egienlő értelmeuel, vgian nem kel annak helt adni, hanem inkab, ketseghnekül kel hinni, hogy ezek a iöuendő mondasok,
- 10 ördöghi mesterseghből származnak, Mert, *Auagi okoson megh saidittia a Satan a iöuendő dolgot, es tuttokra aggia a hamis Prophetaknak, Auagi a mit ő magha akar cselekedni, azt megh ielenti, minek előtte megh cselekeggie.*⁸⁶⁵ De a felliül elő szamlalt csudakat, nem valami hamis Prophetia iria, hanem az Aniazentegihaznak legh főb, es böcsülletesb Doctori, es Paztori iriak,
- 15 kiket a vegre rendelt az Vr Isten az Aniazentegiházba, hogy a teueligés szeletül el ne ragattassunk.⁸⁶⁶ Azok iriak, a kiknek bizonisagh tetelekből tuggiuk, hogy az Apostolok valamit irtak, es hogy ezeket a köniueket irtak, melliek most kezünkbe forognak. Azok iriak, a kiknek egienlő, es közönseghes ertellemmel valo bizonisagh teteleket ha megh vettiük, sem a szent irasnak,
- 20 sem a kerezteni hitnek, nem lehet bizonios fundamentoma, mert, szinte meli künnien megh vettiük egi illien derek dologba az ő egienlő értelmeuet, oly künnien megh vethettiük egieb dologbais.

- Negiedzer es vtolszor, vgi vagion, kogy az Vr Isten, a csuda tetelekkel megh akará bizonitani az ő szentinek meltosághat, es üdüösseghet. De e mellett, aztis megh mutatá, hogy a ki az ő szentinek tiztességhet téssen, es őket seghitséghül hija, azokat, a természet foliasa kiüül, söt a természet fölöttis megh seghelli az Isten, kit bizoni soha nem cselekedet volna, ha kedues nem volna ő előtte a szentek seghitseghül huiása. Söt nemis illet volna az ő Isteni io volta-hoz, es Atiai conduiselesehez, hogy ily sok, niluan valo, természet fölöt valo,
- 25

⁸⁶² Deut. 13. v. 1.

⁸⁶³ Aug. 13 cont. Faust. cap. 5.

⁸⁶⁴ Ignat Epist. ad Hieronem.

⁸⁶⁵ August: 10. Ciuit: cap: 32.

⁸⁶⁶ Ephes: 4. v: 12. et 14.

csudálatos iauaiual megh latogatna azokat, a kik ő tölle a szentek által kernek vala seghitseghet, ha kedues nem volna ő előtte a szentek által valo seghitsegh kéres, Mert ezzel, niluan valo botrankozasra es teueligésre valo okot adot volna, ki az ő Isteni bölcsesegéhez, es io voltához nem {[89v]:}

- 5 illik, Söt az ő igassagához sem fér, Mert igi megh botrankoztatna az emberek, Söt hamis tanubizonisagiual megh csalna (mely dolgot, tauuli légien, hogy csak meghis gondolliunk) miuel hogy, a csuda tétel nem egieb, hanem az Istennek cselekedetiuel valo bizonsagh tétele, a mint megh mutatok ennek a bizonsaghnak elein a Z. Mark Euangeliomanak *16. reszeből v. 20.*
- 10 Mikeppen azért, az Istennek io volta azt kiuannia, hogy sem a Mahomet, sem a Daud Ferencz hitinek bizonisagára, csudakat ne tégien, melliekkel, az okos emberek megh csalattassanak, szinte vgi, bizonioson kel hinnünk, hogy más egieb rendbéli hamissághot sem erőssit csuda tetellel az Vr Isten. Söt, ha az Isten csuda tetelével a hamissághot megh erőssithetneie, mégh a mi üdüözitönk csuda teteli sem löttek volna eleghségesek az ő tudomanianak megh erőssítésére.
- 15

Sommaba foglaluan azert beszédemet, akar houa mit tetouazzon Gyarmathi, de ha ennek a bizonsaghnak helt nem ad, szinte oly künnien megh vetheti az Euangeliomot, es az egész kerezteni tudomantis, melliet, vgian azon szent

20 Atiaktul, es Doctoroktul, es vgian azon Aniazentegihaz tanitasabol vöttünk, a meli bizonsághot téssen ezekrülis az Isteni csuda tetelekrül, melliekkel a szenteknek valo köniörghésnek hasznos, es kedues voltat megh erőssítette az Vr Isten.

NEGIEDIK BIZONISAGH A SZENT IRASBOL.

- 25 A Mi Vy hit faragho Atiankfainak erősb fegiuerek annál nincsen, hogy azt kergiek töllünk, *Hon vagion a Z Irásba hogy a szenteket seghitseghül kellien hinunk?* Mely kerdesre, iollehet küniü a felelet, holot ökis velünk egietembe, sok dolghokat hisznek, melliekrül nincs az irasba bizonsagunk, tudni illik, hogy a szombatot el hagiuan, vasarnapot kellien megh illeni Hogy ez a Romabeliekhez irt leuél, éppen változtatásnekül, szinte vgi megh marat a mint Z. Pal irta. Ho-{90[r]:}gy egi feleseghnel többet nem szabad venni
- 30

embernek, Hogy egiszernél többször nem szabad senkinek megh kereztelkedni, es töb efféle dolgokat: Ennek fölötte, szinte azont felelhettiük mijs erre, a mit felelt volna Z. Pal Apostol, ha valaki kerdette volna tölle, Hon vagion megh irua az Oo Testamentomba, hogy megh kel kereztelkedni? Kiknek Z. Pal azt mondhatta volna a mit monda Christus Vrunk a Sidoknak,⁸⁶⁷ *ha nekem nem hiztek, cselekedetimnek higgietek, Mert az en tanitasom nem volt az emberi bölcseségnek ekes beszédébe, hanem az Isten hatalmanak megh mutatasába, ki az en beszédemet megh erőssítette csuda tetelekkel.*⁸⁶⁸

De mind az által azt mondom, hogy a Z. Irasba az ő igaz ertelme szerent, ennek az igazsághnak sok bizonsaghit talalliuk. Legien azert

NEGIEDIK bizonsagh a Z. Ianos latasanak első reszeből,⁸⁶⁹ holot Z. Ianos, nem valami homalios latasrul szoluan, hanem a hiueket közöntuen, igi szol. *Kegielem, es bekeség nektek, attul, a ki allattia szerent vagion, a ki volt es a ki el iöuendö, es a hét lelkektül, melliek az Isten széki elöt vannak, es IESVS Christustul.* Im hallod, hogy nem csak ama Iehoua Istentül, a ki azt mongia magyarul,⁸⁷⁰ *En vagiok a ki vagiok,* es Christustul, de, az Isten széki elöt allo lelkektülis *malasztot, bekeseghet, kegielmet* kér Z. Ianos, miuel hogy ökis, köniörghések által, Istentül malasztot niernek mi nekünk. Es szinte oly meltan mondathatnak ökis malasztot adni, mely meltan mongia Z. Pal, hogy ő üdüöziti az embereket.⁸⁷¹ Z. Ianos pedig, nilua nem szol a szent Lélek Istenrul, mely nem az Isten széki elöt al, hanem az Istennel egienlő meltosagba ül es Vralzkodik, a mint ez elöt megh mutatam.⁸⁷² Tehat niluan valo dologh, hogy az Apostoli tudomani szerént, szabad az Isten széki elöt allo lelkeket seghitseghül hini. Mert, ha ezek közzül szabad Hetet, szinte vgy szabad leszen eggiet, vagi kettöt, vagi százatis seghitseghül hini, Es miuel hogy Z. Ianos az Isten széki elöt allo szentek közt, nem teszen semmi külömbseghet, mijs minden valogatasnekül kerhetünk lelki iokat, {[90v];} az Isten széki elöt allo lelkektül, akar Angialok legienek,

⁸⁶⁷ Ioan: 10. v. 38. Ioan: 14. v. 12. 1. Corin: 2. v. 4.

⁸⁶⁸ Mar: 16. v. 20.

⁸⁶⁹ Apoca: 1. v. 4.

⁸⁷⁰ Exod: 3. v. 4.

⁸⁷¹ Supra fol: 3. et 10.

⁸⁷² E köniunek 13. reszébe fol: 57.

akar a megh dücsöült emberek lelkei, Miuelhogy a szent iras az emberek lelketis *Spiritusnak* neuezi giakorta, *Psalm: 30. v. 6. Psalm: 145. v. 4. Eccles: 1. v. 14. 16. etc.* Es vgian ezen dolghot Z. Athanasiusis a szent irasnak sok peldaiual megh mutattia mikor így ír.⁸⁷³ *Et hominis, spiritus dicitur, siquidem*

Apostolus ait, Spiritus attestatur spiritui nostro. Et, nemo nouit quae sunt hominis, nisi spiritus hominis qui est in eo.

EOTEODIK BIZONISAGH, A ZENT IRASBOL.

ÖTEODIK bizonsagh. Baruch Propheta így köniörögh eggüüt az ő irasaba.⁸⁷⁴ *Mindenható Isten, Israelnek Istene, halgasd megh most az Israel holtainak, es az ő fioknak imadságot.* Es iollehet valameli agiafurt ember azt maskeppennis magiarazhatna, mikeppen az Arrianusok megh ahon az iras niluan igaz Istennek mongiais Christus Vrunkat, masra magiarazzak, De az ő magiarazattioknak, meli nem egieb, hanem az önne feiek alma, vgian nem tartozunk helt adni, hanem a bötü mellet maradunk, Melibe, szinte vgi kéri a Propheta a megh holt szentek köniörghésének hasznos voltat, mint ma szokta az Aniazentegihaz kérni az Vr Istent, hogy a szeplötelen szüz Maria imadsaga által, legien kegielmes mi nekünk.

De erre a bizoniságra Gyarmathi három képpen felel.

ELÖSZÖR azt iria,⁸⁷⁵ *hogy a Baruch köniue nem Canonicus, az az, nem vétetet be a szent iras közibe. Mert Athanasius in Synopsi nem szamlallia ezt a szent iras közibe, hanem Apocryphusnak, a szent iras közzül ki rekeztet köninek neuezi. A Laodicaeabeli giölekezetis, mely Vrunk születese vtan három szaz hatuan negy eztendö taiba volt, ki haggia ezt a köniuet, mint Z. Cyprianus az Apostoli Credorul irt köniunek veghen, Epiphanius libro de Ponderabus, et mensuris, Eusebius, Melito, Origenes, {[91[r];} Hilarius, Hieronymus. Söt ellenkezikis, vgimond Gyarmathi, a Baruch irasa a Z. Irassal,*

⁸⁷³ Athan: Ad Serapion: Spirit: S. non esse creatur. fol: 350. Tom: 1. Edit: Comelin.

⁸⁷⁴ Baruch 3. v. 4.

⁸⁷⁵ Gyarmath: fol: 160.

mert Baruch azt iria, hogy azon nap vétetet, es éghetet megh Hierusalem: magha Hierem: 52. v. 6. 12. 4. Reg: 25. v. 1. külömbet oluasunk.⁸⁷⁶

- Szerető Gyarmathim, megh bocsás, de it nagiot botlal, Mert, Legh előző Z. Athanasius, (a)⁸⁷⁷ elő szamlaluan eggüt a Z. Iras kozze valo könieket, minek vtanna azt monta volna, hogy az Oo Testamentomba anni köny vagion, meny bötü vagion a Sido Abecebe, es ezeket a könieket elő szamlaluan, a többi közöt így ír. *Ieremias et cum eo Baruch, Threni et Epistola.* (b)⁸⁷⁸ Masut pedig mikor a Hieremias könieit elő szamlállia, ezek közibe szamlállia azokatis, *mellieket Baruch Ieremias szaiából veuén ira. Es a Hieremias leuelét, melliel, a baluaniozas ellen oktata a Sidokat*, mely leuel Baruchnak hatodik resze: (c)⁸⁷⁹ Masuttis Z. Athanasius niluan Z. Irásnak neuezi a Baruch köniuet mikor így ír. *Ne interrogas, sed solum ex sacris luteris condiscas, sufficiunt enim quae in eas reperias documenta. Fons igitur et lux nominatur Pater in Baruch, reliquisti fontem Sapientiae.* (d)⁸⁸⁰ Es masuttis ezen helt hozza elő, az eretnekek ellen, kik ellen, nem szokot Athanasius az Apocryphus köniekből bizonítani. (e)⁸⁸¹ Masut nem egiszer elő hozuan a mit oluasunk Baruch 3. v. 3 azt mongia, hogy ezt Ieremias iria. Ezekből tehát nylyan ki teczik, hogy Athanasius, a Baruch köniuet szent irasnak itili, es mikor elő nem szamlállia a töb köniek közöt, azért cselekeszi, mert Hieremias neue alat, érteni akarta Baruchot. Mikor pedig *Sophonias, Baruchot, Abacumot, Danielt, Ezechielt*, azt Apocryphusok közze szamlállia, ő magha megh maghiarazza mint kel ezt ertenünk, így iruan. *Sophonias Prophetae, Baruch, Abacum, Ezechiel, Daniel falso inscripti*, az az, azok a Sophonias, Baruch, Abacuk, Ezechiel, Daniel könieiis, mellieket hamissan tulaidonitnak nekik.
- 25 Mikeppen azért ő magha Athanasius, ezzel ki nem rekezti a szent iras közzül a Daniel, Sophonias könieit, szinte vgi, ezt a Baruch könieit sem rekeszti ki, melliet ő magha a szent iras közze szamlála.

⁸⁷⁶ Baruch 1. v. 2.

⁸⁷⁷ a Epist: 39. Festali. in Edit: Comelin. Tomo 2. fol: 45.

⁸⁷⁸ b In Synops: fol. 100 § libr: Hierem:

⁸⁷⁹ c Ad Serapion S Sanct: non esse creatur. Tom 1: fol 350 Comelin: Baruch 3. v. 12

⁸⁸⁰ d Disputat: 2. cont: Arrian: tom: 1 fol. 149.

⁸⁸¹ e Tom: 1 lib: de Human: Nat: Suscept: folio 477. Et Desp: cont: Arr: in Nicaena Synodo fol 92. In fine Synop: fol: 134.

- {[91v]:} A Laodicaeabeli gjölekezetis Can: 60. elő szamlaluan a szent iras könieit, Barucotis neuezi, *Hieremias, Baruch, Lamentationes et Epistolae.*⁸⁸² Azonkeppen Epiphanius, noha eggüt nem emlekezik Barucrul, tudni illik, *libro de Ponderibus*, de masut így ír. *Hieremias cum Lamentationibus et Epistolis ipsius, ac Baruch:* Cyrillus Hierusalemi Patriarcha *Catheches:* 4. a töb könieket elő szamlaluan, vtanna veti *Hieremiam cum Baruch, et Threnis.*⁸⁸³ Azonkeppen Hilar: *Praefat: in Psalm: Orig: apud Eusebium* 6. *hist: cap: 25.* Hieremias neuezik *cum Threnis et Epistola*, az az Baruckal eggüt, miuel hogy a Hieremias leuele, a Baruch köniebe van, melliet a mint hallok Athanasiusbul, a Hieremias szaiabol vöt Baruch. Es annak okaért Z. Agoston,⁸⁸⁴ minek vtanna elő hozta volna ama szep mondat, melliel be feiezi Baruch az ő [könyvé]nek harmadik részét, *Ez a my Istenünk ki az vtan e földön lattatot, es az emberekkel niaiaskodot*, azt iria, hogy, *noha nemelliek ezt nem Ieremias, hanem Baruch mondasanak itilik, de közönseghesben Hieremiasnak tulaidonittatik.* Azert tudni illik, mert a mint Athanasius iria, a mit Baruch irt, Hieremias nielue vtan irta, miuel hogy ő iro deakia volt. Es ez az oka hogy sokan a reghiekközzül, söt ő maghais Z. Agoston,⁸⁸⁵ elő szamlaluan az Oo Testamentombeli könieket, megh elegendek azzal, hogy Hieremast emliték, Barukrul semmit nem emlekezen.
- 20 Ennek fölötte Clemens Alexandrinus *libro 2. Paedag: cap: 3. Ambrosius libro 1. de fide cap: 2. Theodoretus in cap: 2. Baruch, Euseb. 6. demonst: Euang: cap: 19.* Baruch Prophetanak harmadik reszeből bizonsaghot hozuan elő, niluan mongiak, hogy ez *Istennek szaua, szent iras, Isten ighie*, a mint böuön megh mutattia Bellarminus,⁸⁸⁶ *holot aztis megh lathatod, hogy Cyprian: libro 2. cont: Iudaeos cap: 6. Clemens Alexandrinus, Ambrosius, Basilius, Chrysostomus, Sixtus Papa primus. Felix 4 Lactant. libr. 4. diuin. Instit. c. 1 13. Hilar. 3. de Trinit.* a Baruch könieből hozuan bizonsaghot, Hieremias Propheta neue alat hozzak elő. Iodocus Coccius⁸⁸⁷ pedig a Görögök közzül

⁸⁸² In 3. Edit: Genitans Herueti Tom: 1. Concil: Edit: Colonie: anno 1567. fol: 459.

⁸⁸³ Epiphan: init: lib: de Haeresib: in Haeres: Epicur:

⁸⁸⁴ Aug: 18. Ciuit: cap: 33.

⁸⁸⁵ August: 2. de Doctr: Christ: cap. 8.

⁸⁸⁶ Bellar: lib: 1. de verbo Dei c. 8.

⁸⁸⁷ Cocenes Tomo 1. Thesauri lib. 6 artic. 11. fol. 645.

Irenaeust, Clemens Alexandrinust, Eusebiust, Caesariensist, Concilium Nicaenum,{92[r]:} *Athanas. Concilium Laodicense: Cyrill. vtrumque. Basil. Nazianzen. Epiphan. Nissen. Chrysostom. a Deakok kozzul Cyprianust, Hilar Lactant. Ambros Rufin. August. Paulinust, es egiebeketis hoz elő, kik a Baruch*
 5 köniuēt Prophetianak, Hieremias szauának neuezik.

Hazughsagh azis hogy Baruch ellenkezik Hieremiassal. Es azt itilem, boros volt ackor Gyarmathi, mikor a Baruch első reszenek masodik versebe azt oluasta hogy azon egy napon vötték, es egették megh Hierusalemet, mert azt ot nem mondotta Baruch, a mint megh lathattia valaki azt a helt
 10 megh tekinti.

MASODSZOR azt mongia Gyarmathi,⁸⁸⁸ hogy Lyranus igy magiarazza azt a heliet. *A Patriarkak mikor éltek, köniörghöttek az ő köuetközendő maradokok bodogh allapothiért. kért azert a Propheta, hogy az az imatsagh melliel még eltekbe köniörghöttek megh halgattassek.*

- 15 Vgi vagion ezt iria Lyranus, de azért, azt sem tagaggia, hogy halalok vtannis köniörghöttek az Israel holtai az o maradokokert: Azert ha szinte heliēn haggiukis azt, a mit Lyranus mond, de ennek fölötte aztis heliēn kel hadnunk, hogy Baruch ot emlekezik a megh holtaknak halalok vtan valo köniörghesekrül, a mint magiarazza Theodoretus azt a heliet, melinek
 20 magiarazattiaba igy ir. *Verba haec clare stendunt immortalitatem animae.* Ezek az szok, vgimond, niluan megh mutattiak a leleknek halhatatlan voltat. De hacsak vgi kellene erteni ezt a helt, a mint Gyarmathi magiarazza, abbol a heliből nem mutattatnék megh a léleknek halhatatlansagha. Tehat vgi kel ertenünk, hogy Baruch, azon keri az Istent, hogy az megh holtak Lelke, testi
 25 halal vtán, imatkozzék a hiuekert. Es ezt, ő magha Baruch niluan ielenti, mert azon keri az Istent, hogy *most halgassa megh az megh holtak köniörgheset,* Tehat arrul a köniörghesrül szol, melliet akkor mutatnak vala be Isten előt, mikor Baruch ezt kéri vala Mert ama reghi köniörghést. melliel köniörghöttek a reghi szentek mikor éltek, akkor halgatta megh az {[92v]:} Vr Isten, mikor
 30 köniörghöttek neki az elő szentek es nem az ő halalok vtan, mikor immar ő megh holtak, es az ő imatsagok reghen el mult. Ennek okaert, mikor a szent iamborok valami iouendő iot kértek az Vr Istentől, noha az ő keuansagokat,

⁸⁸⁸ Gyarmath. fol. 162.

es kereseket nem telliesitette mingiart be az Isten, es nem atta megh mingiart a mit keuantak, de mind az altal, azt mongia a szent iras, hogy akkor, mingiart megh halgatta Isten az ő kereseket. Igi oluassuk,⁸⁸⁹ hogy mikor Abraham köniörögh Ismaelnek iouendő allapattiaért, az Isten azt mondá, *hogy megh*
 5 *halgatta ötet,* Es hogy töb szántalan peldakat el haggiak, Daud niluan azt mongia,⁸⁹⁰ *hogy a mikor seghitseghül hijuk az Vr Istent, akkor, es azon napon, halgat megh minket.* Ha azért arrul az imatsagrul szol Baruck, melliel még éltekbe köniörghöttek a hiuek Istennek, nem mondhatta hogy *most halgassa megh ezt az Isten,* mert ha akkor megh nem halgatta mikor köniörghöttek, nilua
 10 *most* megh nem halgattia az Isten. Veghezetre effele különbözö magiarazatot, mi be nem vézünk, mind addigh, valamigh az Atiafiak bizonioson, a szent irasbol, vagi az aniazentegihaznak réghi megh rögzöt egienlő ertelméből, megh nem mutattiak, hogy ezt igi, kell ertenünk, Mert a szent Peter mondasa szerént,⁸⁹¹ nem kel a szent irast minden embernek tulaidon ertelme szerént
 15 magiarazni.

HARMADSZOR azt mongia Gyarmathi,⁸⁹² *hogy az Israel halottain, nem azokat kel erteni, kik e vilagbol ki multak, hanem a szamki vetet embe- reket, kik keserues rabsagba voltak. Es igi oluassuk, vgimond, vgian azon Baruch cap. 3. v. 11. hogy halottaknak hiuatnak az ellensegh földén lakozo*
 20 *Sidok mint Ezechielnakis 37. reszébe.*

- De ezis csak tetouazas, mert Baruch, sohul nem hija holtaknak azokat a kik foghsagba voltak, hanem csak azt mongia, *hogy megh förtöztetet Israel a halottakkal.* Ezechielnelis az Vr Isten a halottaknak vtolso fel tamadasarul szol, nem a fogliokrul. De am bar vgi legien, hogy az irasba a fogliok halottak-
 25 nak neueztesenek valamikor. Honnan tuggia {93[r]:} Gyarmathi, hogy ittis azokat kel erteni? Csak az ő magha agiaskodasabule? Vallion ha az Arrianus igi kezdene bizonitani, Neha az irasba az Istennek neue a Prophetaknakis tulaidonittatik, noha ő nem természet szerént valo Istenek. Tehat mikor az iras Christus Vrunkat Istennek neuezi, nem kel gondolnunk hogy természet

⁸⁸⁹ Genes. 17. v. 20.

⁸⁹⁰ Psal 4. v. 1. 4. Psal. 19. v. 10.

⁸⁹¹ 3. Petri 1. v. 20.

⁸⁹² Gyarmath. fol. 163.

- szerént valo Isten legien. Azonképpen, ha Caluinus igi okoskodnek. A viz, a szent irasba, neha az Istennek malasztiaért vétetik. Tehat mikor vrunk azt mongia, *A ki vionnan nem születik vizből és szent Lelekből nem megien meniorzagba*, a vizen nem kel természet szerént valo vizet erteni, hanem
- 5 a szent Lelek aiandekat. Vallion mondok, ha igi okoskodnek, es töb effele argumentomokkal az egész kereztien hitet fel forgatnam, mit felelne erre Gyarmathi? A mit ő erre felelne, Azont felelem enis ő neki, Tudni illik, hogy eztelen es modnekül valo gondolat efféle. Es a szent irasnak bötü szerént valo ertelmetül el nem kel tauoznunk, valamigh, vgian azon Z. Lélek, meli a szent
- 10 irast iratta, vagi az Aniazentegihaz által, vagi a szent irasnak más niluan valo mondása által előnkbe nem aggia, hogy *figurate*, es nem a bötünek tulajdon ertelme szerént kel azt magiaraznunk. Es ha a zent iras magiarazattiaba ezt a regulat nem köuettiük, küniü fel forgatni az egész kereztien hitet, vgi annira, hogy még mikor Christus vrunkrul azt oluassukis hogy megh hala,
- 15 a Gyarmathi moggia ként, vgi magiarazhatna valaki hogy megh fogatot, rabsagba tartatot.

HATODIK BIZONISAGH.

- HATODIK bizonisagh: A mint a masodik bizonisaghnak elein mon-
dám Z. Agostonnal, nem csak azt kel a Z. irasbol vöt tudomannak tartani,
- 20 a mi bötü szerént találtatik az irasba, hanem aztis, a mit ebből niluan valo köuetkezés szerént, az emberi okossagh ki hozhat: Illien pedig a szenteknek valo köniörghés, Tehat ez, a szent iras szerént valo dologh. {[93v]:} Ennek a bizonisaghnak masodik reszet, igi bizonitom. Azokat meltan es haznoson kériük, hogy köniörghienek ertünk, a kik hasznoson imatkozhatnak,
- 25 Söt imatkoznakis mi ertünk, es e mellet, tuggiakis e vilaghi dolgokat. De a szentek imatkozhatnak, Söt imatkoznakis mi ertünk, e mellet tuggiakis e vilaghi dolgokat. Tehat meltan, es haznoson kériük őket hogy imatkozzanak mi erettünk.

- Ez a bizoniságh, a szent irasbol vétetet, miuel hogy mind az első, s' mind
- 30 a masodik mondas, auagi a *Maior*, es *Minor*, a szent irason fundaltatot. Az első mondas pedig auagi a *Maior*, nem csak az emberi okossagh szerént

- niluan valo, de a szent irasbolis megh bizoniodik: Mert, nem egiebert kérte ennyszermind Z. Pal, s' mind a több réghi iamborok, hogy imatkozzanak ő erettek a hiuek, es az Angialok, hanem csak azért, mert iol tutták, hogy hasznoson kériük azoknak ertük valo köniörgheseket a kik hasznoson köniöröghetnek,
- 5 Söt köniöröghnekis mi ertünk, Es e mellet tuggiakis a mi dolgainkat. A masodik mondást a mi illeti, Gyarmathi sem tagaggia, hogy köniöröghetnek a szentek mi erettünk, mint ez előt niluan megh mutatám⁸⁹³ a Z. irasbol, es az Vytok vallasabol, De azt mongia,⁸⁹⁴ *hogy nem mingiart kel annak köniörghenünk a ki seghetseghünkre vagion, mert az Asiaban lakozo hiuek, imatkoznak mi erettünk. de azért a kinek esze vagion, nem köniörögh nekik, tuduan hogy ők nem halliak a mi keresinket*. Meli feleletből, megh teczik hogy mikeppen szabad volna az Asiabeli hiuektül seghitséghet kéréünk, ha ők hallanák a mi keresinket, es leuel által vgian kerhettükis őket hogy imatkozzanak erettünk. szinte vgi, ha a szentek tuggiak a mi dolgainkat, es keresünk, szabad leszén
- 15 a Gyarmathi okoskodasa szerént, ezeknekis köniörgheni.

Az irasbol pedig niluan megh mutatok nem réghen,⁸⁹⁵ hogy a szentek, tuggiak, noha nem az ő természetek ereiből, hanem az Istennek ielenteséből, a mi köniörghésinket mikeppen ez előt megh mutatám,⁸⁹⁶ hogy a Prophetak tuttak az emberek titkos gondolatit.

- 20 {94[r]:} Ezekből azert niluan köuetközik, hogy ha a megh dücsöült szentek imadkozhatnak mi ertünk, nilua imadkoznakis, mert az ő benne megh gökerezet szeretet arra viszi őket, hogy az ő fiokat vgimint aniák szeressek, a mint e köniunek XIV reszébe megh mutatám.⁸⁹⁷ Ha pedig imadkozhatnak, niluan köuetközik hogy hasznos, es giümölcsös az ő imadsaghok, a mint e köniunek XVIII reszébe megh mutatom, Miuelhogy Istennek nagy keduebe vanuak, Az Istennek pedig fogadása tartia, hogy az ő hiueinek köniörgheset megh halgattia: Es ha még e vilaghon valo hiueinek felebarattiokert valo giarlo köniörghéseis fölötte hasznos, mentül hasznosb tehat a bodoghok köniörghése? Ha pedig tuggiak es ertik e vilaghi dolghokat, es a mi cselekedetinket,

⁸⁹³ *Supra fol: 5. et 59.*

⁸⁹⁴ *Gyarmath: fol 138.*

⁸⁹⁵ *Supra fol: 66.*

⁸⁹⁶ *Supra fol: 9.*

⁸⁹⁷ *Supra fol: 59.*

ketsegh nekül, mijs kerhettiük öket hogy seghicsenek minket köniörghesekkel. De a mint megh mutatám, tuggiak a mi dolghainkat. Tehat meltan kerhetünk ö töllök, köniörghések által valo seghitségghet.

HETEDIK. VIII. ES IX. BIZONISAGH.

- 5 HETEDIK bizonisagh: A szent iras parancsolattia szerént, tartozunk azt cselekedni, a mit az Aniazentegihaz tanit, es abba megh maradni a mit be vöt az egész kereztienese, mint a masodik bizonsagba megh mutatam. Tehat a ki valami efféle dolgot megh vét, nilua a szent iras ellen cselekezik. De niluan valo dologh, hogy az egész Aniazentegihaz, mind szauáual, s' mind
- 10 cselekedetiuel, ez elöt ezer esztendő fölöt, azt tanította, hogy a szenteket seghitseghül kel hini. Tehat a ki ezt tagagia, az iras ellen tusakodik.

- NIOLCZADIK bizonisagh. Hogy a mi ellenseginket, mint Daud Goliadot, az önnön fegiuerekkkel giözzük megh, illien bizonisaghot tamaztunk: A töllünk el szakattak, azért karhochtattiak a szenteknek valo köniörghest, mert az ö itiletek szerént, nincs az irasba errül pelda, vagi parancsolat. {[94v]:}
- 15 Mert vgianis a mint ez elöt megh mutatam, ezen kiuül, valameni bizonsagok vagion, mind semmire kellök, Es ha valamit bizonitnak, aztis megh bizonittiak, hogy sem az Angialokat, sem az elő szenteket nem szabad seghitségghül hinunk. Ez pedig a bizonság, a mint ez elöt megh mondam,⁸⁹⁸ nem csak képtelen, es modnekül valo, holot sok egieb dolgokatis cselekednek ö magok az atiafiak, melliekrül az irasba semmi niluan valo parancsolat nincsen. Vgimint hogy egy
- 20 felesegnel többet nem veznek, Hogy, noha az Vr vacsoraiahoz giakran iarulnak, de azért egiszernel többször nem szabad megh kereztelkednie, Hogy a szombat heliet a Vasarnapot illik megh, etc. De az Vytok ellenis szinte vgi viaskodik mint szinte mi ellenünk. Mert azt mondhattiuk mijs ö ellenek. Hogy ha semmit nem kel hinni a mi az irasba nincsen, mi sem tartozunk el hinni a mit ök tanitnak, tudni illik hogy a megh dücsöült szenteket nem szabad seghitseghül hini, Mert sohult ezt az irasba fel nem talalliuk. A mit azert megh nem tiltot az Vr Isten, minemü orczáual akariák megh tiltani az Atiafiak?

⁸⁹⁸ Vide supra fol. 89. in fine.

Talam azt mondog, hogy akkor tiltotta megh mikor azt parancsolta, hogy csak az egi Istent tiszteliük, es csak egi közbe iarot, tudni illik a mi megh valtonkat higgiük: Auagi mikor megh parancsolta az Isten, hogy csak azt cselekeggiük a mit ö parancsol, es azon kiuül semmit ne cselekeggiük.

- 5 De ez a felelet semmire kellö. Mert noha egi Istent kel tisztelnünk, es egi megh valtót vallanunk, De azért vgian szabad mégh e szarandokságba viaskodó bünös szolgálta tarsainkatis kérni, hogy köniöröghienek ertünk az Istennek, es seghicsenek Isten elöt, Tehat efféle köniörghes, sem az Istent tisztel, sem a megh valto IESVS Christus tisztit, el nem rontia. Mi pedig a bodosagsos szenteknek csak illien modon köniörgünk a mint ez elöt megh mutatam. Soha pedig az Isten azt nem hatta, hogy csak azt cselekeggiük a mit ö niluan a szent irasba megh parancsol, a mint masut⁸⁹⁹ böuön {95[r]:} megh mutatam. Es erőmet erteném, hon volna megh parancsolua az, a mit az Atiafiakis hiznek, tudni illik hogy Vasarnapot s' nem szombatot kellien megk illeni, hogy Z. Palnak tizen négi leuelét, s' nem többet, sem keusebbet, kellien a Z. Iras közzé be venni, es töb szantalan efféle dolgokat.

- KILENCSEDIK bizonisagh: Az Angialok nem csak tuggiak es örülik a bünösök megh teréset, De halliak azoknak köniörghéset, kik öket segitseghül hijak, Söt megh az ördögökis halliak az ördögösök suttogását, es seghillik oket, mint ez elöt megh mutatam,⁹⁰⁰ Es annak okaért, szabad a bodos Angialokat kernünk hogy segicsenek Isten elöt. Tehat azonkeppen tudhattiak a szentek lelkeis, es kerhettiük öketis, hogy imadkozzanak erettünk. Meli köuetközést két keppen bizonithattiuk megh. ELÖSZÖR mert vgian azon bizonisagok, mellieket a szenteknek valo köniörghés ellen tamazt Gyarmathi az ö Attiafiaual egietembe, egy arant el rontiak minden teremtet allattul valo seghitsegh kerést, mint akar kiis eszébe veheti, ha megh tekint a feliül megh rostalt bizonisaghit Gyarmathinak, mert csak egy a közbeiaro, a kibe kel biznunk, a kitül seghitségghet kel varnunk. etc. Ha azért az Angialoknak valo köniörghést el nem rontiak, szinte vgi a szenteknek valo köniörghésnek sem arthatnak semmiképpen.
- 30

⁸⁹⁹ A kereztieni Imadságos köniube, fol: 248.

⁹⁰⁰ Supra fol: 55.

MASODSZOR mert Christus Vrunk azt mongia,⁹⁰¹ *hogy meniorszagba, minniaian ollianok leszünk mint az Angialok.* Erre azt feleli Gyarmathi,⁹⁰² *Hogy ez a hasonlatosság nem most vágion, hanem a fel tamadáskor lészen: Es csak egy dologba hasonlittia őket Christus az Angialokhoz tudni illik*
5 *a hazassagh nekül való életbe.* De nem igaz ez a felelet, mert Z. Lukacznal, így szol Vrunk, *Meniorszagba sem hazasodnak, sem férhez nem mennek, mert megh sem halhatnak, minel hogy egienlök az Angialokhoz.* Holot az Angialokkal való egienlöseget mongia okanak lenni, hogy megh nem halnak, sem megh nem hazasodnak a bodogok, es noha iöüendöbe mongia,
10 *hogy megh nem hazasodnak, non nubent,* de a ielen való üdörülis szol, mikor az Angialokkal való egienlöseget elő hozza, *aeuquales sunt Angelis:* Ennek fölötte, ezt az Angialokhoz {[95v]:} való hasonlatosságot, megh nem határozza Christus Vrunk a hazassagh nekül való életre, Söt az Angialokkal való hasonlatosságot mongia okának, hogy megh nem hazasodnak: En sem
15 szenuedem azért hogy ezt megh határozza Gyarmathi, hanem csak anniba, menibe a Z. Iras megh határozza, Sohult pedig az iras, abba megh nem határozza ezt a hasonlatosságot, hogy az Angialok *Az Isteni ielenesből megh ertik azokat a dolgokat mellieket nekik tudni szükség,* a mint Gyarmathi iria,⁹⁰³ a szentek pedig ezeket megh nem ertik.

20

TIZEN NIOLCSZADIK RESZE.

MELIBE MEGH ROSTALTATNAK MONOSZLOI VRAMNAK
 ENNIHANI BIZONSAGHIRA VALO feleleti Gyarmathinak.

NOha a felliül elő hozot bizoniságok elegsegesek lehetnek minden okos ember iteleti szerént, a kerezteni tudomannak giözhetetlen erősségére.

25 Mind az által, sok töb bizoniságokatis szoktak elő hozni a kereztien

⁹⁰¹ Mat: 22. v. 30. Lucae 20. v. 36.

⁹⁰² Fol: 141. 165. et 229.

⁹⁰³ Gyarmath: fol: 141. b.

tanitok, melliekel az eleghségesen megh bizonittatot igasságot erőssítik, es otalmazzak a sok modnekül való karomlasok ellen.

Monoszloi Vram sok efféle bizonisaghokat hozot vala elő, melliekel, kiualtképpen azt bizonittia, hogy a megh dücsöült szentek imatkoznak mi erettünk. Es noha ezt ő magha sem tagaggia Gyarmathi, a mint ez előt megh mondam, iollehet nem telliesseggel bizonios dologhnak itili lenni, mind az {96[r]:} által, nagi epeséggel igiekezik megh felelni azokra a bizonsagokra, Vgy annira hogy, az ő köniuenek *115. leuelen* el kezduen, nagy sok heiaba való szo szaporitasáual, egész *a 249. leuéligh* azon mesterkedik, hogy erőtlenne tegie a Monozloi Vram bizonisaghít.

10 Es iollehet nem ighen szükseghes volna hogy a sok hiuolkodo, fundamentomnekül való, Kemnicus, es Caluinus agia gondolatit (melliekel egiebet elő nem hoz Gyarmathi) megh visgalnoio, holot az előbbi bizoniságok, eleghségések a mi igaz vallasunk otalmara, es a minemü feleleteket ad azokra Gyarmathi eleghségesen megh rostaltattak, es erőtlenne tetettek e köniunek XV. es XVI. részébe. Mind az által, hogy minden ember eszébe véghie, mely fundamentomnekül való fogasokkal es csauargasokkal szoktak az Atiafiak el kerülni a szent irasbol vöt bizoniságoknak ereiet, eztis a Gyarmathi köniunenek, auagi inkab a Caluinus es Kemnicus irasabol
20 toldozot foldozot Kudus mentének hiuolkodosagat, röüideden megh sommalom, miuel hogy hozzu es haszontalan dologh volna, az ő sok vnalmas bezédet eggienként elő szamlalni, es a kereztien oluaso eleibe adni. A mit azért mégh eddegh megh nem hantunk vetettünk, azokat rend szerént megh haniom vetem, el hagiuan azokat, melliek, Auagi e mostani dolgot nem illetik, Auagi az előt megh hamissittattak.

25 ELÖSZÖR azért, Gyarmathi,⁹⁰⁴ sok gaz szitkokkal akaria el rontani azt a bionsaghot, melliet mi e köninek XVI részébe, masodik giözhetelen bizonsagul elő hozank. De miuel hogy az ő tetouazo csauargasinak, es hiuolkodo feleletinek erőtlén voltat, böüön megh mutatok vgian azon
30 masodik bizonisaghnak magiarazattiaba, nem szüksegh most arrul többet szollani.

⁹⁰⁴ A folio 115. ad fol: 126.

MASODSZOR, Monoszloi Vramnak illien bizonisághat hozza elő.⁹⁰⁵ Az Vr Isten, nem csak mikor az ő hiuei éltek, de halalok vtannis, sok szantalan iot cselekedet ő erettek egiebekkel, kik azt nem erdemlettek. Es a hiuekis giakran azon kerték az Istent, hogy Abrahamert, Isakert, etc.

- 5 {96v:} köniörüllion ő raitok. Tehat mostis kerhettiük az Vr Istent hogy az ő szentiert, cselekeggiek iot miuelünk. E bizonsaghnak, Első része, megh teczik *Genes: 26. v. 4. 5.* ahol Isaknak az Isten azt ighiri, hogy Abrahamert megh algia ötet. Moyses, *Exod: 32. v. 13.* azon kéri az Istent, hogy Abrahamert cselekeggiek irgalmason az ő nepéuel, es megh halgata ötet. *3.Reg: 15. v. 4 5.*
- 10 a Daid iot cselekedetiert (vgimond az iras) magzatot ada Isten Salamonnak. *Daniel: 3. v. 35.* a három szent iffiu, kéri az Istent, hogy el ne vesse az ő nepet Abrahamert, Isakert, Iacobert. Ezenkeppen Iob köniörghe az ő baratiert, es megh halgattatek *Iob 42. v. 8* Es azért kére Ezechias, Isaias Prophetat, hogy imatkozzék a kösseget, *4.Reg: 19. v 4.* Moyses azt parancsolia Aaronnak, hogy imatkozzek a nepért, *Num: 16. v: 46.*

- 15 It Gyarmathi, legh először az emberek io cselekedeti erdemebe akad, es errül vgy beszél,⁹⁰⁶ mint ha Indiabol iöt emberrel szollana, ki soha a Romai Ecclesia tudomaniat nem hallotta volna. Es niluan megh mutattia, hogy soha, csak azt sem erette, mit higgiünk es tanicsunk mi, az emberek io cselekedete erdemerül. Azt mongia azért,⁹⁰⁷ *hogy a mi io cselekedetinknek, Isten előtt, io es gazdag fizetese vagion, de ennek fundamentoma az Istennek igaz mondo ighireti, es nem a mi tehetségünköl löt io cselekedetek.* Ez szerető Gyarmathim mind igaz, es mijs ezent valliuk, es valaki külömbet tanit azt karhoztattiuk, a mint Magiari Istuan ellen iruan, az Orszagh romlása okairul
- 25 irt könibe bösegesen megh bizonitam. De tegedet vagi a gonossagh vakitot megh, vagi a tudatlansagh csalt még, hogy még csak ingien sem erted a mi vallasunkat, es meghis karhoztatod. De miuel hogy a mint e köninek elein mondam, efféle masuua tartozo dolgokat, nem akarok a ty modotok szerént (kik minden moslékba, minden gazt özue keuertek) ez irasba elegiteni. Mind
- 30 az altal, azt fogadom a kerezien oluasonak, hogy a ki a felliül megh neuezet

⁹⁰⁵ A folio 126. ad fol: 129.

⁹⁰⁶ A folio 129. ad fol: 134.

⁹⁰⁷ Fol: 133. 134.

Magiari Istuan ellen irt köniuet megh tekinti, niluan eszébe vészi, mely modnekül valo dolgokba török a Gyarmathial egi porazon {97[r]:} futo praedicatorok elmeieket, auagi inkab nielueket, miuel hogy azoknak nem farad elmeiek, a kik *Dant sine mente sonos.*

- 5 Azert sok habozás, es tetouázás vtan, ily felel erre:⁹⁰⁸ *Mikor a reghi szentek Abrahamot, Isaakot tamasztották Isten eleibe, Az ő frigiet, kötést, szöuetséghe, auagi esküuessel töt ighiretit iutattiak eszébe, melliet arra kötötte vala maghat az Isten, hogy az ő maradkoknak Istene leszen: Es ily, nem a reghi szentek io cselekedetit hanem az Istennek ighiretit tamaztiak Isten eleibe, Mint ha azt montak volna: Halgas megh, mert ezeknek azt ighirted hogy megh halgacz.*
- 10

- De iollet sokszor az Istent az ő fogadására emlekeztetik a reghi szentek, mind az altal, sok helien semmi emlekezetet nem tesznek az Isten fogadasarul, hanem csak az ő kedues szolgairul, mint a felliül emlitet heliekből ki teczik:
- 15 Söt az iras azt mongia,⁹⁰⁹ hogy azért ada Isten Salamonnak magzatot, *miuel hogy Daid iot cselekedet vala Isten előtt.* Tehat az Isten, az ő szolgainak Istennek malaztiabol veghez vit io cselekedetiert, még halalok vtannis iot cselekeszik, es mijs kerhettiük az Istent, hogy ő erettek kegielmes legien nekünk, Mikeppen azonnis kerhettiük, hogy a mi eleink büneért megh ne verien minket. Es bizoniara ha az Istennek irgalmassága, minden cselekedetin ki öntetet, auagi, felliül halaggia minden cselekedetit, Ha az ő igassaga szerént, harmad es negied nemzetseghygh megh bünteti a fiokba az ösök vetket, kiknek meretekeket be töltik a gonoz fiak, sokkal meltob, hogy ezer izigh az ő irgalmassagha ki öntessék az ő hiu szolgainak tökelletessegekert.
- 25 Es ezt tudom hogy ő magha sem tagadhattia, s' nemis tagaggia Gyarmathi. Miert tetouaz tehat, es nem a megh holt iamborok tekelltessegeért, hanem csak az önnek ighiretiert mongia hogy iot cselekezik az Isten mi velünk? Miert vitattia aztis oly vakmerő keppen,⁹¹⁰ hogy mikor az Isten Daidért mondatik valami iot cselekedni Salomonnal, ot nem ő maghat Daidot, hanem
- 30 Christust kel ertenünk? Vallions' ha egi vagy két helien az iras Daidnak

⁹⁰⁸ A folio 134. ad fol: 140. Iterum a folio 154 ad folio 156.

⁹⁰⁹ 3.Reg: 15. v. 5.

⁹¹⁰ Fol: 137.

neuezi Christus vrunkat, mingiart köüetkezék, hogy mindenüt ahol Daidot neuezi az iras {[97v]:} Christust kellien ertenünk? Nem itelem oly eze fordult embernek Gyarmathit, hogy ezt alicsa, auagi hogy mikor az iras azt mongia,⁹¹¹ hogy Daidnak réghi io cselekedetiért Salamonnak magzatot ada, ittis Daidon Christus vrunkat ercse.

- Helien marad tehát ez a Monoszloi Vram bizonisagha, melliel semmit egiebet nem bizonitnak a Catholicusok, hanem azt, *hogy az Isten elöt keduesek a megh holt szentek, es annira keduesek, hogy ő erettek, az Isten szantálan iot cselekezik az elő emberekkel*. Es hogy, *az elő emberekis, kérhetik az Istent, hogy az ő szentiert, algion es szabadicsón megh minket*. Csak e köüetkezik legh először, es *immediate* a Monoszloi Vrammal elő hozot bizonisagból. De touab menuen, Azis iól köüetközük, hogy, Ha a megh dücsöült szentek köniörögnek mi erettünk meniorságba, az ő köniörgeseknek nagy haszna es foganattia vagion. Nem a végre hozzak azért ezt elő a Catholicusok, mint ha ebből, csak puztan ő magabol, mingiart azt akarnak ki hozni, *hogy a szenteknek köniörgheni kellien*, mert csak puztán ebből, a nem köüetkezik, De a véghe, hogy megh mutassak, *hogy ha a szentek köniöröghnek, niluan haznoson köniöröghnek mi erettünk*. Ebből osztan mint hozhassuk ki, hogy a szenteknek valo köniörghes hasznos legien, megh mutátam e köninek XVI részébe az hatodik bizonisagba. De a mint ez előt mondam, örömet el szaggattiák az Atiafiak a kereztiének bizonsaghit, es nem hozzak sem eppen, sem a vegre elő, a mit ezekkel akarnak a kereztiének bizonítani.

- HARMADSZOR:⁹¹² Hozta volt elő Monoszloi Vram ama Iacob mondasat, holot megh álduan a Ioseph fiait, Ephraimot es Manassest, imigien szol.⁹¹³
- 25 *Huattassék seghitseghül az en neuem, es az en Atiam Abraham es Isaak neue ő reaiok, Inuocetur nomen meum super vos, nomina quoque Patrum meorum Abraham, Isaak*. Szabad volt Tehat seghitseghül hini a megh holt szenteket.

- Erre Gyarmathi azt feleli, hogy ez a szo, *Inuocetur*, a szent irasba, noha annit tezen giakorta, mint *hiuassék seghitseghül*, de e mellet, giakran egiebet helieken
- 30 *Inuocetur nomen annit té-{98[r]:}szen, mint ha ki azt mondana. Az en neuemrül*

⁹¹¹ 3.Regnum 15. v. 4. et 5.

⁹¹² A fol: 143. ad fol: 149.

⁹¹³ Gen: 48. v. 16.

neueztetessenek, enimeknek hiuassanak. Így vétetik Daniel: 9. v. 18. *Isaia* 4. v. 1. 2.Reg: 6 v. 2. *It azért Iacob csak azt mongia, hogy noha a Ioseph fiait AEgyptomba poghan nembol valo azzoni allattul születettek, de mind az által, ne itiltessenek idegeneknek attul a szent maghtul, melliet az Vr megh aldot vala, hanem söt inkab, szinte mint ha fiait es nem Vnokai volnanak Iacobnak. Eo fiainak hiuattassanak, es az Attiai örökségbe, a Canan földébe, szinte anny reszek legien, az örökség oztasba, mint akar mely Patriarchanak, mely meltosagh egiebet keppen ötöt nem illette volna, hanem, az ő Attioknak Iosephnek csak egy részt kellett volna adni, es csak e szallot volna Ephraimra es Manassesre, az ő maradékokkal egietembe, ha ez az aldas, es fiuua fogadás által, megh nem kettöztetet volna az ő reszek*.

- Ez sommaia a Gyarmathi feleletinek: Es noha azt a feleletet en nem karhoztatom, tuduan hogy Gyarmathi előtis *Lyranus* ezenképpen magiarazta azt a heliet. De mind az által, miuel hogy az *Inuocatio* a szent irasba, hon a *seghitseghül hiuast* iedzi, s hon pedig a *mas neuetil valo neueztetést*, örömet erteném Gyarmathitul, ki sughta megh neki, hogy it, e helien, nem vgi vetetik a mint Monoszloi veszi? A szent irast, a mint ez előtis a mondam, *nem tulaidon ertelemből kel magiarazni*, hanem a Z. Lelek Istennek bizonios tanitasabol: Gyarmathi pedig azt hizi, hogy a Z. Leleknek bizonios tanitása, nem egiebünnen esmertetik megh, hanem csak a szent irasbol. Tehat a szent iras ertelmeis, csak a szent irasbol vétetik az ő iteleti szerent. Ez ha vgi vagion, Mutassa megh Gyarmathi, hogy a szent iras, azt tanittia, hogy it e helien, az *Inuocatio* nem a *seghitseghül hiuast*, hanem a *Iacob neuerül valo neueztet* iegzi. Auagy ha ezt az irasbol megh nem mutathattia, az ő maghatul vetet fundamentom szerent, nem kel ezt a magiarazatot be venni. Megh mutatam pedig ez előt, mely erőtlén, söt veszedelmes ez a Gyarmathi argumentoma, es erősséghe. A *szent irasba eggiüt ez a szo, imillien ertelembe vétetik: Tehat masuttis azon ertelembe kel vennünk*. Ha pedig csak az ő magha tecseséuel, es meltosagáual bizonit {[98v]:} Gyarmathi miuel hogy *Zemlen Varmegyei Senior, etc.* helt adok ennek az ő bizonsaganak, Mert vgianis, ki volna oly meresz ember, a ki a *Dominus Senior* szauat helién nem hadna? Z. Agoston, es a töb réghi Doktorok, el hagtak neha a czelt, de a *Dominus Senior*, minden löuesbe, a tárgynak feierét talália.

NEGIEDSZER:⁹¹⁴ Hozza elő Monoszloi Vram, szent Iobbul ama szép mondasokat, (a)⁹¹⁵ *hijad azért, ha léssen a ki neked megh felellien, es valamely szenthez essel.* Es ismet így köniörögh masut Z. Iob. *Akár csak ty köniörülletiek raitam en baratim.* Mely mondasokat, az Angialokrul magiaráz

5 szent Agoston, Söt a LXX fő Sidok forditasabais, szent Iobnak ötödik reszébe niluan Angialoknak neuzetnek azok a szentek, a kikhez kel esnünk.

Z. Daudis azt mongia,⁹¹⁶ *hogy a mi büneink bocsanattiaért, minden szent köniörögh Istennek alkolmatos üdöbe.* Tehat az Angialokis köniöröghnek mi erettünk.

- 10 Ezeknek az iras mondasinak, mas magiarazatit hozza elő Gyarmathi,⁹¹⁷ es enis tudom, hogy a Catholicus Doctorokis giakran különbennis magiarázzak ezeket a helieket. De azért, ezt a Monoszloi Vram ertelmet sem karhoztattiak. Söt a Z. Agoston ertelmet es magiarazattiat, a kinek esze vagion nagibra böcsüllü, hogy sem a Kemniciuset, vagy Caluinuset. Es akár
- 15 mint hanna a kalafintat Gyarmathi, de soha efféle szent iras magiarazatiual senkit megh nem tantorithat, ha az ő tölle vetet fundamentom helien marad, Mert ha semmit nem kel hinni a mi a szent irasba niluan *expresse* megh nem iratot, a mint ő vitattia,⁹¹⁸ nilua ha a szent irasba megh nem mutattia, hogy ezeket a szent iras mondasit vgy kel magiarazni a mint ő érti, es nem vgy a mint
- 20 Z. Agoston magiarazza, soha helt nem adunk az ő tettetes magiarazásinak. Azert a Z. Iob 5. részét, vgy magiarazhattiuk, mint ha Eliphas azt mondana Iobnak. *Alázd megh magadat Isten előtt, es a te meltatlan voltodat megh esmérüen, kéried a szenteket, hogy engeztelliek megh Istent neked.*

- EOTÖDSZÖR hozza elő⁹¹⁹ a Monoszloi Vram ötö-{99[r]}dik, hatodik, hetedik bizonisaghat, tudni illik, a Baruch Prophetanak harmadik reszéből vétetet erőseget, melyrül nem réghen szollank böségesen. Es a Zacharias Prophetanak első reszéből tamasztot bizonsaghot, melynek giözhetetlen ereierül, ez előtt szollottunk. Veghezetre ama Ieremiasnal valo Isteni
- 25

⁹¹⁴ A fol: 149. ad fol: 153.

⁹¹⁵ a Iob 5. v. 1. Iob 19. v. 21.

⁹¹⁶ Psalm: 31. v. 6.

⁹¹⁷ Vide Pinedan Iob 5. v. 1.

⁹¹⁸ Fol: 143.

⁹¹⁹ A fol: 156. ad fol: 168.

mondasbol vöt erősegetis ostorozza Gyarmathi, holot az Isten így szol.⁹²⁰ *Ha Moyses, es Samuel előmbe allananakis, nem léssen szium ehez a nephez.* De iollehet a mint Gyarmathi mongia⁹²¹ efféle *Haua* valo szollásba, giakran lehetetlen dolgokis foglaltatnak, es nem köuetközük, hogy a mit az iras *haua* mond az lehetséghes, es szokot dologh legien: Mind azon által, azis bizonios dologh, hogy giakran, efféle *ha*, oli dolgot ielent, mely szokot, es lehetséghés dologh: Mutassa megh azért nekünk Gyarmathi a szent irasbol (miuel hogy ő hinni nem akaria a mi *expresse* nincs az irásba,) hogy it, ezt az *Hát*, nem valami lehetséghes, es szokot, hanem szokatlan, es lehetetlen dologrul kel érteni, Es néki aggiuk a palmat, mint giözödelmes baiuiuonak, Ezt ha csak az ő magha teczeséuel, es tulaidon magiarazattiaual akaria bizonitani, Nem io helien fogot ki a iambor, Mert a kinek esze vagion, az ő szeles agianak tulaidon gondolkodasiért, el nem haggia a sok iambor teczeset, es ertelmet.

- Véghe mind azon által, Gyarmathijs megh engedhi, hogy a Machabaeus
- 15 köniueböl vöt pelda, megh mutattia, hogy a szentek imatkoznak mi erettünk közönsegésen: *De ebből, vgimond,*⁹²² *nem köuetközük, hogy eggienkent tuggiak a mi dolgainkat, es eggienkent imatkozzanak mi erettünk, mely dologrul vagion mi köztünk es a Papistak közt vetekedes. Sokkal inkább nem köuetkezik pedig hogy őket seghitseghül kellien hinunk, ha szinte seghitnekis minket köniörgesekkel. Mert az ököris seghiti a szanto embert, a feize es furu az acsot, a csatazot a io lo, de azért, nem kel ezeket seghitseghül hinunk, a poganiok moggiara, kik Isten gianant tizteltek minden teremtet allatot, mely őket seghitette, es nekik haznalt vgimint a Napot, Csillagot, söt, még a Földet, es a Paar hagimatis.*

- 25 Deezek, csakmodnekülvaloszoszaporitasok. Mert {[99v]} mijs, a Hieremias peldaiabol, csak azt bizonittiuk, *hogy a szentek köniöröghnek mi erettünk a mint ez előtt megh mondam.* Az Onias peldaiabol pedig, azis megh teczik, *hogy gondot viselnek a megh holt szentek az előkre, ezeket tanittiak, oktattiak vigasztalliak,* es annak okaért, nem csak közönsegésen, *de in particularijs* tudnak valamit a mi dolgainkba, a mint az előtt megh mutatam. Es iollehet
- 30

⁹²⁰ Ierem: 15. v. 1

⁹²¹ Fol: 158.

⁹²² Fol: 177.

semmikeppen nem köuetközük hogy seghitseghül hihassak azt, valaki minket seghél, Mert, hogy valakit bolondsagnekül seghitseghül hihassunk, szükség, hogy ez, nem csak seghithessen minket, hanem ercse es tuggiais a mi könörgesinket, a mint ez elöt megh mutatam, es ö maghais Gyarmathi megh engedé. Ha azért, a szentekrül megh bizonithattiuk, *hogy segithetnek es segiteni akarnak* minket, e melliet hogy *tuggiak es ertikis a mi keresinket*, ketseghnekül seghitségül hihattiuk öket, mikeppen ez elöt megh bizonitam. Kiböl, niluan megh teczik, mely marczonasagok azok, az ökörrül, fururul, feiszérül, etc. valo tetouazasok, mellieket Gyarmathi forgat, De efféle szép hasonlatosságok, eleghségesek az egiügiük megh csalására.

- De lásd, az alhatatlan embernek tetouazását. Ismet megh bannia hogy a szenteknek a hiuekért valo könörgheseket megh engede, Es terituen loua szaiat, azt mongia,⁹²³ *hogy a mit a Machabaeusok köniuebe oluasunk Hieremias es Onias felöl, azt almába latta Iudas. Ha azért almot nem akarunk hiueliezní, annak bekét haggiunk. Noha azért Ioseph, es ama Iacob Propheta almat, melibe a mennyei laítrat lata, böcsüllük, mert ezekrül nem valami megh vetet bizontalan köniu, hanem a minden üdőben be vétetet szent iras, téssen bizonsaghot, de ezt a Machabaeus, Vy, es szokatlan dologrul valo álmat, melyrül a megh vetet köniu emlekezik, nem szükség be vennünk.*
- Es ha szinte megh enghednökis (vgimond) hogy ez Isteni álom volt, vgian nem köuetkeznek, hogy a szentek imatkoznak mi erettünk, *mert ezzel, csak mint peldáual, es nem valoba löt dologgal, akaria mutatni az Isten, hogy immar köniörült a Sidokon, es Machabaeus által akaria megh verní az ö ellensegeket. Miképpen, hasonlo hypotipossissal 3. Reg: 22. v. 19. aggia előnkbe Michaeas, hogy az {100[r]:} Vr Isten tanacskozot, es az ördögtül kerdezket, mint verie megh Áchabot.*

- Ezekis a csauargasok, nem egiebek hanem csak roka vermek, es lappango barlangok, Mert, holot a Machabaeusok köniuei szinte ollian szent irasok, mint a Teremptesrül irt, auagi más egieb köniu, niluan hizzük, hogy nem almot hiueliez, nem heiaba valo almot beszél, hanem bizonios, Isteni ielenést, a mint valóságos képpen megh teczik abból, hogy e latas vtan, Iudas Nicanorral szembe szala keuesed magáual, es le vagha Nicanort, *harmincz öt ezer*

⁹²³ Fol: 195. 196.

emberrel egietembe.⁹²⁴ A szent irasba sem Vy, sem szokatlan dologh ez, hogy a megh dücsöült szentek köniörögnek az előkert, a mint e könuinek XIV reszebe megh mutatám.

- Iollehet pedigh az irás giakran *hypotipossessel* el, tanításnak okaért, es eleuen peldaua aggia előnkbe az Isteni dolgokat, miuel hogy külömben ezeket oly alkolmatoson megh nem foghattia az emberi elmenek giarlosaga, de hogy amaz Onias mondasabais, *Ez a ki sokát imatkozik az egész népért es a szent városért*, csak pelda beszéd legien, azt alitom almába latta Gyarmathi. Mind azon által, miuel hogy *a Helmeczi Pastor* mongia, el kel hinni, Es szinte ezenkeppen, akár mely historiat, es sententiatis melliet Christus Vrunkrul, vagy egieb dologrul oluasunk az Irasba *Hypotipossesse* teheti a *Dominus Senior Zemlinensis* mihent akaria, Mert a szent irasnak niaka tekért magiarazására neki oly nagi meltosaga vagion, hogy valamint ö akaria, csak vgy, es nem külömben kel ezt erteni, Ahon *figurat* akar talalni, ot, vagy imigy, vagy amugy, *figuranak*, es az ö szaia izi szerént valo *figuranak* kel lenni: Ha ki pedigh megh nem elégszik az ö teczesenel, es megh nem aal az ö magiarazattian, am előtte mind két veghe, csak azt iol megh ércse eléb, Hogy Gyarmathi, nem csak megh nem bizonithattia, de csak ingien sem igiekezik hogy megh bizonicsa az ö magiarazattit, hanem csak az önnön teczeset hozza elő, Es csak nem amazt kialtia, *sic valo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas.*

- HETEDSZER⁹²⁵ azokat a szent irasból vöt bizonisa-{{100v:}}gokat turkallia Gyarmathi, mellieket e könuinek XVI reszébe elő hozank. De miuel hogy ezekre vgian ottan megh felelénk, nem szükség it e dologrul többet szollanunk.

- Hanem immar ideie, hogy be feiezzük Isten segítségével, ezt a mi rouid feleletünket: Meliböl, az en itiletem szerént, minden ember eszébe veheti, mely erőtlen, es modnekül valo bizonisagokkal igiekeznek az Atiafiak, az Aniazentegihaznak megh röghzöt tudomaniat, es a szent irasnak igaz ertelme szerént valo Istenes vallását el rontani, es megh hamissítani. Meli nagiót tulaidonitnak magoknak a szent iras magiarazattiaba, azt alituan,

⁹²⁴ 2. Machab: 15. v. 27.

⁹²⁵ A fol: 197. ad. fol: 242.

hogy nem csak az irasnak bötüie, es igaz ertelme, De az önnön tulaidon es saiat elmeiekből faragot magiarazattiais, szent iras legien, Es valamit ezzel bizonitnak, azt itilik, hogy azt a szent irassal bizonittiak, holot bizoni csak az önnön saiat teczesekkel bizonitnak mindeneket, es nem a szent irassal,

5 melinek ereie, es meltosaga az ő igaz ertelmébe, es magiarazattiába vagion.

Aztis megh ertheti a kereztien oluaso, mely Istentelenül karomlanak minket az Atiafiak, mikor azt kialtiák, hogy *Baluaniozok vagiunk, A szenteket Isten gianant tiztelliük, Nekikis az Isteni tiszteletbe részt teszünk. etc.*

Kirül, az Istennek igaz itilő széki előtt aggianak szamot. Azonba minden okos

10 ember megh itilheti, hogy többet kel nekünk, a mi belső hitünkrül valo vallas tetelbe hinni, hogy sem mint a mi ellensegünk karomlo szidalminak.

Engeggie a mennek földnek Istene, a mi megh válto, es közbe járo IESVS Christusunk szent halála által, hogy valaki ezt a köniuet oluassa, nyillyek megh lelki szeme, es az Isteni tudomannak feniessegere iutuán, minden tetouazo

15 tanusagokat el tauoztatuan, az igassagnak erős oszlopán, es fel bonthatatlan fundamentomán, mind véghigh megh maraggion. AMEN.

Dücsössegh Atianak, es Fiunak, es Z. Lelek Istennek:
AMEN.